

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

**TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU VE ÇOCUK DERGİSİ:
AKTÖRLER VE SÖYLEMLER (1936-1948)**

Burcu KILINÇ

Yüksek Lisans

Ankara, 2020

TÜRİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU VE ÇOCUK DERGİSİ: AKTÖRLER VE
SÖYLEMLER (1936-1948)

Burcu KILINÇ

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

Yüksek Lisans

Ankara, 2020

TEŞEKKÜR

Söze nasıl başlayacağımı bilememem beni lise sıralarına götürdü yine... Her kompozisyon sınavında neredeyse verilen sürenin yarısını yazıya nasıl başlayacağını düşünmekle geçirirdim. Şu an kalemi tekrar elime aldığımda aynı karışık düşünceler içeresindeyim... En iyisi söze, lisanstan yaklaşık 6 yıl sonra yüksek lisans yapma cesaretini gösterdiğim ve en önemlisi lisans yıllarında hayalini kurduğum okula girebilmeyi başardığım için kendimi kutlayarak başlamak... Bu adeta kendime kendimi ispatlamak... Okul koridorlarında tekrar nefes aldığım bu güzel üç yılda bana yalnız olmadığımı hissettiren tüm tarih bölümü hocalarına özelde ise, ufkumu genişleten, konulara geniş perspektiften bakmamı sağlayan, disiplinlerarası çalışmaya yönelten Prof. Dr. Mehmet ÖZDEN'e; her küçük ayrıntıyı işleyebilme yeteneği kazandırmaya ve olayları derinlemesine inceleme yani bir nevi mikro tarihin nasıl yapıldığını öğretmeye çalışan Dr. Öğr. Üyesi Hakan KAYNAR'a; Kırıkkale Üniversitesinde okuduğum yıllarda dersini alamadığım fakat yüksek lisansta derslerine katılma fırsatı yakaladığım ve bana bilgi anlamında çok şey kattığını düşündüğüm Doç. Dr. Resul AY'a; dersinde yaptığım ödev sayesinde tezimin konusunu bulmamda yardımcı olan Prof. Dr. Mehmet SEYİTDANLIOĞLU'ya: konu itibariyle derslerine iştirak edemesem de beni odasında güler yüzüyle karşılayan ve sohbet eden Doç. Dr. Selda GÜNER ÖZDEN'e ve son olarak beni tez sürecinde yalnız bırakmayan, bana moral ve destek veren, tabiri caizse her düşüğümde beni kaldıran ve engin bilgileriyle ufkumu genişleten zaman zaman anlattıkları ve derste verdiği makaleler ile beyin fırtınası yaratan danışmanım Doç. Dr. Serhat KÜÇÜK'e çok teşekkür ederim.

Sadece tez sürecinde değil hayatımın her anında yanımda olan, beni destekleyen ve aldığım kararlara saygı duyan aileme ve arkadaşlarıma teşekkür ederim. Son olarak 1 yıl boyunca ikinci evim olan ve gerek süreli yayınlar kısmında gerekse kitap bankosunda istediğim kaynaklara ulaşmamı sağlayan Ankara Milli Kütüphane personeline teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

KILINÇ, Burcu, *Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu ve Çocuk Dergisi: Aktörler ve Söylemler (1936-1948)*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2020.

Bu çalışma kapsamında, Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından 1936-1948 yılları arasında yayımlanan Çocuk dergisinin sayıları incelenecektir. Dergi konusuna girilmeden önce Osmanlı'dan başlanarak Cumhuriyet dönemine kadarki süreçte çocuğun korunmasına dair gerek devlet, gerekse şahıslar tarafından atılan adımlar ve çalışmalar hakkında bilgi verildikten sonra asıl konu olan 'Çocuk' dergisi hakkında genel bir açıklama yapılacaktır. İleriki adımda ise, Çocuk'un yayımlandığı yıllarda ülkenin içinde bulunduğu konjonktür göz önünde tutularak, Kurum'un güttüğü çocuk politikası dergi aracılığıyla siyasi, sosyal ve ekonomik açıdan irdelenirken aynı zamanda devletin o dönemdeki çocuk politikası ile uyumuna bakılacak, veriler açıklanacak ve değerlendirilecektir.

Anahtar Sözcükler

Çocuk, Çocukluk, Çocuk Tarihi, Çocuk Politikası, TÇEK, II. Dünya Savaşı

ABSTRACT

KILINÇ, Burcu, *Turkey Child Protection Agency and Child Magazine: Actors and Discourses (1936-1948)*, Master's Thesis, Ankara, 2020.

In this research, child journal published by child protection institution from 1936 to 1948 will be examined. Prior to this, the steps taken by the state and individuals in the protection of the child from the Ottoman period to republican period will be discussed. After this topic, 'Child' magazine that is basic topic of this research will be focused in general. In last part, taking into account the country's conjuncture, the institution's children's policy will be examined from a political and social perspective. To understand adaptation between child policy of the state and child policy of child protection institution, data that is collected will be analyzed and examined.

Keywords

Child, Childhood, Child History, Child Policy, TCPA, II. World War

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR DİZİNİ	x
TABLO VE RESİMLERİN DİZİNİ	xi
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU	4
1.1.Kurumun Fikir Babası: Doktor Mehmet Fuat Umay (1885- 1963)	4
1.2. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu (Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti) (1921-1982)	11
1.2.1.Kuruluşu ve Amaçları	11
1.2.2. Üyelik.....	21
1.2.3. İdari Teşkilatlanması	21
1.2.4. Mali Yapısı	26
1.2.5. Çalışmaları ve Hizmet Alanları.....	30
1.2.6. Kurumun 1940 Yılı ve Sonrası ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na (SHÇEK) Dönüşüm Süreci	35
2. BÖLÜM: TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU TARAFINDAN ÇIKARILAN ÇOCUK DERGİSİ	40
2.1. “Çocuk”un Künyesi ve Biçimsel Özellikleri	40
2.2. Çocuk’un Çıkış Amaçları	44
2.3. Çocuk’un Yazar Kadrosu	54
2.4. Çocuk’un İçeriği	56
2.5. Çocuk’un Hediyeleri	58
3. BÖLÜM : “ÇOCUK” DERGİSİNİN ÇOCUK TASAVVURU – İDEAL ÇOCUK TİPİ	60
3.1. Kemalist ve Cumhuriyetçi Türk Çocuğu	60
3.2.Asker ve Savaşçı Türk Çocuğu	81

3.3. Milliyetçi ve Vatanperver Türk Çocuğu	101
3.4. Sağlıklı ve Gurbüz Türk Çocuğu	109
3.5. Karakterli Türk Çocuğu	121
3.6. Yardımsever Türk Çocuğu	138
3.7. Tutumlu ve Yerli Malı Kullanan Türk Çocuğu	153
SONUÇ	166
KAYNAKÇA	172
EKLER	177

KISALTMALAR DİZİNİ

A.g.e.	: Adı geçen tez
A.g.m.	: Adı geçen makale
A.g.t.	: Adı geçen tez
Bkz.	: Bakınız
ÇEK	: Çocuk Esirgeme Kurumu
Dr	: Doktor
Haz.	: Hazırlayan
HEC	: Himaye-i Etfal Cemiyeti
Ltd	: Limited
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
Prof	: Profesör
s.	: Sayı
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
TAE	: Türkiyat Araştırma Enstitüsü
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TÇEK	: Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu
TDK	: Türk Dil Kurumu
THEC	: Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti
YL	:Yüksek Lisans

TABLO VE RESİMLERİN DİZİNİ

Tablo I: Doktor Fuat Umay'ın Amerika Ziyaretinden Toplanan Bağış Tablosu

Tablo II: 1922-1939 Yıllarında TÇEK'in Gelir-Gider Tablosu

Tablo III: TÇEK'in 1940-1957 Yıllarında Gelir-Gider Dağılımı

Tablo IV: TÇEK'in 1922-1941 Yıllarında Şube, Üye ve Yardım Ettiği Çocuk Sayısı

Tablo V: TÇEK Dergileri

Tablo VI: Çocuk'un Yıllara Göre Dağılımı

Tablo VII: TÇEK'in Çocuk Kitapları

Resim I: Okuyucuların Resimleri

Resim II: Tatil Abonelerinin Resimleri

Resim III: TÇEK'e Üye Yazılarak Bir Yıllığını Toptan Veren Polatlı Merkez Okulu Talebeleri

Resim IV: Bundan 300 Sene Önce Annelerimiz ve Kız Kardeşlerimiz Nasıl Giyinirlerdi

Tablo V: "Ben De Asker Olacağım" 154. Sayının Kapak Resmi

Resim VI: 198. Sayının Kapak Resmi

Resim VII: Pasif Koruma Levhaları

Resim VIII: TÇEK'in Düzenlediği Gürbüz Çocuk Müsabakasını Kazananlar

Resim IX: TÇEK Tarafından Giydirilen Çocuklar

Resim X: 116. Sayının Kapak Resmi

GİRİŞ

Bir nevi Osmanlı'dan Cumhuriyet'e miras olarak görebileceğimiz Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu (TÇEK), görevlerini yerine getirmesi için kendine birtakım gelir kaynakları oluşturmuştur. Bunlardan biri basın-yayım faaliyetleridir. Kurum gerek basımını yaptığı kitaplar gerekse de yayımladığı dergiler sayesinde ihtiyaçlarını bir nebze de olsa gidermeye çalışmıştır. Bizi ilgilendiren daha çok yayım faaliyetleridir. Kurum, toplam 5 adet farklı isimlerde kimisi eş zamanlı olan kimisi de farklı zaman dilimlerini kapsayan ve çocuklar ile annelere hitap eden dergileri okuyucu kitlesine sunmuştur. Kurumun ilk dergisi *Gürbüz Türk Çocuğu*, 1926-1935 yıllarında yayım hayatında olup, ilk iki yılının (24) sayıları Osmanlıca geri kalan yılları kapsayan kısımları ise (84) Latin harfleri ile yazılmıştır. İkinci dergisi ki bu tezin ana konusunu teşkil eden *Çocuk*, 1936-1948 yıllarını içine almakta olup özel sayıları hariç toplam 492 sayıdır. *Çocuk* ile eş zamanlı bir süreçte yayımlanan *Ana* dergisi 1938-1942 yılları arasında çıkmış ve toplam 50; yine *Çocuk* ile eş zamanlı yayım hayatında yer alan *Türk Kadını* 1944-1948 yılları arasında ayda bir olarak çıkmış toplam 48 sayıdır. Son olarak *Çocuk* dergisinin yerini alan *Çocuk ve Yuva* ise, 1953-1983 yıllarında var olmuş ve toplam 329 sayı ile kurumun yayınları arasındabulunmuştur.

Konu olarak “*Çocuk*” dergisini seçmemizin birinci sebebi, birincil kaynak olması ve daha önce başlı başına çalışılmış olmamasıdır. Güven Gürkan Öztan “*Türkiye’de Çocukluğun Politik İnşası*” adlı kitaplaştırılmış doktora tezinde dönemin çocuk anlayışını betimlemek, örnek vermek amacıyla dönem dergilerini kullanmıştır. Bu bağlamda *Çocuk*’un bazı sayılarına yer vermiştir. Ayrıca Öztan dışında Bengi Cemre Dağıstanlı tarafından yazılan “*Çocuk Esirgeme Kurumu Dergisi “Çocuk”ta (1936-1948) Toplumsal Cinsiyet Rejimi İnşası*” adlı yüksek lisans tezinde (2019) “*Çocuk*”, kadın çalışmalarına katkı yapmak amacıyla ele alınmış ve dergi ile Türk modernleşmesinin cinsiyet rejimi üzerinde durulmuştur. Ancak her iki çalışmada da dergi ayırım yapılmadan çok yönlü irdelenmemiş ve dergiye geniş perspektiften bakılmamıştır.

Derginin konu olarak seçilmesinin diğerk bir sebebi, dönemin en önemli çocuk muhafaza kurumlarından olan TÇEK tarafından çıkarılmış olmasıdır. Her ne kadar o yıllarda kurum devletleştirilirse de, hem kurumun kurucusu hem de derginin sahibi olan Doktor Fuat Umay devlet erkânındandır. Bu yüzden dergi devletin ve kurumun; yazar kadrosunda yer alan önemli çocuk edebiyatçıların, doktorların, öğretmenlerin hatta bahsi geçen çocukların fikirlerini sunması açısından önem arz eder.

Derginin kapsadığı yıllar da seçimde göz önünde tuttuğumuz diğerk bir husustur. Derginin yayımlandığı zaman dilimini oluşturan 1936-1948 yılları arası, aynı zamanda Cumhuriyetin ilanını takip eden yıllardır. Bu dönem yeni rejimin, tek parti döneminin modernleşme ve ilerleme atılımlarının çocukluk tasavvuruyla ilişkisini incelemek açısından önemli bir tarihsel süreçtir. Bunun yanında bahsi geçen yıllarda Avrupa'nın sınırlarında değişikliğe sebep olacak olan bir dünya savaşı vardır. Türkiye her ne kadar bu savaşa dahil olmasa da etkilerini hissetmiştir. Dünya savaşında bir çocuk dergisi nasıldı, savaşın etkileri var mıydı, hangi konuları işlemiştiki? soruları bizi bu dergiyi çalışmaya itmiştir. O dönemde yayımlanan çoğu çocuk dergisinin çalışılmış olması da bu kararımızda etkili olmuştur.

Çalışmaya ilk başlarda dergiyi tanıtmak niyeti ile başlasak da, dergiyi derinlemesine irdeleyip incelediğimizde ideal çocuk tipini işaret eden birçok emareye rastlamamız fikrimizi değiştirmiş, dergiyi “Çocuk Tasavvuru” şeklinde ele almamıza neden olmuştur. Bu bağlamda tezimizde konuya girmeden önce sinesinden çıktığı kurumun tanıtılmasının daha doğru olacağını düşündüğümüzden ötürü ilk bölümü bu konuya ayırdık. Öncelikle kurumun mimari Doktor Fuat Umay'ın hayatı ve çalışmaları hakkında kısa bilgiden sonra onun çocuk meselesine katkılarını inceledik. Daha sonra TÇEK'nin kuruluş serüveni, idari ve mali yapısı, faaliyet alanları ve son olarak Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumuna (SHÇEK) dönüşümü anlattık. İkinci bölümü ise, tezin asıl kısmını oluşturan *Çocuk*'a tahsis ettik. *Çocuk* dergisini genel hatlarıyla; künyesi, amacı, yazar kadrosu, içeriği ve hedyeleri şeklinde verdik. Üçüncü kısmını ise çocuk tasavvuruna ayırıp; beklenen ideal çocuk imgelerini parçalara ayırdık ve Atatürkçü ve cumhuriyetçi, asker ve savaşçı, milletçi ve vatanperver, karakterli, yardımsever ve son olarak tutumlu ve yerli malı kullanan Türk çocuğu olarak kategorize

ettik. Bu bağlamda hem derginin hem de bir nevi devletin çocuk tasavvuruna bakışını, mümkün olduğu ölçüde değerlendirmeyi amaçladık.

1. BÖLÜM: TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU

1.1.Kurumun Fikir Babası: Doktor Mehmet Fuat Umay (1885- 1963)

Çocuk meselesini yakından takip eden ve konuyla ilgili çalışmalarda bulunan Mehmet Fuat Umay, Kırklareli’nde 24 Şubat 1885 tarihinde doğmuştur. Babası Mehmet Nuri Bey, annesi Seniyye Hanımdır. İlk ve ortaokulu Kırklareli’nde okuyan Umay, tahsil hayatını devam etmek için önce Edirne’ye giderek Edirne İdadisini ve sonra İstanbul’a giderek İstanbul Tıbbiye Mektebini okumuş, 1910 yılında doktorluk mesleğine başlamıştır. Umay öğrencilik hayatında ittihatçı fikirlerden etkilenmiş ve bu durum onun ileriki yılları üzerinde etkili olmuştur.¹

Umay’ın ilk görev yeri Kırklareli’ne bağlı Tırnovacık Kazası Belediye Tabipliği olmuş ancak kısa süre sonra aynı kazanın Hükümet Tabipliği de kendisine verilmiştir. Görev sırasında o dönemde yaygın olarak görülen frengi hastalığına karşı bir mücadele başlatmış olsa da, Balkan Harbinin çıkması nedeniyle harp bölgesine giderek askerî hastanede görev yapmıştır. Harbin sonrasında 28 Ağustos 1913 ‘te Kırklareli Belediye Tabipliği görevine getirilmiş ve görev sırasında öksüz ve yetim çocukların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla Çocuk Esirgeme Kurumu’nun (ÇEK) (Himaye-i Etfal Cemiyetinin-HEC) Kırklareli şubesini açmıştır. Bu sıralarda doktorun Müdafâ’a-i Milliye Cemiyeti Kırklareli Şubesinin kuruluşunda da rol aldığını görmekteyiz. Onun cemiyetteki faaliyetleri bazı kesimler tarafından göze batmış olacak ki, mütareke döneminde terfi süsü verilerek Bolu Hükümet Tabipliğine gönderilmiştir. Burada da faaliyetlerine devam eden Umay, Bolu Müdafâ’a-i Hukuk-ı Milliye Cemiyetini kurarak başkanlığını üstlenmiştir. Aynı dönem meclise Bolu milletvekili olarak katılmış (1920-1923) ve önemli kanun teklifleri hazırlamıştır.² Bu tekliflere bakıldığında Umay’ın sosyal meselelerle içli dışlı olduğunu görmekteyiz. Umay, Bolu ve Zonguldak çevresinin maden ve orman bakımından zengin olduğunu fakat bu zenginlikten bölgeye girebilecek büyük yolların yokluğu yüzünden yeteri kadar faydalanılamadığını düşünmektedir. Bundan dolayı Karadeniz’de açılan Ereğli limanını da göz önünde

¹ Veysi Akın, *Bir Devrin Cemiyet Adamı Doktor Fuad Umay (1885-1963)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2000, s. 1.

² Akın, *a.g.e.*, s. 1-2; Turgay Çavuşoğlu, *Sosyal Hizmetler Yakın Tarihinden Sayfalar- Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Yaprakları 1917-1983*, SABEV Yayınları, Ankara, 2005, s. 29.

tutarak, Ereğli-Ankara yolunun yeni açılacak genel yollar arasına alınmasını istemiştir. Fakat onun bu isteği mali imkânların yokluğu gerekçesi ile reddedilmiştir.³

Umay, İlk görev yeri Tırnova'da⁴ görev yaparken özellikle 1810 yılından itibaren etkisini gösteren ve Kırım Savaşı döneminde yaygınlaşan frengi hastalığının yayılmasına karşı büyük mücadelelere girişmiştir. Hastalığın evlilik yolu ile eşlere ve çocuklara geçmesini önlemek için kaza meclislerinden aldığı bir karar ile evlenmeden önce evlenecek adayları muayeneye tabi tutmuş ve hastalıklı olanların tedavi olmadan evlenmelerini yasaklamıştır. Ancak onun bu tavrı Bulgar papazlarının tepkisine yol açmış papazlar da ona karşı kampanya başlatmışlardır. Ancak Umay papazların tepkisini dikkate almayarak sabırla hastalığa karşı mücadelesine devam etmiş sonuçta papazların direnişini kırmayı ve halkın sevgisini kazanmayı başarmıştır. Hastalığı bilerek bulaştıranlar için herhangi bir kanunun olmadığını fark eden Umay, bu konudaki boşluğu doldurmak için çabalamış ve nihayetinde bir kanun teklifinde bulunmuştur. Fakat kanundaki bazı maddelerin hoca efendilerin tepkisini çekmesinden dolayı maddeler üzerinde değişikliklere gidilmiş ve kanun 5 Şubat 1921 tarihinde kabul edilip yürürlüğe girmiştir.⁵

Umay, HEC'nin gelirlerini arttırmaya yönelik de kanun teklifinde bulunmuştur. Umay ile beş arkadaşı – Tunalı Hilmi, Üsküdar Milletvekili Neş'et, İzmir Milletvekili Yunus Nadi, Sivas Milletvekili Vasıf, Karahisar-ı Sahib Milletvekili Ali Beyler⁶- kartpostallar ve matbu mektup zarflarına birer kuruş zam yapılarak gelirinin cemiyete bırakılmasını istemişler ve bu konuda meclise bir teklifte bulunmuşlardır. Fakat posta ücretlerinin yeteri kadar pahalı olması gerekçesi ile teklif reddedilmiştir. Ancak teklif bir kanun yerine bir tavsiye kararı haline getirilmiş ve meclisin onayı alındıktan sonra, mevcut kartpostal ve zarfların belirli bir ücretle satılması ve farkın cemiyete verilmesi kararı Posta ve Telgraf Müdüriyet-i Umumiyesince uygun görülmüştür.⁷ HEC'nin posta ücretlerinden muaf tutulmasına dair kanun 16 Ocak 1922'de verilen teklifleri ile 26 Kasım 1923'te, Umay ve 96 arkadaşının verdiği Ankara Şengül Hamamı Caddesindeki

³ Akın, *a.g.e.*, s. 27-28.

⁴ Tırnova, Bulgaristan'da tarihi bir şehirdir. Bkz. TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/> Erişim Tarihi: 9.03.2020.

⁵ *A.g.e.*, s. 28-32; Burcu Deniz, *Dr. Fuad Umay ve Çocuk Esirgeme Kurumu Faaliyetleri*, Kırklareli Üniversitesi, SBE., YL. Tezi, s. 4.

⁶ Çavuşoğlu, *a.g.e.*, s. 29-30.

⁷ Akın, *a.g.e.*, s. 35-36,

bir arsanın cemiyete bırakılması teklifi 3 Mart 1925'te, cemiyetin damga vergisinden muaf tutulması hakkındaki teklif 1926'da, para ile işleyen otomatik makinaların imtiyazının alınmasına dair teklif 1 Nisan 1930 da, şefkat pulu kullanılmasına dair teklifi 11 Nisan 1932 yılında kabul edilmiştir. Ayrıca Doktor Umay, çocuklara yönelik olarak çocuk vergisi ihdası, çocukların umumi filmlere ve tiyatrolara gitmelerinin men'i, çocukların içki ve tütün kullanmalarının men'i hakkındaki tekliflerini meclise sunduğunu fakat bu tekliflerin meclis tarafından kabul görmediği görmekteyiz.⁸ Bu saydıklarımızın dışında Umay'ın daha birçok konu ve alanda meclise kanun teklifinde bulunduğunu belirtmeliyiz.

Yapılan tekliflerin ağırlıklı olarak çocuk ve çocukla ilgili konulardan oluşması Umay'ın bu konuda hassas olduğunu ve cemiyetin gelirlerini arttırmaya yönelik çalışmalarda bulunduğunu göstermektedir. Ancak yürürlüğe konulan kanunlar, yapılan bağışlar yeterli olmadığından ötürü Umay, Türk ve diğer Müslümanların yardımını almak üzere Amerika'ya seyahat etme kararı almıştır. Bu sırada Amerika'da Sabiha Sertel Türk işçileri arasında birlik sağlamak amacıyla Türk Teavün Cemiyeti'ni vücuda getirmiştir. Umay, Washington'da yaşayan ve Türklere imamlık eden Mehmet Ali Efendiye bir mektup yazarak Türk Teavün Cemiyetiyle irtibata geçmiş, ülkenin içinde bulunduğu vaziyeti anlatmıştır.⁹ Bu durumu Sertel'de, '*Roman Gibi*' adlı anı tarzında yazdığı kitabında işlemiştir. Sertel kitabında yakın bir arkadaşından memleketin ahvali hakkında bilgi veren bir mektup aldığından bahsetmiş hatta durumun acil bir vaziyete dönüştüğünü arkadaşının ağzından şu sözlerle aktarmıştır;

*"... 90 bin Türk yetimi var. Darüleytamlar ancak 12 bin çocuk alabiliyor. Amerikalılar yalnız Ermeni çocuklarını yetimhanelere alıyor, Türkleri Kürtleri almıyorlar. Siz oradaki Türkleri, bu çocuklara yardıma sevk edebilirsiniz memlekete büyük bir hizmet etmiş olursunuz."*¹⁰

Bu sebepten cemiyet, Türklerin sayıca kalabalık olduğu New York ve Detroit'te üç büyük toplantı düzenlemiş açılan yardım kampanyası ile 120.000 dolarlık bağışı

⁸ Çavuşoğlu, a.g.e, s. 30-32.

⁹ Akın, a.g.e., s. 84.

¹⁰ Sabiha Sertel, *Roman Gibi*, Can Sanat Yayınları, İstanbul, 2019.

Ankara'ya göndermişlerdir.¹¹ Ancak ülkede kalıcı çareler bulabilmek için cemiyetin New York'ta düzenlenen yönetim kurulu toplantısında HEC'nden bir elçi talebinde bulunulmuştur. Bunun üzerine Amerika'ya gelecek kişi olarak cemiyet başkanı Dr. Fuat Umay uygun görülmüş ve davet edilmiştir. Umay sonuç olarak, meclisin kararı ile beş aylığına Amerika gitmek için 31 Mart 1923 günü yola çıkmıştır.¹² Pek tabii bu seyahatin en önemli amacı, cemiyet için bağış toplamaktır. Fakat bunun yanında millî mücadele kahramanlıklarını ve çeşitli basın-yayın araçları ile modern Türkü¹³ ve bağımsız Türkiye'yi onlara tanıtmak, seyahatin Lozan antlaşması sürecine denk gelmesinden dolayı Amerika'daki siyasi ve ticari kurum ve kuruluşlarla temasa geçerek iki ülke arasındaki ilişkileri geliştirmek, Amerika'daki Ermeni ve Rumların Türkler aleyhine sürdürdüğü saldırıları ortadan kaldıracak çalışmaları başlatmak¹⁴ ve Amerika'daki Müslüman ve Türklerin örgütlenmesini ve bu sayede Türkiye'yi desteklemelerini sağlamaktır.¹⁵

Umay, bu seyahate oldukça önem verdiğini, seyahat notlarını bir araya getirdiği “*Bir Devrimci Doktorun Anıları*” başlığı altında kitap olarak yayınlamasından anlayabiliriz. Kitapta Amerika'ya doğru yola çıkışından itibaren tüm gittiği yerleri ayrıntılı ve

¹¹ Sabiha Sertel, Detroit'te Türklerin kurduğu Teavün Cemiyetinden başka, bir de Kürtlerin kurduğu Hilal-i Ahmer Cemiyetinden bahsetmiştir. Onların da bu konuda yardımsever bir tavır takındığını anlatmıştır. Bkz. Sertel, *a.g.e.*, s. 54-55.

¹² Akın, *a.g.e.*, s. 84-85; Sertel, *a.g.e.*, s. 60.

¹³ Fuat Umay, Word, Evening Post ve New York Journal gibi gazete muhabirleriyle görüştüğünde harem ve çok eşlilik konularını açtıklarını ve her Türk'ün en az dört karısı olduğunu, bunların çok azını evlerinde tuttuklarını, bıktıklarında yenisiyle değiştirdiklerini söylediklerini anlatmıştır. Harem denilen gizemli yerlerde ayaklarında şalvar, ellerinde ve ayaklarında kına olduklarını, nargile içtiklerini, başlarında yaşmak denilen örtüler olduğunu ve her dakika erkeğinin onları ne zaman kovacağını beklediklerini duymuştur. Bu sözler üzerine Umay, Anadolu okullarının ve öğrencilerinin resimlerini onlara gösterdikçe onların şaşırıldıklarını söylüyor. Bu bağlamda eski kadın imajını onların zihinlerinden silmeye çalışan Umay, anlattıkları ile modern Türk'ü onlarla tanıştırıyor. Hatta muhabirlerden birinin okullu kızların bulunduğu fotoğrafı New York Journal gazetesine koyarak Türklerin lehine makale yazdığını dile getiriyor. Bkz. Dr. Mehmet Fuat Umay, *Cumhuriyet'in Kuruluş Yıllarında Bir Devrimci Doktorun Anıları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014, s. 28.

¹⁴ Ermenilerin Lozan Antlaşmasıyla bir Ermeni devleti kurma hayali tarihe karışmıştır. Bütün dünya ülkeleri bu antlaşmayla Ermeni devleti kurulamayacağı konusunda hem fikirdir. Ermeniler bundan dolayı Türkler ve Türkiye aleyhine uzun yıllar olumsuz propaganda yapmış, saldırı ve suikast düzenlemişlerdir. Özgür bir ülkede bile Türkleri baskı altında tutarak Türklerin dış imajına basın ve ticaret faaliyetleri ile zarar vermeye çalışmışlardır. Umay Amerika'ya gittiğinde bu atmosfer sürmektedir. Ermeniler yoğun karalama kampanyası ile Amerikalılar üzerinde etkilerini artırmaktadır. Umay Ermenilerin bu faaliyetlerinin etkisini silmeyi ve Ermenilerin Türklere karşı uzun yıllar sürdürdüğü zulüm ve kırımları anlatmayı ve Amerika'da Ermenilerce sosyal-psikolojik baskı altında bulunan Türkleri ve Müslümanları cesaretlendirerek Amerikan kamuoyunda Türk'ün tanıtımını yapmayı amaçlamıştır. Ancak bu durumdan rahatsız olan Ermeniler Umay'a suikast bile düzenlemişlerdir. Bkz. Makbule Sarıkaya, “Dr. Fuat (Umay) Bey'in Amerika Ziyareti ve Ermeniler”, *Yeni Türkiye*, Sayı:60, 2014, s. 2-3.

¹⁵ Sarıkaya, *a.g.m.*, s. 5.

betimleyici tarzda anlatan Umay'ın, Amerika seyahatinden memnun bir şekilde döndüğü anlaşılıyor. Zira ziyaretin başlıca amacı olan cemiyete bağış toplama görevinin sonunda takriben 100.000 dolar toplandığını kendisi ifade etmiştir. Bu toplamın içine Suriyelilerin verdiği 1.500 dolar ve aşağıda yardım tablosunda gösterilen şehirlerde tespit edilemeyenler hariç toplanan 85.072 dolar dâhildir.¹⁶

Toplantının Yapıldığı Şehir	Toplantı Tarihi	Şahıs Adeti	Bağış Miktarı (Dolar)
New York	8 Nisan 1923 günü	200	7.000
Lawrance	22 Nisan 1923 günü	120	3,598
Peabody	23/24 Nisan 1923 gecesi	200	6.678
Providence	25/26 Nisan 1923 gecesi	90	3.960
Wooster	29 Nisan 1923 günü	1701	7.500
Buffalo	1 Mayıs 1923 günü	40-50	2.101
Pittsburg	3 Mayıs 1923 günü	Tespit edilemedi	Tespit edilemedi
Petkiran	5/6 Mayıs 1923 gecesi	40-50	3.764
Clerton	6/7 Mayıs 1923 gecesi	50	3.522
Weiston	7/8 Mayıs 1923 gecesi	120	6.225
Youngstown	8 Mayıs 1923 günü	50-60	1.800
Canton	9 Mayıs 1923 günü	Tespit edilemedi	473
Akron	10 Mayıs 1923 günü	Tespit edilemedi	850

¹⁶ Umay, *a.g.e.*, s. 173; Akın, *a.g.e.*, s. 88.

Cleveland	11 Mayıs 1923 günü	34	1.000
Detroit	13 Mayıs 1923 günü	Tespit edilemedi	14.000
Washington	Tespit edilemedi	Tespit edilemedi	Tespit edilemedi
Chicago	27 Mayıs 1923 günü	207	600
Detroit (2. Defa)	3 Haziran 1923 günü	Tespit edilemedi	7.000
Philedelphia	Tespit edilemedi	Tespit edilemedi	2.000

Tablo 1. Doktor Fuat Umay'ın Amerika Ziyaretinden Toplanan Bağış Tablosu¹⁷

Umay, bağış toplama faaliyetlerinin yanında çocuk sorunu ile ilgili kalıcı çözümler üretebilmek amacıyla Amerika'daki hükümet çocuk evlerini, bedensel özürlü çocuklar için kurulan kurumları, yetim evlerini, mahalle toplanma merkezlerini ve çocuk bahçelerini bizzat yerinde görüp onlarla ilgili uzman kişilerden bilgi almıştır. Kurumlar konusunda aldığı ayrıntılı notlara baktığımızda genellikle konu ile ilgili işinin ehli insanların yani daha çok uzman, eğitilmiş kişilerin görev aldığını görmekteyiz. Ayrıca Umay, bir çocuğun ilgili kuruma alınmadan önce zihinsel ve bedensel testlerin yanında ekonomik, sosyal alanlarda da çeşitli araştırmalardan geçtiğini ve kriterlere uygun olduğu takdirde kuruma alındığını açıklamıştır. Ek olarak örnek alınmasını istediği çocuk mahkemeleri konusuna da girmiş ve bu mahkemelerin varlığını, çocuklara verilen önemin bir göstergesi olarak kabul etmiştir. Mahkemeler sayesinde çocuğa eziyet etmenin, kaldırabileceğinden fazla iş yaptırmanın yasak olduğunu ve hatta geçimsiz ana babanın elinden mahkeme kararı ile çocukların alınıp hayır kurumuna yerleştirilebileceğini söylemiştir. Türklerin hiç önem vermediği, yanlarında olmayacak şeyleri görüşmekten, bağırarak ve onurlarını kırmaktan, önemsiz şeyler için bile azarlamaktan geri kalmadıkları çocukların, Amerika'da değerli görüldüğünü

¹⁷ Akın, *a.g.e.*, s. 88.

söylemiş ve bu mahkemelerde çocuklara karşı başkanının ağırlığını, ciddi sözlerini, incelemelerin ve iyileştirme amacıyla gerekli gördüğü ilgi ve özeni göstermesini takdir etmiş ve örnek alınmasının gerekli olduğunu yazmıştır.¹⁸ Ayrıca çocuklara verilen değerlerin daha ana rahmine düşmeden önce başladığını ekleyen Umay, ileride mutlu bir aile ve iyi birer ebeveyn olmaları için eşlerin birbirleriyle uyumunu izleyen örgütlerin olduğunu ve hükümetin gerekli araç-gereçleri bu kuruluşlara sağlayarak destek çıktığını anlatmıştır.¹⁹

Umay, önemli kurumlar yanında önemli bilim insanları ile de görüşmeler yaptığını not etmiştir. Bunlardan biri de Columbia Üniversitesi profesörlerinden biri olan ve eğitim anlayışları üzerine çalışmalarda bulunan John Dewey'dir. Umay, profesör ile Türkiye'deki eğitim anlayışı hakkında konuşmalar yapmış ve Türkiye'nin temel amacının eğitimi köylere kadar genişletmek olduğunu ve bunun için il merkezlerinde öğretmen okulları açtıklarını profesöre anlatmıştır. Bunun üzerine profesör de, Türkiye'nin kararlı ve yürekli oluşuna ve ulusal savaştaki olağanüstü mücadelesine hayran kaldığını itiraf etmiştir.²⁰

Umay bu kısa Amerika ziyareti sonunda Amerikalı çocukların doğduktan sonra bir birey olarak sayıldığını ve evde, bahçede, mağazada, okulda vs. yerlerde sevgi ve saygı gördüklerini söyleyerek buradaki çocukları birer 'sultan' olarak nitelemiştir.²¹ Bu çıkarımından sonra edindiği bilgileri TÇEK'de uygulamak, arkadaşları ile paylaşmak ve ülkedeki çocuk sorununa merhem olmak amacıyla tekrar Türkiye'ye dönmüştür. Çocuk konusuna bu kadar kendini adanması Mustafa Kemal Atatürk'ün de dikkatini çekmiş olacak ki, Atatürk soyadı kanununda kendisine çocukların koruyucusu kutsal ruh anlamına gelen 'Umay' soyadını layık görmüştür.²²

Umay 1950 yılına kadar milletvekilliği yapmış ve Amerika, Rusya ve Danimarka gibi ülkelere inceleme gezileri düzenleyerek oralarda edindiği tecrübelerden meclis çalışmalarında faydalanmıştır. 1950 yılında siyasi hayattan ayrılarak ailesi ile birlikte

¹⁸ Umay, *a.g.e.*, s. 61-62.

¹⁹ *A.g.e.*, s. 162.

²⁰ *A.g.e.*, s. 65.

²¹ *A.g.e.*, s. 166.

²² Akın, *a.g.e.*, s. 2-3.

İstanbul'da yaşamaya başlamış ve 1963 yılına vefat etmiştir. Naaşı Zincirlikuyu kabristanlığında bulunmaktadır.²³

1.2. Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu (Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti) (1921-1982)

1.2.1.Kuruluşu ve Amaçları

Osmanlı Devletinde bakımı muhtaç çocuk sorununa bakış açısı bir nevi çocuğa yaklaşım tarzındaki değişiklikler ile gelişmeye başlamıştır. Konuyu kavramımız için daha ayrıntıya girecek olursak Osmanlı devrinde muhtaç çocuk sorunu ilk zamanlarda vakıflar ya da yakın akrabalar aracılığıyla giderilmiştir. Ancak zamanla vakıf sistemindeki bozulmalar, ekonomik sıkıntılar ve aile yapısının kalabalık aileden çekirdek aileye dönüşmesi ile kimsesiz çocuk problemini bariz bir şekilde gözle görülür bir hale sokmuştur.

Çocuğa karşı yaklaşımların değişmesine paralel olarak muhtaç çocuklara dair ilk kurumsal girişime Tanzimat döneminde rastlamaktayız. (Islahhaneler)²⁴ Bu bağlamda Osmanlı'da modernleşme ile çocukları korumada kurumsallaşma arasında bir eş zamanlılık vardır. Ancak konuya kamusal ilginin arttığı dönem II. Abdülhamit devridir (Darülhayr-i Âli²⁵ ve Darülaceze²⁶). Hem modernleşmenin etkisi hem de üst üste

²³ A.g.e., s. 3.

²⁴ Mithat Paşa tarafından ilki Nişte kurulan ve daha sonra Rusçuk, Sofya, Bosna, İşkodra, İzmir, Bursa, Edirne, Diyarbakır, Konya, Kastamonu, Sivas, Selanik, Şam, Halep Bağdat ve Trablusgarb gibi yerlerde kurulan ıslahhanelerin amacı, kimsesiz çocukların sokaklarda, bakımsız ve terbiyeden mahrum kalarak kötü huylar edinmelerine ve hatta ileride hapishanelere düşmelerine engel olmaktır. Bu Kurumlar ileride sanayi mekteplerine, Darül Hayr-ı Âli'ye, Kazım Karabekir'in gürbüzler ordusuna, Darüleytamlara, Himaye-i Etfal Cemiyeti Misafirhanesine ve cumhuriyet dönemindeki yetiştirme yurtlarına ve ayrıca adalet bakanlığınca suçlu çocukların ıslahında kullanılan ıslahevlerine birer örnek teşkil etmiştir. Bkz. Abdullah Karatay, *Erken Cumhuriyet Dönemi Korunmaya Muhtaç Çocuklar Politikası*, Kriter Yayınevi, İstanbul, 2018, s. 106-110; "Mithat Paşa ve Islahaneler", Haz. Turgay Çavuşoğlu, *Sosyal Hizmetler Tarihinde Kilometre Taşları*, Hilal Matbaacılık, Ankara, 2014, s. 9,16-17; Nesimi Yazıcı, "Osmanlılarda Yetimlerin Korunması Üzerine Bazı Değerlendirmeler" *AÜİFD*, XLVIII, Sayı: 1, 2007, s. 30-34.

²⁵ II. Abdülhamit müesseselerinden Darülhayr-ı Âli, mali açıdan Hazine-i Hassa Nezareti tarafından desteklenen ve ilköğretim seviyesindeki yetimlere meslek edinmek amacıyla oluşturulmuş yatılı okuldur. Kuruluşunun açılışının culûs-i hümayuna denk getirilmesinin amacı, 1890'lı yıllardaki Ermeni olayları ve bu olaylardan arta kalan binlerce savaş yetimlerinin bakımının uluslararası bir sorun haline gelme potansiyeline karşı önlem alma düşüncesidir. Başta Müslüman yetim çocukların muhafazası amacıyla açıldığı zikredilen kurum aslında misyonerlerin Ermeni yetimlerine yönelik faaliyetlerini engelleme niyetindedir. Amacı her ne olursa olsun ilk yatılı kurum olması hasebiyle önemlidir. 5-6 yaşlarında sadece erkek çocuklarının alındığı bu kurumun hangi idareye ya da bakanlığa bağlı olacağı tartışma konusu olmuş, ilk etapta Maarif Nezaretine bağlı olan müessesenin daha sonra Şehremaneti ya da Sanayi Bakanlığına bağlanması istenmiş fakat tartışmalar sonuçsuz kalınca 1909 ile çıkarılan bir kanunla

savaşların yaşanması ile yetim çocukların varlığı devletin korunmaya muhtaç çocuklara karşı ilgisini arttırmıştır. II. Abdülhamit'in ilk girişimi olan Darülaceze, kapsam ve tür olarak ilk defa devlet tarafından planlanmış ve hizmete açılmış bir kurumdur. Ancak devletin doğrudan sorumluk aldığı ilk kurum II. Meşrutiyet döneminde açılan Darüleytamlardır.²⁷ Darüleytamların doğduğu dönem devletin önceki yıllara göre daha

kapatılmıştır. Bkz. Neslihan Can, *Atatürk ve İnönü Dönemi Sosyal Yardım Politikalarının Karşılaştırılmalı Bir Analizi (1923-1950)*, Marmara Üniversitesi, TAE., Doktora Tezi, İstanbul, 2014, s. 42-43; Nadir Özbek, "II. Adülhamid ve Kimsesiz Çocuklar Darülhayr-ı Âli" *Tarih ve Toplum*, Şubat 1999, Sayı: 181, s. 12-13; Hikmet Zeki Kapıcı, "Osmanlı Eğitim Sisteminde Disiplin: Darülhayr-i Ali Örneği", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 28, Güz 2013, s. 169.

²⁶ Darülaceze, kapsam ve tür olarak ilk defa devlet tarafından planlanmış ve hizmete açılmış bir kurum olmasının yanında günümüze kadar varlığının sürdüren ikinci-İlki Darüşşakafa- kurum olması hasebiyle de önemlidir. Osmanlı-Rus savaşından sonra savaştan kaçarak İstanbul'a gelen göçmen grubun çoğunluğu hasta, sakat, dul ve yetimden oluşmuş ve bu gruplar barınma ve geçinme sorunlarının karşısında durmak için dilencilik yapmaya başlamışlardır. Artan sorunlar karşısında Şûra-yı Devlet Tanzimat Dairesi 7 Eylül 1886 tarihli toplantıda, İstanbul'da dilenciler güruhunun arttığı ve birçoğunun çalışabilecek durumda olmasına rağmen halkın duygularını sömürerek dilencilik yaptıkları, bunlara katılan bazı kız-erkek çocukların ise fuhuş gibi memleketin düzenini bozan suçlara alet oldukları tespit edilmiş ve önlem alınmasına karar verilmiştir. Toplantıda dilencilüğün yasaklanması, diğer memleketlerden gelip dilenen kişilerin tekrar memleketlerine gönderilmesi ve bakacak kimseleri olmayanların devletin bu amaçla açacağı bir kurumda bakılmasına karar verilmiştir. Metruk, kimsesiz, yetim ve öksüz çocukları ölümden kurtarmak, onları şefkatle göğsüne basmak, büyütmek ve vatana faydalı birer yurttaş olarak hazırlamak gayesi güden kurum, II. Abdülhamit döneminde açılmıştır. Kurum büyük oranda Fransız *depots de bienfaisance*'lerden esinlenerek oluşturulmuştur. Fakat Fransa'da 19. yüzyıl ortalarında bu isim altında yüzlerce kurum olduğu dikkate alındığında Osmanlı'nın henüz böyle bir kurumu yeni vücuda getirmesi, çocuk dilencileri ve serserileri denetlemeye yönelik teknik uygulamalarda zayıf olduğunu göstermektedir. Kuruma İstanbul halkının acezesi ile İstanbul'a yerleşmiş olan muhacirler ve değişik din ve mezheplerden kişiler alınmış olup kadın, erkek, kız ile erkek çocuklar için ayrı koşullar tesis edilmiştir. Çok fonksiyonlu kurum ilk etapta dâhiliye nezaretine verilse de belediyece idaresi Müessesat-ı Sıhhiye-i Hayriye müdüriyetine verilmiş fakat daha sonra bu müessesesinin kaldırılmasıyla Cumhuriyet devrine kadar tekrar dâhiliye nezaretine geçmiştir. Cumhuriyet devrinde ise idare Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına verilmiş ama 1925 yılında tekrar belediye idaresine bırakılmıştır. Bkz. Karatay, *a.g.e.*, s. 115-116; *Dünya Bugünkü Darülaceze*, Tan Matbaası, İstanbul, 1945, s. 9,63 ; Nadir Özbek, "II. Meşrutiyet İstanbul'unda Dilenciler ve Serseriler", *Toplumsal Tarih*, Cilt: 4, Sayı: 64, 1999, s. 38.

²⁷ II. Meşrutiyet yıllarında yaşanan büyük savaşlar köylerde, şehirlerde binlerce çocuğu kimsesiz bırakmıştır. Ayrıca devlet, seferberliği ve savaşı ilan ettikten sonra bazı düşman devletleri ülkedeki müesseselerini kapatmak zorunda kalmışlardır. Bunlar arasında, birçok Osmanlı çocuğunu muhafaza eden kurumlar da vardır. Bu yüzden 1913 yılının ortalarına gelindiğinde yetimler konusu acil bir sorun olarak gündeme gelmiştir. Sorun, eğitim amacı güden vilayet sanayi mektepleri, paralı yatılı okullar ile Darüşşakafa gibi kurumlarca giderilememiş ve bu yüzden yeni bir kuruma ihtiyaç duyulmuştur. Çocukları aile dışında koruyan kurum olarak zikredebileceğimiz Darüleytamlar bu ihtiyacı karşılamak için oluşturulmuştur. Evlad-ı Şuheda vergisi ile yabancıların terk ettikleri binalarda kurulan darüleytamların öncelikli görevi, kimsesiz ve korunmasız yetimlere bir yer sağlayarak onları himaye etmektir. Oluşturulan bu yeni kurumlara genel itibarıyla erkek çocuklar alınmış, yetim kız çocukları besleme olarak başka ailelerin yanlarına verilerek sorun giderilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda ilk kurulduklarında sayıları 20 olan darüleytamlar, 1916 yılına gelindiğinde 69'a ulaşmıştır. Daha sonra yetim sayısı ile paralel olarak darüleytam sayıları da 85'e kadar çıkmıştır. Darüleytamların ülke geneline yayılması, öğrenci ve personel itibarıyla sayılarının kısa sürede artması, idarelerini de güçleştirmiştir. İlerleyen zamanlarda savaşın yarattığı ağır ekonomik koşullar darüleytamları fazlasıyla etkilemiş, gıda ve eşya fiyatlarındaki büyük artış, devlet kaynaklarının tükenmesi, kurumu oldukça güç duruma sokmuştur. Bu yüzden darüleytamların döner sermayeli bir sanayi mektebine dönüştürülmesine ve burada kalan çocukların birer

çetin mücadeleler verdiği zamanlara denk gelmiştir. Bu yüzden açılan bu kurumlar savaş koşullarına direnememiş ve uzun ömürlü olamamıştır. Sorunla bundan sonra şahıslar (Kazım Karabekir²⁸) ve sivil örgütler baş etmeye çalışmıştır. Bunlardan biri de, sadece Osmanlı döneminde değil aynı zamanda Cumhuriyette de çocuk korunmasına ilişkin belki de en büyük ve sistematik kurumlardan biri olma özelliğini taşıyan Himaye-i Etfal Cemiyeti (HEC) dir.

Mustafa Kemal Atatürk tarafından 1935 yılında yeniden adlandırılacak olan -Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu – HEC, cumhuriyet devrinde Darüşşafaka²⁹, Darülaceze gibi

üretici haline gelmesine karar verilse de, bu politikanın çocukları eğitimden uzaklaştıracağı endişesini doğurmuştur. Sonuç itibarıyla devletin altından kalkamayacağı masraflara sahip olan bu kurumların önce taşrada olanları sonra da İstanbul'dakiler kapatılarak sorundan bu şekilde kurtulmak istenmiştir. Neticede kurumların kapatıldığı zaman İstanbul'da parasız olarak kimsesiz ve yetimleri barındırabilecek onlara sanat, bir meslek öğretebilecek bir kurum ne yazık ki kalmamıştır. Darüleytamların kapatılmasından sonra Anadolu'da bulunanlarının bazıları öksüzler yurdu olarak isimlendirilmiş ve 1915 yılında savaş yetimlerinin ve kimsesiz çocukların himaye ve eğitimlerinden sorumlu olmuştur. Sivas, Konya, Karaman ve Diyarbakır gibi şehirler başta olmak üzere toplam 12 tane açılmıştır. Ancak Müslüman Türk çocuklarının yanında Ermeni yetimleri de himayesi altına alan bu yurtların ömrü de ne yazık ki kısa olmuştur. Bkz. Can, *a.g.t.*, s. 41-57; Karatay, *a.g.e.*, s. 136-137; Ersin Müezzinoğlu, "I. Dünya Savaşı Esnasında Yetim ve Öksüz Çocukların Himayesi ve Eğitimi: Darüleytamlar" *History Studies İnternstionsl Journal of History*, Volume 4/1, 2012, s. 403; Kevser Şeker, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Çocukların Korunması ve Çocuk Esirgeme Kurumu (1917-1981)*, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, YL. Tezi, İstanbul, 2015, s. 53-54.

²⁸ Doğu cephesi komutanı Kazım Karabekir kimsesiz ve yoksul çocukların korunmasına dair bazı çalışmalarda bulunmuştur. Çocukluğundan beri süregelen çocuk ilgisi zamanla sistemli ve sürekli bir hal almış ve her gittiği yerde okulları ziyaret ederek bakımsız çocuklara yardım eli uzatmıştır. İdeali 'çocuk kasabası' kurmak olan Karabekir; "*Yoksul ve bakımsız çocukları devlet himayesine alarak memleketin diğer çocukları gibi muvaffakiyetli hayat mücadelesinde kudretli kılacak maddi ve fikri bir talim ve terbiye ile teçhiz etmek benim öteden beri güttüğüm bir davadır. Ben buna "Çocuk Davamız" diyorum.*" diyerek düşünceleri özetlemiştir. Konuyla ilgili çeşitli çalışmalarda bulunsu da daha çok erkek çocuklarına hitap eden girişimlerde ve çalışmaların askeri planda kalması uzun soluklu olamamasına neden olmuştur. Bkz. Kazım Karabekir, *Çocuk Davamız*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 11-15 ; Karatay, *a.g.e.*, s 1142-143.

²⁹ Tanzimat döneminde kurulan Darüşşafaka, hem eğitim hem de kimsesiz yetim çocuklara yönelik bir bakım ve koruma müessesesidir. 1856 yılında Islahat fermanından sonra Osmanlı'da bulunan azınlık gruplar, çeşitli mektepler açarak çocuklarını okutmaya başlamış ve bu okulları bitirenler de özellikle ticaret hayatında önemli mevkilere yükselmişlerdir. Bundan dolayı Müslüman ahali, azınlıklar gibi fakir çocukları okutarak onları hayata hazırlamak istemişlerdir. Bu düşünceye ilham veren bilhassa esnaf çırakları olmuştur. Bu bağlamda 1864 yılında ilk çırak okulu ya da ilk halk okulu olarak tanımlanan kurumları vücuda getirecek olan Cemiyet-i Tedrise-i İslamiye adında bir cemiyet kurmuşlardır. Fakat cemiyetin kurduğu okullar ileride talepleri karşılayamaz bir hal alınca daha büyük bir okul kurma düşüncesi ortaya çıkmıştır. Paris elçiliği görevinde bulunan Sakız Esat Paşa'nın yurda dönmesi ve cemiyete katılımı sonrasında *Pymanee Militaire de la Fleehe* adlı okulun planlarını, programlarını hatta öğrenci elbiselerini örnek alarak Darüşşafakatül İslamiyye adında İslam çocuklarına yönelik bir okul kurulması cemiyet üyeleri tarafından kararlaştırılmıştır. Okulun kurulması için hazırlıkların başladığı yıllarda Osmanlı Devleti ekonomik ve siyasal açıdan tarihin belki de en olumsuz dönemlerini yaşamaktadır. Bir taraftan Balkanlarda isyanlar Osmanlı'nın bütünlüğünü tehdit ederken diğer taraftan da Mısır sorunu çözümlenememektedir. Siyasal açıdan Osmanlılık idealinin geçerliliğini yitirdiği açıkça gözler önüne serilirken, ekonomik açıdan iflas bayrağının çekildiği, halkın büyük kesimi, özellikle de savaşlarda erkeklerini kaybetmiş aileler için Darüşşafaka'nın kurulması anlamlı görülmüştür. Zira

kurumlar dışında göze çarpan önemli bir teşkilattır. Cemiyet ülkenin ekonomi, insan gücü, doğum oranı, kaynak kullanımı, dış borçlar, ulaşım, sanayi ve tarım açısından perişan olduğu bir dönemde oluşturulmuştur. Dönemde dört bir cephede verilen savaşlar sonrası, erkek nüfusu hızla azalmış, aileler parçalanmış, göçler nedeniyle işsizlik had safhaya varmış ve korunmaya muhtaç çocuk sorunu büyük boyutlara ulaşmıştır. Bu sorunu çözmek amacıyla ortaya çıkan cemiyet böyle bir ortamda filizlenmiştir.³⁰

“Himaye-i Etfal kavramı “eftalin himayesi” yani çocukların korunması demektir. “Eftal”, kelimesi Arapça “Tıfil” yani “küçük çocuk” sözcüğünün çoğulu olup “çocuklar” anlamındadır. “Himaye-i ise; “korunma, gözetme, esirgeme” anlamına gelir. Çocuğun himayesi kavramı, gebelikten itibaren hatta çocuk yapacak çiftin uygunluğundan başlayarak çocuğun bir yetişkin oluncaya kadar geçirdiği tüm gelişmeleri içine aldığından oldukça derin bir içeriğe sahiptir.”³¹

HEC’in kurulmasının başlıca gerekçeleri olarak; uzun süren savaşlar neticesinde yetim kalan çocukların sayısındaki artış ve ülkenin mevcut sağlık, sosyal ve ekonomik sorunlarının bakıma muhtaç çocuk sayısı üzerinde önemli derecede etkili oluşu sayılabilir.³² Bu bağlamda cemiyetin tarihçesine baktığımızda Dr. Fuad Bey ve arkadaşlarının yukarıdaki sözü edilen nedenleri temel alarak 1908 yılında Balkan Harbinin ilanına kadar devam edecek cemiyetin Kırklareli’nde kurulduğunu, 1917 yılında ise İstanbul’da Hakan Acar’ın tabiri ile ‘umumi’ tarzda teşekkül ettiğini

Müslüman kesimin büyük bölümünün ekonomik açıdan daha olumsuz koşullarda bulunması, yetenekli yoksul aile çocuklarının bedelsiz devam edebileceği modern eğitim kurumundan yoksun olması göz önünde bulundurulursa Darüşşafaka’nın babasız, yoksul ve yetenekli Müslüman aile çocuklarına kucak açarak modern eğitim yolu ile iyi konum ve mevkilere getirilebilecek bir yapıda tasarlanması önemli bir adımdır. Ayrıca bu türden bir işlevi bu biçimde üstlenen ve günümüze de taşıyan ilk ve tek okul olması hasebiyle ayrıcalıklı konumdadır. Bkz. Aynur Soydan, “ Darüşşafaka Tarihinden Kesitler”, 31 Ekim- 1 Kasım 2002 tarihleri arasında Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma Merkezince düzenlenen savaş çocukları: Öksüzler ve Yetimler konulu uluslararası toplantıya sunulmuş olan “Türk Okutma Kurumu (Cemiyet-i Tedrise-i İslamiye) ‘nun Bir Alt Birimi olarak Darüşşafaka” başlıklı bildirim, *Dergi Park*, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/9938> Erişim Tarihi: 18.10.2019, s.250-255; Songül Keçeci Kurt, “ Bir Eğitim Öncüsü: Darüşşafaka” *Dergi Park*, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/16560> Erişim Tarihi: 18.10.2019, s. 161.

³⁰ Çavuşoğlu, a.g.e., s. 17.

³¹ Makbule Sarıkaya, *Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti 1921-1935*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, “2011, s. 13.

³² Sarıkaya, a.g.e., s.14.

görmekteyiz.³³ 6 Mart 1917'de Galatasaray Yurdunda toplanan heyet, hükümete verilecek beyannameyi hazırlamıştır. İstanbul'daki cemiyetin kurucular kurulu arasında İsmail Canpolat (Reis), Celal Derviş (Kâtibi Umumi), Osman Tevfik (Muhasebeci), Kemal Derviş (Muhasebeci) ve üyeler arasında Adnan Bey, Servet Bey, Nesim Mezalyah Efendi, Haralambidi Efendi, Doktor Rasim Ferid Bey, Mustafa Reşat Bey ve Ahmet Emin Bey gibi isimler ile İttihat Terakki ile yakın ilişkiler içerisinde olan Cavid Bey (Maliye Nazırı) gibi kişiler bulunmaktadır. Bu bağlamda cemiyet ve parti arasında sıkı ilişkilerin olduğu göz önünde tutulmalıdır.³⁴

Cemiyet, çalışmalarına hızlı bir şekilde başlamış ve ardı ardına 67 maddelik Himaye-i Etfal Cemiyeti Nizamname-i Esasisi, 36 maddelik Himaye-i Etfal Cemiyeti Umumiye İstanbul Şubeleri Teşkilat ve Vazifesine Dair Talimatname yayınlamış ve 11 Ağustos 1917 tarihinde kamuya yararlı bir cemiyet sayılması için gerekli statüyü kazanmıştır. Ardından 90 maddelik Himaye-i Etfal Cemiyeti Çocuk Misafirhanesi Talimatnamesi hazırlanmış ve bünyesinde Hanımlar Heyeti oluşturulmuş ve Hanımlar Heyeti Talimatnamesi hazırlanarak kabul edilmiştir. Bütün bunlardan sonra cemiyet aynı yılda İstanbul'da; Üsküdar, Beyoğlu, Haliç, Kadıköy, Makriköy Yeniköy'de ve Kırklareli'ne bağlı Babaeski, Üsküp, Mustafa Paşa, Pınarhisar ve Vize kazalarında şubeler açmıştır. Ayrıca Samsun, İzmit, Konya gibi illere yayılan cemiyet, 1918'de Musul ve Erzurum'a kadar ulaşmıştır.³⁵ Cemiyet nizamnamesine göre; 13 yaşına kadar olan çocukların hizmet kapsamına alınacağı açıklanmış ve bunun dışında yatılı okulların geliştirileceği, hastane ve sanatoryum inşa edileceği, fakir ve hasta çocukların tedavi ettirileceği, oyun alanları yaptırılacağı, özürlü çocukların bakımının sağlanacağı, çalışan kadınların çocukları için gündüz bakımevlerin oluşturulacağı, fakir çocuklar için öğle yemeği verileceği, doğum öncesi ve sonrası için yapılması gerekenler konusunda yayın yapılacağı açıklanmıştır. Cemiyet, sayılan bu amaçları gerçekleştirmek için ihtiyaç duyduğu finansmanı üyeleri yoluyla ve bağışlarla elde etmeyi planlamıştır. Bundan dolayı gazetelere ilanlar verilmiş yurtdışındaki Müslümanlarla temasa geçilmiştir. Böylece cemiyet kısa zamanda kamu yararına çalışan dernek statüsüne ulaşmıştır.³⁶ I.

³³Hakan Acar, *Türkiye'de Çocuk Esirgeme Kurumu (1921-1981)*, Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı, Ankara, 2011, s. 10,

³⁴ Acar, *a.g.e.*, s. 11.

³⁵ Sarıkaya, *a.g.e.*, s. 36-38.

³⁶ Acar, *a.g.e.*, s. 11.

Dünya Savaşı'nın bitimine yakın olduğu süreçte sosyal, ekonomik, sıhhi anlamda ülke zor bir aşamaya girmişken cemiyet faaliyetlerine devam etmiş ve İstanbul'da Firuzzağa semtinde çocuk misafirhanesi açmıştır. Misafirhane ile I. Dünya Savaşı nedeniyle öksüz ve yetim kalan çocukların korunması amaçlanmıştır. Hükümetin verdiği bir miktar ödenek ile çocuk misafirhanesi birkaç ay içinde yüzlerce çocuğu sefaletten kurtarmıştır. Misafirhaneye 1917-1922 yılları arasında 2.027 çocuk kabul edilmiş ve muhacir çocuklara yardım eli uzatmak için Hilal-i Ahmer ve Muhacirin Umum Müdürlüğü ile irtibata geçilmiştir.³⁷ Vücuda getirdiği Kalender Ziraat Yurdu'nda çocuklara teorik ve pratik eğitimle fotoğrafane, terzihane, ecza deposu gibi yerlerde çalışma imkânları verilmiş, sanat ocaklarında tenekecilik, demircilik, sepetçilik, kese kâğıdı imali, fırçacılık gibi küçük el işleri öğretilerek meslek edinmeleri istenmiştir. Zirai alanda ise onlara çiçekçilik, sebzeçilik, meyvecilik, bahçecilik gibi hem yeni iş olanakları yaratılmış hem de onların açık havada sıhhat kazanmaları sağlanmıştır. Yurdun hizmete girmesi ile % 80'den fazlası tarıma dayalı ülke ekonomisinin ihtiyaç duyduğu genç kuşağı yetiştirmeye başlamıştır. 1924 yılına gelindiğinde Kalender Ziraat Yurdu'na tavukçuluk ve arıcılık gibi bölümler de eklenmiştir.³⁸

Cemiyet kendini tanıtmak için kurulduğu andan itibaren tanıtım ve neşriyata önem vererek çocuk konusuna dikkat çekilmesini istemiş ve bu konuda konferanslar düzenlemiş, kitaplar yayınlanmıştır. Ayrıca açtığı dispanserlerde, süthanelerde, çocuk

³⁷ Yunan işgali sonucunda İzmir'den İstanbul'a gelen muhacirler için yardım toplama kampanyası oluşturulmuş ve bunun için gazetelere ilan verilmiştir. Nüfuzlu insanlar, üniversiteler, yüksekokullar ve Hilal-i Ahmer cemiyeti yardımlarda bulunsa da Türk muhacirlerinden 22 bininin durumu kötü idi ve acil olarak yardıma ihtiyaçları vardı. Muhacirlere ayda sadece 16 bin lira harcanabiliyordu ve bu miktar yetersizdi. Yetersiz yardım karşısında İstanbul halkından da yardım talep edildi. Zekât ve sadakaların Muhacirin Müdüriyeti Genel Müdürlüğüne değil doğrudan muhacirlere verilmesi istendi. Muhacirlerin istihdam edilmesi konusunda Muhacirin Müdüriyetinde çalışmalara başlandı. Harbiye Bakanlığının arkasındaki barakalarda, Emirler Camii'nde iskân edilmiş olan muhacirlerden gücü kuvveti yerinde olup da çalışmayanlar için, Beyazıt civarındaki barakalardan birini küçük bir dükkâna çevirerek, birkaç dikiş makinesi getirilmiş ve birçok kadının burada çalışması sağlanmıştır. Ziraat işleri ile uğraşanlar için toprak dağıtılmış ve çeşitli tarım aletleri verilerek geçimlerinin sağlanması istenmiştir. Muhacirin Müdüriyetinin çalışmalarını sonucunda işgal İstanbul'unda muhacirlerin bir kısmına İstanbul çevresinde çeşitli fabrikalarda çalışma imkânı sunulmuş ve onların geçimlerini sağlamalarına yardım edilmiştir. Bkz. Ali Karayaka, *İşgal Altında İstanbul*, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 2016, s. 279-282.

³⁸ Döneminde büyük övgüler alan Kalender Ziraat Yurdu 1931 yılının sonunda İstanbul Belediyesi ve Vilayetin maddi desteğini çekmesinden ötürü kapatılmış buradaki çocukların bir kısmı yatılı okullara, darülacezeye bir kısmı da Yalova Gazi Çiftliği süthanesine gönderilmiştir. Bkz. Makbule Sarıkaya, *İşgal İstanbul'unda Kimsesiz Çocuklar ve Himaye-i Etfal Cemiyeti*, Araştırma Yayınları, Ankara, 2014, s. 137; Makbule Sarıkaya, "Türkiye'de Zirai Eğitime Bir Örnek: Kalender Ziraat Yurdu", *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 87, 2012, s. 91.

barakalarında ve polikliniklerde halka ücretsiz sağlık hizmeti ve çocuk bakım eğitimi sunmuştur. Cemiyetin faaliyetleri sadece ülke içinde sınırlandırılmamış Avrupa'daki HEC ile ilişkiler kurularak kongrelere iştirak edilmiştir.³⁹

HEC'in merkezinin İstanbul'dan Ankara'ya kayması ise, Mondros mütarekesinden sonra meydana gelen İzmir ve İstanbul'un işgalinin akabinde gerçekleşmiştir. İşgal neticesinde İstanbul merkezli HEC'in, Rumeli ve Anadolu'daki şubeleriyle ilişkisi kesilmiştir. Ancak cemiyetin heyet merkezi, Anadolu hareketine katılan kurucu ve üyelerinden olanlar gittikleri yerlerde himaye-i etfal teşebbüs ve çalışmalarına devam ettirmeyi çabalamışlardır. Atatürk'ün emri ve direktifi ile TBMM üyelerinden bazı kişilerin de etkisi üzerine 30 Haziran 1921 tarihinde Ankara'da bir Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti (THEC) vücuda getirilmiştir. Ankara'da ulusal bir şekilde oluşturulan cemiyet nizamnamesinin İstanbul'daki ile hemen hemen aynı olması ve kurucuları arasında İstanbul'daki cemiyetten üyelerin olması yeni kurulan cemiyetin aslında İstanbul'dakinin sinesinde doğmuş bir kuruluş ya da bir devamı olarak zikredilmesinde etkili olmuştur.⁴⁰ Bazılarının ise cemiyeti başlı başına yeni bir kuruluş olarak ifade etmesinin altında İstanbul'un işbirlikçiliği, yenilgiyi ve kötü anılarla dolu geçmişi sembolize edişi düşüncesi etkili olmuş olabilir. Nitekim bu düşünceye sahip olanlardan biri Acar'dır. Ona göre Ankara hükümeti İstanbul'u tüm kurumlarıyla reddetmektedir.⁴¹ Her hâlükârda bu iki görüş de farklı açılardan bakıldığında kendine göre haklılık payı vardır. Zira İstanbul'dan Ankara'ya kayış bilindiği üzere sadece cemiyet olarak değil aynı zamanda devletin merkezi nezdinde de olmuştur. Bu yüzden yeni ve tertemiz bir sayfa açma isteği cemiyet üzerinde etkili olan bir düşünce olarak düşünülebilir fakat bunu daha önce bu yola baş koymuş insanların emeklerini hiçe sayarak değil onların katkılarıyla yapmanın daha doğru ve pratik olacağı düşüncesi de büyük oranda etkilemiştir.

Cemiyetin kuruluş hikâyesi *Çocuk* dergisine de konu olmuş ve şu satırlarla o günün şartları ve kısıtlı imkânlarla yapılan çalışmaları küçük okuyuculara ifade edilmiştir:

“ 30 Haziran 1921 tarihinde Ankara'da Hâkimiyeti Milliye (şimdiki Ulus) matbaasının eşyası bir masa ve on kadar sandalyeden ibaret olan perdesiz küçük

³⁹ Sarıkaya, *Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti 1921-1935*, s. 40-43.

⁴⁰ Şeker, *a.g.t.*, s. 186-187.

⁴¹ Acar, *a.g.e.*, s. 13.

bir odasında kurularak, on arkadaşın verdikleri ikişer liradan toplanan yirmi lira ile işe başlayan Kurum; bir müddet Hacıbayram caddesindeki eski mektep binasında ve sonra yine aynı caddede kiraladığı binada çalışmaya devam etmiş; alt iki odanın birinde bir kâtiplerle çalışırken odada hasta çocukları muayene ve tedaviye başlamıştır. Üstteki iki odayı ve arkadaki küçük bahçeyi kiraya vererek binada parasız oturmayı ve bir miktar varidat temin etmiş, en üst katta kimsesiz çocuklar için küçük bir misafirhane açmıştır. İlk eşya yardımı olarak Akçeşehrli Arif (bey) tarafından verilen iki top kumaşla giydirilen fakir yavruların muhite yapmış olduğu iyi tesir, yardımların artmasına yaramış; bunlar bilhassa İstiklal savaşındaki subaylar üzerinde çok iyi izler bırakmıştır... ”⁴²

Resmî kayıtlara 30 Haziran 1921 tarihi yazılsa da Kurtuluş savaşının en buhranlı dönemlerinde olunmasından ötürü hemen çalışmalara başlanmamış ancak 3 ay sonra yani 1 Ekim günü cemiyet faaliyet göstermiştir.⁴³ Mustafa Kemal ve birçok yardımseverin desteğini alarak kurulan THEC'nin kurucuları sırasıyla;

- “1-İstanbul Meb’usu Muhtar Bey
- 2- B.M.M Reisi sanisi Rauf Bey (Orbay)
- 3- Kozan Meb’usu Fevzi Paşa (Çakmak)
- 4- İstanbul Meb’usu Dr. Adnan Bey (Adıvar)
- 5-Bolu Meb’usu Trakyalı Dr. Fuat Bey (Umay)
- 6- İzmir Meb’usu Yunus Nadi Bey (Abalıoğlu)
- 7- Sinop Meb’usu Dr. Rıza Nur Bey
- 8-Erzurumlu Nafiz Bey
- 9-Bayazıt Meb’usu Dr. Refik Bey (Saydam)
- 10- Saruhan Meb’usu İbrahim Süreyya Bey

⁴² “Çocuk Esirgeme Kurumu 24 Yaşında”, *Çocuk*, Cilt 9, 23 Nisan 1945, Sayı: 10, s. 7.

⁴³ “Turgay Çavuşoğlu, Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu ve Çocuk Bayramı”, Turgay Çavuşoğlu, *Sosyal Hizmetler Tarihinde ‘Kilometre Taş’*”, Hilal Matbaacılık, Ankara, 2014, s. 72.

11-Saruhan Meb'usu Necati Bey (Maarif Vekili)

12-Eskişehir Meb'usu Abdullah Azmi Bey

13-Niğde Meb'usu Vehbi Bey (Çorakçı)

14-Eskişehir Meb'usu Eyüp Sabri Bey

15-Edirne Meb'usu Faik Bey (Kaltakkıran)

16-Edirne Meb'usu Şeref Bey,

17-Vasıf Bey (Kara Vasıf)

18-Aydın Meb'usu Hoca Esat Efendi

19-Ertuğrul Meb'usu Hamdi Bey

20-Canik Meb'usu Emin Bey

21 İzmir Meb'usu Enver Bey"⁴⁴ dir.

Bütün bu üyelerin ortak amacı nizamnamenin 2. maddesinde belirtildiği gibi şehit, gazi ve savaştan etkilenen felaketzedelerin çocuklarına yardım etmektir. Bu amaç doğrultusunda cemiyetin meşgul olacağı işler ise nizamnamenin 3. maddesinde şöyle açıklanmıştır;

- Çocuklara eziyet edilmemesi,
- Çocuklara ailesi de dâhil olmak üzere kimse tarafından beden ve ruhi gelişimini engelleyecek müdahalede bulunulmaması,
- Çocukların bedeni gelişimi ve sağlıklı büyümesini sağlayacak şartlara dikkat edilmesi,
- Okulların çocuklara özen ve şefkat gösterilen bir ortama dönüştürülmesi ve ihtiyaçlarını karşılayacak imkânların sağlanması,
- Çocuklar belirli periyotlarla muayene edilerek ailelere konu ile ilgili bilgilendirme sağlanması için dispanserlerin açılması; süt ve ilaç verilmesinin sağlanması ve halkı bu konuda bilgilendirmek için çalışmalarında bulunulması,

⁴⁴ Çavuşoğlu, a.g.e., s. 5-6.

- Çocukların yaşadıkları ortamın sağlık açısından incelenmesi ve ihtiyacı olanlara yardım yapılması,
- Veremli çocuklar için hastaneler ve sanatoryumların açılması,
- İhtiyacı olan çocuklar için hava değişikliği sağlanması,
- Tatil zamanlarında fakir çocukların kırlara ve yazlık tatil yerlerine gönderilmesinin temin edilmesi,
- Çocuklar arasında tütün ve alkol kullanılmasının engellenmesi,
- Aile ortamı da dâhil olmak üzere çocukların fena ve ahlaksız yetiştirilecek ortamdaki alınarak uygun muhite naklinin sağlanması,
- Çocukların sağlıklarını bozabilecek olan meyhane gibi yerlerden uzak tutulması ayrıca ahlaki açıdan uygunsuz sinema ve tiyatrolara girmelerinin engellenmesi,
- Çocukları fuhuş ve ahlaksızlıklara sevk edecek teşviklerin yasaklanması,
- Ahlak sağlığını bozabilecek kitaplardan uzak tutulması,
- Kimsesiz olan çocuklar için misafirhanelerin kurulması ve ıslahhaneye ihtiyaç duyanlar için ıslahhanelerin açılması,
- Çocuk dilendirmenin yasaklanması,
- Hizmetçi, besleme ve evlatlıkların suiistimallerinin engellemesi, aileler tarafından bakılan çocukların durumlarının teftiş edilmesi,
- İş yapabilecek yaşta olan çocuklar için iş bulunması,
- Cemiyet kapsamında kütüphane kurulması,
- Cemiyet tarafından çocukların hak ve hukuklarının korunması,
- Ülke dışındaki himaye-i etfal teşkilatlarıyla ilişki kurulması,
- Beden ve akli yönden hasta olan çocuklar için eğitim ve sağlık hizmeti verebilecek uygun yerlerin temin edilmesi,
- Sağlık oyun alanlarının sunulması,
- Cemiyetin maksadını anlatan bilgilendirici neşriyatların yapılması.⁴⁵

Cemiyet bütün bunlara ek olarak sokağa bırakılmış ya da ebeveyni tarafından iyi bakılmamış çocuklar için ırzhane açılmasını, fakir çocuklara okullarda sıcak yemek dağıtılmasını, çocukların mecburi eğitimlerini sağlayacak tedbirler alınmasını, çalışmak zorunda olan çocuklar için tasarruf sandığının oluşturulmasını, gebelikte doğumda ve

⁴⁵ Sarıkaya, *Türkiye'de Himaye-i Etfal Cemiyeti (1921-1935)*, s. 52-54.

doğum sonrasında annelere gerekli desteğin sağlanmasını hatta çalışan kadınların çocuklarına gündüzleri bakmak için bakımevlerinin açılmasını görev kapsamı içine almıştır.⁴⁶ Ayrıyeten çocukların himayesi için cemiyet bazı özel kanunlara ihtiyaç duyduğunu ifade etmiş ve bu mesele ile ilgilenmiştir. Çocukların sağlıklarıyla ilgili kanun ve nizamnamelerden başka manevî ve ruhî terbiyelerine etki edecek kötü davranışlardan korunmalarına, suç işleyenlerin ıslah edilmesine ve cezalandırılmalarına dair Avrupa'daki uygulamaları takip edip bunların ülkede uygulanmasına ön ayak olmak istemiştir. Cemiyet sadece doğan çocukları değil aynı zamanda anne karnında olanları da düşünerek anneleriyle birlikte doğum sonrası lohusaları da korumayı amaç edinmiştir. Çocuk düşürmeyi önlemek için halka eğitim vermek, bu tür olayları savcılığa bildirmek kısacası, Türkiye'de çok ve gürbüz çocuk yetiştirilmesini sağlamak amacıyla çocuk ölümlerini ve kötü yetiştirmeyi engellemek konusunda hükümetle ve gerekli cemiyetlerle iş birliği yapmak da cemiyetin görev tanımının kapsamındadır.⁴⁷

1.2.2. Üyelik

ÇEK'in çıkardığı nizamnameler ışığında baktığımızda üyelik konusunda çerçeve geniş çizilmiş ve "*Hayrı seven ve kuruma hizmet etmek isteyen kadın, erkek herkes kuruma üye olabilir.*"⁴⁸ denilmiştir. Cemiyetin fahrî, kurucu, faal ve yardımcı olmak üzere dört tür üyesi bulunmakta olup belli miktar aidat ödeme koşulu ile kurum ailesine katılmışlardır.⁴⁹ Nizamnamede yer alan maddeye göre üyelerin vermesi gereken senelik aidatı iki sene içinde ödemedikleri takdirde ya da belirlenen görevi yerine getirmediklerinde heyet-i merkeziyenin kararı ile istifa etmiş olarak kabul edilmiş ve kurumun haysiyet ve maksadına zarar veren durumlarda Genel Merkezin tetkik ve tasdiğiyle kurumdan ihraç edilmişlerdir.⁵⁰

1.2.3. İdari Teşkilatlanması

TÇEK ülkede görülen cemiyetleşmelerle benzer özelliklere sahip olup devletten tam bağımsız da değildir. Cemiyet hem gönüllü hem de devlet bağlı niteliği ile melez bir yapılanmaya sahiptir. Nitekim cemiyet yöneticileri, kurucuları ve üyeleri devletin çeşitli

⁴⁶ A.g.e., s. 54.

⁴⁷ Şeker, a.g.t., s. 195.

⁴⁸ *Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Anayasası*, İstanbul, Resimli Ay Basımevi, 1935, s. 6.

⁴⁹ Şeker, a.g.t., s. 202.

⁵⁰ *Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Anayasası (1935)*, s. 6-7.

kurumlarında görev almış kişilerdir. Gönüllü bir kuruluş gibi görünse de kısmen devletin etkisindedir. Ekonomik ve politik açıdan hükümete tam olarak bağlı olmasa bile cemiyet, çocuk politikası konusunda devlete büyük destek vermiştir.⁵¹

Cemiyetin Genel Kurultayı, Genel Merkezi, Vilayet kurultayları, merkezleri ve şubeleri bulunmaktadır. Genel Kurultay merkez de dâhil olmak üzere Genel Merkeze ve irtibatla olan merkezlerden üye sayısı 500 kadar olanlar için 2 ve 1000'den fazla olanlar için ise 3 olmak üzere seçilen temsilcilerden ve Genel Merkez üyelerinden oluşmaktadır. Genel Kurultay olağan ve olağanüstü olmak üzere iki şekilde toplanmakta ve olağan toplantılarını bir sene veya iki sene de bir Genel Merkezin belirleyeceği yerde yapmaktadır. Genel Kurultay merkez başkanı tarafından başlatılır ve görüşmeler idare etmek için bir başkan, bir asbaşkan, iki sekreter bulunur ve karar kurultay başkanının imzası ile bildirilir. Genel kongrenin iştiğal ettiği konular;

- Genel Merkeze senelik rapor ile gelecek seneye ait bütçe layihasını kurultaya arz eder ve hesap raporunu okumak,
- Genel Merkez raporu ile bütçe layihasının tetkik edilmesi ve senelik icraatın belirlenmesi için beşer kişiden oluşan idari, bütçe-program encümenleri adıyla iki encümeni seçmek,
- Gelecek seneye ait bütçeyi tetkik ve tasdik etmek ve kurumun nakdi durumu göz önünde tutularak gerektiğinde mülhakata bütçeden yapılacak yardım miktarı ile bütün merkezlerin vardiyyatından Genel Merkez emrine tahsis edilecek miktarı tayin etmek,
- Ruznamede mevcut üyeler tarafından edilen konuları tartışmak,
- Genel merkez üyelerini iki hesap müfettişini ve sene içerisinde Genel Merkez içerisinde meydana gelen ayrılmalarda Genel Merkez üyelerinin yarısı kadar üye adayını seçmek,
- Genel Kurultayın fevkalade toplantılarında ruznamede mevcut maddeleri görüşmektir.⁵²

Genel Merkez ise Genel Kurultay tarafından seçilen ve görev süreleri bir veya iki yıl olan 21 üyeden oluşmaktadır. Üyeler tekrar seçilebilmektedir. Genel Merkez,

⁵¹ Sarıkaya, *Türkiye'de Himaye-i Etfal Cemiyeti (1921-1935)*, s. 58.

⁵² *Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Anayasası*, (1935), s. 7-9.

Kurultayın ardından yapacağı ilk toplantıda üyeleri arasından bir başkan, iki asbaşkan, bir genel sekreter, bir sayışman seçer ve Genel Merkezi idare heyetini oluşturur. Genel Merkez bütün heyet-i merkeziyelerin ve doğrudan doğruya kendisine bağlı olan şubelerin üst merciisidir. Genel Merkez, Genel Kurultaya sunulacak yıllık bütçeleri, rapor ve layihaları, ruznameyi ve lüzum görürse anayasada değişiklikleri ve talimatları hazırlar. Genel Merkez kurumun bütün muamelelerini yürütmeye yetkili ve Genel Kurultaya karşı tek sorumlu heyettir. Düşünülmeyen giderler için harcama yapılması ve bütçe maddeleri arasında nakiller gibi konular da Genel Merkezin kararına bağlıdır. Genel Merkez ayda bir kez belli gün ve saatte mevcut üyelerinin üçte birinden bir fazlasıyla toplanır ve üye çoğunluğu ile kararlar alır. Genel Merkez lüzum görürse üyeleri fevkalade olarak toplantıya çağırabilir. Genel Merkez üyeleri meşru mazeretler dışında art arda üç defa toplantılara katılmadıkları takdirde istifa etmiş kabul edilirler. Genel Merkez, kurumun meşguliyet sahasına dâhil olan konuların her biri veya birkaçı için daimi ya da geçici encümenler oluşturma yetkisine sahiptir. Çocuk Esirgeme meseleleri veyahut mahalli ihtiyaçların doğrultusunda sadece kadınlardan ya da erkeklerden oluşan heyetler kurabilir. Genel Merkez heyet-i idaresi, Genel Merkezin icra organı olup Genel Merkezce kararlaştırılan tüm muamelatı yerine getirir. Genel Merkez Başkanı, Çocuk Esirgeme ile ilgili her türlü işleri hükümet nezdinde ve mahkemelerde sorumlu kişidir. Kurumun menkul ve gayrimenkul mallarını idare eder. Bu konularda kendisine Genel Sekreter ve Sayışman yardımcı olur.⁵³

Çocuk Esirgeme teşkilatında mevcut olan vilayetlerde merkezler; kaza, nahiye ve köylerde şubeler vardır. Vilayet merkezi vilayet dâhilinde bütün şubelerin merciidir. Genel Merkez Ankara merkez teşkilatını ilga ve bu merkeze düşen görevleri kendisi yerine getirir. Vilayet dâhilinde üyelerin çokluğuna ve Çocuk Esirgeme muamelatının durumuna göre yedi ila on beş kadar üyeden oluşmaktadır. Heyet-i Merkeziye üyeleri vilayet kurultayınca veya kongre yapılmadığı takdirde merkezde bulunan cemiyet üyeleri tarafından seçilmektedir. Üyelerin görev süresi bir yıl olup tekrar seçilmeleri olanaklıdır. Yabancı memleketlerde bulunan Türkler ve Müslümanlar tarafından oluşturulan merkezlerin heyet-i idare üyeleri yediden on beşe kadar olabilir. Bu merkezler doğrudan doğruya Genel Merkeze bağlıdır. Heyet-i Merkeziye her sene vilayet kurultayının bitiminde yapacağı toplantıda üyeleri arasından bir başkan, bir

⁵³ *Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Anayasası*, s. 10-12.

asbaşkan, bir sekreter, bir sayışman ve bir veznedar seçer. Bu beş kişi idare heyeti oluşturur. Heyet-i Merkeziye, Vilayetlerle ilgili kurum işlerini bütçe, rapor layihalarını ve ruznameyi üç ayda bir faaliyetlerini Genel Merkeze bildirirler. Heyet-i merkeziyeler Genel Merkez ile şubeler idare heyetleri arasında haberleşmeyi sağlar. Heyet-i Merkeziye, ayda bir defa muayyen gün ve saatlerde toplanır ve mevcut üyelerinin yarısından bir fazlası ile müzakere başlatılıp üye çoğunluğu ile karar alınır. Başkan lüzum görülürse ya da heyet-i merkeziyeyi toplantıya çağırabilir. Geçerli sebebi olmaksızın üç kez toplantıya iştirak etmeyen üyeler istifa etmiş kabul edilir.⁵⁴

Vilayet idari heyeti mensup olduğu heyet-i merkeziyenin icra organı olup bu sıfatla öncelikle vilayet heyeti umumiyesine ait urumun işlerini, anayasa ve talimatnamesi yapar. Vilayet Kurultayları üyeleri yüze kadar olan şubelerden birer yüzden üç yüze kadar olanlardan ikişer, üç yüzden fazla olanlardan üçer delege seçerek her sene şubat ayında heyet-i merkeziyenin tayin edeceği yer ve zamanda toplanır. Senelik aidatını tamamen ödemiş olan mevcut üyeler ile müzakereye başlanılır. Şubelere ayrılmış vilayet merkezlerinde, vilayet merkez heyeti; üyelere, diğer şubeler nispetinde delege seçtirilir. Her şube üye sayısı ne olursa olsun nihayetinde üç delege gönderebilir. Heyet-i merkeziyeler, fevkalade durumlarda Vilayet Kurultaylarını, senelik toplantıların haricinde, toplantıya davet edebilir. Vilayet Kurultayını heyet-i merkeziye başkanı açar. Müteakiben Kurultayı idare etmek üzere bir başkan, bir asbaşkan ve bir sekreter seçilir. Vilayet Kurultayları toplantılarda heyet-i merkeziyelerin ve şubelerin bir senelik bütçelerini rapor ve layihalarını okur, inceler ve kabul ederler. Heyet-i merkeziye üyelerini ve heyet-i merkeziye üyeliklerinin ayrılması durumunda üyelik etmek üzere heyet-i merkeziye üyelerinin yarısı kadar aday seçer. Çocuk Esirgemenin yararıyla ilgili teklifleri müzakere ve kabul eder. Vilayet Kurultayının kararlarının onaylı örneği ve bütçesini Genel Merkez Başkanlığına gönderir. Kurultay toplanmadığı durumlarda delege, heyet-i merkeziye seçer. Herhangi kaza, nahiye ve köyde Çocuk Esirgeme Kurumunun gayesi yolunda çalışmayı üstlenen kişilerin sayısı onu bulduğunda orada bir şube teşekkül edilir. Üyeler bir araya gelerek aralarında biri başkan, biri sekreter, biri veznedar olmak üzere üç kişiden oluşan heyet-i idareyi seçerler. Bu heyet, Genel Merkezin onayına sunulur. Kayıtlı üyesi elliye geçen mahallerde çocuk esirgeme işlerinin önem ve çokluğuna göre heyet-i idareye iki üye daha katılabilir. Şube idare

⁵⁴ A.g.e., s. 13-15.

heyetleri ayda iki defa toplanır ve mazereti olmaksızın üç kere arka arkaya toplantılara katılmayanlar istifa etmiş kabul edilir. Şube idare heyetleri kuruma üye kaydeder, varidat ve yardımları tespit eder ve çocukların hayat ve hukukunun himayesine dair olan çalışmaları ve tetkikleri icra ederler. Ve bu şehirlerde muhtelif mahallerde vücuda getirilen kurum müesseseleri de, o merkezin idaresinde olur. Aynı şehir dâhilinde açılan muhtelif şubeler, kendi umumi varidatının yüzde ellisini, bu müesseseye katılma payı olarak merkeze verirler.⁵⁵

TÇEK'in 1943 yılı Fevkalâde Umumî Kongresinde kabul edilen nizamnameye göre kurumun idari yapısı; Genel kongre, Genel Merkez Heyeti, Genel Merkez İdare Heyeti, Vilayet Merkez Kongresi, Vilayet Merkez Heyeti, Vilayet Merkez İdare Heyeti, Kaza Şube Kongresi, Kaza Şube İdare Heyeti, Köy nahiye, kol idare Heyeti Murakıplardan oluşmuştur.⁵⁶ 1950 yılında yayınlanan TÇEK Tüzüğü Tadil Projesi'nde TÇEK'in idari yapısı; Genel Kongre Merkezde Genel kongre, Genel Merkez Kurulu, Genel Merkez İdare Kurulu, Genel Başkan, Genel Müdürlük Denetçiler şeklinde Şubelerde Şube Kongreleri, Şube İdare Kurulları, Denetçiler kollarda ise, Kol Kongreleri, Kol İdare Kurulları ve Denetçilerden oluşmaktadır.⁵⁷ 1956 yılı nizamnamesinde ise kurum yeni bir yapılanmaya gitmiş ve Ankara'da bulunan genel merkezin dışında vilayetlerde merkez, kazalarda şube, nahiye ve köylerde kol adıyla teşkilatlanmıştır. Buna göre Umumi kongre; Umumi Merkez Heyeti, Umumi Merkez İdare Heyeti ve Murakıplardan Merkez Kongresi; Merkez Heyeti, Merkez İdare Heyeti, Merkez Murakıplarından Şube Kongresi; Şube İdare Heyeti ve Şube Murakıbından ve son olarak Kol kongreleri ise Kol İdare Heyetleri ve kol Murakıbından teşekkül etmiştir.⁵⁸

1961 yılı kurumun idari teşkilatlanmasında Genel Kongre iki yılda bir toplanıp 25 kişiden oluşan Genel Merkez Kurulunca seçilmektedir. Kurulda Genel Başkan ve aynı yetkilere sahip İkinci Genel Başkan ve 5 üye seçerek Merkez Yönetim Kurulunu meydana getirir. Genel Merkez Kurulu iki ayda bir, Genel Yönetim Kurulu ise haftada veyahut on beş günde bir toplanır. Genel kongrelere her il merkezi üye sayısı oranında

⁵⁵ A.g.e, 15-18.

⁵⁶ *Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Nizamnamesi- 1943 Senesi Fevkalâde Umumî Kongresinde kabul edilmiştir*, Sümer Matbaası, Ankara, 1943, s. 9.

⁵⁷ *Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Tüzüğü Tadil Projesi*, Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Merkezi, Ankara, 1950, s. 14-15.

⁵⁸ *Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Nizamnamesi 1956*, Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu, Ankara, Başvekâlet Devlet Matbaası, 1957, s. 8-9.

delegelerle katılır. Merkez kongreleri ilçelerden gelen temsilcilerle yapılır. Şubeler de üyelerin ve kollardan gelen temsilcilerin katılımıyla kongrelerini yapar ve başkan ile idare kurullarını seçer. TÇEK'in bütün örgütlerinde büro ve sağlık personeli haricindeki görevler fahrîdir ve kurum yukarıdan aşağıya zincirleme bir denetleme sistemine bağlıdır. Ayrıca Genel Merkezin ve Merkezlerin, Kongre tarafından görevlendirilen denetçileri vardır.⁵⁹ TÇEK'in 1973 senesinde teşkilat yapısında değişikliğe gidilmiş ve idari yapısı Genel Kongre nezdinde Genel Merkez Kurulu, Genel Merkez Yönetim Kurulu, Denetleme Kurulu, Yüksek Onur Kurulu şeklinde Merkez Kongresinde; Merkez Kurulu, Merkez Yönetim Kurulu, Merkez Denetçileri, Merkez Onur Kurulu Şube Kongresinde; Şube Yönetim Kurulu, Şube Denetçileri, Kol kongresinde ise Kol Yönetim Kurulu ve Kol Denetçisinden oluşturulmuştur.⁶⁰

1.2.4. Mali Yapısı

TÇEK'in bütçesini daha çok yardım amaçlı yapılan bağış ve çalışmalar oluşturmuştur. Ayrıca kamu yararına çalışan bir kurum olması hasebiyle devlet tarafından az miktarda da olsa desteklenmiştir. Bu bağlamda başlıca gelir kaynaklarını;

- Daimi üye kaynakları,
- Devlet yardımları.
- Bazı işletme imtiyazları ve gayrimenkul kiralaları,
- Balo, sergi, konferans, müsamere, yarış, şefkat pazarları, çiçek ve rozet dağıtımı, piyango ve yarış gibi düzenlenen etkinliklerin gelirleri,
- Hayır kurumuna verilen fitre ve kurban derilerinin hasılatı ile halkın bağışları,⁶¹
- Mevcut nakitlerin faizleri,
- 1929 yılı itibariyle sebze hasılatları,
- 23 Nisan Çocuk Haftası hasılatları,
- Genel Merkezin yardımları ile hususi muhasebe tahsisatından tahsilat,
- 1930 yılı itibariyle tombala hasılatı,⁶²

⁵⁹ *Çocukların 40 Yıllık Koruyucusu Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu*, Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Yayınları, s. 43-43.

⁶⁰ Şeker, *a.g.t.*, 241-242.

⁶¹ Sarıkaya, *Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti (1921-1935)*, s. 86-87.

⁶² Şeker, *a.g.t.*, s. 199-200.

- Şubeler tarafından genel merkeze gönderilen %10 oranındaki genel merkez hissesi,
- Çocuk Tiyatro hasılatı,
- Kavacık menba suyu hasılatı,⁶³
- Kurumun uygun gördüğü yerlere koyduğu Çocuk Esirgeme Kurumu kutuları ya da baskülleri hasılatı,
- Hükümet tarafından yeniden oluşturulacak gelirler,⁶⁴
- Hükümetçe genel merkezden yapılacak yardım ile yine hükümetçe temin edilecek kanuni yardımlar,
- Diğer hayır kurumları ile birlikte sağlanan yardımlar,
- Özel idareler, belediyeler, vakıflar ve diğer resim kuruluşların yardımları,,
- Şefkat pullarının satışından elde edilen gelirler,⁶⁵
- Yurtiçi ve Yurtdışı yardımlar,
- Gelirleri kurum adına harcanan dergi ve kitapların hasılatlarından oluşturmaktadır.

Cemiyetin başlıca giderleri ise, şehitlerin öksüz ve yetim çocuklarını himaye etmek amacıyla yapılan harcamalar, halka yönelik sıhhi, ahlaki, parasal, eğitsel yardım harcamaları, açtığı yeni müesseselerin giderleri ve neşriyat harcamalarıdır.⁶⁶

Kurumun eldeki veriler ışığında yıllara göre gelir-gider dağılımı;

Sene	Gelir	Gider
1922	18.507 27	5.856 10
1923	145.235 55	5.856...10
1924	137.668 35	66.286 46
1925	62.721 33	52.119 26
1926	195.746 90	272.015 83
1927	218.236 14	250.306 02
1928	248.745 86	275.315 66

⁶³ A.g.t., s. 243.

⁶⁴ Türkiye Çocuk Esirgeme Nizamnamesi, s. 32.

⁶⁵ Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Tüzüğü Tadil Projesi, s. 39-40.

⁶⁶ Sarıkaya, Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti (1921-1935), s. 91.

1929	263.385 03	215.913 12
1930	193.198 06	184.687 60
1931	152.895 38	168.073 83
1932	144.181 45	142.591 89
1933	152.564 84	141.045 31
1934	166.218 87	115.094 91
1935	175.355 53	191.325 04
1936	196.117 39	132.063 71
1937	243.684 21	281.510 00
1938	270.040 36	270.040 36
1939	314.289 26	434.384 26

Tablo 2. 1922-1939 Yıllarında TÇEK'in Gelir-Gider Tablosu⁶⁷

1942 yılında kurumun toplam geliri 1,5 milyon⁶⁸ olarak tespit edilirken gider konusunda herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. Osman Akol 1944 yılından 1949 yılına kadar kurumun harcamalarını liste halinde sıralamış ve 1944 yılında 742.875, 1945 yılı 881.256, 1946 yılı 982.945, 1947 yılı 918.339 ve 1948-49 yılı harcamalarının toplamını 998.840 lira olarak belirlemiştir.⁶⁹ Olağanüstü Genel Kongre 1946-1947 İş ve Hesap Raporunda 1946 yılı kurumun gelir miktarını 954.569 lira olarak⁷⁰ 1948 yılı tahmini bütçede gelir 836.000 giderleri ise 835.918 lira olarak tahmin edilmiştir. Genel Kongre 35 ve 36. Yıllar İş ve Hesap Raporuna göre 1950-1957 yılları gelir-gider dağılımı da şu şekildedir;

Yıl	Gelir	Gider
1950	914.109	912.327
1951	882.860	788.249
1952	1.016.064	828.959
1953	1.561.629	1.088.978
1954	1.497.725	1.091.529

⁶⁷ Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumunun Küçük Bir Tarihçesi 1921-1939, Resimli Ay Matbaası, İstanbul, 1940, s. 24.

⁶⁸ Şeker, a.g.t, s. 243.

⁶⁹ Osman K. Akol, *Kimsesiz Çocuklar*, Örnek Matbaası, Ankara, 1950, s. 62-63.

⁷⁰ Olağanüstü Genel Kongre 1946-1947 İş ve Hesap Raporları, Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Merkezi Ankara, Sümer Matbaası, Ankara, 1947, s. 13-14.

1955	1.807.456	1.421.263
1956	1.811.040	1.721.671
1957	2.138.833	2.013.705

Tablo 3. ÇEK'in 1950-1957 Yıllarında Gelir-Gider Dağılımı⁷¹

Aynı raporda 1958-1959 yılları tahmini bütçesi gelir 2.857.526, gider 2.857.526 lira olarak tahmin edilmiştir.⁷² 1961 yılı kurumun geliri 3.323.153, 1962 yılı 3.473.376 1963 yılı 2.295.175 (on aylık) 1964-65 yılları ise tahmini 3.650.000 liradır. Giderleri 1961 de 3.501.793, 1962 de 3.294.075 1963'te 2.644.625 (on aylık), 1964-64 yıllarında ise tahmini 3.650.000 liradır.⁷³

Genel Merkez Kurulunca Sayın Genel Kongre'ye Sunulan 1963-1964 yılları kesin hesabına göre 1963 yılında gelir 3.659.181, gider 3.538.985; 1964 yılında ise gelir 3.717.449 gider 3.717.449'dur. 1965 yılı 10 aylık hesaba göre gelir 3.003.882, gider 2.891.751'dir. 1966-1967 yıllarında ise teklif olunan rakamlarda gelir 5.650.000, gider 5.650.000; 1967 yılında ise gelir 4.100.000, gider 4.100.000'dir.⁷⁴

TÇEK'in 1970-71 yılları maddi sıkıntı çektiği dönemler olup devlet bütçesinden yapılan yardımların kesilmesi nedeniyle çalışmaları aksamıştır. 1972-73 yıllarında ise sosyal yardımların Maliye Bakanlığı bünyesinden çıkarılarak Bakanlar Kurulu'na aktarılmasından sonra Kurum 1970-71-72-73 yıllarında buradan hiçbir yardım alamamıştır.⁷⁵

Kurumun 1967-1977 yıllarında bütün hizmetlerini bütçesi sınırları içinde en iyi şekilde yerine getirmeye çalıştığı fakat çocuğa verilmesi gerekli hizmetlerin istendiği şekilde yerine getirilemediği, devlet yardımı alınmadığı ve devletlere ait hizmetleri üstlenmiş teşekküllerin devletin yardım eli uzatmasının kesinlikle zorunlu olduğu konusu önemle üzerinde durulan bir husus olmuştur. Ancak o dönemde bile kurumun hala Ata'nın hibe ettiği gayrimenkuller ile ayakta kaldığı dillendirilmektedir. Her vesile ile Atatürk'e

⁷¹ Genel Kongre 35 ve 36 ıncı Yıllar İş ve Hesap Raporları, Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Merkezi, Doğu Ltd. Şirketi Matbaası, Ankara, 1958, s. 5.

⁷² Aynı Rapor, s. 32-33.

⁷³ Genel Merkez Kurulunca Sayın Genel Kurul'a Sunulan 1961, 1962, 1963 Yılları Kesin Hesaplarıyla İki Yıllık Bütçe Tasarısı, Bütçe Yönetmeliği ve Denetçiler Raporu, Doğu Matbaacılık ve Ticaret Ltd. Şirketi Matbaası, Ankara, 1963, s. 17.

⁷⁴ Genel Merkez Kurulunca Sayın Genel Kongre'ye Sunulan 1963 ve 1964 Yılları Kesin Hesabı ve 1965 Yılı 10 Aylık Hesabı İle 1966-1967 Yılları Bütçe Tasarısı, Bütçe Yönetmeliği ve Bütçe Gereksinimleri, Doğu Matbaacılık ve Ticaret Ltd. Şirketi Matbaası, Ankara, 1965, s. 1-19.

⁷⁵ Acar, *a.g.e.*, s. 45.

sahip çıkan güruhun devlet olarak anayasanın kendilerine verdiği görevi yerine getirmeye uğraşan kuruma 264 milyarlık bütçeden bir kuruluş yardım etmedikleri gibi yiyecek ve giyecek olarak verdikleri yardımı da kesmiş olmalarından dolayı yakınılmaktadır. Hayırsever vatandaşların himmeti ve teşkilatın gayreti olmasa çoktan kapıya kilit vurulup anahtarı Anıtkabir'deki kurucumuza teslim edileceği söylenerek içinde bulunan durum özetlenmiştir.⁷⁶

Sonuç itibariyle devletin çocuklara yönelik hizmetleri kendi organları aracılığıyla vermeye başlaması, TÇEK'e yardım konusunu ikinci plana atmış ve bu durum TÇEK'i maddi açıdan zor duruma sokmuştur. Devlet desteğini kaybeden Kurum kendi bütçesi çerçevesinde çalışmalarına devam etmiştir.⁷⁷

1.2.5. Çalışmaları ve Hizmet Alanları

TÇEK, Avrupa ve Amerika'da kurulan çocuk himaye müesseselerin faaliyetlerini ve 1863 yılında kurulmuş olan Stockholm Eytamhanesi'ni incelemiştir⁷⁸ ve ilk iş olarak yurdun bütünlüğünü, milletin egemenliğini sağlamak amacıyla cephede savaşa koşan kahraman babaların, cepheye cepheye yetiştirmeye çalışan fedakâr anaların çocuklarına kucak açmış, bu suretle Kurtuluş Savaşına kendi dâvası çerçevesinde katılan kurum, ordu saflarında ve halk arasında büyük sempati kazanmıştır.⁷⁹

Ankara'da Müdafaa-i Hukuk grubunun Hakimiyet-i Milliye binasının bir odasında kurulan kurumun kurucularından toplanan yirmi liralık bir bütçe ile Hacı Bayram caddesinde bulunan eski bir mektep binası tutulmuş ve aynı cadde üzerinde kiraladıkları iki katlı binada çocukları himaye ve tedavi etmeye başlamışlardır. Savaş sahasında bulunan köylerde kimsesiz çocukların varlığından ötürü bir misafirhane açılarak 500 kadar kimsesiz çocuk muhafaza edilmiş, çocukların ihtiyaçları karşılanmıştır. Ancak daha sonra, gelen çocukların bir kısmı köylerine geri dönmek zorunda kalmış, kalan çocuklar darüleytamlara yerleştirilmiştir. Kurumun ilk icraatı Hacı Musa Mahallesiindeki büyük bir ev kiralamak olmuştur. Süt çocuklarını korumak ve yaşatmak için kiralanmış bu ev aynı zamanda çocukların bakımevidir⁸⁰ ve ileride bu amaçla

⁷⁶ Acar, *a.g.e.*, s. 68.

⁷⁷ Şeker, *a.g.t.*, s. 252-253.

⁷⁸ Şeker, *a.g.t.*, s. 217.

⁷⁹ *Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumunun İlk Yirmibeş Yılı*, Çocuk Esirgeme Kurumu, Ankara, s. 3-4.

⁸⁰ Şeker, *a.g.t.*, s. 218.

kurulacak ve ülke sathına yayılacak olan birimlere ana kucağı, yetimler evi, şefkat yuvası ve son olarak çocuk yuvaları denilmiştir.⁸¹

Çocuklar konusu Mareşal Fevzi Çakmak'ın da dikkatini çekmiş ve İstiklâl Harbinde savaş sahası olan köylerde kimsesiz çocukların çokluk durumunu Çakmak, kuruma telgraf çekerek bildirmiştir. Ankara muhtarlarının gayreti ve halkın gösterdiği ilgiyle kısa sürede içinde 1500 çocuk için evlerde yerler hazırlanmış ve bu yavruların ihtiyaçları karşılanmıştır. Ancak çocukların büyük bir kısmı şehir hayatına alışamamalarından dolayı köyelerine geri dönmüştür. Kalanlar yine darüleytamlara yerleştirilmiştir. Savaş ortamında bulunulduğundan kuruma müracaat her geçen gün artmaya başlamıştır. Bunun üzerine kurum önceliğini süt çocuklarından yana kullanmış ve Hacı Musa Mahallesinde Dr. Fuat Umay'ın Amerika gezisinden elde ettiği 100.000 dolar yardım parası ve kurumun gelir kaynaklarından elde edilen hasılatla Atatürk Çocuk Yuvası açılmıştır. Kurumun ricası üzerine dönemin Maarif Vekili Seyhan Saylavı Bay İsmail Safa Özler tarafından annelerin fenne uygun şekilde çocuk bakımını öğrenmeleri amacıyla kız mekteplerinde 'Çocuk Bakımı' dersleri programa eklenmiştir. Kurumun işgal ettiği binada; çocuğun ana rahmine düşmesinden itibaren annenin sağlık kontrolleri, annelere çocuk bakımı ve korunması ile ilgili bilgiler, doğuran kadınların çocuklarına gerektiğinde süt takviyesi, çocukların muayene ve tedavi edilme, diş muayenesi, paralı ya da parasız banyo edilmesi, çocuk bahçesi, işe giden kadınların çocukları için gündüz bakımevleri ve anneler ile çocuklar için neşredilmiş kitap ve gazeteler gibi hizmetler verilmiştir.⁸²

Kısa sürede ülke sathına yayılan ve kimsesiz yetim çocuklara yardım eli uzatan kuruma ait çeşitli şubeler açılmıştır. Öncelik pek tabii süt çocuklarının olmuş ve çeşitli yerlerde süt damlaları açılmıştır. Ülkede yoğun bir şekilde beslenme sıkıntısı çekilen dönemde imdada yetişen bu birim, temiz ve gıdalı süt dağıtmayı amaç edinmiş ve sadece yoksul ailelerin çocuklarına yönelik bir hizmet olmamış, kapısını tüm çocuklara açmıştır. Böylece ülkede uzun yıllar varlığını gösteren çocuk kıranının önüne geçilmek istenmiştir. 1924 yılında paralı ve parasız 1.337.050 Türk yavrusuna pastörize edilmiş süt dağıtılmıştır.⁸³ Süt yaşını geçmiş çocukların yiyecek ihtiyacı talebe sofralarında

⁸¹ Çavuşoğlu, *a.g.e.*, s. 59.

⁸² *Çocuk Esirgeme Kurumunun Küçük Bir Tarihçesi*, s. 4-22.

⁸³ Acar, *a.g.e.*, s. 24; *Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumunun İlk Yirmbeş Yılı*, s. 5.

karşılanmıştır. Bu sofralar, okullarda ailesinin yoksulluğu, kimsesizliği yüzünden yetecek kadar yemek alamayan, doymayan, sıcak yemekten mahrum kalarak zayıf düşen çocukları sefaletten kurtarma ve eski sıhhatlerine kavuşturma amacı gütmüştür. 1921-1946 yılları arasında toplam 6.014.415 çocuğa yemek verilmiştir.⁸⁴ Çocuklara besin ihtiyacı temin etmek için açılan bir diğer birim aşevleridir. Aşevleri öğrenim döneminde okulların açık olduğu zamanlarda çocuk ve öğrencilere hizmetler vermiştir.⁸⁵

TÇEK yiyecek ihtiyacı yanında temizlik, sağlık gibi alanlarda da çalışmalarda bulunmuştur. 1927 yılında açılmaya başlanan banyolar sayesinde halkın temizlik ve hijyen ihtiyacı karşılanmıştır. Paralı ve parasız şekillerde verilen bu hizmet, anne ve çocuklara yöneliktir.⁸⁶ 25 yılda toplam 629.863 çocuk yıkanmıştır.⁸⁷

1928 yılında kurulmaya başlanan bahçelerde çocukların sıhhi, terbiyevi, manevi ve sosyal ihtiyaçları temin edilmek istenmiş ve bu amaçla kuruma belediyelerden de yardım gelmiştir. Çocuk bahçeleri havadar, bol güneşli, toz ve topraktan uzak yerlerde ve bir plan dâhilinde inşa edilmişlerdir. Buralar sayesinde çocuklara intizam, sıhhat, nezahet, terbiye ve edep, hak, sosyal hayata hazırlık, idman, teşebbüs, azim ve itimat kazandırılmaya çalışılmıştır.⁸⁸ Kurumun çocuk bahçelerine ehemmiyet verdiğini *Çocuk* dergisindeki yazılardan da çıkarabiliriz. Ankara TÇEK'ye bağlı olan Fuat Bey bahçesine yapılan ziyarette Bekir Altan, burada 3 yaşından 16 yaşa kadar çeşitli yaş gruplarının bulunduğundan söz etmiştir. Bahçenin alabildiğince park malzemesi ile dolu olduğunu söyleyen yazar, çocukların mutlu bir şekilde oynadıklarını ifade etmiştir. Bahçede hiç kimsenin hakkının yenmediğini ve sokakta beş dakikadan fazla dayak yemeden oynayamayan bir çocuğun bahçede kimseye zarar verme gibi bir davranışta bulunmadığını öğrenmiştir. Bu ortamda disiplini sağlayan bir bahçe öğretmeni bulunmaktadır. Öğretmen bahçenin dolup boşaldığı, tıpkı Umay'ın dediği gibi bir okul olduğunu, burada çocukların terbiye, sevgi, büyüklere yardım, yurt malını koruma ve kendi kendini idare etme alışkanlıkları edinildiği açıklamıştır. Yazar son olarak bir sene

⁸⁴ Çavuşoğlu, a.g.e., s. 50-51.

⁸⁵ A.g.e., s. 53.

⁸⁶ Acar, a.g.e., s. 26-27.

⁸⁷ *Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumunun İlk Yirmibeş Yılı*, s. 6.

⁸⁸ Çavuşoğlu, a.g.e., s. 70.

de buraya devam eden çocuk sayısının 120.000 olduğunu eklemiştir.⁸⁹ Ankara TÇEK bahçesinde yapılan bir başka etkinlikten bahsedilen bir yazıda ise, merkez bahçesindeki yüzme havuzunun çok rağbet gördüğü belirtilmiş sadece yüzmek için değil aynı zamanda seyretmek için de gelindiği eklenmiştir. Ayrıca yine kurumun bahçesinde voleybol ve basketbol maçlarının yapıldığı, maçların Ankara okulları arasında büyük ilgi uyandırdığı ve epeyce seyirci toplandığı da dile getirildikten sonra ‘Ankara’nın hareketsiz neşesiz ve eğlencesiz bir yaz tatil geçiriliyor’ söylentilerine inanmayıp çocuk bahçelerine uğranması tavsiye edilmiştir.⁹⁰ Görüldüğü üzere bahçelerde basketbol, voleybol gibi oyunlar oynanmakta oyun aletleri, havuz gibi aktivite alanları da bulunmaktadır. Çocuklara çok yönlü beceri kazandıran bu yerlere zamanında açık hava okulu da denilmiştir.⁹¹

Kış aylarında çocuk bahçelerinin işlevini kütüphaneler üstlenmiştir. Kütüphaneler çocukların günlük ve ilerideki hayatlarına hazırlık yapmayı ve okumayı seven bir Cumhuriyet kuşağı yetiştirmeyi amaç edinmiştir. Çocuk bahçelerinin çalışmadığı havalarda ve mevsimlerde en faydalı alternatiflerden biri olmuştur.⁹²

1929 yılından itibaren savaş sonrasında yaşanan geçim sıkıntısı nedeniyle çocuklarda görülen yetersiz beslenme ve beraberinde getirdiği sağlık sorunlarını çözmek için muayenehaneler ve çocuk dispanserleri açılmıştır. Buralar çocuk hastalıkları, annelere yönelik olarak kadın hastalıkları muayeneleri ve çocuk ile annelere yönelik olarak diş kontrolleri ve tedavileri konusunda hizmetler vermiştir.⁹³ 1939 yılının sonuna kadar toplam 73.446 çocuğun muayene ve tedavisi yapılmıştır.⁹⁴

1930’lu yıllarda kadınların iş hayatına atılması ve kentleşme ile birlikte çalışan annelerin çocuğuna bakma sorunu neticesinde kurum bünyesinde gündüz bakımevi açmıştır. Hizmet karşılığında çocukların ailelerinden küçük bir ücret alınan bu yerler ilk

⁸⁹“ Fuat Bey Çocuk Bahçesinde 20 Dakika”, Bekir Altan, *Çocuk*, 29 Ekim 1938, Cilt: 3, Sayı: 110, s. 10-11.

⁹⁰ “Ankara Çocuk Esirgeme Kurumu Yüzme Bahçesinde”, *Çocuk*, 16 Temmuz 1937, Cilt: 1, Sayı: 43, s. 13.

⁹¹ *Çocuk Esirgeme Kurumunun Küçük Bir Tarihçesi*, s. 14.

⁹² Çavuşoğlu, *a.g.e.*, s. 57.

⁹³ *A.g.e.*, s. 55-56.

⁹⁴ Şeker, *a.g.t.*, s. 273.

olarak İstanbul, Bursa, Ankara, Balıkesir, Elazığ, İzmir ve Giresun gibi şehirlerde açılmış ve kısa süre sonra ülke geneline yayılmıştır.⁹⁵

Kurum daha iyi hizmet verebilme ve gerekli personel ihtiyacını karşılayabilme amacıyla çocuk bakıcı okullarını vücuda getirmiştir. İlk olarak Keçiören’de bulunan Atatürk Çocuk Yuvası bahçesinde açılan okul, kendisinden beklenen vazifeyi ifaya çalışmıştır. İki senelik olan mektebe ortaokul talebeleri alınmıştır. 1945 yılından itibaren üç sene ve orta derece olan okul, 1964 yılında lise seviyesine çıkarılarak Özel Hemşire Koleji haline getirilmiş ve 1968 yılında ilk mezunlarını vermiştir. Ancak 12 Eylül askeri müdahale sonrasında TÇEK’in kapanmasından sonra Hemşirelik Koleji uygulamasına da son verilmiştir.⁹⁶

Bütün bu hizmet alanları sayesinde kurumun şube, yardım ve üye sayısı yıldan yıla katlanarak artmıştır. Kurum tarafından yayımlanan *Çocuk*’taki verileri bir tablo halinde oluşturduğumuzda 1922-1941 yılları şube, üye ve yardım ettiği çocuk sayıları şu şekildedir:

	Şube	Üye	Yardım alan kişi
1922	10	300	500
1923	68	1600	4200
1924	135	2100	17000
1925	191	2150	20000
1926	313	2150	98000
1927	443	2150	90000
1928	443	22600	150000
1929-30-31	480	22700	430000
1932	Belirtilmemiş	belirtilmemiş	290000
1933	543	belirtilmemiş	310000
1934	554	belirtilmemiş	260000
1935	582	belirtilmemiş	275000
1936	585	30000	525000

⁹⁵ Acar, *a.g.e.*, s. 31; Çavuşoğlu, *a.g.e.*, s. 72.

⁹⁶ Çavuşoğlu, *a.g.e.*, s. 67-68; Acar, *a.g.e.*, s. 33-34.

1937	belirtilmemiş	belirtilmemiş	510000
1938	belirtilmemiş	belirtilmemiş	581000
1939	650	belirtilmemiş	712000
1940	700	belirtilmemiş	870000
1941	726	62000	1103000

Tablo 4. TÇEK'in 1922-1941 Yıllarında Şube, Üye ve Yardım Ettiği Çocuk Sayısı⁹⁷

TÇEK'in 25. yılında yani 1946'da yardım ettiği kişi sayısı 12.758.640,⁹⁸ 50. yılında yani 1971'da ise 2.500.000 çocuğa ve 625.000 anneye yardım yapıldığı⁹⁹ açıklanmıştır. Kurum ülke içinde ve dışında kendisine ait birçok birim ve müessese açarak muhtaç kimselere yardım eli uzatmıştır.

1.2.6. Kurumun 1940 Yılı ve Sonrası ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na (SHÇEK) Dönüşüm Süreci

TÇEK gerek devletten gerek sivil kuruluşlardan gerekse de şahsi olarak aldığı yardımlara rağmen özellikle II. Dünya Savaşı arifesinde finansal açıdan güç duruma düşmüştür. Bu yüzden kurum ülke çapındaki ihtiyaç sahibi çocukların koruması konusunda yetersiz kalmış ve sorun ülkede gözle görülür bir hale gelmiştir. Bu durum çocukların korunmasına dair yeni adımların atılmasına ön ayak olmuştur. Özellikle İngiltere'nin sosyal hizmetler hakkındaki Beveridge raporu¹⁰⁰ ve II. Dünya Savaşı'ndan sonra şiddetlenen yoksulluk ve sıkıntıların daha çok dar gelirli ailelerin ve çocukların sefaletine neden olması, hızlı kentleşme ve köylerden kentlere göçlerin yaşanması ile ortaya çıkan kötü barınma ve beslenme şartları çocuk koruma problemini ön plana çıkarmıştır.¹⁰¹

⁹⁷ "Çocuk Esirgeme Kurumu", *Çocuk*, 23 Nisan 1943, Cilt: 7, Sayı: 321, s. 11.

⁹⁸ Şeker, *a.g.t.*, s. 278.

⁹⁹ *A.g.t.*, s. 288.

¹⁰⁰ Sosyal güvenliğin günümüzdeki şeklini almasında önemli basamak taşlarından olan Beveridge raporunun temel düşüncesi, modern toplumun yüzkarası olan fakirliği sistematik ve güvenli bir sistem ve modelle çözüme ulaştırmaktır. Temel ilkesi muhtaçlığın ortadan kaldırılmasıdır. Sosyal güvenliği halkın tümüne yaymak, gelirleri ne kadar olursa olsun sosyal risklere maruz kalan vatandaşa asgari yaşam düzeyini yakalaması için sigorta yardımı yapmak, verimi arttırmak için dağılık halde bulunan sosyal sigorta kuruluşlarını birleştirmek, sosyal güvenliği fert ve devletin işbirliği ile finanse etmek, bütün sigorta kolları için aynı ve maktu bir prim almak, tüm halka ücretsiz tıbbi yardım sağlamak ve evlenme-doğum-analık ve çocuk yardımlarında bulunmayı amaçlamıştır. Bkz. Muzaffer Koç, "Sosyal Güvenlik ve Beveridge Raporu", *İSMMM Yayın Organı (Mali Çözüm)*, Sayı: 76, Haziran-Temmuz 2006, s. 96-98.

¹⁰¹ Şeyda Yıldırım, "2000'li Yıllarda Çocuk Koruma Sistemi İçinde Bakım Hizmetlerinin Genel Görünümü", *MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Mart 2017, Cilt: 15, Sayı: 1, s. 91.

1940 yılında gönüllü çabalara karşın suç işleyen, sokakta yaşayan ya da dilencilik yapan bakıma muhtaç çocuklarının sayısındaki hızlı artış kurumu harekete geçirmiş ve 1941-1942 TÇEK'ye katılmak üzere Ankara'ya giden İstanbul merkez başkanı, devrin cumhurbaşkanı olan İsmet İnönü'ye konuyu açmıştır. Bu durum üzerine cumhurbaşkanlığı makamının yönlendirmesiyle İstanbul'da yerel yönetim ve merkezi yönetim unsurlarından bir komisyon oluşturularak İstanbul'da sokaklarda yaşayan savunmasız ve korunmaya muhtaç çocuklarla alakalı anket yapılmıştır. Anketin sonucu, 'İstanbul Sokaklarında Serseri Dolaşan ve Seyyar Satıcılık Yapan Kimsesiz Çocukların Durumu' ismiyle raporlaştırılmış ve sorun; anne ve babası hayatta olmayan, bakacak kimsesi olmayan, üvey anne ya da baba elinde kalmış, dilenen, aile içi şiddet nedeniyle sokağa düşen, psikopat, sokak çocuğu, yoksul çocuk ve çete üyesi olarak istismar edilen çocuklar olarak kategorilere ayrılmıştır.¹⁰² Komisyonun bu raporu sayesinde konu, hükümet tarafından bir devlet işi olarak ele alınmıştır. Komisyon bu eski ve gittikçe kötüleşen davanın hayır kurumlarının merhametli fakat güçsüz elinden devletin güçlü ve iradeli eline geçmesine karar vermiştir. Ayrıca işe büyük şehirlerden başlanılmasında ve davanın Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığınca yürütülmesinde üyeler hem fikir olmuştur. Fakat Osman Akyol'a göre bu iş, Sağlık Bakanlığının görevi değildir. Çünkü Ona göre, bu iş için temin edilecek elemanların yetiştirilmesi MEB sayesinde olacaktır. İlerleyen yıllarda devlet de Akyol gibi düşünmüş olacak ki, raporun kanunlaştırıldığı 1949 yılında çocuk konusu hükümet tarafından MEB ve Sağlık ve Sosyal Bakanlığına devredilmiştir.¹⁰³

Raporun sonucu olarak 1949 yılında 'Korunmaya Muhtaç Çocuklar' kanunu çıkarılmış ve devlet ilk kez muhtaç çocuklar sorununa kapsamlı bir müdahalede bulunmuştur. Kanunla daha önceki kanunlardaki çocuklarla ilgili maddeler yeterince irdelenmemiştir.¹⁰⁴ Bu yüzden kanunda bazı eksik maddeler bulunmaktadır. Kanunda anne ve babası olmayan çocuklar üzerinde durulurken anne ve babası olup da korunmaya muhtaç çocuklar için ne yapılacağı belirtilmemiştir. Oysaki anne ve babası

¹⁰² Muammer Salim, *Geçmişten Günümüze Türkiye'de Çocuk Koruma Politikaları ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu*, Süleyman Demirel Üniversitesi, SBE., YL. Tezi, Isparta, 2011, s. 52.

¹⁰³ Akol, *a.g.e.*, s. 39.

¹⁰⁴ 17.2.1926 tarihinde ve 743 sayılı Türk Medeni Kanunu ile kabul edilen çocuğu korumaya dair hükümler, 1.3.1926 tarihli ve 765 sayılı Türk Ceza Kanundaki hükümler, 3.4.1926 tarihli 1580 sayılı Belediye Kanunu ve 24.4.1930 tarihinde kabul edilen 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunundaki hükümle ve son olarak 8.6.1936 tarihli 3008 sayılı İş Kanunundaki çocuğun korunmasına yönelik maddelerdir. Bkz. Akol, *a.g.e.*, s. 24-29,

olup da himaye altına alınması gereken ülkede pek çok çocuk bulunmaktadır. Bunlar için hâkimin karar vermesi, aile durumu iyi olmayan çocukların da bu kanundan istifade edebileceğine dair eki sonradan komisyon maddeye eklemiştir. Başka bir maddede köylerde, kasaba ve şehirlerde bakılması mümkün olmayan çocuklardan eğitim çağına kadar olanların Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının kuracağı çocuk bakım yurtları, daha yukarı yaşlarda ise MEB'in kuracağı yetimhane yurtlarına alınması kararlaştırılmıştır. Fakat çocuğun kendi muhitinden ayrılmadan korunması esasını vazeden bu prensip, köy ihtiyar heyeti, belediye ve hatta kanunu tatbik eden hâkimlerce iyi anlaşılammıştır. Zira mahkemeye verilen ilanların çoğunda kabil çocukların yurtlara sevk edilmesi istenmekte ve bu suretle mahalli teşekküller vazifelerini yapmaktan alıkonulduğu gibi bütün yük devletin sırtına yüklenmektedir. Mevcut yurtlar bu ihtiyacı karşılayamayacağı için de bakımsız çocuğun sefaleti yeni kanunla birlikte devam etmektedir. Diğer bir madde de ise, korunmaya muhtaç bir çocuğun bulunduğu, zabıta, devlet ya da belediye memurları ve muhtar tarafından öğrenildiğinde mahallin en büyük Milli Eğitim memuruna haber verilmesi ve memurun da çocuğun durumuna göre gerekli tedbirler alıp ivedilikle mahkemeye bildirmesi gerekmektedir. Bu madde istisnasız bütün memurları vazifeli kılmıştır. Ancak görevi üstlenen memurlar istenilen vazifeleri tam olarak anlayamamış, çoğu çocuk koruma kapsamının dışında kalmıştır.¹⁰⁵ Kanunun en büyük eksikliği ise, çocuk koruma davasını başarmak için gerekli uzman kişilerin yokluğudur. Genel itibariyle MEB'de çalışan öğretmenler kullanılmış ve bu kişiler çocukların hem fiziksel hem de psikolojik ihtiyaçlarına yetememişlerdir. Korunmayı sadece yiyecek, giyecek temini olarak düşünen görevliler, çocukların içsel sıkıntılarını dokunamamışlardır. Bu durum da ilerde sosyal hizmetler bölümünün açılmasına zemin hazırlamıştır.¹⁰⁶ Ayrıca korunmaya muhtaç çocukların bakım ve korunmasında kurumsal bakıma alternatif hizmet olarak evlat edinme ve koruyucu aile fikri ilk defa bu kanundan sonra filizlenmiştir.¹⁰⁷ Bu hususta kanunun 17. maddesinde:

“Kendilerine güvenilebilen aile veya özel kişiler Bakanlıkça açılan müesseselerdeki çocukları Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre evlat edinme veya bakmak üzere isterlerse verilebilir. İcabında bu çocuklar ücret mukabili

¹⁰⁵ A.g.e., s. 41-44.

¹⁰⁶ A.g.e., s. 46.

¹⁰⁷ Karatay, a.g.e., s. 234.

bakılmak üzere kendilerine güvenilebilen kimseler yanına da verilebilir.”¹⁰⁸
şeklinde ifade bulmuştur.

Ancak koruyucu aile, evlat edinme fikri halk tarafından beklenen desteği sağlayamamıştır. Bunun yanında birimler arasında koordinasyonun sağlanamaması ve Sağlık Bakanlığının bu konu için çalışacak nitelikli elemanı olmaması sorunun yine TÇEK'nin sırtında kalmasına neden olmuştur. Korunmaya muhtaç çocuklar ile suça bulaşan çocukların sayısının her geçen gün artması, yürürlükte olmasına rağmen yerine getirilemeyen yasanın yerine yeni bir yasanın yapılmasına zemin hazırlamıştır. Nüfus artışı, istihdam yetersizliği ve çarpık kentleşmeye paralel olarak çıkan toplumsal sorunların bir parçası olarak kapkaç ve hırsızlıkla ilgili haberlerin çokça karşılaşılmaması 1957 yılında 6972 sayılı 2. Korunmaya Muhtaç Çocukları Kanununun çıkarılmasına neden olmuştur.¹⁰⁹ Kanunla kimsesiz çocukların kestirme bir yol olarak polis ve zabıta tarafından toplanmasına karar verilmiştir. Ayrıca sosyal hizmetlerin mahalli birimi olan koruma birliklerinin kurulması da bu amaca yöneliktir. İl özel idaresi ile belediyelerden oluşup tüzel kişi olan ve ülkenin her bir yerinde kurulmuş olan bu koruma birlikleri, birbirlerinden kopuk ve farklı anlayışlara sahip olmuş, çocuklara yönelik ihtiyaç duyulan hizmetleri sunmada yetersiz kalmıştır. Bu yüzden çocuk sorunu devam etmiştir. 1961 darbesi ile sosyal devlet ilkesinin kabul edilmesiyle beraber çocuk sorununun giderilmesi için atılımlarda bulunulmuş ve sosyal hizmet enstitüsü, ardından sosyal hizmet uzmanlarını yetiştirecek sosyal çalışma ve sosyal hizmet bölümlerinin açılmış olması ile alanın en önemli sorunu olan kalifiye eleman yetersizliği ortadan kaldırılmak istenmiştir. Ayrıca yine bu dönemde çocuk koruma politikalarına bağlı olarak Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde ilk çocuk bürosu 1962 yılında İstanbul'da ve daha sonra 25 ilde de kurularak faaliyete geçmiştir.¹¹⁰

Çocuk konusu 1963-1967 yıllarını kapsayan I. Beş Yıllık Kalkınma Planına da yansımış ve korunmaya muhtaç çocukların bakım ve yetiştirilmesi, çocuk suçluluğun önlenmesi, özürlü çocuklar konusuna daha fazla önem verilmesi, çocuğun emeğinin kötüye kullanılmasının engellenmesi ve böylelikle çocuk refahının sağlanması amaçları ortaya

¹⁰⁸ “Kimsesiz, Terkedilmiş ve Anormal Çocukların Korunması Hakkında Kanun Tasarısı Meclis Görüşmeleri”, s. 606; Aktaran: Karatay, *a.g.e.*, s. 241.

¹⁰⁹ Karatay, *a.g.e.*, s. 264.

¹¹⁰ Salim, *a.g.t.*, s. 55-58.

koyulmuştur. Ayrıca alana hizmet üretecek sosyal hizmet kurumuna duyulan ihtiyacın altı çizilmiş, çocuklara götürülecek nitelikli sosyal hizmet faaliyetleri için yetişmiş insan gücüne olan ihtiyaç nedeniyle bu boşluğun bir an evvel doldurulması istenmiştir. 1968-1972 yıllarını kapsayan II. planda ise, modernleşme ve sanayileşme ile birlikte sosyal hareketliliğin arttığı, yeni bir takım risklerin ortaya çıktığı ve yeni yaklaşımlara ihtiyaç duyulduğu dile getirilerek korunmaya muhtaç çocuklar ve sosyal yardıma ilişkin olarak hizmet üretilen ihtisas kurumlarına ihtiyaç duyulduğuna dair beyanda bulunulmuştur. Ayrıca planda 6972 sayılı kanuna atıfta bulunularak koordinasyon eksikliğine işaret edilmiştir. Anılan dönemde TÇEK'e bağlı olan çocuk yuvaları ya da yetiştirme yurtlarının yetersiz olduğu tespit edilmiş ve hizmetin yetersizliği vurgulanmıştır.¹¹¹ Ayrıca TÇEK hakkında çıkan yolsuzluk, kötü bakım, kötü beslenme ve hatta ölüm haberlerinin sonucunda 5 Mayıs 1981 yılında çıkan 51 sayılı Milli Güvenlik Kararı ile TÇEK'nin genel merkezi, il merkezi, ilçelerdeki şubeleri ile bucak ve köylerdeki kolları feshedilmiştir. Bu karar ile TÇEK Derneği yasal olarak son bulmuştur. Buna rağmen kurumun tamamen ortadan kalkması yaklaşık iki sene sonra olabilmektedir. Kuruma el konulması ile tüm şube ve merkezlerin kapatılması sonrasında tüm yöneticiler görevden alınarak yerlerine Sosyal ve Sağlık Hizmetler Bakanlığı temsilcisi olmak üzere yeni bir yönetim kurulu atanmış ve kurumun devletleştirildiği döneme kadar (1983) yönetim kurulu görevde kalmıştır. 24 Mayıs 1983 tarihinde kabul edilen 2828 sayılı SHÇEK yasası ile yeni bir sosyal hizmet sistemi ortaya çıkmıştır. 2828 sayılı kanun, kamu hukuku statüsünde görev yapan Sağlık ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü, bakanlığa bağlı Sosyal Hizmetler Enstitüsü, illerde kurulan korunmaya muhtaç çocuk birlikleri ile dernek statüsündeki TÇEK kaldırılmış ve yerine günümüzde de hizmet veren SHÇEK kurulmuştur. Yaşanan bu olay sonuç olarak, Cumhuriyet'ten önce kurulan bir sivil toplum örgütünün yıllar sonra kamulaştırılması anlamına gelmektedir.¹¹²

¹¹¹ A.g.t., s. 59-60.

¹¹² Acar, a.g.e., s. 71-74.

2. BÖLÜM: TÜRKİYE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU TARAFINDAN ÇIKARILAN ÇOCUK DERGİSİ

TÇEK tarafından çıkarılan ve bütün gelirleri çocuklar yararına kurum tarafından kullanılması amaçlanan çeşitli dergiler bulunmaktadır. *Çocuk*'u incelemeden önce bu dergiler tablo halinde şöyle gösterilebilir:

Dergi Adı	Yıl Aralığı	Toplam Sayı
Gülbüz Türk Çocuk	1926-1935	108
Çocuk	1936-1948	492
Ana	1938-1942	50
Türk Kadını	1944-1948	48
Çocuk ve Yuva	1953-1983	329

Tablo 5. TÇEK'in Dergileri¹¹³

Görüldüğü üzere *Çocuk ve Yuva*'dan sonra en uzun süreli olan dergi *Çocuk*'tur ve diğer dergilerin aksine en çok sayısı bulunan dergi olması hasebiyle de üzerinde inceleme yapılması oldukça öneme haizdir.

2.1. “Çocuk”un Künyesi ve Biçimsel Özellikleri

TÇEK tarafından 1936'dan 1948 yılına kadar çıkarılan ve derginin bütün gelirlerinin çocuklar yararına kurum tarafından kullanılması amaçlanan, kurumun ikinci dergisi olan “*Çocuk*”, Bolu milletvekili ve aynı zamanda kurumun kurucuları arasında yer alan ve genel sekreterliğini yürüten Dr. Fuat Umay öncülüğünde, Neşriyat Müdürü Neş'et Halil Atay'ın¹¹⁴ yardımı ile yayın hayatına İkincikânun(Ocak) 1936 tarihinde girmiştir. Dergi sırası ile İstanbul Ülkü Basımevi, Resimli Ay Matbaası, Güneş Matbaası ve Cumhuriyet Matbaasında basılmıştır. Türkiye'de o zamana kadar hiçbir gazete, kitap, derginin “*Çocuk*” dergisi kadar basılıp satılmadığı hatta Türkiye'nin en uzak köşelerine kadar ulaşmadığı iddia edilen¹¹⁵ derginin tirajının 40.000 kadar olduğu Fuat Umay tarafından

¹¹³ Dergiler hakkında bilgiler Milli Kütüphane online süreli yayınlar arşivinden edinilmiştir.

¹¹⁴ Neş'et Halil Atay'dan sonra sırası ile Mehmet Ali Sancaktar, Reşad Yamaner, Mehmet Ali Bayraktar, Gâvur Bleda, Münir Hayri Egeli, Gâvur Blade, Mehmet Ali Sancaktar, Kemal Kaya, Mübeccel Cıvaş, Diş Doktoru İshak İter, Kemal Kaya, M. Dıranas bu görevi üstlenmiştir.

¹¹⁵ “Yirmi Yıl Önce Çocuk Esirgeme Kurumu”, *Çocuk*, 23 Nisan 1941, Cilt: 5, Sayı: 229, s. 32.

ifade edilmiştir.¹¹⁶ 11 Cilt, toplamı 492 sayıya tekabül eden ve ara ara özel¹¹⁷ ile fevkalade¹¹⁸ sayılar da yayınlayan derginin yıllara göre dağılımı şu şekildedir:

YIL	TARİH ARALIĞI	CİLT	SAYI ARALIĞI	ADEDİ
1936	İkincikanun(Ocak) 1936- 1 İkincikanun(Ocak) 1937	1	1-15	14
1937	1 İkincikanun(Ocak) 1937- 7 İkincikanun(Ocak) 1938	1-2	15-68	53
1938	7 İkincikanun(Ocak) 1938- 1 Ocak 1939	2-3	68-119	51
1939	1 Ocak 1939- 1 Sonkanun(Ocak) 1940	3-4	119-170	51
1940	1 Sonkanun(Ocak) 1940- 4 İkincikanun(Ocak) 1941	4-5	170-214	44
1941	4 İkincikanun(Ocak) 1941- 3 İkincikanun(Ocak) 1942	5-6	214-266	52
1942	3 İkincikanun(Ocak) 1942-2 İkincikanun(Ocak) 1943	6-7	266-310	44
1943	2 İkincikanun(Ocak) 1943-2 Sonkanun(Ocak) 1944	7-8	310-357	47
1944	2 Sonkanun(Ocak) 1944- 1 İkincikanun(Ocak) 1945	8	357-397	40
1945	1 ikincikanun(Ocak) 1945- 7 Ocak 1946	8-9	397-400 1-23	25
1946	7 Ocak 1946- 6 Ocak 1947	9-10	23-38 1-12	27
1947	6 Ocak 1947-5 Ocak 1948	10-11	12-27 1-12	27

¹¹⁶ Fuat Umay, *Seçmenlerimle Başbaşa*, Yeni Matbaa, Ankara,1950, s. 34.

¹¹⁷ Örneğin; 4 Ciltte 160. Sayıdan sonra 29 Ekim 1939 tarihli 28 sayfalık Cumhuriyet bayramına özel bir sayı yayınlanmıştır. Bkz. *Çocuk*, 29 Ekim 1939, Cilt:4, Özel Sayı.

¹¹⁸ Örneğin; 23 Nisan çocuk haftası nedeniyle 32 sayfalık, 3 renkli zarif bir kapak ile fevkalade bir sayı hazırlanıyor. Bkz. *Çocuk*, 8 Nisan 1938, Cilt: 2, Sayı: 81, s. 9. Fevkalade sayı için öğretmenlerden talep edilen sayı isteniyor gönderilmek üzere. 10 kuruştan satılacak dergi için eğer yirmi dergiden fazla okul öğrenci teşkilatına ve kooperatiflere bedelinden yüzde yirmi tenzilat bırakılacağı ekleniyor. Bkz. “Sevgili Okurlarımıza ve Öğretmen Kardeşlerimize”, *Çocuk*, 25 Mart 1938, Cilt: 2, Sayı: 79, s. 2.

1948	5 Ocak 1948-19 Nisan 1948	11	12-27	16
------	---------------------------	----	-------	----

Tablo 6. Çocuk'un Yıllara Göre Dağılımı

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere dergi 1946 yılına kadar her hafta, 1946 yılı ve sonrasında ise sadece eğitim-öğretim haftalarında yani okulun tatile gireceği zamanlara kadar çıkmıştır.

Dergi 10 kuruştan 12. sayısına kadar pazartesi günleri çıkmış, 12. sayısından itibaren okuyucuların isteği üzerine ayın 1. ve 15. günleri olmak üzere 5 kuruştan on beş günde bir 20 sayfa olarak çıkacağı açıklanmıştır.¹¹⁹ 1937 yılından itibaren ise, haftada bir pazartesi günleri çıkacağı ve yine fiyatının 5 kuruş olacağı bilgisinin yanında;

“ *Genç okuyucular! “ÇOCUK” sizin öz derginizdir. Okuyunuz ve çok okunmasına çalışınız.*”¹²⁰ ibaresi bulunmaktadır.

304. sayıya kadar 5 kuruştan satılan derginin fiyatı bu sayıdan itibaren 6 kuruşa yükselmiştir. 340. sayıdan itibaren de 7,5 kuruş, 378. sayıdan sonra da 10 kuruş olmuştur. 1947 yılından itibaren ise dergi 15 kuruştan satılmaya başlanmıştır.

Derginin yıllık aboneliği dışında tatil aboneliği de bulunmaktadır. Ders dönemi boyunca okullar talep edilen sayıyı derginin ilgili kurumlarından istemektedir. Bu sayede ülkenin en ücra köşelerine kadar dergi gönderilmiştir. Okulun tatil olduğu zamanlarda ise 4 aylık bir süre zarfı için abonelik istenmektedir. Ayrıca tatil abonesi olmayan ve bu yüzden dergileri alamayan okuyucular için temin edebilecekleri yerler belirtilmiştir.¹²¹ Bunun yanında eksik sayıların da Ankara TÇEK Genel Merkezinden temin edebileceği açıklanmış, bu yüzden eksik dergi numaraları ile beşer kuruştan ücretlerin adrese

¹¹⁹ “Çocuklar”, *Çocuk*, 1 İkinci teşrin 1936, Cilt: 1, Sayı: 7, s. 7.

¹²⁰ “Müjde”, *Çocuk*, 15. Birinci Kanun 1936, Cilt: 1, Sayı: 14, s. 7.

¹²¹ Ankara Akba Kitapevi, Adana Gazete ve mecmua satıcısı Hüseyin Polisci, Adapazarı Altinkalem ticarethanesi Mehmet Cavit Tanır, Aydın Genel gazete bayii Süleyman Gezver, Amasya Cemalettin Kitabevi, Burdur kitap ve gazete satıcısı Kırılı, Bursa Ali Haydar Kitabevi, Bitlis Yılmaz Kitabevi, Bartın Azim Kitabevi, Çanakkale gazete bayii Niyazi ve Hulûsi kardeşler, Denizli Çatalçeşme pazarı Akçakoca Akça, Diyarbakır Şevki Akarsu, Edirne Meriç Kitabevi Muallim Hilme Atakan, Erzurum gazete ve kitap bayii Hüseyin, İzmir Karşıyaka Kemalpaşa caddesinde bayii Karakulak, Kütahya Bahaddin Behdi, Mersin Kader gişesi Mehmet Ali ve Ömer, Tekirdağ Mektepliler pazarı Ali Galip, Trabzon gazete bayii Basat, Uşak gazeteler bayii Zihni Acar ve Zonguldak Hakkı Kitabevi Hakkı Emre gibi yerlerden tatil sayılarının alınabileceği ifade edilmiştir. Bkz. Bütün Öğretmenlerden ve Öğrencilerden ÇOCUK Dergisi ve Çocuk Esirgeme Kurumu Adına Ricamız!., *Çocuk Dergisi Neşriyat Bürosu, Çocuk*, 6 Mayıs 1938, Cilt: 2, Sayı: 85, s. 2.

yollanması istenmiştir.¹²² İlerleyen yıllarda okuyucuların isteği üzerine *Çocuk* dergisi koleksiyonlarının yıllık ciltler halinde 3 lira karşılığında satılmaya başlandığı ve isteyenlere gönderileceği bilgisi de verilmiştir.¹²³

Derginin biçimsel özelliklerine bakacak olursak, kapak sayfası genel itibariyle çocuk ve onunla alakalı resimlerden oluşmaktadır. Bazı sayılarda içerikten ötürü bayrak, ülkeye mâl olmuş önemli şahsiyetler ya da önemli günlere hitaben çeşitli resimler bulunmaktadır. Genel itibariyle dergide sayfalar tasarruf amacıyla ikiye bölünerek kullanılmış yazılar; resimler, şekiller karikatürlerle ilgi çekici hale getirilmiştir. Dergi saman kağıdına basılmıştır ve rengi çoğunlukla saman rengidir. Fakat bazı zamanlar zemin; pembe, kırmızı, yeşil, sarı, mavi, turuncu gibi renklerde olmuştur. Yazı boyutu başlangıçtan itibaren küçüktür. Yazı rengi genellikle siyah olsa da zaman zaman kırmızı, sarı, mavi, yeşil, turuncu, pembe gibi renkler de tercih edilmiştir. Fakat bu tarz renklendirmeler okumayı güçleştirmiştir. Derginin dili açık, anlaşılır ve sadedir. Bilinmeyen kelimeler ve konular hakkında sayfanın sonuna dipnot konularak açıklamalarda bulunulmuştur.

İkinci Dünya savaşının başlangıcına tekabül eden sayılarda dünyadaki harp nedeniyle bazı dergilerin ya da gazetelerin kâğıt sıkıntısından ötürü boylarının küçüldüğü ya da şekillerinin basitleştiğinden bahsedilmiş, fakat çocuk dergisinin hala eskisi gibi devam ettiği belirtilmiştir.¹²⁴ Ancak ileriki sayılarda savaşın çetinleştiği dönemlerde yazı boyutunun küçülmesinden ötürü küçük okuyucular şikâyetinde bulunmuşlardır. Bu durum harp zamanında olunması ve bu nedenle sayfaları çoğaltamadıkları için daha fazla yazı koyabilmek amacıyla puntoların küçültülmesi ile açıklanmış ve bu durum modernleşmenin bir sonucu olarak zikredilerek dünyanın başka memleketlerinde hâlihazırda dergilerin küçük harflerle çıktığı söylenmiştir. Bu tarza Türkiye'nin hala alışmadığı, yetişkinlere hitap eden gazetelerin bile büyük puntolarla yazıldığı belirtilmiş ve eskiden kalma alışkanlığı bozmak için dergiye bu şekilde devam edileceği açıklanmıştır.¹²⁵ İlk dönemlerde 20 sayfadan başlayan dergi zaman geçtikçe 16 hatta 12 sayfaya kadar düşmüş, derginin son üç yılında tahminen tatil abonesinin istenilen

¹²² “(Çocuk) Koleksiyonunu Tamamlamak İsteyenlere”, *Çocuk*, 12 Kasım 1937, Cilt: 2, Sayı: 60, s. 15.

¹²³ “Koleksiyonlarımız”, *Çocuk*, 1 Mart 1941, Cilt: 5, Sayı: 222, s. 10.

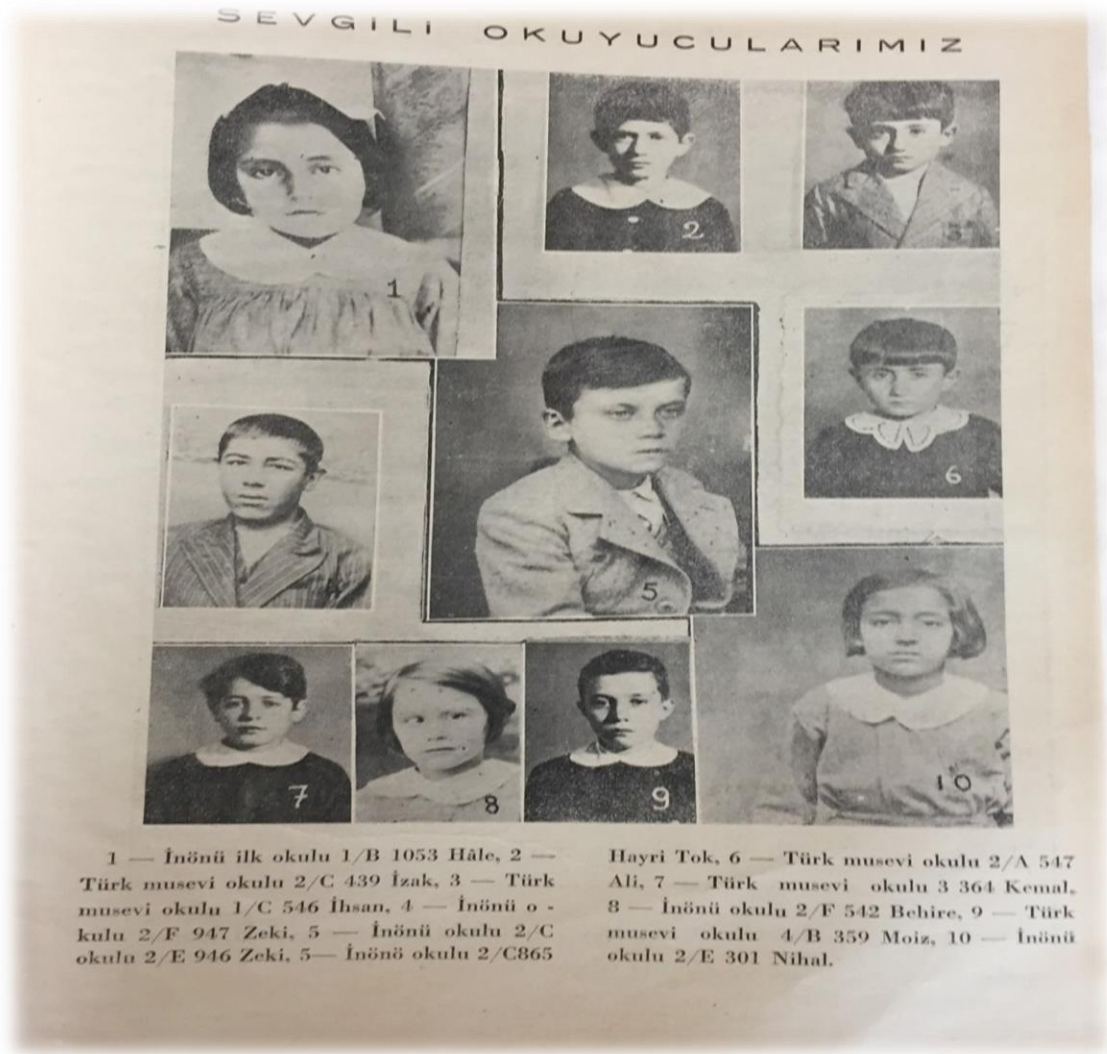
¹²⁴ “Derginizi Nasıl Buluyorsunuz? Bize Yazınız?”, *Çocuk*, *Çocuk*, 30 İlkteşrin 1939, Cilt: 4, Sayı: 161, s. 3.

¹²⁵ “Çocuk Niçin Böyle Çıkıyor?”, *Çocuk*, *Çocuk*, 12 İlkteşrin 1940, Cilt: 4, Sayı: 203, s. 3.

miktarda olmamasından ötürü tatil zamanlarında yazarların da tıpkı öğrenciler gibi dinlenmeye ihtiyaç duydukları söylenilerek tatil sayılarına veda edilmiştir.¹²⁶

2.2. Çocuk'un Çıkış Amaçları

Derginin yayınlanma amacı daha önce de dile getirdiğimiz gibi TÇEK'e gelir sağlamaktır. Bu bağlamda satışları arttırmak ve kuruma yardım toplamak için dergi çeşitli arayışlar içerisine girmiş ve bu konuda bazı çalışmalarda bulunmuştur. Satış miktarının artması için dergiyi okuyan küçük okuyucuların fotoğrafları sayfalarda yer almış ve böylece okuyucuların ilgisi çekilmek istenmiştir.

Resim 1. Okuyucuların Resimleri¹²⁷

¹²⁶ “Sevgili Okuyucularımıza”, *Çocuk, Çocuk*, 22 Nisan 1946, Cilt: 9, Sayı: 38, s. 17.

¹²⁷ “Sevgili Okuyucularımız”, *Çocuk*, Temmuz 1936, Cilt: 1, Sayı 7, s. 13.

Görüldüğü üzere kız-erkek karışık fotoğraflara ilaveten hangi okulda okudukları ve kaçınıcı sınıf oldukları bilgisi de verilmiştir. Bu çalışmaya ek olarak aynı zamanda dergiye abone olan çocukların da fotoğraflarının konulacağı ve ayrıca içlerinden kura çekilip hediyeler gönderileceğinin söylenmesi¹²⁸ yaz aylarında derginin satış miktarını dinamik tutmaya yönelik bir çalışmadır.

Resim 2. Tatil Abonelerinin Resimleri¹²⁹

¹²⁸ "Tenzilatlı ve Armağanlı Tatil Abonelerimiz", *Çocuk*, 9 Nisan 1937, Cilt: 1, Sayı: 29, s. 29.

¹²⁹ "Tatil Abonelerimiz", *Çocuk*, 24 Haziran 1938, Cilt: 2, Sayı: 92, s. 2.

Yine dergi gelir sağlamak ve aynı zamanda derginin okur sayısını arttırarak için tatil zamanlarında çocuk dergisini görmemiş köylü arkadaşlara tanıtıp okutmak istemiş ve bunun için küçük okuyuculardan ilgili formun doldurulup gönderilmesini rica etmiştir. Gönderilenler arasından bir müsabaka yapacağı ve ilk yüze girenlere güzel hediyeler verileceği açıklanmıştır.¹³⁰

Yardım talepleri sadece dergiyle sınırlı kalmamış, TÇEK'e imkân dâhilinde bağış yapılması da istenmiştir;

“ Çocukları Seviyor Musunuz?

Evet Mi?

O halde çocuk esirgeme kurumuna yardım ediniz. ”¹³¹

“Fakir kardeşlerinize yardım eden Çocuk Esirgeme Kurumu’nu hiçbir zaman unutmayınız ve ona yardım ediniz!¹³²

“ Ç.E. Kurumu binlerce cihanı kucagında yaşatan yüce bir mabettir. Ona yardım etmek gerektir. ”¹³³

“ Ç.E. Kurumu: memlekette nüfusu çoğalmak için, çok çocuklu ailelere yardıma çalışır. Kuruma yardımınız memleket nüfusuna yardımınız demektir. Kıtık ve felaket zamanında ilk yardım çocuğun hakkıdır. ”¹³⁴

Hatta bir şiirde kuruma yardım etmenin bir borç olduğu dile getirilmiştir;

“ ... Bütün fakir özsüzlere

Şefkat ile açar kucak!

Bu kurumu ilerletmek

Bağlı bizim sevgimize,

Bu ocağa yardım etmek

Bu gün için borçtur bize!

Sevinçle –dedim- anneme:

-Onun olsun bütün varım

Koşuyorum vazifeme,

¹³⁰ “Bu Müsabakaya Mutlaka Giriniz...”, *Çocuk*, 1 Eylül 1939, Cilt: 3, Sayı: 154, s. 19.

¹³¹ *Çocuk*, İkincikanun 1936, Cilt: 1, Sayı: 1, s. 19.

¹³² *Çocuk*, 19 Nisan 1948, Cilt: 11, Sayı: 27, s. 7.

¹³³ *Çocuk*, 20 Mayıs 1938, Cilt: 2, Sayı: 87, s. 9.

¹³⁴ Aynı sayı, s. 5.

*Sizde koşun yurttaşlarım!*¹³⁵

Mustafa Kemal Atatürk'ün çocuklara armağan ettiği 23 Nisan günü ve haftasında kimsesiz ya da muhtaç çocukların da kendileri gibi mutlu olmaları için;

*“Kimsesiz yavruları sevindirmek istiyorsan ‘Çocuk Haftası’nda onlara yardım ediniz. Haftalığınızdan arttıracığınız kuruluşların bir kaçını ‘Çocuk Esirgeme Kurumu’ zarflarına koyunuz. Yoksul kardeşlerinize sizin, bu, en büyük yardımınız olacaktır.”*¹³⁶

*“Büyük bayramlarda çocuk esirgeme kurumuna yardım etmeyi unutma. Bu, senin en aziz ve Büyük borcundur.”*¹³⁷ denilmiştir.

Kış günlerine yaklaşıldığı zamanlarda ise,

*“ Bu kış günlerinde yoksul kardeşlerinize yardımı biran için hatırdan çıkarmıyorsunuz değil mi? ”*¹³⁸

*“Siz sıcak ocağınızın, sobanızın başında, yünler içinde, rahat ederken bunları bulamıyan kardeşleriniz olduğunu unutmayın. Çocuk Esirgeme Kurumu bu kardeşlerinize yardım eder. Siz de Kuruma yardım ediniz.”*¹³⁹ açıklamasıyla kimsesiz veya muhtaç kardeşlerin düşünülmesi istenmiştir.

Zaman zaman derginin bazı sayılarında bir lira verilerek TÇEK'e üye olunması istenmiştir;

*“Aç, çıplak, zaif, hasta çocukları: tok, giyimli, gürbüz ve yurda yararlı görmek arzunuzun: Çocuk Esirgeme Kurumuna yılda vereceğiniz bir lira ile tehakkuku, memleket için ne kadar kıymetlidir.”*¹⁴⁰

*“Binlerce bikes ve yoksul yavruların sığınağı: Çocuk Esirgeme Kurumudur. Yılda bir lira ver sen de üye ol!”*¹⁴¹

*“Çocuk: Yurdun direği, yuvanın şenliğidir. Çocuğu sev. Yılda bir lira ver Çocuk Esirgeme Kurumuna üye ol!”*¹⁴²

¹³⁵ “Çocuk Bayramı”, Adnan Giz, *Çocuk*, 20 Mayıs, 1938, Cilt:2, Sayı: 87, s. 10-11.

¹³⁶ “Türk Çocuğu”, Çocuk Esirgeme Kurumu, *Çocuk*, Mayıs 1936, Cilt:1, Sayı: 5, s. 14.

¹³⁷ “Türk Çocuğu”, *Çocuk*, Birinci Teşrin 1936, Cilt: 1, Sayı: 10, s. 17.

¹³⁸ *Çocuk*, 19 Ocak 1948, Cilt: 11, Sayı: 14, s. 11.

¹³⁹ *Çocuk*, 15 İkinciteşrin, 1941, Cilt: 6, Sayı: 259, s. 2.

¹⁴⁰ *Çocuk*, 17 Şubat 1939, Cilt: 3, Sayı: 126, s. 3.

¹⁴¹ *Çocuk*, 17 Şubat 1939, Cilt:3, Sayı: 126, s. 10.

Bütün bu çağrı sözleri karşısında küçük okuyucular kayıtsız kalmamışlar ve hatta bir senelik aza kaydını peşin ödemişlerdir. Bu “duyarlı arkadaşların” isimleri, okulları ve sınıfları listeli halde derginin sayılarında sergilenmiş, onlar gibi duyarlı olunması ve dergi sayfasında bu güzel hareketleriyle diğer okuyuculara örnek olunması istenmiştir. Ayrıca dergiye üye olanların içerisinde kura çekilerek 3 kişiye hediye verileceği ilan edilmiştir.¹⁴³

Resim 3. TÇEK'e Üye Yazılarak Bir Yıllığını Toptan Veren Polatlı Merkez Okulu Talebeleri¹⁴⁴

¹⁴² *Çocuk*, 17 Şubat 1939, Cilt:3, Sayı: 126, s. 11.

¹⁴³ "Aza Olunuz", *Çocuk*, 30 Mayıs 1942, Cilt:6, Sayı: 280, s. 11.

¹⁴⁴ "Polatlı Merkez Okulu Talebelerinden", *Çocuk*, 22 Mayıs 1943, Cilt: 7, Sayı: 325, s. 2.

Derginin bazı sayılarında örnek teşkil etmesi amacıyla kuruma bağış yapan insanların fotoğrafları ile bilgileri de verilmiştir. Örneğin, “*Hamiyetli Bir Vatandaş*” başlığı altında otuz yıl önce Kafkasya’dan Türkiye’ye göç eden B. İlyas Çura’nın bilgileri, yaptığı bağış miktarı verilmiş aynı zamanda İlyas Bey’e teşekkürler sunulmuştur.¹⁴⁵ Başka bir sayıda ise “*Hayır Seven Bir Bayan*” başlığı altında hayırsever Mehmet Kızı Bayan Ayşe’nin fotoğrafı ile Üsküdar’da Helvacı sokağında 2 numaralı 700 lira kıymetindeki evini kuruma hibe ettiği açıklanmış ve yine kendisine teşekkür edilmiştir.¹⁴⁶

TÇEK’e yardım amaçlı olarak dergi sorumluları küçük okuyuculardan evde okunmuş eski gazeteleri bir paket halinde 10 paralık posta pulu ile Ankara genel merkeze göndermelerini istemişler ve “*Bir sap iplik bir demet çiçeği dağılmaktan kurtarır*” diyerek bu güzel hareketin yardımlaşma duygusunu pekiştireceğini ve birçok kardeşe yarar sağlayacağını ifade etmişlerdir.¹⁴⁷ Ayrıca okulların tatile girdiği zamanlarda eski dönem kitapların atılması yerine kitap alamayacak durumda olan okullu arkadaşlara armağan edilmesinin daha doğru olduğunu söylemişlerdir. İhtiyacı olan insanların bunu dile getirmekte zorlanacağı için kitapları onların ellerinden doğrudan doğruya alamayacakları ve bu yüzden kitapları TÇEK Başkanlığına götürüp vermelerinin daha yerinde bir hareket olduğunu ifade etmişlerdir. Bu sayede kurumun yardıma muhtaç olan arkadaşları kolayca bulacaklarını ve onlara ihtiyacı olan kitapları verebileceklerini açıklamışlardır. Muhakkak ki anne ve babaların da bu değerli yardımları destekleyeceği de yazıya eklenmiştir.¹⁴⁸ Bu çağrıya cevap veren küçük okuyucuların isimleri, ikamet yerleri, okulları örnek olması amacıyla ilerleyen sayılarda dergideki sayfalarda yer almıştır. İsmi çıkan iyi kalpli çocukların Ankara’da olanlarının kuruma gelmeleri, dışarda olanların ise hediye gönderilmek için adreslerinin yollanması istenmiştir.¹⁴⁹

Dergi 258. sayıdan sonraki sayılarda kurumun gelirlerini arttırmak için TÇEK Genel Merkezinin işlettiği Kavacık Suyu tanıtımını yapmış ve alım gücü olan okuyucuları yönlendirmiştir.¹⁵⁰ Bunun dışında ekseriyetle Amerika çocuk terbiyesiyle meşgul olan mütehassıs kimseler tarafından kaleme alınmış ve büyük bir dikkatle dilimize çevrilmiş

¹⁴⁵ “Hamiyetli Bir Vatandaş”, *Çocuk*, 13 Ağustos 1937, Cilt: 1, Sayı: 47, s. 14.

¹⁴⁶ “Hayır Seven Bir Bayan”, *Çocuk*, 27 Mayıs 1938, Cilt: 2, Sayı: 88, s. 14.

¹⁴⁷ “Çocuk Yılı İçin Yarış”, *Çocuk*, 29 Aralık 1947, Cilt: 11, Sayı: 11, s. 11.

¹⁴⁸ “Sevgili Okuyucularımıza”, *Çocuk*, 3 Temmuz 1937, Cilt: 1, Sayı: 41, s. 7.

¹⁴⁹ “İyi Kalbli Çocuklar”, *Çocuk*, 28 Temmuz 1939, Cilt: 3, Sayı: 149, s. 2.

¹⁵⁰ *Çocuk*, 8 İkinciteşrin 1941, Cilt:6, Sayı: 258, s. 2.

olan kitapların çocukları bilgilendireceği, güzel karakterler kazandıracakları açıklanmış ve iyi yetişmek isteyen çocuklara hatta fikir ve karakterlerinin yükselmesini isteyen anne ve babalara bu kitapların okunması tavsiye edilmiştir. Dergiye abone olanlara kitapların indirimli verileceği müjdesi de eklenmiştir.¹⁵¹ TÇEK tarafından çıkarılan çocuk kitaplarının listesi ve fiyat çizelgesi şu şekildedir:

Kitap Adı	Normal Fiyatı	Talebe Fiyatı
Ezop Hikâyeleri	35 kuruş	30 kuruş
Alinin Düğmesi	75 kuruş	14 kuruş
Eskimo İkizleri	75 kuruş	30 kuruş
Filipin İkizleri	75 kuruş	30 kuruş
Mağara İkizleri	75 kuruş	30 kuruş
İsviçreli İkizler	75 kuruş	30 kuruş
Meksikalı İkizler	75 kuruş	30 kuruş
İrlandalı İkizler	75 kuruş	30 kuruş
İskoçyalı İkizler	75 kuruş	30 kuruş
Japon İkizleri	75 kuruş	-
Meşhur Olmuş Fakir Çocuklar	75 kuruş	30 kuruş
Tilkinin Binbir Muzipliği	35 kuruş	14 kuruş
Öz Cesaret	50 kuruş	20 kuruş
Küçük Çiftçiler	15 kuruş	6 kuruş
Aydının Rüyası	25 kuruş	10 kuruş
Annenin Kitabı	150 kuruş	60 kuruş
Çocuk Şarkıları Kitabı	100 kuruş	40 kuruş
Çocuk Şarkıları Notaları	75 kuruş	30 kuruş
Himayei Etfal	25 kuruş	10 kuruş
Şefkatli Köylülerimize	5 kuruş	2 kuruş

Tablo 7.TÇEK'nin Çocuk Kitapları¹⁵²

¹⁵¹ Çocuk Esirgeme Kurumunun Çocuk Kitapları, *Çocuk*, 1 İkinci Teşrin 1936, Cilt:1, Sayı: 11, s. 20.

¹⁵² Aynı sayı, s. 20.

Bu kitapların yanında yine kurum tarafından yayınlanan ve hem günleri bilmek hem de kahraman dedelerimizi tanımak için *Kahramanlar Takvimi*'nin tanıtımı yapılmıştır.¹⁵³

Dergide gelir amaçlı tanıtım yazıları da bulunmaktadır. Örneğin; şekerleme, dondurma ve pasta evi olan *Akalin* tanıtılmış, aile ile güzel vakit geçirebilecekleri ve aynı zamanda sihi beslenmek isteyenlerin uğrayabilecekleri yer olduğu açıklanmasının yanında gidilebilmesi için bulunduğu yerin adresi verilmiştir.¹⁵⁴ Yine 35 tane Türk Halk masalını içinde barındıran Naki Tezel'in *Çocuk Masalları*¹⁵⁵, Walt Disney tarafından yazılan Naime Halit Yaşaroğlu'nun tercüme ettiği *Fareli Köyün Kavalcısı*¹⁵⁶, Kemal Kaya tarafından çevrilen *Dünya Çocuk Masalları*¹⁵⁷, Türker Acaroğlu tarafından derlenen *Çocuk Şiirleri Antolojisi*¹⁵⁸, Nihal Yalaza Taluy tarafından Türkçeleştirilen *Beyaz Filin Maceraları*, Cahit Uçuk tarafından yazılan ve içinde 20 adet masal bulunan *Ateş Gözlü Dev*¹⁵⁹, Kemal Kaya tarafından tercüme edilen *Mercan Adalarında Bir İstanbul Çocuğu*¹⁶⁰, Türker Acaroğlu tarafından temiz bir şekilde yeniden basılan Tevfik Fikret'in *Şermin Çocuk Şiirleri*¹⁶¹, Yaşar Nabi tarafından çevrilen *İsviçreli Robenson*¹⁶², Helen ve Alf Evers tarafından yazılan S. Huri'nin çevirdiği *Mızımız Tavşan*¹⁶³, Ferid Ragıp Tuncur ve Rami Akman tarafından hazırlanan ve en seçme çocuk masal ve hikâye kitaplarını içine alan *Seçme Çocuk Masal ve Hikâyeleri Klavuzu*¹⁶⁴ gibi kitaplar, satıldığı yerler ve fiyatlar hakkında detaylı bilgiler verilmiştir.

Derginin kuruma yardım dışında çeşitli yazı, şiir, alıntı, resim, hikâye, roman vs. aracılığıyla vurguladığı bir diğer amacı, ülkenin geleceği ve ulus-devlet inşasında önemli bir misyona sahip olan toplumun en küçük üyesi çocukların; devlet politikaları ile paralel bir şekilde militarist, milliyetçi, cumhuriyetçi, Kemalist, vatanperver, ahlaklı, karakterli, gürbüz ve yardımsever bir insan olarak yetiştirilmesidir. Bununla alakalı olarak kurumun başkanı Fuat Umay Ankara'da Ulus meydanında verdiği bir söylevde;

¹⁵³ *Çocuk*, 14 Ocak 1946, Cilt: 9, Sayı: 24, s. 11.

¹⁵⁴ "Akalin", *Çocuk*, 20 Mayıs 1940, Cilt: 4, Sayı: 190, s. 5.

¹⁵⁵ *Çocuk*, 10 Son Kânun 1944, Cilt:8, Sayı:358, s. 4;

¹⁵⁶ *Çocuk*, 6 Mart 1944, Cilt:8, Sayı: 366, s. 4.

¹⁵⁷ *Çocuk*, 9 Birinci Teşrin 1944, Cilt: 8, Sayı: 386, s. 9.

¹⁵⁸ *Çocuk*, 25 Birinci Kânun 1944, Cilt:8, Sayı: 396, s. 7.

¹⁵⁹ "Üç Güzel Kitap", *Çocuk*, 5 Mart 1945, Cilt:9, Sayı: 4, s. 14.

¹⁶⁰ *Çocuk*, 19 Mart 1945, Cilt: 9, Sayı: 5, s. 7.

¹⁶¹ *Çocuk*, 29 Ekim 1946, Cilt:10, Sayı: 2, s. 7.

¹⁶² *Çocuk*, 27 Ocak 1947, Cilt: 10, Sayı: 15, s. 11.

¹⁶³ *Çocuk*, 21 Nisan 1947, Cilt: 10 Sayı: 27, s. 14.

¹⁶⁴ *Çocuk*, 15 Mart 1948, Cilt: 11, Sayı: 22, s. 11.

“ÇOCUK, YURT: birbirinden ayrılmıyan ve birinciye verilen ehemmiyetle ikincinin yükselme derecesi belli olan iki mukaddes kelime. Türklüğün yükselmesinde birinci rolü oynayan çocuk, büyük kuvvet!. Sana verilecek ehemmiyet; istikbalin aynasıdır. Sendeki büyük kuvveti inkişaf ettirmek, inkılapları senin kudretli, kuvvetli ellerine emniyetle.. ve tam imanla teslim edebilmek için, sana en yüksek kıymeti vermek ve senin bütün ihtiyaçlarını tatmine çalışmak, her Türkün ideali olmalıdır. ATATÜRK devri bu idealin tahakkukunun zaminidir.”

diyen Umay; yurdun, Türklüğün yükselmesinde ve çocukların yetiştirilmesinde olduğunu bu yazısıyla belirtmiştir. Zeki Tunaboylu da yazdığı *Çocuk* adlı şiirinde,

“Çocukları seviniz,
 ‘Neşelensin eviniz.’
 Çocuklar yurdacandır,
 Yarınki hür vatandır
 Yüzleri pembe şafak
 Yarın ordan doğacak
 Biz çocuklarla varız
 Biz onlarla yaşarız
 Dünü bağlar yarına
 Al onu kollarına;
 İncinmesin bir yanı
 İyi bak bu fidanı.”¹⁶⁵

diyerek hür bir vatanın ancak çocuk sayesinde ilelebet devam edileceğinin altını çizmiştir.

Çocuğu yurtla özdeşiren cümleler derginin çeşitli sayılarında kutucuklar halinde verilmiştir;

“Vatan çocukların, çocuk vatanındır. Onları vatan kadar sevgili tutunuz.”¹⁶⁶

“Bir çocuk kazanmak, vatanın değerli bir köşesini sağlamak demektir.”¹⁶⁷

¹⁶⁵ “Çocuk”, Zeki Tunaboylu, *Çocuk*, 12 Şubat 1945, Cilt:9, Sayı: 1, s. 3.

¹⁶⁶ *Çocuk*, 13 Mayıs, 1938, Cilt: 2, Sayı: 86, s. 9.

¹⁶⁷ Aynı sayı, s. 15.

“Fikrimce çocuk vatandır, çocuklar ulusun en değerli hazinesidir.”¹⁶⁸
“Çocuk bir cihandır.”¹⁶⁹

denilerek çocuğa verilen değer, vatan ile eşdeğer görülmüş ve çocuk için atılan adımların ülkenin geleceğini hazırlayacağı ima edilmiştir. Yine aynı çıkarımı Sıddık Tüzün tarafından yazılan *Çocuk Esirgeme Kurumu* başlıklı şiirden de görebiliriz;

*“...Biz tutarsak bu küçük neslin küçük ellerinden,
 Hiçbir kuvvet sarsamaz bu ulusu yerinden,*

*İstiklal temelidir çocuk varlık demektir,
 Vatan için verilen boşa gitmez emektir...”¹⁷⁰*

Aynı düşünce Çanakkale Maarif Müdürü Latif Öktem’in yazmış olduğu *Çocuk* adlı şiirinde de rastlamaktayız;

*“...Ulusumun, temeli,
 Ailenin emeli,
 Çocuktur, onun eli;
 Yurda bir güvenlidir.*

*Neşe, ümit kaynağı,
 İstikbalin, gür ağı,
 Çocuktur, onun bağı;
 Dirliktir, düzenliktir.*

*Hudutsuz istekdir o,
 Vatana destektir o,
 Parlayan gerçektir o;
 Ulusuna genliktir...”¹⁷¹*

¹⁶⁸ *Çocuk*, 20 Mayıs, 1938, Cilt: 2, Sayı: 87, s. 19.

¹⁶⁹ Aynı sayı, s. 4.

¹⁷⁰ “Çocuk Esirgeme Kurumu”, Sıddık Tüzün, *Çocuk*, 22 Nisan 1946, Cilt: 9, Sayı: 38, s. 5.

¹⁷¹ “Çocuk”, Latif Öktem, *Çocuk*, 4 İkinci Kanun 1941, Cilt: 5, Sayı: 214, s. 3.

Nafia Vekili Ali Fuat Cebesoy;

“ ... Çocuk yarın yurdun bekçisi, savaş meydanlarının kahramanıdır. Türk çocuğu, yurdun bugün de, yarın da en değerli ve mukaddes varlığıdır. Bu varlığı yaşatabilmek için faziletli, gürbüz ve becerikli olarak büyüklerinizin ve öğretmenlerimizin şefkatli idareleri altında büyümenizi dilerim.”¹⁷² demiş,

Maarif Vekili Hasan Ali Yücel’de;

“ Türk çocuğunu sevmek ve severek ona hizmet etmek, Türklüğün güzel yarınlarını hazırlamak, hatta yaratmaktır. Çocuklarını ihmal eden milletler, istikballerinden emin olamazlar ve olmamalıdır. Cemiyet içinde çocuk, yalnız ana ile babanın ve hocanın değil, kendini o cemiyetin yaşamasına ve ilerlemesine yardımcı bilen her yurddaşındır. Dikkatli, hayatın yükliyeceği her mecburiyete dayanıklı, yılmaz karakterli, başladığı işi peşini bırakmadan bitirecek kudrette, iradeli, Türk nesillerinin yetişmesinde himmeti ve emeği olanlar, ‘saadet nedir?’ diye kendilerine lüzumsuz sualler sormasınlar.”

diyerek istikbalin temelini çocuk ile gerçekleştireceğini düşünerek hareket edenlerin kaygı duymaması gerektiğini belirtmiştir.

2.3. Çocuk’un Yazar Kadrosu

12 yıllık bir mazisi olmasından ötürü derginin yazar kadrosu oldukça geniştir. Dergide ağırlıklı olarak; Ordu Saylavı Selim Sırrı Tarcan, Şûrayı Devlet Azalarından H.İ. Akçam, Malatya mebusu Dr. Hilmi Oytaç, Antalya Mebusu Hikmet Turhan Dağlıoğlu, Doktor Muzaffer Sezer, Çocuk hastalıkları mütehassısı Dr. Fahriye Doktor Şemsi Mutver Cahit Uçuk, İsak Refet Işıttan, Rebia Şakir, Nüşet Abbas, Muazzez Tahsin Berkand, Sezai Attila, Ragıp Şevki, Kazım Nami Duru, Bekir Altan, Adnan Giz, Tevfik Abdurrahman Tanyolaç, Münir Hayri Egeli Nihal Yalaza, M. Faruk Gürtunca, Ekrem Sabit, Mehmet Ali Tanalp, Meharet Münif, Cenab Muhuddin Kozanoğlu gibi isimlerin

¹⁷²“ Çocuklar, Cumhuriyet Çocukları!.. Ne Bahtiyarsınız,” Ali Fuat Cebesoy, *Çocuk*, 23 Nisan 1940, Cilt: 4, Sayı: 186, s. 12.

çalışmaları bulunmaktadır. Bu kişilerin dışında dergide dönemin devlet adamlarından alıntılar ile çeşitli çalışmalar ile dergiye renk katan birçok isim de yer almaktadır.¹⁷³

Eğitim-Öğretim camiasından ise dergide Maarif Vekilliği Şube Müdürlülerinden Kamil Kaya, Okul Müzesi Müdürü Hayrullah Örs, Gazi Terbiye Enstitüsü Öğretmeni Cengiz

¹⁷³ Bu isimler; Gazi Mustafa Kemal Atatürk, İsmet İnönü gibi önemli isimlerin yanında dönemin Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'in, Başvekili Dr. Refik Saydam'ın, Genel Kurmay Başkanı Fevzi Çakmak'ın, Dâhiliye Vekili Faik Öztrak'ın, Hariciye Vekili Şükrü Saraçoğlu'nun, Adliye Vekili Fethi Okyar'ın, Nafia Vekili Ali Fuat Cebesoy'un, Münakalat Vekili Ali Çetinkaya'nın, Trabzon mebusu Seniha Hızal'ın, İstanbul Saylavı Fakiye Öymen'in ve Prof. Dr. İhsan Hilmi Alantar'ın CHP Genel sekreteri Erzurum Mebusu Dr. A. F. Tuzer'in, Tokat Saylavı Hasip Ahmet Aytuna'nın, yazılarından alıntılar yapılmıştır. Tevfik Fikret, Peyami Safa ve Ziya Gökalp, Eminönü Halkevleri Başkanı Ağâh Sırrı Levend, Kâhta Çocuk Esirgeme Kurumu Başkanı Fethi Gözler, Prof. Dr. Sadi Irmak, Ankara Hukuk Fakültesinde Prof. Dr. Vasfî Raşit Seviğ, Doktor Hamit Osman, Doktor F. Taygun, Doktor A. Sabiha Tunç, İstanbul Şehir Tiyatrosu sanatçılarından Vasfî Ziya Zobu, Bahar Zamanları Tiyatro direktörü İlhan Mutafoğlu, Falih Rıfkı Atay, Orhan Seyfi Orhun, Behçet Kemal Çağlar, Mehmet Emin Yurdakul, Ahmet Muhip Dranas, Halit Fahri Ozansoy, Halide Nusret Zorlu, Şemseddin Sami, Sevim Sertel, Ceyhun Kansu, Arman Atıf Kansu, Necdet Rüştü İlhan Siyami Tanar, H.İ. Yurtseven, Ahmet Ekrem, Vecdet Rüştü, Adnan Sami, Rıza Uyar, Seracettin, D. Bilgin, Sabih Alaçam, Emine Recep, Emine Ortaç, Huriye Öniş, Nurettin Sevin, Tan Tekin, Aka Gündüz, E. Ali Sipahi, H.F. Turgal, M. Ali Sancaktar, Emin Ali Sipahi, Bûrhan Saraçoğlu, Bûrhan Cahit, Nureddin Sevin, Âtila Yurdakul, Celal Sıtkı Gürler, Macide Derin, Mustafa Şerif Alyanak, Razaman Gökalp Arkın, M. Melal, Nuri Akyazı, L. Nezih Manyas, İskender Fahrettin Sertelli, Fikret Eşer, Sevim Onuk, Ayaş A. Polatateş, Reşit Şevket, Vehbi Cem Aşkun, , Ramı Uluer, Nahit Babaoğlu, Hadiye Bek-Tan, A Alp Ay, İbrahim Alâeddin, Nurettin, Artam, Mithat Cemal, Abidin Daver, Vâ-Nû, A.Ş. Esmir, Niyazi Acun, Handan Acun, Orhan Doğaner, Rifat Arıncı, Gönül Çetinkaya, İsmail Işık, Haydar Hızver, Ş. Orhan, M. Uluğ Turanlıoğlu, Kadri Necip, Ziya Yazgan, Münevver Adalet, S. Rifat, R. Altay, Mualla İhsan Bora, M.U. Turanlı, Vahit Özgüven, Lütfü Kaynak, Müfize Başaran, Sadi Tuncer, Nezihe Araz, Celal Sıtkı Güler, Mefharet Gürbüzöğlü, Atın Gür, H. Refet Tanışık, Türkan Avcı, Feriha Uluer, Cevdet Demiray, Türker Acaroğlu, Kemal Zeki Gençosman, Muhittin Ertan, Kadri Necip, Necibe Kızılay, Ferit Ragıp, Mehmet Hicret, Vahdet Gültekin, Mehmet Necati Öngay, Oğuz Özdeş, Hüseyin Cevdet Aydur, Ragıp Şevki Yeşim, Sebahattin Sami Özer, Filiz Yeşim, Kemalettin Kamî, İbrahim Alâettin, Necmettin Halil Onan, Mehmet Somer, İffet Halim Oruz, Rûveyde Sinanoğlu, Ali Ulvi Elöve, Balıp Öğretmen Arı, Seven Hedin, Şükrü Esi, Şemi Erdem, Sabri Cemil Yalkut, Celalettin N. Rodoslu, Vildan Aşir, Bedia Çobanoğlu, Bakî Öngün, Bedia Tunca, Ferid Ragıp, Adnan Turnagöl, Haki Öngün, Bakî Öngün, Aycan Bürçe, Veli Aytekin, Bedia Avunduk, İlhan Avunduk, Saim Emirmahmutoğlu, Necmi Yücel, Hikmet Arısoy, Şadan Dinçer, Enver Tunçalp, Latif Öktem, Muvakkar Ekrem Talu, Çetin Akın, Y. Ziya Yiğit, Yusuf Ziya Atılğan, Güzide Küçükler, Mithat Erden, Hayrettin Ziya Taluy, M. Karayazıcı, Naki Tezel, Haşim Nezihi Okay, Nezih Kutay, Ahmet Özısmaz, Ekrem Şenozan, Mübeccel Cıvaş, Hilal Yıldız, Ekrem Dülek, Avni Altınar, Halil Erözen, Gülsüm Koray, İnal Sungur, Burhan Derin, İlhan Baran, Ayhan Hünelp, Nuri Güllü, Süheylâ Muhterem, Ekrem Akal, Nurettin Artam, Osman Korkut Akol, Perihan Alaz, Hikmet Durner, Hakkı Sûha, Hikmet Duruel, Vedide Gökaydın, Muammer Altındirek, Lütfü Erozdin, Haydar Oğuz, Belkıs Taşar, R. Anık, Nurettin Yalçinkaya, Mehmet Necati Öngay, Adil Aksu, Hıfzı Erim, Osman Gazioğlu, Mustafa Üşenmez, Sâniş Sarıdal, Nihat Koray, Kemal Erten, Tarhan Toker, Şefik Can, H. Bedreddin Danışman, Yaşar Sever, Beria Okan, Münevver Saima Kuban, Nahit Nafiz Edgüer, Avni Güler, Siddık Tüzün, Cevdet Aslangül, Sevim Tekinalp, Güler Atıncı, E. Tonguç, Cevdet Aslangül, Cahid Behenç, Nevzat Ataç, İbrahim Zeki Burdurlu, Mehmet Topaloğlu, Ceylâ Tuğray, Güzin Barlas, Turhan Oğuzkan, İlhan Ertuğ, Edip Acarlı, Kemal Özer, Rıza Mavituna, Çoşkun Karabel, Tarık Dursun Kakinç, Nurettin Yalçinkaya, Melih Başar, H. Şimşiroğlu, Galip Hasan Uzunhasanoğlu, Adnan Yönder, Lemi Oraklılar, Hidayet Örnekdâyı, Hasan Kopsel, Ayhan Başoğlu, Bülent Beşkardeş, Edip Acarlı, Ali Ulvi Ersoy, Nezih Cansel, Hasip Aytuna, Nezih Cansel, Rifat Öztoprak, İsmail Safa Esgin ve Bedia Çivri'dir..

Kan, Maarif memuru Muzaffer Ergin, Musiki Muallim Okulu Başmuavini Zuhuri Danışman ve ayrıca öğretmen olan Mükerrer Kamil Su, Zeki Tunaboşlu, Seniye Ergil, M. Necati Öngay, İlyas Sinal, Melahat Sezener, Macide Köksal, M. Salman gibi isimlerin çalışmaları ağırlıklı olarak yer almıştır. Bu kişilerin dışında dergide alıntı yapılan ve çeşitli çalışmalarla dergiye katkıda bulunan birçok isim de bulunmaktadır.¹⁷⁴

Bütün bu yazarların yanında dergide isimleri zikredilmeden “dayı, köylü dayı, büyükbaba, adavşanı, hekim baba” gibi lakaplarla yazı yazan kişilerin ve ayrıca küçük okuyucuların çalışmalarına da yer verilmiştir.

2.4. Çocuk’un İçeriği

Yıl aralığının geniş olmasından ötürü oldukça çeşitli bir içeriğe sahip olan *Çocuk*, ilköğretim ikinci sınıftan ortaokul son sınıfa kadar tahsil devresinde olan gençleri kapsamaktadır. TÇEK tarafından çıkarılan biricik okul ve Türkiye’nin en iyi okul mecmuası olarak nitelendirilen *Çocuk* için, ilköğretim çocuklarının muhakkak okuması gerektiği, ortaokul talebelerinin yakın arkadaşı olması gerektiği söylenmiş, anne ve babaların çocuklarını sevindirmek için ‘ne istiyorsunuz’ sorusuna muhakkak *Çocuk* dergisinin söylenmesi gerektiği çocuklara öğütlenmiştir. Zira bu dergiyi okuyanların evde, okulda, hayatta hatta iş başında muvaffak bir insan olmaya hak ve kuvvet kazanacağı söylenerek daha fazla çocuğun ilgisi çekilmeye çalışılmıştır.¹⁷⁵ Çocukların desteği yanında hâlihazırdaki öğretmenlerden de zaman zaman yardım talep edilmiştir. Ülkenin en modern çocuk dergisi olması için yapılmakta olunan fedakârlıklara öğretmen kardeşlerin de katılması ve konu ile alakadar olmaları istenmiştir. Öğretmenlerin desteği ile pedagojik kaidelere uygun bir dergiyi sunma amacı güdüldüğü ifade edilmiştir. Öğretmen yardımlarının hem memleketin istikbalini elinde

¹⁷⁴ Bunlar; Çanakkale Maarif Müdürü Latif Ökem, İlk Tedrisat Müfettişi Madi Suten, Polatlı İlköğretim Müfettişi Madi Suten, Ankara İlköğretim Müfettişi Recai Ant ve öğretmen olan A. Karayücel, H. Hayri Çittan, Sabri Tümkor, Baskın Bora Tümkor, M. Denli, Hayri Gürsu, Hamiyet Erim, Münire Altuğ, B. Işık, İsmail Işık, Mehveş Dolay, Ziya Erünlü, Muhittin Ertan, A. Vecdi Bingöl, Muzaffer Ergin, Fatma Arıman, Ahmet Aygen, Bedia Çobanoğlu, Kemalettin Celil, Ali Rıza Ümit, Selma Tanır, Selma Erdeniz, Süleyman Emre, Ahmet Kaya, Muzaffer Baranok, Mürüvvet Kondir, Hidayet Özgür, Adil Ozantürk, Mükerrer Kuran, Hamiyet Erim, Kemal Tuzgözü, M. Ali Atala, Tahsin Delibaş, Seza Keven, Melek Erklü, Meliha Uyanık, Hakkı Üstünel, Revnak Alnar, Niyazi Başar, İzzet Akgül, Nezir Üşenmez, M. Kemal Talaysüm, Salim Erdem, Kemal Atatuğ, Remziye Atagün, Seza Keven, Reşat Özdamar, Mehmet Ali Atalay, Hüseyin Kalaba, Kemal Okçuoğlu, Bilge Kıratlı ve Reşat Özdamar gibi isimlerdir.

¹⁷⁵ “Çocuk”, *Çocuk*, 7 Nisan 1939, Cilt: 3, Sayı 133, s. 16; “Çocuk “un 23 Nisan Fevkalâde Sayısı”, *Çocuk*, 7 Nisan 1939, Cilt: 3, Sayı: 133, s. 16.

tutacak olan çocuklara hem de kuruma yardımında bulunacağı açıklanmış, maddi ve manevi açıdan yüksek olan bu ödevi başarmanın bütün yurt öğretmenlerinin görevi olduğu ifade edilip derginin çocuklar tarafından sevilmesi içinde onların destekleri beklenmiştir.¹⁷⁶

Dergi sadece çocuklara değil aynı zamanda yetişkinlere de hitap eden konulara zaman zaman değinmiştir. Özellikle çocuğun terbiye edilmesi ile alakalı yazılarda, karakterli birer birey olunması için kaleme alınan kıssadan hisselerde ailelerinde okumaya iştirak etmeleri rica edilmiştir.

Dergide küçük okuyuculara öğüt verici, ahlaki boyutları olan yazıların yanında, sağlık, beden terbiyesi, spor; derslere yardımcı olmak için hazırlanan tarih, coğrafya, yurt bilgileri, fen, matematik gibi alanlarda önemli bilgiler sunulmaktadır. Bunun yanında dergi muhabiri Bekir Altan aracılığıyla okullara, kamplara ve TÇEK'in çeşitli birimlerine yapılan ziyaretler hakkında bilgiler verilmekte, tanıtılmaktadır.

Zengin bir edebiyat köşesine sahip olan dergide İngiliz, Fransız, İtalyan, Rus, Alman gibi çok çeşitli ülkelere ait masal, hikâye ve öykülerin çevirilerine yer verilerek okuyucuların dağarcıkları genişletilmek istenmiştir. Hatta bunun için dergi;

“... ‘Çocuk’tan genç okuyucularının yapacakları istifadeyi arttırmak için Amerikaya, Sovyet Rusyaya ve çocuk neşriyatlarının mükemmeliyetle tanınmış bazı şimal memleketlerine, sipariş verilmiştir. Bu siparişlerden “Çocuk” bundan sonraki sayılarında istifade edecektir. “Çocuk” bir kazanç dileği, memlekette azlığı veya yokluğu iddia ümidile, çocuk kütüphanesine bir yardım için çıkıyor. Alaka gördükçe bu yardımını arttıracaktır.”¹⁷⁷

diyerek büyük çapta bir çalışma içerisine girildiği gösterilmiştir. Çeviri eserlerinin yanında eski Türk edebiyatına ait olan birçok masal, öykü ve roman da derginin kapsamı içerisinde. Özellikle romanlar birçok sayıyı kapsayacak şekildedir. Örneğin; *Bilge, Yiğit Hamza, O Bir Köy Çocuğu İdi, Yalçın Kayalar ve Ali Gazinin Tayı* gibi. Bu sayede çocuğun dergiden kopmaması ve merakla diğer sayıyı beklemesi

¹⁷⁶ “Öğretmen Kardeşlerimize!”, *Çocuk*, 9 Eylül 1938, Cilt: 2, Sayı: 103, s. 2.

¹⁷⁷ *Çocuk*, İkincikanun 1936, Cilt: 1, Sayı: 1, s. 2.

amaçlanmaktadır. Ayrıca dergide yazılı, yazısız karikatürlere, resimli hikâyelere de yer verilmiş ve hatta yine bunlar da birçok sayıyı kapsayacak şekilde oluşturulmuştur.

Dergide çocukların yazı yazma yeteneği geliştirilmek için okuyuculara ait bir köşe oluşturulmuş ve orada küçük okuyucular kendi yazdıkları şiirleri, hikâyeleri, piyesleri ve buldukları ili, ilçeyi tanıtıcı yazıları diğer okuyucularla paylaşmışlardır. Ayrıca yine geliştirici nitelikte müsabakalar, yarışmalar düzenlenmiş ve çocukların analitik düşünme becerilerini kazanmaları için çeşitli bulmaca, bilmece yarışmaları da yapılmıştır.

Dergi bütün bu çalışmaların yanında önemli günleri unutmamış ve unutturmamıştır. 23 Nisan bayramı ve o haftayı çocuklara adayan dergi, bütün yurtda yapılan kutlamalardan bahsetmiş ve resimlerini paylaşmıştır. Bunun yanında Cumhuriyet bayramı, Gençlik ve Spor bayramı, Zafer bayramı kutlamaları ile ilgili yapılan etkinliklere yer vermiştir. Dergi dinî bayramlara çok fazla yer vermemekle beraber, ramazan ve kurban bayramları olan haftaları da hatırlatmıştır. Ayrıca Çanakkale savaşı, İnönü savaşları, Büyük Taarruz gibi ülkenin kaderine belirleyen ilgili olayların günlerini de kutlamayı ihmal etmemiştir.

Dergi yayımlandığı yıllar açısından önemli gördüğü güncel konuları da paylaşmıştır. Dünya savaşındaki son durumlar, Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatı, İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı seçilmesi, Hatay'ın anavatanına katılması, Montrö Boğazlar sözleşmesi ve Erzincan depremi gibi konulara dergide değinilmiştir.

2.5. Çocuk'un Hediye

Çocuk dergisi yöneticileri, küçük okuyuculara bulmaca ve bilmeceler aracılığıyla başarı duygusunu tattırmanın yanında ideal çocuk profiline uygun olarak düzenlenen güzel yazma, çizme, boyama gibi farklı yarışmaların sonucunda hediyeler vermiştir. Uzunca bir süre ilk 100'e girenlere verilen hediyeler gerek hediyein pahada değişimi gerekse kurumun içinde bulunduğu maddi durum etki ederek derginin kıstası son yıllarında daralmış ve sayı ilk 20 ya da 50'ye düşürülmüştür.

Genel itibariyle baktığımızda hediye yelpazesi aralığında okul araç-gereçlerin ağırlıklı olduğunu görmekteyiz. Coğrafya atlası, tarihten çizgiler albümü, kitap, okunan sınıfın bütün kitapları, okul ve öğrenci kitaplarından 10 ya da 20 tane, okul ve öğrenci

kitaplarının tamamı, Türkçe sözlük, imla kılavuzu, fantezi defter, güzel kaplı yazı defteri, cep defteri, cilbent, blok not, bir paket mektup kâğıdı, bir düzine lüks kurutma kâğıdı, kart postal, kart albümü, bir resim albümü, resim bloku, resim albümü, cep takvimi, bir küre okul bloku, uçlu dolma kalem, bir düzine kurşun kalem, bir kutu kalem ucu, mürekkepli kalem, yazı takımı, kalemtıraş, 12 renkli sulu boya takımı, bir kutu kuru boya takımı, yazı takımı, pergel takımı, kordidya takımı, kerat cetveli, zarif hendese malzemeleri, hokka takımı, pergel takımı, 6 iyi derili bir okul çantası gibi hediyelerin yanında Türkiye haritası, milli şef ve cumhurbaşkanının büyütülmüş fotoğrafı, Ankara manzaralarından 10 kartpostal, Türk bayrağı gibi ülkeyi ve liderleri tanıttıcı hediyeler de verilmiştir. Bunların yanında ipek mendil, masa saati, kol saati, gümüş kol saati, cep pusulası, diş fırçası, para çantası, kol çantası, okul kasketi, boyun atkısı, bir çift çorap, bir çift keten ayakkabı, bir çift eldiven, yazlık hasır şapka, gömlek, kravat, atlet fanila, güneş gözlüğü, deniz mayosu gibi giyeceklere, kullanılacak eşyalara ve aksesuarlara da yer verilmiştir. Ayrıca çeşitli oyuncaklar ve pingpong takımı, futbol topu, voleybol topu, bisiklet gibi sporla ilgili alanlara hitaben hediye de yer almıştır. Tabanca biçiminde elektrik feneri, fotoğraf makinesi, daymon markalı ufak cep feneri, ufak sedef çakı, tırnak kesikli çakı gibi gündelik hayatta işi yarayabilecek araçlarda hediye kapsamına alınmıştır. Dergi ilerleyen yıllarda hediye olarak bir yıllık çocuk koleksiyonu ve 1,3,6 aylık ile bir yıllık abonelik şansı da vermiştir.

3. BÖLÜM : “ÇOCUK” DERGİSİNİN ÇOCUK TASAVVURU – İDEAL ÇOCUK TİPİ

3.1. Kemalist ve Cumhuriyetçi Türk Çocuğu

Yeni Türk devletinin kurucusu olan ve ülkede Cumhuriyet rejimini inşa eden Mustafa Kemal Atatürk’e dergide sıklıkla yer verilmiş; onun için şiirler, yazılar kaleme alınarak ona duyulan sevgi, saygı ve minnet gösterilmek istenmiştir. Derginin 10. sayısında: *“Bütün Türk çocuklarının babası Cumhuriyeti Türk gençliğine emanet eden yüce başkanımız Atatürk... İşte bir isim ki bütün Türk çocukları bunu işitince heyecanla ürperiyorlar. Yüce bir başbuğ ki Türk çocuklarının kalbinde yaşıyor...”* diyerek başlayan ve 29 Ekim Cumhuriyet bayramı olması hasebiyle ülkeyi bu günlere getiren Atatürk’ün hayatı, vatan için yaptığı mücadeleleri ve savaşları küçük okuyuculara örnek teşkil etmesi amacıyla ayrıntılı bir şekilde *“Cumhur Başkanı Yüce Önder Atatürk”* başlığı altında verilmiştir.¹⁷⁸ Yine bir Cumhuriyet bayramı haftasında başka bir yazıda o günlere gelebilmek için hangi zorluklara göğüs gerildiği anlatılmış ve Atatürk’ün Türkler için gönderildiği söylenmiştir: *“ ... ihtiyar Türk, zebun Türk, boynunu her türlü tazyika bükmüş Türk sahneden çekilirken.. yerine genç, dinç, zinde, tam kuvvetli genç Türke bıraktı...”*¹⁷⁹ denilerek Atatürk övülmüş ve Türklerin kurtarıcısı olarak dünyaya gönderildiği düşünülmüştür.

O devrilerde Atatürk’ü görmek, onunla sohbet etmek hemen hemen tüm çocukların hayalleri arasındadır. Hatta bazı yazılarda uzak memleketlerde yaşayan çocuklar Atatürk’e yakın şehirlerde olmak için can attıklarını söylemekte fakat bunu gerçekleştirme imkânları olmadığı için üzüntü duyduklarını ifade etmektedirler. Bu konuda şanslı olan çocuklar ise, Atatürk’le geçirdikleri güzel sohbetleri dergide anlatarak mutluluklarını diğer okuyucularla paylaşmak, onlara bu hissi tattırmak istemişlerdir. Ankara’dan Celal Sıtkı Gürler’in *“Dumlupınar Yollarında”* başlıklı yazısı bu amaca hizmet etmektedir. Yazıda anlatıldığına göre babası Kütahya TÇEK başkanı olan Doğan, sınıfını pekiyi ile geçmesinden ötürü babasının oldukça cazip olan bisiklet hediyesi teklifini kabul etmeyip, 30 Ağustos utkusu için kutlamalara katılacak olan babasıyla Dumlupınar’a gitmek istemektedir. Babası bu isteğini reddetmemiş ve kurulla

¹⁷⁸ “Cumhur Başkanı Yüce Önder Atatürk”, *Çocuk*, Birinci Teşrin 1936, Cilt: 1, Sayı: 10, s. 3-4.

¹⁷⁹ “Bizbize Konuşalım- 15 Yıl”, *Çocuk*, 29 Ekim 1938, Cilt: 3, Sayı: 110, s. 2.

gidilecek kutlamaya oğlunu da götürmüştür. Doğan'ın Atatürk'ü gördükten sonraki cümleleri oldukça duyguludur. Başkomutanlık savaşını bir de Atatürk'ün ağzından dinleme fırsatı elde eden Doğan, onu sadece dinlememiş onu doya doya da seyretme fırsatı elde etmiştir. O günden sonra Doğan'ın bambaşka bir çocuk olduğu ailesinin gözünden kaçmamıştır. Doğan “... *Atatürk başımızdan eksik olmasın. Dünya durdukça Atatürkümüz varolsun*” diyerek Atatürk'ün ölümsüz olmasını dilemiştir.¹⁸⁰

Dergide özellikle 29 Ekim, 19 Mayıs, 23 Nisan, 30 Ağustos gibi ülkeye mâl olmuş önemli günlerde Atatürk'e duyulan şükran, sevgi ve saygıyı belirten yazılar artmaktadır. Örneğin 23 Nisan nedeniyle kaleme alınan bir yazıda;

“...Atatürk gibi başlı başına bir varlık başlı başına bir değer olan ulu başbuğumuz var... Atatürkün çocuğu olmak da mutlulukların en büyüğüdür. Türk çocuğu ve Atatürkün çocuğu...”¹⁸¹

denilerek Atatürk'ün evlatları ve Türk olunmaktan mutluluk duyulduğu belirtilmiştir. Dergide Atatürk'ün vefatı yani 10 Kasım 1938 tarihinden sonra Atatürk'ü konu alan yazılar daha çok özlem temalı olmuş ve onun ebedi olduğu dile getirilmiştir. “*Ebedi Atatürk*” başlıklı yazısında Nurettin Artam;

“Asırlarca akın eden, asırlarca medeniyet ışığını ölmez bir meşale gibi, bir Okyanus'tan bir Okyanus'a ulaştıran kabileler, ordular, cemiyetler, bir milletin bir çok kolları Onun varlığında birleştiler. Onun için Ona fert diyemezsiniz. Dilimizde ve gönlümüzde O var; Onun ebediliğine inanıyoruz.”¹⁸²

diyerek yazar Atatürk'ü insanüstü bir varlık olarak görmüş ve onun ulusu birleştirici bir güce sahip olduğuna inanmıştır. Yine Atatürk'ün ölümsüz olduğuna vurgu yapan bir başka yazıda Peyami Safa, Türk'e ait her şeyin içinde Atatürk'ün olduğunu belirtmiş ve sadece bedeninin yok olduğunu ancak Türklük cevherinin halen yaşadığını söylemiştir. Atatürk'ün bizatihi kendisinin de belirttiği gibi birçok Mustafa Kemallerin doğduğunu ya da doğacağını ve onun düşüncelerini yaşatacağı fikrine katıldığını da belirtmiştir.¹⁸³

¹⁸⁰ “Dumlupınar Yollarında”, Celal Sıtkı Gürler, *Çocuk*, 27 Ağustos 1937, Cilt: 1, Sayı: 49, s. 5,7.

¹⁸¹ “Çocuk Bayramı Ankara'da Nasıl Geçti”, *Çocuk*, Mayıs 1936, Cilt: 1, Sayı: 5, s. 9.

¹⁸² “Ebedi Atatürk” Nurettin Artam, *Çocuk*, 18 Kasım 1938, Cilt: 3, Sayı: 113, s. 19.

¹⁸³ “Atatürkümüz”, Peyami Safa, *Çocuk*, 11 Kasım 1938, Cilt: 3, Sayı: 112, s. 6.

Bu düşüncelere paralel olarak M. Karayazıcı kaleme aldığı şiirinde ona benzemek istediğini belirtmiştir;

*“ Büyük Ata, er Ata!
Bana kuvvet ver Ata,
Her çocuk bugün sana
Benzemek ister Ata.*

*Ben de sen gibi olsam
Türkün gönlüne dolsam
Sen gibi yurt uğruna
Doğsam, yaşasam, solsam!*

*Büyük Ata, er Ata!
Bana kuvvet ver Ata!
Gönlüm yurda sen gibi,
Baba olsam der Ata.”¹⁸⁴*

Bazı yazılar ya da şiirlerde vefat eden Atatürk tanrılaştırılmıştır. Hikmet Turhan Dağlıoğlu tarafından kaleme alınan “Atatürke Hitabe” adlı şiirde bunu görmekteyiz;

*“ Ölen bir hayaldir, hakikat değil,
Ey fani! ATATÜRK önünde eğil,
Yaptığın eserler haşrede kalır,
Türklüğün güneşi senden nur alır.
ATATÜRK ölmedin sen tanrılaştın!*

*Bir eşsiz güneştin, gökleri aştın.
Geçse de asırlar, milletin yası
Çığ gibi artacak, ey Türk Atası.
Ne toprak, ne göktür, kalplerdir yerin;
Hatıran kutludur, dünden de derin.”¹⁸⁵*

¹⁸⁴ “Haftanın Güzel Şiirleri- Her Sabah Atanın Resmi Önünde”, M. Karayazıcı, *Çocuk*, 8 İkinciteşrin 1943, Cilt: 7 , Sayı: 349, s. 6.

Bir başka örnek 30 Ağustos Zafer bayramı münasebetiyle Bekir Altan tarafından yazılan “30 Ağustos 16ıncı Yıl Dönümü” adlı şiirde görölmektedir;

“ ... Yüzyıllar geçse bile bu zafer anılacak,
‘Türk yoktan varlık yapar’ buna inanılacak!
Bu varlığı yaratan bir Tanrı sanılacak,
Tanrı diye tapacak, sayacaklar Atanı... ”¹⁸⁶

Atatürk’ü ilahlaştıran ve tapılacak bir varlık olarak gösteren bir başka düşüncede H. İ. Akçam’ın şiirinde verilmiştir;

“... O; damarlarda kandı, fikirlerde inandı.
Bir ilahı kuvvetti, beşer değil mutlak,
Tanrı onu Türk için yaratmıştı muhakkak.....
mucizelerle yaratan peygamberlerle eşti....
O; kutsal bir varlıktır, fani gibi ölür mü?....
Yeryüzünde örneksiz, yaratıcı insan O.. ”¹⁸⁷

Bazı yazarlar da Atatürk’ün vefatı kararından dolayı tanrının pişman olduğu düşüncesini ileri sürmüşlerdir;

“... Örneksiz bir dâhidir,
O; yeryüzünde tekti.
Kendi takdirine de Tanrı pişman olmuştur.
Türkün bu Atasını bin yılda bir yaratmaz;
Bin yıl değil, onbin yıl, yirmi bin yıl gene az... ”¹⁸⁸

Atatürk’ün vefatının ülke içinde olduğu kadar dünya çapında da yankı uyandırdığını söyleyen R. G. Arkın, “... Tarih, dünyanın yaşadığı müddetçe Atatürk’ü en büyük yaratıcı olarak yeni doğanlara tanıtacaktır.. ”¹⁸⁹ demiştir. Atatürk’ün vefatından kısa bir süre sonra dergi İngilizlerin, İsveçlilerin, Finlandiyalıların, Almanların, Litvanyalıların, İtalyanların, Helenlerin, Yugoslavların, Bulgarların, Fransızların ve Polonyalıların onun

¹⁸⁵ “Atatürke Hitabe”, Hikmet Turhan Dağlıoğlu, *Çocuk*, 2 Aralık 1938, Cilt: 3, Sayı: 115, s. 2.

¹⁸⁶ “30 Ağustos 16ıncı Yıl Dönümü”, Bekir Altan, *Çocuk*, 2 Eylül 1938, Cilt:2, Sayı: 102, s. 8.

¹⁸⁷ “En Büyük İnsan”, H.İ. Akçam, *Çocuk*, 16 Aralık 1938, Cilt: 3, Sayı: 117, s. 2.

¹⁸⁸ “Ozan Yazıları- Erdem Dedi Ki”, H.İ. Akçam, *Çocuk*, 23 Aralık 1938, Cilt: 3, Sayı: 118, s. 2.

¹⁸⁹ “Atamızı Kaybettik”, R. G. Arkın, *Çocuk*, 18 Kasım 1938, Cilt: 3, Sayı: 113, s. 16.

için dile getirdikleri sözleri yayınlamıştır.¹⁹⁰ Dergi bu davranışı ile küçük okuyuculara dünya çapında Atatürk'ün ne kadar tanınan, sevilen, saygı duyulan, takdir edilen ve aynı zamanda zekâsı ve gücüyle korkulan bir kişi olduğunun altını çizmiştir.

Atatürk'ün yol arkadaşı olan, birlikte ülke adına birçok başarılarla imza atan ve ondan sonra Cumhurbaşkanlığı makamına layık görülen İsmet İnönü Atatürk için; “ ... *Siyasi, içtimai kültürel esaslar üzerinde sağlam bünyeli bir millet vücuda getirmek Mimarımızın başlıca hedefi ve işidir. Türk milleti, ona, askeri zaferleri kadar bu zaferlerinden dolayı bağlı ve minnetlidir.*”¹⁹¹ demiştir. Bir başka yazısında;

“ Fena zihniyet ve idare ile geri bırakılmış Türk cemiyetini, en kısa yoldan insanlığın en mütekamil ve en temiz zihniyetleriyle mücehhez modern bir devlet haline getirmek, onun başlıca kaygusu olmuştur. Teşkilatı esasiyemizde ve bugün bütün vatandaşların vicdanlarında yerleşmiş olan laik, milletçi, halkçı, inkılapçı, devletçi, cumhuriyet, bize bütün evsarile Atatürk'ün en kıymetli emanetidir... Milletler arasında kardeşçe bir insanlık hayatı Atatürk'ün en kıymetli ideali idi. Bütün dünyada ölümünün gördüğü ihtiramı, insanlığın atisi için ümit verici bir müjde olarak selamlarım. Bu sözlerim, yazıları ve

¹⁹⁰ Bu ülkelerden bazılarını örnek verecek olursak, İsveçliler “ ..Dünya hiçbir zaman Türkiyenin harp zihniyeti içinde yeniden kurulması gibi heyecanlı bir drama asla sahip olmamıştır. ”, Finlandiyalılar “ ... Atatürksüz Türkiye büyük bir devlet olamazdı. ”, Almanlar “ ..O yeni Türkiye'nin yaratıcısı ve koruyucu olmuştur... Almanya, Atatürk'ün eserine ve mücadelesine hayrandır. Onda, tarihi eseri, Hürriyeti seven bütün milletler içi bir sembol olarak kalacak kudretli bir şahsiyet görmektedir. ”, Litvanyalılar “ ... Türkiye, bütün dünyanın takdirine layıktır ve Avrupa milletler ailesi içinde şerefli Türkiyenin nüfuzu büyüktür. ”, İsveçler “ Atatürk bir medeniyet menbaı idi. Türkiyeyi Avrupalılaştırmak değil, fakat milletin müdeffası, istikbali, terakkisi için ona hayat olarak lazım olan unsurları vermek istiyordu. Atatürk aynı zamanda Türkiyenin, garp ile şark arasında bir köprü olmasını istiyordu. Bugün hiç kimse onu islahatçı eserine taaruza cesaret edemez. ”, Helenler “ Her memleket, milleti zafer, refah ve saadet yolunda ilerleten büyük adamlarına heykeller dikecektir. Fakat Türkiyenin, Kemal Atatürk'ün heykelinin yapılmasında kullanılacak taşı bulmak için dağları deşmesi, karıştırması icap edecektir. Zira Türkiye, herkesin haset ettiği bir adama, ve dostlarının ve düşmanlarının hayran olduğu bir deha adamına, ziyai yalnız Türkiye için değil, bütün medeniyet ve dünya için bir ziya teşkil eden bir adama malik bulunmak bahtiyarlığına nail olmuştur. ”, Yugoslavlar ise “ ... Avrupada olduğu gibi, Asya milletleri arasında da seneden seneye artmakta bulunan, tamamile milli ve kudretli modern büyük Türkiyeyi vücuda getirmiş olan Atatürk'ün adını, hiçbir zaman unutmayacaktır. ” Bulgarlar “ ...Atatürk'ün ölümünden sonra dünya bütün enteresanlığını kaybetmiş bulunmaktadır. ”, Polonyalılar “ Atatürk'ün ölümü, enternasyonal mahiyette bir hadisedir. Atatürk 15 sene içinde, Türkiyeyi modern bir devlet yapmıştır. Atatürk, Türk ordusunu islah etmiş ve Balkanların ve yakın şarkın en kuvvetli ordusu haline getirmiştir. Hakim, harici politikası sayesinde, Türkiye, dünya politikasında çok mühim bir unsur olmuştur. ” demiştir. Bkz. “Dünya Önünde Atatürk”, Çocuk, 6 Senteşrin 1939, Cilt: 4, Sayı: 162, s. 18.

¹⁹¹ “Atatürk'ün Birkaç Hususiyeti”, Çocuk, 9 İkinci Teşrin 1940, Cilt:4, Sayı: 206, s. 10.

toprağımızda şövalye askerleri ve mümtaz şahsiyetleriyle yasımıza iştirak eden büyük milletlere, Türk Milleti adına şükranlarımın ifadesidir.”¹⁹²

cümlelerini kurarak hem Atatürk’ün kaygısı ve emanetleri bir kez daha zikredilmiş hem de Atatürk’ün barışçıl politikasına atıfta bulunarak savaşın eşiğinde olunan dönemde böyle bir politika izleneceği mesajı verilmiştir.

Dergide yeni Cumhurbaşkanı tanıtan cinsten birçok yazı bulunmaktadır. İsmet İnönü’nün hayatı, vatan için verdiği mücadeleler -özellikle İnönü’deki askerî ve Lozan’daki diplomatik başarısı- her fırsatta dile getirilerek Atatürk’ün açtığı yolda yürüyeceğinin altı çizilmiştir.

Tıpkı Atatürk’e olduğu gibi İsmet İnönü’ye de zaman zaman hayranlık duyulan şiirler, yazılar kaleme alınmıştır. Örneğin Tokat Zile İnönü İlkokulu 5. sınıf öğrencisi Nejat Özden ona hitaben yazdığı “İsmet İnönü” adlı şiirinde;

*“ Vatanın askeri yürür izinden
Düşmanların korkar titrer sözünden
Vatan düşünür kendi özünden
Yurda yan bakanı yakar İnönü*

*Yükselen sözünden yerler inliyor
Büyük savaşları hemen önlüyor
Vatanın askeri onu dinliyor
Yurda göz koyanı yakar İnönü.*

*Yurttan çıkardın o hain kaçağı
Vatana can kattın yaktın ocağı
Düşmanı yok ettin dört bir bucağı
Yurdun fenerisin birsin İnönü.”¹⁹³*

¹⁹² “Büyük Türk Milletine”, İsmet İnönü, *Çocuk*, 6 Senteşrin 1939, Cilt. 4, Sayı: 162, s. 20.

¹⁹³ “Okuyucuların Güzel Yazıları- İsmet İnönü”, Nejat Özden, *Çocuk*, 24 Temmuz 1944, Cilt: 8, Sayı: 381, s. 9.

diyerek onu vatan için bir kahraman olarak görmüştür. Dergide bu tip yazılarla Atatürk ve İsmet İnönü yüceltilirken diğer taraftan özellikle Osmanlının son dönemleri ve sultanları yerilmiştir. Bu tarz yazılarda padişahlar için “kukla, baykuş, ejderha” gibi kelimeler kullanılmıştır. Onların bencilce davranıp yalnızca zevkleri için yaşadıkları, korkak oldukları, halkı düşünmedikleri, vatan sevgisinden mahrum oldukları, kanlı olaylara sebebiyet verdikleri ve ülkeyi geriye götürdükleri söylenmiştir.¹⁹⁴ Sevr antlaşmasının yapıldığı döneme ait kaleme alınan şiirde Sultan Vahdettin için;

*“...O sırada son sultan padişahlık hırsından
Dünyayı görmüyordu, yıkılıyordu vatan,
Kupkuru bir saltanat uğrunda ölüyordu..
Milleti kırdırıyor, karşıdan gülüyordu.
Düşmanlarla bir oldu, sultan azdıkça azdı,
Millet ölürse elbet saltanat ta kalmazdı.
Cahil sultanın aklı bu işe eremezdi;
O; saltanattan başka birşeyler göremezdi.
Sevr paçavrasının öptü, başına koydu
Devleti sağır etti, Türkün gözünü oydu...”¹⁹⁵*

denilerek sultanın düşmanla bir olarak ülkeyi felakete sürüklediği düşüncesi yinelenmiştir. Bir başka yazıda Sultan Vahdettin ile Atatürk arasındaki farkı göstermek için; “*Memleket, zalim ve vatan haini padişah Vahdeddinin müsaadesile yer yer düşman çizmeleri altında çiğneniyordu. Ebedi Şefimiz Kemal Atatürk, bu elim vaziyet karşısında Türkleri, yeni bir Türk devleti kurmaktan başka çaresi olmayacağına karar vermişti; fakat bu çarenin, düşmanlarımızdan merhamet dilenmekle değil, kahramanca, fedakârca Türk köylüsünün aziz yurdun her köşesini sulayacak olan asil kanile tahakkuk edebileceğine sarsılmaz bir imanla kanaat getirmişti. Fakat bu realist düşününü benimsiyenler pek azdı...*”¹⁹⁶ denilerek Atatürk’ün onur ve şerefi için sultan gibi davranmadığı, halkla bir olup kahramanca, fedakarca hareket ettiği söylenmiştir.

¹⁹⁴ “Bizbize Konuşalım- En Büyük Gün”, *Çocuk*, 29 İlkteşrin 1937, Cilt:2, Sayı: 58, s. 2.

¹⁹⁵ “Ozan Yazıları-Sevr Antlaşması”, H.İ. Akçam, *Çocuk*, 19 Ağustos 1938, Cilt: 2, Sayı: 100, s. 3.

¹⁹⁶ “Küçük Yazıcılar- 23 Nisan”, Mehmet Yalım, *Çocuk*, 23 Nisan 1941, Cilt: 5, Sayı: 229, s. 29.

Dergide Cumhuriyet rejimi anlatılırken genellikle saltanat sistemi eleştirilmiş ve padişahın halkı göz ardı ederek kendi çıkarları doğrultusunda devleti felakete sürüklediği söylenmiştir. Halkın kendi kendini yönettiği yeni Cumhuriyet rejimi için ise, “*Cumhuriyet, taht ve tacın kara bulutlarından sıyrılarak, Türkün ruhunda doğan bir güneş*”¹⁹⁷ olduğu zikredilmiştir.

Derginin sayılarında Cumhuriyet ile alakalı birçok yazı ve şiir bulunmaktadır. Bunlara baktığımızda genel olarak Osmanlı-Türkiye karşılaştırılması yapıldığını görmekteyiz. Sosyal, siyasi, ekonomik, kültürel alanlarda yapılan gelişmeler anlatılırken Cumhuriyet ifadesi ile özdeşleşen “yenilik, inkılap, gelişme, çağdaşlaşma, ilerleme” gibi kelimelerin içleri doldurulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda baktığımızda Cumhuriyet yönetimin laik temellere dayandığı, din ve devlet işlerinin birbirinden ayrıldığı dergide bahsedilen konulardan biridir. Bununla alakalı olarak H.İ. Akçam kaleme aldığı “*Türk Devrimi*” manzumesinde şunları söylemektedir;

“ ...*Din devrimi oldukça önemli bir devrimdi,
Bunun eski önemi bir hiçe indi şimdi.
Cahillerin elinde din vasıta olurdu,
Zavallı Türk! Bu yüzden gerilirdi, dururdu.
Dinle devlet ayrıldı; bir layık devlet oldu
Cumhuriyet bununla köklendi, kuvvet buldu.
Hurafeler silindi, falcılık kaldırıldı,
Hakka susayan millet hakikate sarıldı.
Önce var olan yoktu, şimdi yoklar var oldu..
Türkler doğru düşünen, gören insanlar oldu.
Milleti tenbel yapan tekkeler kapatıldı,
Bütün bu fenalıklar kaldırıldı, atıldı... ”¹⁹⁸*

Bu satırlarla yazar, yeni rejimim ve gelişmelerin önündeki din faktörünün ortadan kaldırılmasının önemli olduğuna dikkat çekmek istemiştir. Yazarın “*Cahillerin elinde din vasıta oldu*” satırlarına örnek olarak Ekrem Sabit tarafından kaleme alınan ve

¹⁹⁷ “Okuyucuların Güzel Yazıları- Cumhuriyet”, Doğan Tuzcuoğlu, *Çocuk*, 22 Ekim 1945, Cilt: 9, Sayı: 13, s. 2.

¹⁹⁸ “Erdemin Manzumelerinden- Türk Devrimi”, H.İ. Akçam, *Çocuk*, 6 Mayıs 1938, Cilt:2, Sayı: 85, s. 10.

kurtuluş savaşını anlatan “*Vatanı Kurtaralım*” adlı yazıyı gösterebiliriz. Gerçek bir hikâyeden esinlenerek kaleme alındığı belirtilen yazıda, İstanbullu bir genç ismi verilmeyen bir köyde Mustafa Kemal’in yanında köylü halkı savaşa katılmaya çağırmıştır. Sarıklı cami hocası bu işten padişahın ve halifenin haberi olup olmadığını sormuş ve ‘hayır’ cevabı alması üzerine köylü halka “ ... *Hemşeriler, sizi aldatacaklar.. padişahımız ve halifemiz efendimizin karışmadığı bir işe siz nasıl burnunuzu sokarsınız? Siz müsliman değil misiniz? Siz de din, iman yok mu ? Allah yok mu ? Şeriatın yasak ettiği bu gibi ahvali sarinenin hükmünü siz mi vereceksiniz? Zinhar, bu işe karışmayın, kafir olursunuz!..*” demiştir. Ardından gence “ .. *Vatanı sen mi kurtaracaksın? Dini, sütü bozuk tüysüz herif ?* demiş halkı gence karşı doldurmuştur. genç yobaz adama kanılmaması gerektiğini halka söylerken hoca; “ ... *Bakın, bakın şu habise.. Peygamber Efendimizin vekili olan padişaha dil uzattıyor. Bırakman söylesin bu hınzırı. Komayın söylesin. Müsliman olan vursun dini seven tepelesin!*” diyerek bağırarak ve halkla beraber ‘dinsiz’ diye gence vurmaya başlamış ve daha sonra genci bir yere kapattırıştır. Ertesi gün Yunan orduların gelmesi üzere bir gün önceki halktan bir kaç gençten yardım istemek üzere yanına gitmiştir. Genç, arkadaşlarını toplamış ve düşmanlara karşı harekete geçmeye hazırlanırken hoca efendi genci çevirerek ona Yunanlardan aldığı itiraf ettiği bir kese altını yardım amaçlı vermiştir. Yazar, Osmanlı Devletinin ileri gidememesini bilgisizlikle ilişkilendirmektedir. Bu bilgisizliğin temeli olarak da yukarıda bahsedilen hocaları göstermektedir. O zamanlarda yurdun dört bir yanında cahil, para düşkünü hocaların olduğunu ve bu kişilerin halkı kandırmak için cinler, periler, afsunlar, büyüler ve tütsüleri kullandıklarını söylemiş ve yeni devletle beraber bütün bu saçmalıkların son bulduğunu eklemiştir.¹⁹⁹

Dergide laiklik ilkesinin yanında halkçılık ilkesine atıfta bulunacak konulara da yer verilmiştir. Örneğin Behçet Kemal Çağlar “*23 Nisan*” adlı şiirinde herkesin eşit ve kardeş olduğunu vurgulamıştır;

“...*Zengin-fakir, küçük-büyük, hepsi eş;
Isitan bir güneş, yakan bir ateş.
Hepiniz Türksünüz, hepiniz kardeş....*”²⁰⁰

¹⁹⁹ “Kurtuluş Savaşından: Vatanı Kurtaralım!”, Ekrem Sabit, *Çocuk*, 23 Eylül 1938, Cilt: 3, Sayı: 105, s. 10.

²⁰⁰ “23 Nisan”, Behçet Kemal Çağlar, *Çocuk*, 23 Nisan 1941, Cilt: 5, Sayı: 229, s. 12.

Aynı konu küçük okuyucu Ayten Erdem'in kaleme aldığı “*Altı Ok*” isimli şiirinde de geçmektedir;

“...*Türk milleti halkçıdır,
Halk hakkını gözetir.
Genç, ihtiyar, meb’uslar,
Kanun önünde birdir...*”²⁰¹

Eşitlikten bahsedilirken daha önce pek önemsenmediği söylenen köylü halk üzerine de çeşitli yazılar yazılmıştır. Dergide ülkenin içinde bulunduğu ekonomik koşullar göz önünde tutularak ekonominin bel kemiği olan zirai işlerle uğraşan kesim övülmüştür:

“...*Gece gündüz demeden,
Yurt için çalışırlar.
Yurdu doyurmak için,
Durmadan uğraşırlar.*

*Köylüler çalışkandır,
Temiz kanlı insandır.
Kalbinde var bir ateş:
Çalışmak ve inandır.*

*Cumhuriyet devrinde,
Köylülerdir efendi.
O yabancı malları,
Kendi öz malı yendi...*”²⁰²

Dergide halk arasındaki eşitliğin anlatırken sosyal hayatta aktif rol almaya başlayan kadınlar üzerinde de durulmuş ve özellikle kadına tanınan siyasi ve sosyal hakların etkisi ile Cumhuriyet devrinde kadın-erkek arasında da bir eşitliğin getirildiği söylenmek istenmiştir:

²⁰¹ “Okuyucuların Güzel Yazıları- Altı Ok”, Ayten Erdem, *Çocuk*, Birincikânun 1943, Cilt: 8, Sayı: 356, s. 11.

²⁰² “Küçük Yazıcılarımızın Sayfası- Köy”, *Çocuk*, 15 Eylül 1940, Cilt:4, Sayı: 199, s. 14.

“ Dünyada her iyilik koşar senin sesine!
 Çünkü yurdun şenlenip, yurdun yükselmesine
 Atatürk’ün sözü bu kadındır temel kızım!
 Büyükler Büyüğünün işini güvenç tanı,
 Varlığınla bezedi bak, şu güzel vatani;
 Ne kadar iyi oldu, ne kadar güzel, kızım!
 Karanlık iz üstünde nirsuz kaldığın yeter.
 Taassubun ham lafı sana vermesin keder..
 Küsünden koparılır sana kalkan el, kızım!
 Durmadan çalışmalı bilgi taşıyan başın!..
 Feragat olmalıdır bu uğurda yoldaşın.
 Saçların dolmalıdır bütün gümüş tel, kızım!
 Saygıyla anmalıdır bütün dünya adını.
 Bir örnek olmalıdır uyanan Türk kadını.
 Budur hepimiz için en büyük emel, kızım!
 Yedi kızkardeşleri hızlanıp aş durmadan!
 Atatürk’e benzeyen güne ulaş durmadan!
 O kadar yükseğe çık, o kadar yücel kızım!.. ”²⁰³

Muhittin Kozanoğlu kaleme aldığı bu şiirle yurdun yükselmesi için kadınlara, kız çocuklarına değer verilmesinin gerekli olduğunun altını çizmiştir. Kadınlara verilen değer ile orantılı olarak karanlıkların aydınlığa çıkacağını, ülkenin daha güzel bir hale dönüşeceğini belirtmiştir. Aynı zamanda Türklerin kadına karşı bu bakış açısının dünya çapında örnek olacağını da düşünmektedir. Başka bir yazıda ise Cumhuriyet devrinin kız evlatlarının şanslı olduğunu göstermek için Çinli bir kızın öyküsü anlatılmıştır. Bir tarafta tek başına sokağa çıkamayan, alışveriş yapmayan Çinli kız verilmiş diğer taraftan Cumhuriyet yönetiminde böyle bir durumun olmadığı söylenerek Türk kızların istedikleri zaman tek başlarına hareket edebildikleri, sokakta diledikleri kadar dolaşabildikleri belirtilmiştir.²⁰⁴ Başka bir sayıda Osmanlı dönemindeki kızların durumu eleştirilmiş ve gençlik bayramı olması hasebiyle gayet modern spor kıyafetleri giyinmiş genç bir kızın fotoğrafının altına; “*Saltanat idaresi Türk kızını peçe ve kafes altında*

²⁰³“ Türk Kızına”, Muhiddin Kozanoğlu, Çocuk, 4 Haziran 1937, Cilt: 1, Sayı: 37, s. 9.

²⁰⁴ “Yelpaze İsteyen Kelebek”, Nihal Yalaza, Çocuk, 2 Eylül 1938, Cilt: 2, Sayı: 102, s. 6-7, 15.

çürütüyordu. Cumhuriyet onu böyle neşeli ve sağlam bir hale getirmiştir.”²⁰⁵ yazısı yazılarak hem kıyafetler hem de kız çocuklarına bakış açısı eleştirilmiştir. Ara ara dergide çocuklara eski kadın kıyafetleri gösterilerek kılık kıyafet reformuna atıfta bulunulmuştur.

Resim 4. Bundan 300 Sene Önce Annelerimiz ve Kız Kardeşlerimiz Nasıl Giyinirlerdi²⁰⁶

Konuyla alakalı olarak başka bir sayıda “*Eski ve Yeni Kıyafetler*” başlığında küçük okuyucu Emin Ertam’ın yazdığı şiir bulunmaktadır, kadın ve erkeği modern bir hale getiren reform desteklenmektedir;

*“ Eskiden elbiseler;
Şalvarlı hep erkekler,
Başlarında bir sarık
Koca kavuklu beyler.*

*Kadınlarda bir peçe
Yürü kapansın diye
Üzerinde bir çarşaf
Her tarafı simsiyah.*

Kadınlar utanırdı

²⁰⁵ “Dünya Kapınızın Önündedir- 19 Mayıs İdman Şenlikleri”, *Çocuk*, 13 Mayıs 1940, Cilt: 4, Sayı: 189, s. 2.

²⁰⁶ *Çocuk*, 9 Aralık 1938, Cilt: 3, Sayı: 116, s. 19.

*Yüzü açık germeğe,
Sokağa çıkmazlardı
Ayıp, günahdır diye.*

*Şimdi hiç öğle değil,
Herkes hür gezebilir;
Kadınlar güzel bir rop,
Erkekler bir pantolon.*

*Üzerinde bir ceket;
Başına güzel bir kasket,
Şimdi herkes çok hürdür
Yaşasın Cumhuriyet.”²⁰⁷*

Yine kılık kıyafet inkılabına atfen kaleme alınan bir yazıda küçük bir çocuk 20 yıl öncesine ait dedesinin fotoğrafına bakıp onun bu kıyafetler ile bir baloya gideceğini düşünmektedir. Zira dedesinde uzunca bir sakal ve kafasında bir külah bulunmaktadır. Babasına bu düşüncelerini söylediğinde o zamanlarda insanların böyle giyindiğini ama nihayetinde Atatürk’ün insanları bu gülünç kıyafetlerden kurtararak daha modern bir hale soktuğunu öğrenmiş ve bundan dolayı Cumhuriyete ve Atatürk’e teşekkür etmiştir.²⁰⁸

Dergide Cumhuriyet ve Atatürk’e minnet duyulan bir diğer konu çocuk hayatındaki yaşanan değişiklikler üzerinedir. Yazılarda çocukların bu gün ne kadar şanslı oldukları her fırsatta dile getirilmiş ve hatta yazarlar kendi hayatları hakkında örnekler vererek ispatta bulunmuşlardır. Örneğin bir öğretmen olan Melahat Sezener;

“ ...Yavrularım, bugünkü rahat yaşamımız, böyle güzel, aydın böyle canlanmış neş’e, kanatlanmış ümit halinde gördükçe kendi çocukluğumuzu, o bin dert, bin türlü yoksulluk içinde geçen kara çocukluk günlerimizi düşünüyorum: Biz; çocukluğun hiçbir hakkından faydalanmadan, istediğimiz gibi gülüp oynamadan,

²⁰⁷ “Çocuklarımızın Yazıları- Eski ve Yeni kıyafetler”, Emin Ertam, *Çocuk*, 16 Aralık 1938, Cilt:3, Sayı: 117, s. 12.

²⁰⁸ “Babamın Resmi”, Latif Öktem, *Çocuk*, 31 Aralık 1945, Cilt: 9, Sayı: 22, s. 9.

mes'ut bir vatan yavrusu olmanın tadını tatmadan büyüdük. Kıymetli insanlarına değer vermiyen, en bilgili vatandaşları zindanlarda çürüten, ulu denizlerin ortasındaki ıssız adalara süren kötü saltanat idaresinde çocuğun lafı mı olurdu? İşte, biz; böyle, çocukluğumuzun en güzel günlerini falaka yiyerek, mezarlık aralarında oynayarak geçmez bir hastalığın korkunç rüyası gibi yaşadık.. Gülmeden ağlamayı öğrendik.. Boynumuz bükü, gözlerimiz yaştı bu sabahsız gecenin bitmesini bekledik. O sonsuz gece sizin zamanınızda aydınlandı..”²⁰⁹

Konu hakkında yazı yazan yazarların çoğu Sezener gibi çocukların talihsiz ve bahtsız oldukları konusunda hem fikirdir. Kimi taht kavgalarından ötürü çocukların öldürüldüğünden, kimi terbiye usullerinden, kimi kız çocuklarına yapılan baskılardan kimileri de okullardan ve hocalardan yakınmıştır. Bunlardan biri de dönemin Bayındırlık bakanı Ali Çetinkaya’dır. 23 Nisan nedeniyle kaleme aldığı yazıda, çocukların geçmişte okul diye kullanılan ve cami avlusunun bir köşesine sıkıştırılan izbelerde; havasız, tahta binalarda, toz toprak içinde eğitim gördüklerinden bahsederek bugünün çocuklarının Atatürk sayesinde ne kadar şanslı olduklarını vurgulamıştır. Özellikle eğitim seferberliğinin yapıldığı bu dönemlerde böyle bir yazının yazılması okula karşı çocukların ilgisini arttırmak olabilir. Bakan, yazısının devamında çocuklara Cumhuriyeti ilelebet ilim, fen ile yaşatmalarını istemiş ve “... Eğer bütün varlığınızla, çalışır.. ve siz de kuvvetli birer ilim ve fen ile bezenirseniz; yarın hem yurdumuzda, hem de bayındırlık ailesi içinde büyük eserler yaratarak vatanımıza milletimize yararlı hizmetler görür.. ve bugünün büyükleri yerini tutarsınız...” diyerek çocuklara cesaretlendirmiştir.²¹⁰

Dergide Osmanlı devrindeki okullar, hocalar, alfabe ve terbiye usulleri eleştirilmiş ve bu doğrultuda Cumhuriyet devrindeki yeni eğitim sistemine, yeni alfabeğe, okullara kısacası eğitimle ilgili konulara atıfta bulunulmuştur. Önemli yazarlardan biri olan Münir Hayri Egeli “*Davut Mektebe Gitti*” başlığı altında eski devirde okula giden bir çocuğun hikâyesini anlatmıştır. Davut mektep yaşı gelmesine rağmen okula gitmek istememektedir. Babasının onu bir birtakım dualar okuyarak, sol elinin küçük

²⁰⁹ “Çocuk Bayramı”, Melahat Sezener, *Çocuk*, 23 Nisan 1941, Cilt: 5, Sayı: 229, s. 3.

²¹⁰ “Sevgili Yavrular Bayramınız Kutlu Olsun!”, Ali Çetinkaya, *Çocuk*, 23 Nisan 1937, Cilt: 1, Sayı: 31, s. 4.

parmağına kına koyduğunu ve ertesi gün güzel bir entari ile mavi püsküllü kırmızı fesi, bir cüz kesesi ile okula babası ile gittiğini anlatmıştır. Mahalle mektebine girdiğinde çocukların hep bir ağızdan ‘elif be’ okuduklarını, hocanın sert naralar attığını ve çocukların ağlama seslerinin geldiğini duyarak korktuğunu ifade etmiştir. Sınıfa girdiğinde babasının uyarısı ile hocanın elini öpmüş ve bunun üzerine hocasının da ensesine bir tokat yapıştırdığını söylemiştir. Babasının hocanın ‘vurduğu yerde gül biter’ mantığına sahip olduğu anlatan yazar, daha sonra hocanın karşısına diz çökerek içinde kargacık burgacık yazıların bulunduğu kitap önüne koyulup, oku emrinin verildiğini söylemiştir. Fakat Davut alfabeyi bilmediği için okuyamayınca babasından tam yetki alan hocanın kendisini falakaya yatıracağını düşünmüş, korkudan bayılmış ve gözlerini evde annesinin yanında açmıştır.”²¹¹ Konuyla ilgili bir başka yazı Celal Sıtkı Güler tarafından yazılmış, yazıda eski okullar ve öğretmenlerin nasıl olduğu küçük okuyuculara gösterilmek istenmiştir. Mahalle mekteplerinin daha çok cami karşısında olduğu söylenerek çocukların her sabah ellerinde cüz torbaları, odun, çıkınlarla mektebe gittikleri anlatılmıştır. Odunların sobada yanmaları, çıkınların da hocanın ailesi ile birlikte yemeleri için verildiklerini söyleyen yazar, daha sonra hocanın iri kavuklu, beyaz sakallı biri olduğundan bahsetmiştir. Hocanın elini öptükten sonra minder üzerinde oturduklarını ve rahle üzerinde cüzlerini açarak, avazları çıktıkları kadar bağırarak yazılanları okuduklarını söyleyen yazar, mektebin çalışmalarında çıkardığı gürültünün derecesine göre takdir edildiğini eklemiştir. Hocanın arkasında falaka durduğunu ve falakayla hoca yaramazlık eden, dersi dinlemeyen, babası tarafından şikâyet edilen çocuklara yürüyemeyecek hale gelene kadar ayaklarına vurduğunu anlatmış ve çocukların bu duruma alışık olduklarından bir çare olarak çoraplarını kalınca tuttıklarını söylemiştir.²¹²

Geçmişten günümüze çocuklara karşı yaklaşımları anlatan dayı lakaplı yazar, eski usul terbiye sistemini eleştirmektedir. Yazar, evvelce çocukların kabahatlerinden dolayı öğretmen namzedindeki hocaların onların kulağını çekerek, kulak kıkırdıklarını parmakların arasında bir bezmiş gibi ovuşturarak, ayaklarını bağlayıp tabanlarına sopa indirerek çocukların vücuda zarar verdiğini fakat Meşrutiyet devrinde Avrupa’ya yapılan seyahatler ve onlarla yakın ilişkilerden sonra dayağın insana, insan yavrusuna

²¹¹ “Davut Mektebe Gitti”, Münir Hayri Egeli, *Çocuk*, 29 Eylül 1939, Cilt: 5, Sayı: 158, s. 12-13.

²¹² “Mahalle Mektebi” Celal Sıtkı Güler, Aynı sayı, s. 14.

atılmaması gerektiğinin anlaşıldığını yazmıştır. Dayak yerine yemek vermeme, uzun müddet ayakta bekleme, tatil günlerinde okula kapatma, teneffüste sınıftan çıkmama gibi çocukları bir şeylerden mahrum edici cezaların işe koyulduğundan bahsetmiştir. Ancak Cumhuriyet devriyle birlikte Türk yavrularına insan gibi muamele yapılmasının öngörüldüğünü ve hayvanlara bile uygulanamayacak cezaların çocuklara verilmemesinde hem fikir olunduğunu dile getirmiştir.²¹³

Dergide kıyas amacıyla resimli bir başka yazıda geçmişte okullarda zengin ve fakir ayrımı yapıldığı, ekonomik durumu, ailesinin mevkii ve hocalara verilen bahşişin miktarına göre çocukların okullarda farklı yerlere oturtulduğu, hocaların zengin çocuklarla daha çok ilgilendiği anlatılmış ve böylece Cumhuriyet devrinde eğitimde eşitliğin sağlandığına gönderme yapılmıştır.²¹⁴

Cumhuriyet devrinde çocukların ne kadar şanslı oldukları gösterilmek için sadece geçmişle mukayese edilmemiştir. Farklı ülkelerdeki çocukların durumlarından da kesitler sunulmuştur. Örneğin; Arabistan'da bir okul olduğu söylenen ve hasırın üstünde oturmuş yazı yazan bir çocuğun fotoğrafı ile kafasında bir çeşit sarık olan hocanın etrafında düzensiz sıralanmış erkek çocuklarının resmi verilmiştir.²¹⁵ Buradaki amaç, Arabistan'ın hem eğitim sistemindeki geri kalmışlığı hem de kız çocuklarının eğitim haklarından mahrum olduklarını göstermektir.

Dergide Latin harflerinin kabulüne ilişkin bahislere sadece okul hayatı anlatırken değinilmemiş, dil bayramlarında üzerine yazılan çeşitli yazılar ve şiirler de aktarılmıştır. Yazılarda genellikle Latin harflerinin daha kolay ve anlaşılır olduğu vurgulanmaktadır. Örneğin bir yazıda yeni alfabeden önce oldukça zor olan Arap alfabesinin kullanılmasının nüfusun okuma yazma oranını düşürdüğü söylenmiş ve 1935 yılında yapılan sayımla bu oranın %23 çıktığı ve ileriki senelerde artacağı düşünülüyor aktarılmıştır.²¹⁶ Dil konusunda değinilen bir diğer husus dilin yabancı sözcüklerden temizlenme meselesidir. Türkçe ile beraber dilde yabancı kelimenin atıldığı dile getirilmektedir. Örneğin; Tarsus Duatepe 4. sınıf öğrencisi Fehmi Dinçmen;

²¹³ "Bizbize Konuşalım", Dayı, Çocuk, 18 Şubat 1938, Çocuk, Cilt:2, Sayı: 74, s. 2.

²¹⁴ "Eski Memleket Zengin ve Eşraf Çocukları", Çocuk, 15 Ağustos 1940, Cilt: 4, Sayı: 197, s. 16.

²¹⁵ "Arabistan'da Bir Okul", Çocuk, 2 İkincikânun 1943, Cilt: 7 Sayı: 310, s. 10.

²¹⁶ "Tavşan Kardeşin Duydukları- Çok Önemli İki Tarih", Adatavşanı, Çocuk, 12 İkteşrin 1940, Cilt: 4, Sayı: 203.

*“ Güzel dil Türkçe bize;
Başka dil gece bize.
İstanbul konuşması*

*En temiz lehçe bize.
Bir zamanlar dilimiz
Arap, Farsce dolmuş.
Şimdi, en sevgilimiz
Türkçe dilimiz olmuş.*

*Canımızdır canımız:
O yüce Başkanımız!
Türkçeyi aydınlattı
Yabancı dili attı.*

*Türküm! Ne şeref bana..
Sevgimiz çok vatana,
Yükseliyor bu ülke
Bağlıyız Atatürke.”*

diyerek konuyu şiirinde işlemiştir. Ayrıca konu ile ilgili Dayı lakaplı yazar bir yazısında bir öğrencisinin kendisine ‘mersi’ dediğinden bahsetmiştir. Çocuk, yazara öğretmenin bu sözcüğün Türkçe olduğu söylendiğini dile getirmesi üzerine yazar, öğretmenlerin öğrencilerine öz Türkçeyi öğretmelerinin ve herhangi bir dilden olan başka kelimelerin çocukların beynine işlenmemesi gerektiğinin altını çizmiştir.²¹⁷

Dergide özellikle bazı şiirlerde Güneş- dil teorisine gönderme yapılmış ve Türk dilinin dünyada bilinen en eski dil olduğu söylenmiştir;

*“ ... Atatürk kavuşturdu bizi öz dilimize,
Güneş- dil teorisi dünyayı dolaştırıyor.
Attık, eskiler gibi, yaban sözleri dilden..*

²¹⁷ “Bizbize Konuşalım- Mersi”, Dayı, *Çocuk*, 4 Şubat 1938, Cilt: 2, Sayı: 72, s. 2.

*Türk dili kurumu her yıl durmadan uğraşiyor.
Pürüzsüz, takıntısız bir dil yolundayız biz,
Güzel Türkçe kurtuluş günlerini yaşıyor.
Varolsun yüzyıllarca, Ulu Önder yaşasın!
Türk şimdi, öz dil için durmadan savaşıyor.....”*

Dergi sadece Güneş- dil teorisine değil aynı zamanda Türk tarih tezine de ara ara gönderme yapan yazılara, hikâyelere de yer vermiştir. Moğolların Türk oldukları²¹⁸, Tuareglerin Orta Asya’dan göç ederek Anadolu yoluyla Mısır’a oradan da Afrika’nın içlerine akın eden Türk torunları olduğu²¹⁹, Anadolu’nun daima Türklerde kaldığı²²⁰ - bu bağlamda Anadolu uygarlıkları Türk kabul edilmiş oluyor-, Sümerlerin Orta Asya’dan gelen Türk ırkından olduğu²²¹ söylenmiştir. Hatta bu durum şiiirlere de konu olmuştur. Örneğin Ankara Devrim Okulu 5. sınıf öğrencisi Yavuz Kamil Çil “*Türk*” başlıklı şiirinde;

*“Dünyada ilk insan Türk olmuştur,
Medeniyet ondan doğmuştur.*

*Hepsi ondan türemiş,
Herkes ondan kopup türemiş.*

*Asyadır Türkün vatani,
Dünyaya vardır akını.*

*Dört tarafa yayılmıştır: Sümer, Elam, Mısır, Eti
Bunlar hep Asya Türkleri.*

*Çin Hindistan Asyanın bir kolu,
Yanında Anadolu Anadolu.*

²¹⁸ “Tarihten Yapraklar-Babür Şahın Veziri”, Ragıp Şevki, *Çocuk*, 3 Eylül 1937, Cilt: 1, Sayı: 50, s. 6.

²¹⁹ “Tuareg Çocukların”, *Çocuk*, 24 Eylül 1957, Cilt: 2, Sayı: 53, s. 5.

²²⁰ “Yurdumuzu Tanıyalım- Anadolu”, *Çocuk*, 19 Ağustos 1938, Cilt:2, Sayı: 100, s. 6-7.

²²¹ “Nitokrisin Hazinesi” Zuhuri Danışman, *Çocuk*, 10 Şubat 1939, Cilt: 3, Sayı: 129, s. 8-9.

*Medeniyetin beşiği Asyadır,
Türkler medeniyeti kurmuştur.*²²²

diyerek Türk tarih teziyle alakalı öne sürülen düşünceleri özetlemiştir.

Dergide bütün bu anlatılanların yanında Cumhuriyet devrinde ülkenin bayındır bir hale geldiğini göstermek için yurdun dört bir yanına demir yollarının yapıldığı anlatılmıştır. Konu üzerine yazı yazan Cevdet Demiray, artık yurdumuz için uzak diye bir tabirin kalmadığını zira dağlara, ovalara kadar uzanan demir yollarının bulunduğunu ifade etmiştir. Eskiden katır, at, deve sırtında gidilen yerlere şimdi demir ağlarla gidilmesinin 17 yıllık Cumhuriyetin bir eseri olduğunu dile getiren yazar, milli şefin bu konuya çok ehemmiyet verdiğini ve Türkün zekâsını, gücünü çok kısa bir zaman zarfında gösterdiğini söylemiştir. Ayrıca yazar padişahlık devrinde ancak yabancı mallarıyla yapılan ve Ankara'dan ileriye gidemeyen ağların, Cumhuriyet devriyle birlikte yabancı ellerden satın alınarak Türk milletine mal edildiğini açıklamış ve 1924-39 yılına kadar 3189 km yolun kısa sürede yapıldığını yazmıştır. Bunun yanında 33 demir köprüünün de bu devirde inşa edildiğini eklemiştir.²²³

Demir ağlarının yanında dergide Cumhuriyet devrindeki endüstri hareketlerine ve fabrikalara oldukça geniş bir yer ayrılmıştır. Bu bağlamda Zonguldak'taki Senikok fabrikasından, Beykoz Deri ve Kundura fabrikasından, Kayseri Bez fabrikasından, Bakırköy Dokuma fabrikasından, Konya-Ereğli Bez fabrikasından, Keçiborlu Kükürt fabrikasından, Bursa Merinos fabrikasından, Karabük Demir-Çelik fabrikasından, Nazilli Basma fabrikasından, Hereke Kumaş fabrikasından, Alpullu Şeker fabrikasından, İzmir Kâğıt ve Karton fabrikasından, Paşabahçe Cam fabrikasından bahsedilmiş ve konuyla alakalı pek çok resim paylaşılarak²²⁴ Cumhuriyet devrinde bu konuya ne kadar önem verildiği küçük okuyuculara gösterilmek istenmiştir. Bu fabrikalara ilaveten dergide dünyanın içinde bulunduğu savaş koşulları göz önünde tutularak İstanbul'daki ilk Türk Tayyare fabrikasından söz açılmış ve Avrupa kıtasında bir seneden beri devam eden muharebede, karşı karşıya boğuşmanın yanında gökyüzünde uçakların şehirleri, limanları, demiryollarını, köprüleri, harp gemilerini

²²² "Küçük Yazıcılar-Türk", Yavuz Kamil Çil, *Çocuk*, Cilt:4, Sayı: 193, s. 12.

²²³ "Dörtlerin ve Beşlerin Sayfası: Yurdu Demir Ağlarla Örüyoruz", Cevdet Demiray, *Çocuk*, 16 İkciteşrin 1940, Cilt:4, Sayı: 207, s. 6-7.

²²⁴ *Çocuk*, 3 Şubat 1939, Cilt:3, Sayı: 124, s. 4-5,8-9,12-13,16-17.

yakıp yıktığının görüldüğü belirtilmiş ve harbi kazanmak için tayyare gibi motorlu vasitalara ve modern silahlara sahip olunması gerektiğinin Türkler tarafından anlaşıldığı yazılmıştır. Bu nedenle tayyare yapmaya önem verildiğinin ve bu konuda hiçbir fedakârlıktan kaçınılmadığının altı çizilmiştir.²²⁵ Başka bir yazıda uçak yapımı ve kullanımının ne kadar önemli olduğundan bahsedilmiş hatta konuyla alakalı İsmet İnönü'nün;

“ Hava tehlikesi, hava teşkilatı bugün arsulusal siyasanın çok mihverini teşkil eden en önemli ve en değerli bir konu halini almıştır. Fenni bilgiler size gösterecektir ki hava araçları, tayyareler bundan on sene evvelkine nisbetle umulmayacak daha evvelden hatır ve hayale gelmeyecek derecede yüksek ilerlemeler göstermiştir. Bu ilerleyişi şöylece belirtebiliriz: Yakın bir zamanda dünyanın herhangi bir memleketinden hiç olmazsa bizim yakınımızda bulunan kıtaların herhangi bir tarafından kalkacak tayyarelerin ulaşmayacakları yurt kalmıyacak; ve bunun baştan başa yıkmak için gereken vakit bulabileceklerdir. Bugün tayyarelerin üstünden geçemeyeceği bir dağ, yeryüzünde göremeyeceği bir köşe kalmamıştır. ”²²⁶

sözleri paylaşarak küçük okuyucuların dikkatleri çekilmek istenmiştir. Aynı amaç denizcilik için de yapılmıştır. Özellikle Montrö Boğazlar sözleşmesi ile Türklerin başarısının²²⁷ kutlandığı günlerin yıl dönümlerine hemen hemen denk gelen sayılarda deniz altı gemilerin nasıl inşa edildiği, ne tür malzeme kullanıldığı, kaç metreye kadar derine dalabildiği ve yukarı nasıl çıkabildiği, kaç mil gidebildiği, kaç torpili bulunduğu, kaç ton olduğu, insan ve çevreye zararları anlatılmış²²⁸ ve ayrıyeten özellikle savaş döneminin yaşandığı sıralarda İstanbul Heybeliada Deniz lisesi öğrencilerinin Türk denizciliğini ve donanmasını yükseltmek için canla başla çalıştıkları iletilmiştir.²²⁹

²²⁵ “Türk Tayyereleri”, *Çocuk*, 15 Eylül 1940, Cilt: 4, Sayı: 199, s. 5.

²²⁶ *Çocuk*, 29 Ağustos 1942, Cilt: 6, Sayı: 293, s. 7.

²²⁷ Dergide sadece Motrö Boğazlar Sözleşmesi başarısı hakkında değil aynı zamanda Hatay'ın anavatana katılma süreci hakkında bilgi verilmiş ve Atatürk'ün son dileğinin de Cumhuriyet devrinde gerçekleştiği yazılarda, şiirlerde, hikâyelerde anlatılmıştır.

²²⁸ “Nasıl Batar, Nasıl Çıkar, Ne Büyüklükte Olur, Ne Süratla Gider?”, *Çocuk*, 31 Temmuz 1940, Cilt: 4, Sayı: 196, s. 12.

²²⁹ “Deniz Âlemleri”, Aynı sayı, s. 2.

Sonuç olarak dergideki bu yazılanları değerlendirdiğimizde, *Çocuk*'un döneminde çıkan diğer çocuk dergileri²³⁰ gibi doğduğu atmosferin etkisi ile konulara yaklaştığını görmekteyiz. Cumhuriyet rejiminin yaratıcısı Atatürk ve ondan sonra gelen isimler yüceltilirken Osmanlı devrinde özellikle son dönem padişahlar yerilmiştir. Dönemde güdülen siyasetten ötürü rasyonel ve objektif bir değerlendirme içine giremeyen yazarlar, Osmanlı devrinde iz bırakmış ve çeşitli başarılarla imza atmış isimleri görmezden gelmişler, üzerlerinde durmamışlardır. Devirde yapılan inkılaplar yeni ve eski şeklinde karşılaştırılmalı olarak değerlendirilerek yeniliklerin toplum ve devlet için önemini altı çizilmiş, cumhuriyet devrinin kısa zamanda ne kadar yol kat ettiği belirtilmek istenmiştir. Yeni yetişen ve ülkenin geleceği olarak görülen çocukların yeniliklerin farkına varması ve onlara sahip çıkması amaç edinilmiştir. Bunların yanı sıra dergide eğitim konusunda yapılan yeniliklerden bahsedilirken Köy Enstitüleri²³¹

²³⁰ Örneğin Hülya Öztekin “ Tek Parti Dönemi Çocuk Dergilerinde ‘İdeal Türk Çocuğu’nun İnşası: Yavrutürk ve Cumhuriyet Üzerine Bir İnceleme” adlı makalesinde, 1936-1942 yılları arasında yayımlanan *Yavrutürk* ve 1938-1939 yılları arasında yayımlanan *Cumhuriyet Çocuğu* dergisini incelemiştir. Yazar, dergilerde ideal Türk çocuğunu anlatırken cumhuriyete, Atatürk ilke ve inkılaplarına sahip çıkılması gerektiğine dair yazdığı yazılar *Çocuk*'takine benzer niteliktedir. Atatürk, inkılaplar yüceltilmiş ve geçmiş dönemler yerilmiştir. Bkz. Hülya Öztekin, “Terk Parti Dönemi Çocuk Dergilerinde ‘İdeal Türk Çocuğu’nun İnşası: Yavrutürk ve Cumhuriyet Çocuğu Dergileri Üzerine Bir İnceleme”, *Erciyes İletişim Dergisi*, Temmuz 2019, Cilt: 6, Sayı: 2, s. 146-148.

²³¹ Okuma yazma oranını arttırmak ve köyde öğretmen ihtiyacını gidermek amacıyla dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel tarafından 3803 sayılı yasa ile önceden köy okulu olarak açılan okulları 1940 yılında köy enstitüsüne dönüştürülmüştür. Ülke geneline yayılan seferberlik neticesinde 21 tane köy enstitüsü faaliyete geçmiştir. Bütün enstitüleri kapsayacak bir program bulunup uygulanıncaya kadar enstitüler kendi programlarını kendileri yapmışlar, yönetim ve öğretim kadrolarıyla birlikte planlayıp yürütmüşlerdir. Programlar kültür, ziraat ve teknik dersler olmak üzere 3 gruba ayrılmış ve günlük hayatta kullanılabilecek dersler seçilmiştir. Kültür dersleri; Türkçe, tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi, matematik, fizik, kimya, tabiat ve okul sağlık bilgisi, yabancı dil, resim-iş, beden eğitimi, müzik, askerlik, ev idaresi ve çocuk bakımı, ziraat işletme ekonomisi ve kooperatifçiliktir. Ziraat Dersleri; tarla, bahçe, sanayi bitkileri ziraatı ve zirai sanatlar, kümes hayvancılığı, arıcılık, ipek börekçiliği, balıkçılıktır. Teknik dersler ise; demircilik, marangozluk, tuğlacılık, taşçılık, kiremitçilik, duvarcılık, betonculuk ve sıvacılıktır. Kızlar için de bu alanda biçki dikiş, örtücülük, dokumacılık dersleri verilmiştir. Her bölgenin özelliğine göre enstitüler programlarını esnetmişlerdir. Örneğin; Kars Cılavuz’da hayvancılık yapılırken Trabzon Beşikdüzü’nde balıkçılık yapılmıştır. Aksu’da ise ipekböcekçiliği önde giden uğraşlardan biri olmuştur. 1945 yılında Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu’nun kabul edilmesi ile beraber CHP içerisinde bölünme başlamıştır. Bir grup, bu yasaya karşı CHP’den ayrılarak Demokrat Parti adında bir parti vücuda getirmiştir. 1946 seçimlerinde oldukça başarılı olan bu parti üyeleri içten içe karşı oldukları köy enstitülerine tepkilerini artık sesli çıkmaya başlamışlardır. Zira köy enstitüleri maddi güçleri ve dolayısıyla nüfuzlarını ellerinde tutan bir kesimi tehdit ediyor ve öğretmenler vasıtasıyla köylü halk her geçen gün aydınlatılıyordu. Öğretmenler, köylü halka sadece okuma öğretiyim, başka bir şeye de karşımayayım düşüncesine karşılardır. Bundan dolayı 1946 seçimlerinden sonra köy enstitülerini düzeltme adı altında okulun ilkeleri kırılmaya başlanmıştır. Hasan Ali Yücel yerine Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sırer olmuştur. Tonguç yerine ilköğretim genel müdürlüğüne Yunus Kazım Koni getirilmiştir. Enstitülerde çalışan önemli isimler ile Dil Tarih Coğrafya Fakültesinden gelen birçok bilim ve kültür adamları görevden alınmış ve adları kötüye çıkarılmıştır. Ülkede solculuk tehlikesinin olduğunu ileri süren Sırer, solcuların köy enstitüsünde iyi bir ortam bulup yuvalandığını her fırsatta dile getirmiş, gündemde tutmayı başarmıştır. Enstitülerde dinsizliğin, ahlaksızlığın, komünizmin başını alıp gittiğini

hakkında hemen hemen hiç bilgilendirici bir yazının bulunmaması ilginçtir. Siyasal arenadaki çekişmeler sonucunda kapatılacak olan bu kurumlar hakkında bilgi verilmek ya da bahsedilmek istenmemesi herhangi bir tarafa dahil olup siyasi çekişme içine dergiyi dahil etme endişesinden kaynaklanmış olabilir. Bu bağlamda dergi yöneticileri, cumhuriyet ve inkılaplarına destek veren ve gerektiğinde kasıtlı olarak belli konulardan uzak durarak herhangi bir düşünceye karşı bir duruş sergilemekten kaçınan tarzda yazılarını kaleme almışlar ve Türk çocuğundan beklenenleri, istenenleri sıralamışlardır.

3.2. Asker ve Savaşçı Türk Çocuğu

Çocukların militarist bir yapıya sahip olması gerektiği düşüncesi, II. Meşrutiyet dönemine dayanmaktadır. Zira II. Meşrutiyetle birlikte İttihat ve Terakki Cemiyeti özellikle Balkan savaşında alınan yenilgiden sonra Türk askerinin bu alanda yeterince iyi olmadığını fark etmiş ve militarist yapının güçlendirilmesi için askerlik eğitimi üzerinde durmuştur. O tarihten itibaren “her çocuk asker doğar” mantığı çerçevesinde hareket edilmiş ve özellikle yurttaşlık ders kitaplarında askerlik, milli birlik ve bütünlüğün muhafazası için en birinci ve kutsal bir vazife olarak nitelendirilmiştir. Ayrıca askerlikten kaçmanın vatana ihanet olduğuna dair söylemlere de kitaplarda sıklıkla yer verilmiştir. Gelecek neslin daha cesur, savaşçı, kahraman olmaları için gazete, dergi ve kitaplarda çeşitli yazılar kaleme alınmıştır. Hatta savaşma güç ve kabiliyetine sahip gençlerin yaratılması için izcilik gibi paramiliter gençlik dernekleri de kurulmuştur.²³² Çocuklar konusundaki bu düşünce, yeni kurulan Türk devletinde de kendini hissettirmiştir. Devlet yeni bir savaştan çıkmıştır ve ulus devlet inşasında her an tetikte olacak cesur, savaşçı ve gözü pek askerlere ihtiyaç duymaktadır. Bu bağlamda iki dünya harbi arasındaki dönemde politik ve düşünsel alana hâkim olan bu militarist atmosfer dönemin çocuk dergilerine de yansımıştır. Türk ordusu, Türk askeri kutsanmış ve her Türk’ün birer asker olarak dünyaya geldiği ve büyüyünce de muhakkak asker

açıklamıştır. Art arda çıkarılan yönetmeliklerle kısıtlamalar getirilen enstitülerin önce sağlık kolları kapatılmış, daha sonra bütün enstitülerin adları değiştirilerek klasik tarzda eğitim veren okullara dönüştürülmüştür. Bkz. Sevim Karabela Şermet, “Fakir Baykurt Yazınında Köy Enstitüleri ve Sendikal Yaşamın İzleri”, *International Journal of Social Science*, Sayı: 62, 2017, s. 197; Pakize Türkoğlu, *Tonguç ve Enstitüleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017, s. 202, 555-556; Tuba Kalaycı, *Bir Öğretmen Yetiştirme Modeli Olarak Köy Enstitülerinin Etkileri: Eskişehir Çifteler Örneği*, Selçuk Üniversitesi, SBE., YL. Tezi, Konya, 2008, s. 201-203.

²³² Sanem Yamak Ateş, *Asker Evlatlar Yetiştirmek- II. Meşrutiyet Dönemi'nde Beden Terbiyesi, Askerî Talim ve Paramiliter Gençlik Örgütleri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 10; Güven Gürkan Özkan, *Türkiye'de Çocukluğun Politik İnşası*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013, s. 76-77.

olacağı düşüncesi yerleştirilmeye çalışılmıştır.²³³ Öyle ki *Çocuk* dergisinin birçok sayısında bu konu üzerinde durulmuştur. “*Ben Asker Olacağım*” başlıklı yazıda her Türk çocuğun asker olarak doğduğu fikrinin bundan 1500 yıl öncesinde de var olduğu, hatta Çinli bir şairin bunu dile getirdiği söylenmiş ve bahsi geçen tarihten itibaren de bütün dünyanın bunu böyle bellediği ifade edilmiştir. Ayrıca yazıda yeni genç neslin tıpkı dedeleri gibi çekirdekten asker olarak yetişmesinin lazım geldiği vurgulanmıştır.²³⁴ Görünen o ki çocuk okuyucular da bu yazı ile aynı fikirdedirler ve konuyla ilgili fikirlerini dergiye zaman zaman sunmuşlardır. Örneğin; Giresun iline bağlı Yeşilgiresun İlkokulu 4. sınıf öğrencisi Hüzime Güler “*Asker Olacağım*” başlıklı şiiri kaleme almış, ana yerine koyduğu yurdunu korumak için bekçi hatta siper olacağını şu şekilde ifade etmiştir;

“ *Ben asker olacağım.
Düşmanları kovmağa,
Yurdumu kurtarmağa,
Bir siper olacağım.*

*Göksünde uçacağım,
Aşılmaz vatanımın,
Tek sevgili anamın,
Bekçisi olacağım... ”²³⁵*

Cumhuriyet İlkokulu 4. sınıf öğrencisi Sayfi Demirel “*Türk Çocuğuyum*” başlıklı şiirinde vatanın varlığı ve dirliği için küçük yaşlardan itibaren yurdun eri, bekçisi, topçusu olmak amacıyla Türk çocukların hazırlık yaptığını anlatmıştır;

“*Ben bir Türk çocuğuyum,
Vatan için koruyucum.
Kim girerse yurduma,
Yakıp öldürücüyüm.*

²³³ Öztekin, *a.g.m.*, s. 1245.

²³⁴ “Ben Asker Olacağım” (Gençosman Dayı), *Çocuk*, 1 Eylül 1939, Cilt: 3, Sayı:154, s.8.

²³⁵“Asker Olacağım”, Hüzime Güler, *Çocuk*, 15 Eylül 1940, Cilt:4, Sayı: 199, s. 14.

*Vatanın bekçisiyim,
Yurdumun topçusuyum.
Yurduma göz diken,
Bir anda vurucuyum.*

*Yurdum sağlam erleri,
Durmadan çalışıyor.
Onun için Türk çocuğu,
Küçükten alışıyor.”²³⁶*

Bu konu dergi açısından oldukça önemli görülmüş olacak ki, derginin 154. sayının kapak resmi Türk bayrağı fonunda tıpkı bir asker görünümünde elinde tüfek tutan bir çocuk ve hemen altında “Ben de Askerim” yazısı yer almaktadır.

Resim 5. "Ben De Asker Olacağım"154. Sayının Kapak Resmi²³⁷

²³⁶ "Türk Çocuğuyum", Sayfi Demirel, *Çocuk*, 19 Haziran 1943, Cilt: 7, Sayı: 329, s. 2.

²³⁷ *Çocuk*, 1 Eylül 1939, Cilt: 3, Sayı: 154, s. 1.

Savaşçılık, korkusuzluk ve cesaretin Türklere ve Türklüğe özgü birer nitelik olarak düşünülüp yüceltiildiği yer yer yazılar ve şiirlerde göze çarpmaktadır. “*Gök Gürültüsünden Korkmayınız!*” başlıklı yazıda Nüzhet Baba olarak hitap edilen yazar;

“... *Türk oğluna, Türk çocuğuna en yakışmaz şey: korkudur. Korku kuvvetsizlerin akılsızların işidir. Hâlbuki Türk hem kuvvetli, hem akıllı ve hem de anlayışlıdır. Gök gürlemesinin, topların tüfeklerin ölüm yağdıran gürültüsünden bile kılını kıpırdatmayan Türk oğullarının yanında, ne hükmü vardır ki bundan korkacaksınız.*”²³⁸

diyerek yazar, gök gürültüsü korkusunun savaşlarda canını hiçe sayarak savaşan vatanın evlatları için ağza bile alınmayacak kadar değersiz bir korku olduğunu dile getirmiştir. Küçük okuyuculardan Fahrettin Sayan *Çocuk* adlı şiirinde;

“...*Biz Türk çocukları, cesur Türkleriz,
Biz korku bilmez Türk gençleriyiz....*”²³⁹

diyerek bahsi geçen durumu şiirinde vurgulamıştır. Dergide Türklerin tarih boyunca cesur oldukları, savaşmaktan yılmadıkları ve kaçmadıkları anlatılmış bu durum yazılarla, hikâyelerle şiirlerle sunularak gelecek neslin Metehan, Oğuz Kağan, Alparslan, Cengizhan gibi vatanına sahip çıkan, korku nedir bilmeyen birer kahraman gibi olmaları istenmiştir. Ragıp Şevki tarafından kaleme alınan “*Tahta Bahadırlar*” başlıklı yazıda Cengizhan soyundan geldiğini tahmin ettiğimiz Bahadırlardan prens Batu’nun Macarlara karşı verdiği mücadele konu edilmiştir. Ağriya şehrinin alınmasından ötürü başpapazın kilisedeki hazineyi ele geçirmek için binlerce süvariye toplayarak ülkeye gireceği haberini alan prens Batu, elçinin sorduğu çekilecek misiniz? sorusuna “*çekilmek mi? böyle birşeyi düşünmek bile insanı mahvedebilir. Hayır çekilmeyeceğiz, dögüşeceğiz. Çekilirsek Marcar ovalarında, Silez’yada, Dalmaçyada, Balkanlarda zaferlerle dolaşacak Türk kalmaz ...*” demiştir ve kendi ordusundan on misli fazla olan Macar orduları ile savaşmayı kabul etmiştir. Papaz, Türklerin savaşacağını duyunca endişelenmiştir. Zira Türkler ne kadar az olurlarsa olsun savaşmayı iyi bilmektedir. Batu’nun ordusu Asya’dan Rusya’ya Polonya’ya ve kollara ayrılarak Macar ovalarına girmiştir. Önce ordular birbirlerine ok atmışlar ve daha sonra

²³⁸ “Gök Gürültüsünden Korkmayınız!” (Nüzhet Baba), *Çocuk*, 16 Nisan 1937, Cilt: 1, Sayı: 30, s. 16.

²³⁹ “Çocuk”, Fahrettin Sayan, *Çocuk*, 19 Şubat 1940, Cilt: 4, Sayı: 177, s. 13.

Batu'nun ordusu geri çekilmeye başlayınca Macar ordusu erken bir sevince kapılmıştır. Oysaki Türkler onları bir daire şeklinde sıkıştırmayı planlamışlar ve ilerleyen zamanlarda bunu gerçekleştirerek Macar askerlerini sıkıştırıp öldürmüşlerdir. Bazı Macar askerleri de kaçarak canlarını zor kurtarmıştır. Türk süvarileri de savaşacak asker bulamayınca sevinçle geri dönmüştür. Yazıda verilmek istenen ana mesaj, ne olursa olsun Türk askerlerinin savaşmaktan kaçmayacak oluşudur.²⁴⁰

Dumlupınar İlkokulu 5. sınıf öğrencisi Fevzi Ayar yiğit Türk ordusuna hitaben yazdığı “Çocuğun Yazdığı Şiir” başlıklı şiirde tarih boyunca Türklerin yiğit, korkusuz, çelik gibi olduğunu zikretmiştir;

*“ Tarihte ünlüsünüz
Şerefli şanlısınız.
Tarih bilir Türkleri,
En yüce yiğitleri;*

*Korku nedir, bilmez Türk
Dünyada odur yiğit;
Şanla, şerefle dolu
Yiğit Türk orduları.*

.....

*Kahramanca savaşan,
Medeniyetler kuran.*

*Yurdu koruyorsunuz,
Harpten yılmıyorsunuz.
Şanla şerefle dolu
Yiğit Türk orduları.”²⁴¹*

diyerek tarihte Türk ordusunun korkusuz olduğunu bir kez daha dile getirmiştir. Dergide sadece Türk tarihinden değil aynı zamanda yakın tarihten de örnekler sunulduğunu görmekteyiz. Özellikle Çanakkale savaşı başta olmak üzere Kurtuluş

²⁴⁰ “Tahta Bahadırlar”, Ragıp Şevki, *Çocuk*, 24 Aralık 1937, Cilt:2, Sayı: 66, s. 12-14.

²⁴¹ “Çocuğun Yazdığı Şiir”, Fevzi Ayar, *Çocuk*, 29 Mart 1941, Cilt: 5, Sayı: 226, s. 13.

savaşında Türklerin verdiği mücadelelerden sıklıkla bahsedilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk, İsmet İnönü gibi isimlerin başını çektiği ve ülkeye mâl olmuş önemli şahsiyetler hakkında ilgili günlerde yazılar, şiirler, resimler sunulmuş, onların verdiği mücadeleler anlatılarak çocuklar üzerinde etki bırakılmak istenmiştir. Dergide sadece önemli kişilerin değil aynı zamanda halk arasında vatani için mücadele edenlerden de örnekler verilmiştir. Örneğin; İshak Refet İşıtman “*Kurt Onbaşı*” isminde yazdığı bir yazıda Çanakkale savaşında şarapnel parçası ile yaralanıp çenesi dağılan bir onbaşının başından geçenleri aktarmıştır. Onbaşının çenesi dağılmış ve dili kavrulmuştur. Yazar ona bir hastanede rastlamış ve altı ay izin verilmesinden dolayı onbaşının çok üzülüğünü aktarmıştır. Kurtuluş savaşında güney cephesinde aynı kişiye rastlayan yazar, onun hastaneden sonra tekrar Anafartalar’a topun başına gittiğini öğrenmiştir. Onbaşı düşmanları ülkeden kovduktan sonra rahat bir nefes aldığını ve daha sonra memleketine giderek evlenip çocuğuna Mustafa Kemal adını koyduğunu dile getirmiştir. Mustafa Kemal’e inanarak evladını, eşini arkasında bırakarak tekrar savaşa katıldığından bahseden onbaşı hiçbir yabancı güce boyun eğmeyeceğini : “...ya devlet başa, ya kuzgun leşe!. Yiğit olan ölür de düşmana boyun eğmez.. Düşmana boyun eğmektense şu karlı dağların kurtları, kurt Ömer’i parçalasın daha iyidir.” diyerek açıklamıştır.²⁴² Yine aynı yazar tarafından kaleme alınan “*İki Fedakâr Yavru*” adlı hikâye Gaziantep’in düşman işgali altında olduğu zamanlarda geçmektedir. Ateş ve ölüm yağmuru altındaki şehri bir türlü ele geçiremeyen düşmanlar iyice kızışmışlardır. Bir aralık güneydeki siperlerden haber alınamamış ve bunun üzerine geçitlerden ve gizli yollardan gözle görülmeyecek şekilde hızlı olan 9-10 yaşlarında Mehmet ve Hasan adındaki iki çocuk yollanmıştır. Bu iki çocuk siperlere yaklaştıkları sırada aynı kurşunla vurulmuşlardır. Yarası ağır olan Hasan bir saat sonra ölmüş, Mehmet ise kurşun sağ dizkapağının kemiğini parçalamış ve yaralı olarak düşman eline düşmüştür. Düşmanlar ondan Türkler hakkında bilgi almak istese de vermemiştir. İlerleyen zamanlarda Mehmet kangren olduğu için ayağı dizkapağından kesilmek zorunda kalmıştır. Daha sonra düşman iki esir karşılığında Mehmet’i Türk halkına teslim etmiş ve Mehmet canı pahasına koruduğu vatani hakkında tek bir kelime bilgi sızdırmamıştır.²⁴³ Yine İstiklal savaşında Gaziantep’in işgali sırasında küçük Türk çocuğunun yiğitliğini konu alan “*Küçük Postacı*” başlıklı bir yazı bulunmaktadır. Fransızların Antep’i işgal ettiği

²⁴² “Kurt Onbaşı”, İshak Refet İşıtman, *Çocuk*, 26 Şubat 1937, Cilt:1, Sayı: 23, s. 8-9.

²⁴³ “İki Fedakâr Yavru”, İshak Rafet İşıtman, *Çocuk*, 24 Aralık 1937, Cilt:2, Sayı: 66, s. 4-5.

sıralarda kasaba, hariçteki askerlerden haber alamaz olmuştur. Düşmana arka taraftan saldırılmazsa vaziyetin kötü bir hal alacağı aşikârdır. Planı cepheye haber verme görevi için biri aranmaktadır. Bu sırada anne ve babasını kaybetmiş 12 yaşlarında küçük Sabri vatani için canını feda etmeye hazır olduğunu komutana bildirerek postacı görevini üstlenmiştir. Sonuç olarak, Sabri sağ salim Dülük tepesinde bulunan komutana mektubu ulaştırarak düşmanların şehri almalarına mani olmuş ve şehrin sukutuna hizmet etmiştir.²⁴⁴

Bir başka kahramanlık hikâyesi Şemseddin Sami'den gelmiştir. Yazar “*Vatan Uğruna*” adlı yazısında genç bir subayı konu edinmiştir. Hikâyeye göre genç subay, kendine güvenen üç kişinin düşman hattına girerek muharebe tellerini kesmelerini istemiştir. Askerlerin hepsi bu göreve gönüllü olsa da subay aralarından Mehmet, İbrahim ve Ahmet’i seçmiştir. Düşman hattına giren bu üç cesur Türk eri hatları kestikleri gibi geri dönmemişler, damarlarında kahramanlık kanı dolaştığı için el bombalarını savurup düşmanı şaşırıp bozguna uğratmışlardır. Geri döndüklerinde subay vatani uğruna canını tehlikeye atan bu üç eri alınlarından öpmüş ve onlara, kaçan düşmanları uzaklara sürmeyi emretmiştir. Gecenin zifiri karanlığında süngüler şakırdamakta silah sesleri gelmektedir. Gözü yılmaz bu üç erle birlikte birçok er hengâmede kaybolmuş ve subay kolundan yaralanmıştır. Vatani için canını feda eden askerler bulunmuştur. Onlara minnet duyulduğunu zikreden yazar, son olarak küçük okuyuculara tıpkı bu üç asker gibi yurdu için canını hiçe saymaktan çekinilmemesi gerektiğini öğütlenmiştir.²⁴⁵

İkinci İnönü zaferinde rol oynayan küçük Ali'nin hikâyesini Cevdet Demiray, “*Cepheye Koşan Çocuk*” başlığı altında anlatmıştır. Henüz 14 yaşında olan ve Ege'nin küçük bir kasabasında oturan Ali, bir yıl önce düşman elinden kaçarak Türk alayına katılmıştır. Ali'nin amacı vatani için Türk erlerine yardım etmektir. Bu bağlamda kendisinden düşman karargâhına giden bütün telleri kesmesi istenmektedir. Görevi gereği kendisine eski elbiseler ve bir de eşek verilmiştir. Eğer düşman onu görürse odun satmaya geldiğini söyleyecektir. Ali kısa sürede sonra kolundan yaralanmış bir şekilde görevini tamamlayarak geri gelmiştir. Yüzbaşı bu asil Türk çocuğunun anlından öpmüş ve kısa süre sonra düşmanın gerilediğini ve hatta kaçtığını işiterek memnun olmuştur. Hikâyede yüzbaşı: “ *yurt için çocukları bile sönmeyen bir ateşle yanan bu millet*

²⁴⁴ “Küçük Postacı”, Hikmet Turhan Dağlıoğlu, *Çocuk*, 10 Şubat 1939, Cilt:3, Sayı:129, s. 14-15.

²⁴⁵ “Vatan Uğruna”, Şemseddin Sami, *Çocuk*, 14 İkinciteşrin 1942,Cilt:7, Sayı: 303, s. 4.

ölmeyecektir.” diyerek Türk çocukları var olduğu sürece vatanın ilelebet devam edeceği mesajını vermiştir.²⁴⁶

M. Saime ise, “*Erkinlik Savaşında Küçük Kemal*” başlıklı yazısında Afyonkarahisar’ın Narlıdere köyünden Dalkılıçlardan Tosunun oğlu Kemal’in hikâyesini anlatmıştır. Yaşanmış bir olayı aksettiren yazar, Kemal’in babasının Çanakkale Anafartalar’da bir bölüğün başçavuşu olduğunu ve verilen mücadelede yaralandığını dile getirmiştir. Ölmeden önce karısına oğlan ya da kız fark etmeksizin doğuracağı çocuğunun adını Kemal koymasına için vasiyet bırakmıştır. İşte Kemal o şehidin oğludur. Kemal de tıpkı babası gibi ülkenin kurtuluşu için verilen mücadelede Afyon’da şehit düşmüş ve babasının yanına bir kahraman olarak gitmiştir. Yazar “...ne mutlu küçük Kemal’e” diyerek sözlerini sonlandırmıştır.²⁴⁷ Yaşanmış olay olarak anlatılan yazıda mantık hatası vardır. Zira Kemal’in öldüğü tarih takriben 1915’tir. Kemal babasının ölümünden kısa bir süre doğmuştur. Yazıda Kemal’in oğlunun Afyon’da şehit düştüğü belirtilmektedir. Bu tarihte 1922 yılına denk gelir ki bu da çocuğun yaklaşık 6-7 yaşlarında olacağı ve o yaşlardaki bir çocuğun savaşa katılamayacağı gerçeğini doğurur. M. Saime’nin ne pahasına olursa olsun vatan için savaşmaktan korkulmaması gerektiğini aşıl原因an bu yazıyı dergi yöneticilerin yayımlaması, onların militerliği gerçeklik kavramının üstünde tuttuklarını göstermektedir.

Bazı yazılarda hâlihazırda yetişen Türk çocuklarının da tıpkı geçmişteki gibi yenilgiyi kabul etmeyen bir yapısı olduğu anlatılmıştır. Derginin Altın Halka başlıklı haftalık bloğunda “*Kahramanımız*” adlı küçük bir yazıda ismi zikredilmeyen yazar, Ankara Cebeci taraflarında dövüşen biri çelimsiz iki çocuktan bahsetmiştir. Çelimsiz olan düşmesine rağmen pes etmeyip hala diğerine karşı savaş vermiş ve düşüşüne sebep olarak ayakkabısının kaymasını göstermiştir. Yazar belli bir zamandan sonra onun galip gelemeyeceği kanısına varmış ve bunu dile getirmiştir. Ancak çocuğun onu dinlemeyip yılmadan devam edişine yaşlı bir adam; “.. *Ne yapsın dedi, yavrum, Türk çocuğu bu! Yenilmeyi kabul edemez. Bir daha, bir daha, yenene kadar...*” diyerek yazarı düzeltmiştir. Türkün yenilmez lafına gururlanan yazar, kahramanlığımızın sonradan edinilmiş değil, anadan doğma millî bir özelliğimiz olduğunu eklemiştir.²⁴⁸ Türklerin bu

²⁴⁶ “Cepheye Koşan Çocuk, Cevdet Demiray, *Çocuk*, 25 Mart 1940, Cilt: 4, Sayı: 182, s. 8-9.

²⁴⁷ “Erkinlik Savaşında Küçük Kemal”, M. Saime, *Çocuk*, 23 Nisan 1937, Cilt: 1, Sayı:31, s. 11.

²⁴⁸ “Kahramanımız”, (Altın halka), *Çocuk*, 5 Nisan 1948, Cilt: 11, s. 25, s. 3.

özelliğinin övüldüğü bir başka yazı “*Berlin Türk sefarethanesinde 23 Nisan Bayramı*” başlığı altında Mükerrerem Kâmil Su tarafından yazılmıştır. Kutlamalara iştirak eden yazar, karşılaştığı bir Alman hariciyesinin “... *Siz Türkler, gerçekten yenilmez ve önünüze geçilmez insanlarsınız... Ben bilmediğim bir dille şiir okuyan şu çocuğu tetkik ettim. Sesinde ordular, bakışlarında yıldırımlar vardı. Bu sahneye şahit olduktan sonra Türk milletinin yenilmeyeceğine bir kere daha inandım.*” sözlerini aktararak bu durumdan gurur duyduğunu ifade etmiştir.²⁴⁹ Yani bu son yazıyla beraber Türklerin sadece ülke içinde değil aynı zamanda ülke dışında da yenilmez, savaşçı bir ırk olarak görüldüğü anlatılmaya çalışılmıştır.

Derginin bu konuyla ilgili eril bir dil kullandığını görmekteyiz. Gerekirse Türk kızlarının da tıpkı erkekler gibi savaşa katılıp başarı sağlayabileceği düşüncesi yerleştirilmeye çalışılmıştır. Hatta bu durum meşrulaştırılmak için eski Türk tarihinden savaşçı Türk kadınları örnekleri verilmiştir. Ragıp Şevki tarafından kaleme alınan “*Cengiz’in kızı: Tolga*” başlıklı yazıda kocası Toğaçar’ın intikamını almak isteyen Tolga: “... *Beni görüyorsunuz. Ben bir Türk kadınıyım. Tanrı bana, büyük Hakan Cengiz’in kızı olmak şerefini verdi. Ben evimde çocuğuma, işime, kadınlığıma bakmasını da, burada üzerime bu zirhi giyerek, başıma bu togulgayı geçirerek dövüşmesini de bilirim..*” diyerek tıpkı erkekler gibi savaşa katılacağını dile getirmiştir. Kadının savaşırken başındaki togulgası düşünce düşmanlar şaşırmış ve kadının asıl işinin evi olduğu ve savaş meydanında ne aradığı sorgulanmıştır. Tolga onlara cevap niteliğinde: “... *Ben Türk kızıyım. Türk kızı evine de, savaşa yakıştır. Haydi, davran, bir Türk kadının kılıç ile ölmek şereftir!*” nidalarıyla düşmanları kılıçtan geçirerek kocasının intikamını almış ve son olarak kaleyi topraklarına katmıştır.²⁵⁰

Dergide yakın zaman örnekleri daha fazladır. Örneğin; Mükerrerem Kamil Su tarafından kaleme alınan “*Yurdum İçin*” başlıklı hikâyede Nuran adlı genç kızın vatanı için verdiği mücadele anlatılarak onun Türk kızlarına örnek olması istenmiştir. Nuran kurtuluş savaşının başladığı günlerde babasının ölüm haberi sonrasında babasının yolundan gitmeye karar vermiş ve vatanı için mücadeleye girişmiştir. Miralayın emri üzerine Nuran Ankara’ya gitmiş ve düşmanlara kendini Rum kızı olarak tanıtmış ve ne yapıp

²⁴⁹ “Berlin Türk Sefarethanesinde 23 Nisan Bayramı”, Mükerrerem Kamil Su, *Çocuk*, 2 Haziran 1939, Cilt: 3, Sayı: 141, s. 2.

²⁵⁰ “Cengiz Kızı: Tolga”, Ragıp Şevki, *Çocuk*, 15 Ekim 1937, Cilt: 2, Sayı: 56, s. 10-11, 14.

edip kumandanla görüşmeyi başarmıştır. Gün geçtikçe kumandana kendini sevdiren kız sonunda yaptıkları planları öğrenmiştir. Planı kurşuna dizilmek pahasına da olsa Türk askerlerine bildirmek için harekete geçmiştir. Ancak bu yaptığı düşman askerinin gözünden kaçmamış ve yakalanıp işkence edilmeye, Türkler hakkında bilgi almak için zorluk çıkarılmaya başlanmıştır. Bu sırada “...*Türk başını verir sırrını vermez...*” diyen yazar, kızın kurşuna dizileceği kararının verilmesine rağmen Nuran’ın da böyle davrandığını iletmiştir. Kızın infazı sırasında derinden top sesleri, bombalar ve kurşun sesleri duyulmuş ve Türk askeri imdadına yetişmiştir.²⁵¹

Kahraman ve savaşçı Türk kızlarına hitaben sadece küçük hikâyeler ya da yazılar değil aynı zamanda derginin önemli yazarlarının elinden çıkan manzumeler de paylaşılmıştır;

*“ Ben bir küçük Türk kızıyım,
Dönerim bayrak olurum,
Döner gökte ay olurum,
Vatanımı çok severim.
Yurduma ben de siperim.
Orduda ben de erim..
Türk ordusunun hızıyım.
Güneşten parlak olurum.
Altı okka yay olurum.
Orduya bir kız olurum.
Büyüklerimi överim,
Yan bakanları ezerim..
Seninle ben de askerim.”²⁵²*

Münir Hayri Egeli tarafından kaleme alınan “*Asker Çocuk*” başlıklı şiirde;

*“Daha ilk adımını emeklerken,
Babamın ‘ Hey! Doğru yürü.. askersin ’
Dediğini hatırlarım. Çok erken,
Neş’esini tatmış idim bu sesin..*

²⁵¹ “Yurdum İçin”, Mükerrerrem Kamil Su, *Çocuk*, 22 Nisan 1938, Cilt:2, Sayı: 83-84 (Fevkalade Sayı), s. 5-7.

²⁵² “Ben de Askerim”, Münir Hayri Egeli, *Çocuk*, 1 Eylül 1939, Cilt:3, Sayı: 154, s. 7.

*İlk oyuncak: birkaç asker, bir tüfek,
Bir de kağıt miğfer oldu. Bu bana
Şu demekti: ‘Çağırılınca her erkek
Hayatını borçlu olur vatana’*

*Kız kardeşim sözümü kesti burada:
‘Sen orduda nedin?’ dedi ‘ Bir erim’
Diyecektim. Devam etti: ‘Unutma!
Ben de artık senin gibi askerim’”²⁵³*

diyerek kız çocuklarında birer yurt askeri olduklarını iki kardeş arasındaki konuşma vasıtası ile vurgulamıştır.

Tıpkı kız çocukları gibi fedakâr Türk annelerinin de kahramanlık hikâyeleri derginin sayfalarında yer almıştır. Öğretmen Süleyman Emre tarafından kaleme alınan “*Türk Anası*” adlı şiirde;

*“Çocuğunun bezini mermiye saran ana!
Düşman siperlerini sel olup aran ana*

*Düşünerek yollara çıplak ayak kızını;
Kağnılara hız verdin dindirmekçin sızını ...*

*Kim demiş bu boş sözü, kadınlar ürkek olur?
Vatan namus yolunda Türk kızı erkek olur!*

*Can evinden düşmanı parçalıyan mermiler,
Hızını kollarından aldılar birer birer!*

*Anam, canım kurbandır sende kaynıyan kana
Sendeki kan değil mi cevher veren başkana?*

²⁵³ “Asker Çocuk”, Münir Hayri Egeli, *Çocuk*, 31 Ağustos 1940, Cilt: 4, Sayı: 198, s. 3.

Hangi ulusta vardır sana benzer bir kadın?

Bu ne büyük isimdir. ‘Türk anası’dır adın!..”²⁵⁴

diyerek zamanında Türk analarının ne kadar fedakâr olduklarından bahsetmiş ve gelecek kız çocukları kuşağının anne bile olsalar vatan uğruna savaşmaktan kaçınmamaları gerektiğini vurgulamıştır.

Dergide bazı hikâyelerde kız çocukların askere alınmamasından dolayı duyulan üzüntüler de gündeme getirilmiştir. Örneğin; Küçük Yazıcılar köşesinde Ankara Keçiören ilkokulu 5. sınıf öğrencisi Vedia İçöz savaş zamanında ayrılan Emine ve Ahmet’in hikayesini konu alan “*Bir Ayrılığın Hikayesi*” başlıklı hikayede Emine’nin de tıpkı Ahmet gibi cepheye gitmek istemesine: “.. *Adet olsaydı o da Ahmedî ile beraber gider, geride kalanların kalp acılarını, gidenlerin ayrılık ıstırabını tatmaz, ve yaşamazdı.. Fakat yazık ki kadındı, vatanına erkekler gibi ve erkekçe hizmet etmek şerefinden mahrumdu..*” demiştir.²⁵⁵

Dergi, yeni yetişen genç kuşağın yukarıda zikrettiğimiz hikâye kahramanlarından biri olmaları için işi pratiğe dökmüş ve öncelikle okulu sadece ilim irfan yuvası olarak değil aynı zamanda minyatür bir kışla gibi göstermiştir:

“... Okullarınız, sizin biricik kışlalarınızdır. Öğretmen denilen sayın komutanların isteklerine göre hareket ettikçe kültür ordumuz kudretlenecek ve bu kudretlerden meydana gelen büyük Türk ordusu da kendisine saldıracak olanları kızgın fırınlara atılan kuru çam kütükleri gibi asil kanunun kızgın alevleriyle eritecektir.”²⁵⁶

diyerek Ahmet öğretmen okulları kışlaya, öğretmenleri ise komutanlara benzetmiştir.

Okullarda askerlik dersinin verilmeye başlanacağı ile ilgili Bizbize Konuşalım bloğunda “*Şanlı Ordumuzun Manevraları*” başlığı altında fikirlerini sunan Büyükbaba lakaplı yazar, o yıl okullarda kız öğrencilere de askerlik dersinin verileceği müjdesini vermiş ve bu derslerin öneminden kısaca bahsetmiştir. Eski dönemlerden bu yana var olmak için

²⁵⁴ “Türk Kızlarına”, Süleyman Emre, *Çocuk*, 11 BirinciTeşrin 1943, Cilt: 7, Sayı: 345, s. 4.

²⁵⁵ “Bir Ayrılığın Hikâyesi”, Vedia İçöz, *Çocuk*, 13 İlkteşrin 1939, Cilt: 4, Sayı: 160, s. 18-19.

²⁵⁶ “Askerlerimiz Geçerken..”, Ahmet Kaya, *Çocuk*, 21 İkinciteşrin 1942, Cilt: 7, Sayı: 304, s. 3.

verilen mücadelelerde silah, uçak, zırh gibi araçlarının kullanıldığını ancak araçların varlığı kadar bunların nasıl kullanılması gerektiğinin bilinmesinin de önemli olduğunun altını çizen yazar, araçlara hükmedildiği derecede orduların başarılı olacağını ifade etmiş ve okullarda verilecek bu dersler sayesinde araçlardan daha iyi faydalanılacağını açıklamıştır. Yarının erleri, komutanları olacak Türk gençlerine verilecek dersleri can kulağı ile dinlemelerini ve sınavlarda muvaffak olmalarını temenni etmiş, sınavlarda başarı dilemiştir.²⁵⁷

Dergi okullar dışında askerliğe hazırlık yerleri olarak izci kamplarını göstermektedir. İzcilik konusunun ülke çapında ivme kazanmasında Selim Sırrı Tarcan'ın etkisi büyüktür. Önemli yazılarıyla da dergiye katkıda bulunan Tarcan, İsveç'te beden eğitimi konusunda yetişmiş ve ülkeye geri döndükten sonra konuyla ilgili çalışmalarda bulunmuş, etkinliğin kurumsallaşmasına yardımcı olmuştur. Ancak İzcilik konusu Kurtuluş savaşından sonra belli bir süre duraklama evresine girse de Cumhuriyetin ilanından sonra tekrar canlanmaya başlamıştır.²⁵⁸ Genel itibariyle baktığımızda erken Cumhuriyet devrinde izcilik ocağı, orduya fedakâr bireyler hazırlayan bir mektep olmuş ve gençlere karakter kazandırmak, onlarda vatan ve ordu muhabbetini arttırmak, vatanperver, girişimci bir nesli müstakbel yetiştirmek ve özellikle nizam ve intizama alıştırmaya gibi misyonlar üstlenmiştir. Bu amaçlara ulaşmak için öncelikle çocuğa izcilik ocağında nefesine yenik düşmeme, hayatın zorluklarıyla çarpışmaya muvaffak olma ve istikbalde hiçbir zorluk karşısında aciz kalmama gibi durumlar öğretilmiştir.²⁵⁹ Bu bağlamda dergide konu ile alakalı pek çok yazıya rastlamaktayız. Ancak Mehmet Ali Tanalp tarafından yazılan “İzciler ve İzcilik” başlıklı yazısı yukarıda sözü edilen amaçları gerçekleştirmek için kaleme alınan en kapsamlı olanıdır. Yazar, Cumhuriyet bayramında yurdun her köşesinde resmî geçitlere katılan Türk izcileri hakkında bilgiler vermiştir. İzciliği askerliğe hazırlık kıtaları olarak tanımlayan yazar, onları ordunun bir parçası ve Cumhuriyetin koruyucusu olarak addetmiştir. Yazar, izciliğin yalnız güzel kıyafet giymekten ve boru ile trampetle yürümekten ibaret olmadığını ifade etmiş ve o izci için : “dünyanın en namuslu adamı ve en fedakâr çocuğudur. İzci yalan söylemez;

²⁵⁷ “Şanlı Ordumuzun Manevraları”, (BüyükBaba), *Çocuk*, 22 Ekim 1937, Cilt:2, Sayı: 57, s. 3.

²⁵⁸ İsmail Güven, “Osmanlı’dan Günümüze İzciliğin Gelişimi ve Türk Eğitim Tarihindeki Yeri”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2003, Cilt:36, Sayı:1-2, s. 71.

²⁵⁹ Savaş Karagöz, “Cumhuriyet Öncesi Dönem Gençlik ve Eğitim Üzerine Bazı Düşünceler”, *Opus Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, Mart 2018, Cilt:8, s. 409-410.

izcinin namusuna itimat edilir. İzci herkesin yardımcısıdır. İzci büyüklerine itaat, küçüklerine sevgi gösterir. En büyük zorluklara göğüs germekten çekinmez. İzci yurduna ve büyüklerine sadıktır. Bütün fikirlerinde, sözlerinde ve hareketlerinde daima temiz ve dürüştür. Temiz fikirler düşünür, temiz sözlerle konuşur ve temiz hareketler yapar.” diyerek izcinin örnek bir insan vasfına sahip olması gerektiğini vurgulamıştır. Dünyanın çeşitli yerlerinde ve değişik memleketlerde on milyona yakın izci olduğunu dile getiren yazar, izci yasasının ve prensiplerinin her yerde aynı olduğunu altını çizmiştir. İzcinin parolasının “hazır ol” olduğunu ve bunun yurt ya da büyükler tarafından verilen her türlü emir ve ödevlere hiç itiraz etmeden yerine getirme, her zaman namuslu ve şerefli olmaya çağıran bir çağrı olduğunu açıklamıştır. Hakiki izcinin sağlam bir vücuda güçlü bir iradeye dürüst bir karaktere ve ateşli bir yurt sevgisine sahip olması gerektiğini söyleyen yazar, bu bağlamda Cumhurbaşkanı Atatürk’ün örnek alınmasını istemiştir.²⁶⁰ İlerleyen sayılarda aynı yazar izciliğin yasalarından tek tek bahsederek bunların genç dimağlara yerleşmesine çalışmıştır. “*İzcinin namusuna ve şerefine itimat edilir*” maddesini izcinin yalan söylemeyeceği, kendi namusuna tevdi edilen bir işi hayatı pahasına da olsa yerine getireceği, kendi namusunu ve yurdun şerefini her şeyin üstünde tutan izcinin sağlam vücutu metin karakteri ile yurduna karşı beslediği çok kuvvetli sevgi sayesinde başarılı işler yapacağı şeklinde açıklamış ve Kurtuluş savaşında Fransızlara karşı 40 kişilik bir taburun düşman askerlerini esir etmesini bu maddeyle bağdaştırmıştır. “*izci itaatlidir*” maddesini, Kurtuluş savaşında askerlerin Atatürk’e itaat etmesiyle başarıya ulaştığını söyleyerek örneklemiştir. “*İzci, aldığı emirlere kayıtsız şartsız itaat eder.*” maddesiyle bir izcinin gerek anne babanın gerek öğretmen ya da büyüklerin gerekse komutanların verdiği her emre itaat ve kendine verilen emirde bir uygunsuzluk gördüğü takdirde önce o emri yapıp ondan sonra itiraz etmesinin gerekli olduğunu söylemiştir. Amirlere itaatin dedelerden miras kalan bir meziyet olduğunu, şanlı tarihimizde büyük zaferlerinin hep bu sayede başarıldığına dair açıklamaları da vardır. Bu bağlamda bu güzel meziyetin devam ettirilmesini dilemektedir.²⁶¹

²⁶⁰ “İzciler ve İzcilik”, Mehmet Ali Tanalp, *Çocuk*, 19 Kasım 1937, Cilt:2, Sayı: 61, s. 12-13.

²⁶¹ İzciliğin geri kalan maddeleri; İzci herkesin yardımcısıdır, nazik ve terbiyelidir, herkesin dostu ve bütün izcilerin kardeşidir, izci hayvanların dostudur, izci bütün zorluklara karşı gülmesini bilir, izci muktesittir ve para saklar, izci fikirlerinde, tavırlarında ve hareketlerinde temiz ve nezihtir. Bkz. “Spor İzciler ve İzcilik”, Mehmet Ali Tanalp, *Çocuk*, 10 Aralık 1937, Cilt: 2, Sayı: 64, s. 12-13.

Dergide kamp hayatından kesitler sunulmuş, kampa giden çocukların heyecanı paylaşılarak diğer okuyuculara örnek gösterilmiştir. Kampta okulda gördükleri dersleri uygulama fırsatı bulan çocuklar askerî araç gereçleri yakından tanımış ve kullanmışlardır. Ayrıca bir asker kışlasında neler yapıyorsa kamplarda bunların yapıldığı açıklanmıştır.²⁶² Kampa katılan liseli bir okuyucu: “... Komutanlarımızın karşısında elimizde silahlarımız, belimizde palaskalarımızla bir heykel gibi dururken, yüreklerimiz asker olmanın gururuyla çırpırır; talimlerimizi zevkle başarır; yorgun fakat biraz daha ruhumuzdaki askerlik vazifesini benliğimize katarız. Biraz daha dinç ve biraz daha asker oluruz.”²⁶³ diyerek kampların askerliğe hazırlık olarak nitelendirilmesi görüşüne destek olmuştur.

Konuyla ilgili sadece yazılar değil coşkulu şiirler de bulunmaktadır. Örneğin;

“ Biz küçük izcileriz,
Dağ taş demez gezeriz!
Kokudan iz sezeriz,
Biz küçük izcileriz!

Ovalarda, kırlarda,
Rüzgâr gibi eseriz,
Dolaşır bozkırlarda
Şarkımız, ‘ varol!’ deriz!

Yarının askeriyiz,
Yurdun çelik eriyiz,
Andımız bir, diriyyiz,
Biz küçük izcileriz!”²⁶⁴

İzciliğin sadece erkek çocuklara has bir durum olmadığı derginin 198. sayının kapak fotoğrafı açıklamaktadır. Kapakta elinde davuluyla yürüyen ve izci kıyafeti giymiş bir kız çocuğu resmedilmiştir.

²⁶² “Ağabeylerimizin İlk Kampı”, R.İ.E., *Çocuk*, 31 Ağustos 1940, Cilt:4, Sayı: 198, s. 6-7.

²⁶³ “Kampta Günümüz Nasıl Geçti?”, Lütfi Kaynak, *Çocuk*, 15 Eylül 1939, Cilt:3, Sayı: 156, s. 15.

²⁶⁴ “Küçük İzciler”, *Çocuk*, 12 İlkteşrin 1940, Cilt:4, Sayı: 203, s. 5.

Resim 6. 198. Sayının Kapak Resmi²⁶⁵

²⁶⁵ *Çocuk*, 31 Ağustos 1940, Cilt:4, Sayı: 198, (Kapak Resmi)

Bu durum hem küçük kız okuyucularının hem de yazarların ilgisini çekmiştir. Hatta Birlerin Sayfası köşesinde öğretmen Seniye Ergi konuyla alakalı olarak şiir kaleme almıştır:

*“...Gözüm vardı biliniz,
Bu bayram benim nede?
Bir kırmızı yakalı
İzci elbisesinde.*

*Annem bunu da yaptı,
Oldum güzel bir izci”
Hiç kimse anlatamaz
İçimizdeki sevinci.*

*Bu bayramda bilseniz
Ah neler olmayacak:
İzcilerin sesi ile
Köşe, bucak dolacak!..*

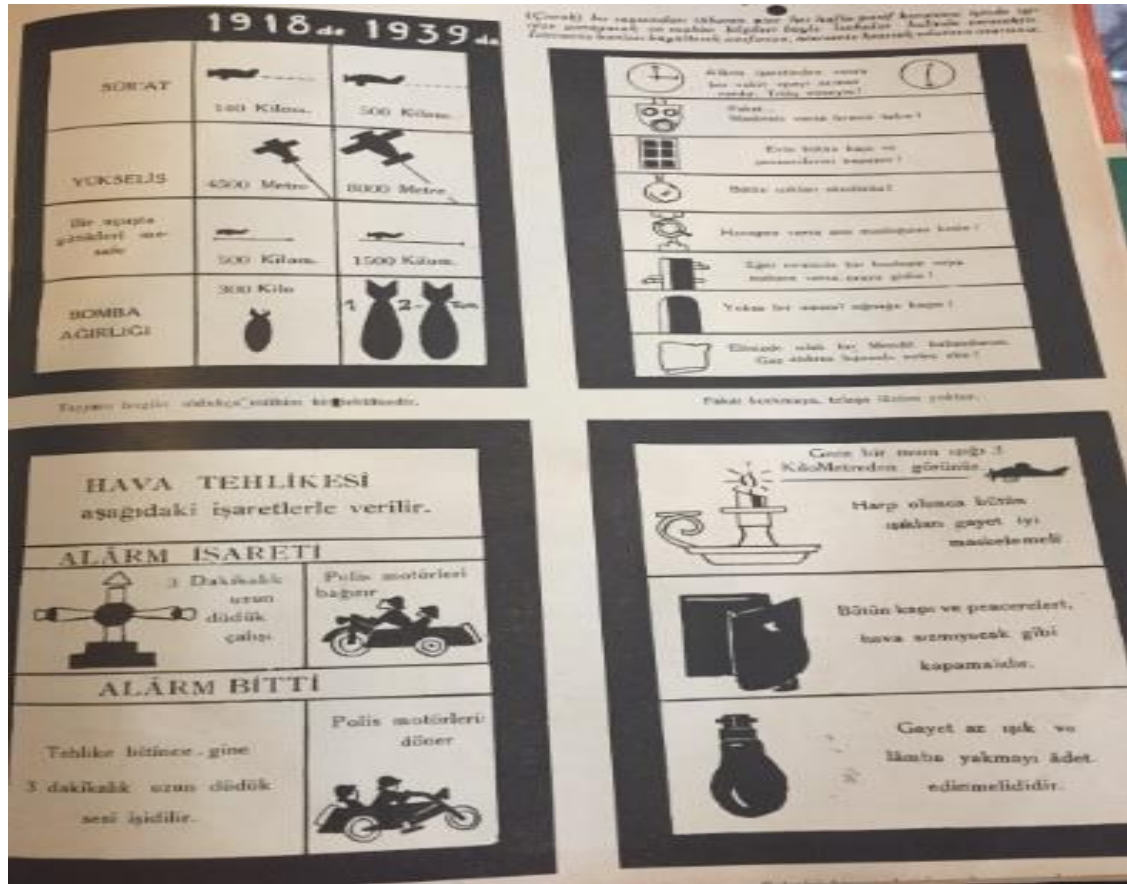
*Bir sevencim daha var
Lüzum yok saklamağa:
Bayramda gideceğim
Büyüğümü kollamağa..”²⁶⁶*

diyen yazar, izcilik aracılığıyla militarist tutumu daha yeni kalem tutmaya başlayan yaş grubuna indirmiştir.

Militarist söylemlerin ivme kazandığı dönem özellikle İkinci Dünya harbinin çetinleştiği yıllardır. Bu yıllarda özellikle dünyada hava saldırılarının yoğunlaşmasından ötürü küçük okuyuculara hava saldırılarına karşı nasıl korunmaları gerektiği hakkında bilgiler verilmiştir. “*Pasif Korunma*” başlığı altında verilen levhalarda hava

²⁶⁶ “Sevil İzci Oldu”, Seniye Ergi, *Çocuk*, 27 Mayıs 1940, Cilt:4, Sayı: 191, s. 11.

tehlikelerine karşı nasıl korunulması gerektiği hakkında elzem bilgiler aktarılmış ve isteyenlerin bu levhaları büyüterek sınıflara ya da odalarına asabileceği söylenmiştir.²⁶⁷

Resim 7. Pasif Korunma Levhaları²⁶⁸

Bu levhalı açıklamalar yaklaşık dört hafta dergide yer almış, bu konunun önemli olduğunun altı her fırsatta çizilmiştir. “*Tayyare Hücumlarına Karşı Nasıl Korunmalıyız?*” başlıklı bir diğer yazıda, devrin bilgi çağı olduğu, insanları amaçlarına götürecek tek yolun bilimden geçtiği açıklanmış ve bilgi yolundan giden ulusların terakkide ün salacakları söylenmiştir. Tecrübe ile öğrenilen bilgi ve gücün bir arada bulunması ile ulusların ayakta kalabileceği dile getirilen yazıda, yeni dünya düzeninde savaşların yalnızca kışlalarda ve silah fabrikalarında değil aynı zamanda laboratuvarlara açılarak bilimsel bir hal aldığı anlatılmıştır. Yazıda laboratuvarlar sessiz, sinsi kucaklar olarak zikredilmiş ve buraların zehirli gazların, bombaların, mayınların kısacası yeni harp vuruşlarında tüyler ürperten neticeleri doğuran her türlü teçhizatın doğduğu yer olduğu açıklanmıştır. Cephe savaşlarının yerini ulus savaşlarının aldığı dönemde her ne

²⁶⁷ “Pasif Korunma”, *Çocuk*, 29 Eylül 1939, Cilt: 4, Sayı: 158, s. 21.

²⁶⁸ Aynı sayı, s. 21.

kadar bir ülke savaşa katılmasa da herhangi bir hava saldırısında neler yapılması gerektiğini bilmenin öneminden bahsedildikten sonra havadan gelebilecek saldırılarda zehirli gazlara karşı nasıl hazırlanılması gerektiği konusuna ek olarak zehirli gaz nedir, türleri nelerdir? gibi sorular üzerinden okuyucular aydınlatılmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu gazlar hakkında yer yer konferanslar verildiği duyurusu yapılarak yeni neslin bu konuda bilgi sahibi olması istenmiştir. Bundan başka yazı Kızılay'ın zehirli gazlara karşı kullanılmak üzere maske fabrikası açmasını yerinde bir tedbir olarak görüp desteklenmiştir.²⁶⁹ Hava saldırılarına gün geçtikçe kanalize olan dergide Türk Hava Kurumu bünyesinde yapılan ve 6. büyük kongrede alınan kararla 1935 yılında açılarak²⁷⁰ havacılık eğitimi vermeye başlayan Türk Kuşu'nun kamplarından bahsedilmiştir. Hatta dergi muhabiri Bekir Altan "*Etimesgut Türk Kuşu Kampında*" başlıklı yazısında her yıl mayıs ayında başlayan gençlik kamplarından biri olan Ankara'daki Türk kuşu kampına yaptığı ziyareti aktarmıştır. Yazar, Etimesgut uçuş meydanında öğrencilerle kısa sohbetler etmiş ve onlardan uçmaktan korku değil aksine anlatılmayacak derecede zevk ve heyecan duyduklarını aktarmıştır. Bu kadar çok sevdikleri mesleği okulun daha önce kuruluş aşamasında olduğu için daimi olarak alamadıklarından dolayı üzgün olduklarını dile getiren yazar, daha küçük yaş gruplarının bu konuda şanslı olduklarını söylemiştir. Dönemin şartları gereği savaşların daha çok havada olmasından ötürü baştan itibaren alınacak dersler sayesinde hava sahasında vatanın düşmanlardan korunacağını açıklanmıştır. Yazar, uçuş derslerini izledikten sonra tayyareciliğin Türk çocuğunun en çok heves ettiği mesleklerden biri haline geldiğini daha iyi idrak ettiğini itiraf etmiştir. Yazdıklarının mini mini okuyucuları teşvik edici olmasını dileyerek, onlara derslerine çok çalışıp Türk kuşuna yazılmaları nasihatinde bulunmuştur.²⁷¹ Derginin sayılarında tayyareci olmayı heveslendirici kamp gezileri ve konu ile ilgili resimler verilmiş, yapılan aktiviteler özendirici bir dille aktarılmıştır. Öyle ki birçok küçük okuyucu Türk kuşu, tayyare ve tayyarecilik ile ilgili ağırlığı şiir olmak üzere düşüncelerini dile getiren yazılar yazmışlardır. Örneğin; Okuyucularımızın Güzel Yazıları köşesinde Ankara'dan Işık Baranok tarafından yazılan "*Türk Kuşu*" adlı şiiri bulunmaktadır:

²⁶⁹ "Tayyare Hücumlarına Karşı Nasıl Korunmalıyız", *Çocuk*, 27 Mayıs 1940, Cilt:4, Sayı: 191, s. 12.

²⁷⁰ Osman Yalçın, "Kuruluşundan Günümüze Türk Hava Kurumu", *Gazi Akademik Bakış*, Kış 2012, Cilt:6, Sayı: 11, s. 274.

²⁷¹ "Etimesgut Türk Kuşu Kampında", Bekir Altan, *Çocuk*, 1 Eylül 1939, Cilt: 3, Sayı: 154, s. 5,18.

*“Türk doğmak, Türk ölmek en büyük muttur bize,
Hakkımızdır hürriyet yaşamak istedikçe.
Biz Türk evlatlarıyız asla korku bilmeyiz,
Aynı hızla koşarız genç, ihtiyar hepimiz.
Bir tek ülkü biliriz çoğalsın tayyaremiz,
Semamıza çelikten kanatlar germekteyiz.
Gücümüze göredir verdiğimiz paralar,
En küçük bir yardımdan yarın bir kanat çıkar.
Adımız Türk kuşu, kanatlı Türk olacak,
Bizi yerde arıyan ta göklerde bulacak.”²⁷²*

Konu dergide masallara bile sirayet etmiştir. Bir İnönü Hikâyesi köşesinde yazarı belli olmayan “Gökten İnen Kubbenin Masalı” başlığında yazılan masalda, Kurtuluş savaşının iki çetin harbinin gerçekleştiği İnönü’de çocukların savaş sırasında gökten inen şeylerin ne olduğu merak edişleri ve onları keşfedişleri anlatılmış ve şu anda Türk Hava Kurumu sayesinde havacılıkla ilgili şeylerin öğrenilebileceği ve geçmişteki çocuklar gibi hayrete düşülmeyeceği söylenilmiştir. Ayrıca “... Paraşütçülüğü, tayyareciliği öğrenmek yalnız bir zevk değil, bir Yurd borcudurda... Çünkü çocuklar, bu zamanda kimin tayyaresi, çoksa o, öbür devletleri eziyor, yeniyor.” denilerek bu konunun kavranmasının ve uygulanmasının yurt borcu olduğu ifade edilmiştir.²⁷³ Bu konuda dergi, tıpkı askerlikte olduğu gibi eril bir dil kullanmıştır. Cinsiyet ayrımı yapmadığını da; “Türk kızı, hayatın her alanında erkek kardeşinin yanında yer aldı Türkkuşuna yazılan genç kızlarımızın sayısı yüzleri buldu.”²⁷⁴ haberinden anlayabiliriz.

Dergiye tekrar döndüğümüzde dünyadaki savaşın yansımalarının bu kadarla sınırlı kalmadığını ve hatta çocuk oyunlarına bile sızradığını görmekteyiz. Düşman kalesini zapt etme amacını taşıyan harp oyunu²⁷⁵, keskin birer nişancı olunmak için nişancılık oyunu²⁷⁶, öğretmen İhsan Sinal tarafından anlatılan muharebe oyunu²⁷⁷ gibi oyunlardan ve “Bugün Bir Muharebe Olsa Nasıl Olur? Biliyor Musunuz?” başlığı altında resimler

²⁷² “Türk Kuşu”, Işık Baranok, *Çocuk*, 12 Haziran 1944, Cilt: 8, Sayı: 378, s. 11.

²⁷³ “Gökten İnen Kubbenin Masalı”, *Çocuk*, 15 Mart 1941, Cilt:5, Sayı: 224, s. 12.

²⁷⁴ *Çocuk*, 1 Ocak 1939, Cilt: 3, Sayı: 119, s. 4.

²⁷⁵ “Bu Hafta Sizlere Bir Harp Oyunu”, *Çocuk*, 1 Eylül 1939, Cilt: 3, Sayı: 154, s. 10-11.

²⁷⁶ “Nişancılık Oyunu”, *Çocuk*, 25 Mart 1940, Cilt:4,Sayı:182, s. 16.

²⁷⁷ “Muharebe Oyunu”, İhsan Sinal, *Çocuk*, 15 Mart 1941, Cilt:5, Sayı: 224, s. 14-15.

eşliğinde muharebelerde de kullanılan silahlar, av ile bombardıman tayyarelerinden, süvarilerden, piyade ve topçu sınıflarından istihkâm, muharebe tanklarından hatta taarruz ve müdafaanın nasıl yapıldığından bahsedilerek²⁷⁸ savaş konusunda genç neslin dinamik ve bilgili olması amaçlanmıştır.

Sonuç olarak dergideki bu yazılanları değerlendirdiğimizde, tıpkı geçmişteki gibi Türk çocuğundan yaşından daha büyük sorumluluklar almaları istenmekte, vatanları için savaşmaları ve gerekirse ölmeleri beklenmektedir. Bu düşüncüyü çocuklara aşılarken dergi Osmanlı'daki başarıları ve kahramanlıkları göz ardı etmiş ve eski Türklere atıfta bulunarak Türklerin zaten tarih boyunca cesur, kahraman ve korkusuz oldukları dile getirilmiş ve hatta konuyla ilgili yazarların ve küçük okuyucuların şiirlerini de dergi sayfalarında vererek hemen hemen herkesin bu konuda aynı fikirde olduğuna dair bir izlenim bırakmıştır. Ayrıca paramiliter yapılanmalardan olan ve askerliğe hazırlık yeri gibi görülen izcilik konusu üzerinde de durularak kız-erkek ayırmadan herkesin izci olması istenmiştir. Türk kızlarının da tıpkı erkekler gibi savaşçı, cesur oldukları yine eski Türk hikâyelerinden alıntı yapılarak gösterilmiş ve yakın tarihten örnekler de sunulmuştur. Bu bağlamda dergi, bütün bu çalışmalarıyla devletin çocuk politikalarını yansıtmakta ve çocukların erken yaşlardan itibaren bu konuda hem fiziki hem de ruhi açıdan eğitilmelerini amaçlamaktadır.

3.3. Milliyetçi ve Vatanperver Türk Çocuğu

Türk milliyetçiliğın ana akım haline gelmesinde Balkan Savaşları etkili olmuştur. Öyle ki savaş sonunda milliyetçi söylem sadece siyasal alanda değil, ekonomiden edebiyata kadar hemen hemen her alana hâkim olmuştur. Dönemin milliyetçi ideologları (Ziya Gökalp, Aka Gündüz, Hüseyin Ragıp, Mehmet Emin gibi isimler) yazdıkları yazılarla çocuklara milliyetçilik propagandası yapmışlardır. Balkan Savaşı sonucunda milli duyguların zayıf olduğuna dair eleştirilerin neticesinde konuya eğitim boyutundan bakılmaya başlanmıştır. Ülkede milliyetçiliği ve vatanseverliği arttırmak için çeşitli çalışmalara başlanmış ve derslerin içeriği milliyetçi bir ideoloji doğrultusunda değiştirilmiştir. Özellikle I. Dünya Savaşının etkisi ile milliyetçiliğe olan vurgu daha da artmıştır. Türklük ve milliyetçi argümanlar ile beslenen bir vatan tahayyülü 1913

²⁷⁸ "Bugün Bir Muharebe Olsa Nasıl Olur? Biliyor Musunuz?, (Subay Amca), *Çocuk*, 1 Eylül 1939, Cilt:3, Sayı: 154, s. 7,18.

yılında Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu²⁷⁹ ile oluşturulmaya çalışılmış, milliyetçi duygular aşılacak için çeşitli festivaller tertip edilmiştir.²⁸⁰

Cumhuriyetin ilk yıllarında da inşa edilmeye çalışılan ulusal kolektif kimliğinin en önemli unsuru Türk milliyetçiliği olmuş ve vatanını seven ve Türklüğüyle gurur duyan yurttaşlar, ulusal varlığının vazgeçilmez ön koşulları olmuştur.²⁸¹ *Çocuk* dergisi Türk milliyetçiliği anlayışıyla ilgili konulara değinmiş ve Türk kanının kutsallığı, Türklüğün kandan ve soydan geçtiği, Türklerin üstün bir millet olduğu ve dünyadaki ilerlemelere önemli katkılar yaptığı, medeniyetlerin temelini Türklerin oluşturduğuna dair fikirler yazı ve şiirlerde vücut bulmuştur.

Derginin önemli yazarlarından H. Refet Tanışık yazdığı “*Türklük*” başlıklı şiirinde, Türklüğü; sonsuzluk, ilerlemek, yapmak, yaşatmak, genlik, erklik, egemenlik, sağlık, uygarlık gibi kavramlarla özdeş tutmuş ve “*Ne mutlu Türk olana*” diyerek bu vasıfları taşıyanları yüceltmıştır.²⁸² Bu kavramlarla paralel olarak Bingöl Merkez İlkokulu 5. sınıf öğrencisi Necdet Günel “*Türkün*” başlıklı şiirinde Türklerin eşsiz millet ve dünyaca ünlü bir ırk olduğunu şöyle ifade etmiştir;

“ Türk eşsiz bir millettir.

En büyük bir kudrettir.

Dünyaya ün salmıştır,

En büyük bir kuvvettir.

Türkün Ne Mutlu Bize.

Düşmanlar gelsin dize.

²⁷⁹ 1913 yılında kabul edilen Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-ı Muvakkatiye göre ilköğretim süresi 6 yıl olarak belirlenmiş ve zihinsel becerileri geliştirmek, herkese gerekli olan bilgileri kazandırmak amaçlanmıştır. Kanuna göre ilkokul sıralarında okutulacak dersler; Kur’an-ı Kerim, malumat-ı diniye, kıraat ve hat, lisan-ı Osmanî, coğrafya, hesap, hendese, tarih, eşya dersleri, malumat-ı tabiiye ve tatbikatı, malumat-ı medeniye ve ahlakiye, iktisadiye, hıfzıssıhha, el işleri ve resim, gına, terbiye-i bedeniye ve mektep oyunları, talim-i askeri (erkeklere), idare-i beytiye ve dikiş(kızlara)tir. Zaman içinde bazı değişiklikler olsa da 1961 tarihli İlköğretim Eğitim ve Öğretim Yasasına kadar yürükte kalmış ve 48 yıl süreyle Türk ilköğretiminin yasal omurgasını oluşturmuştur. Yasa genel yapısı ile eğitimde millilik yapısını içinde barındırmaktadır. İttihat ve Terakki iktidarına tekabül eden bu dönemde diğer alanlarda olduğu gibi eğitime de millilik damgası vurulmuş ve ulusal eğitim sloganı hale gelmiştir. Programdaki lisan-ı Osmanî, tarih, coğrafya gibi derslerin içeriklerinde değişimler yaşanmış, bu derslere millî ve vatani bir özellik kazandırılarak çocuklara vatan ve millet sevgisi verilmek amaçlanmıştır. Bkz. Lütfi Budak-Çiğdem Budak, “Osmanlı İmparatorluğu’ndan Türkiye Cumhuriyeti’ne İlkokul Programları (1870- 1936)”, *TSA*, Nisan 2014, Yıl: 18, Sayı: 1, s. 56-57.

²⁸⁰ Öztan, *a.g.e.*, s. 50-55; Yamak Ateş, *a.g.e.*, s. 124-125.

²⁸¹ Öztekin, *a.g.m.*, s. 1242.

²⁸² “Türklük”, H. Refet Tanışık, *Çocuk*, 3 Ocak 1948, Cilt:11, Sayı: 12, s. 5.

*Baş eysin önümüze,
Desinler Türktür bize.
Dünyalara ün vermiş.
Tarihlere ün salmış.
Dünyaları titretmiş
İnkılaplar yaratmış ...*”²⁸³

Türklerin yüce ve ileri bir millet olduğunu dair bir başka yorum Ankara Atatürk İlkokul öğrencilerden Mehmet Bolat’dan gelmiştir. Bolat;

*“Büyük Önder diyor ki: ‘Türk yüce millettir,
Daima gitmektir her ülküde ileri!’
Ben bir Türk çocuğuyum, bana zillettir
Yükselme yollarında dönmiyeceğim geri...*”²⁸⁴

Satırlarıyla, Atatürk’ün sözlerinden alıntı yaparak açıklamış ve kendini yükselme yolunda bir nefer olarak göstermiştir. Türklerin üstün ve zengin bir kültüre sahip olduğu düşüncesini Hikmet Turhan Dağlıoğlu ise şöyle yorumlamıştır;

*“Soysallığın kaynağıdır Türkeli,
Tarihini kaplamıştır şan sesi.
Türklük bana vermektir iftihar,
Tanır, bilir beni her yer, her diyar.
Türk ülkesi büyüklükle doludur,
Kırk bin yıllık insanların yoludur.
Dilim, soyum, türem, yasam zengindir..
Bir denizdir ucu yoktur engindir... ”*²⁸⁵

Türk çocuklarına şanlı tarihten kıstaslar veren şiirlerde Türkün gücünün Asya’dan Avrupa’ya uzandığından; Atilla’nın, Selçukluların, Moğolların Türkün şanlı bayrağını

²⁸³ “Türkün”, Necdet Günel, *Çocuk*, 18 Eylül 1944, Cilt: 8, Sayı: 385, s. 2.

²⁸⁴ “Büyük Önder Diyor Ki”, Mehmet Bolat, *Çocuk*, 10 Haziran 1938, Cilt: 2, Sayı: 90, s. 15.

²⁸⁵ “Türkler”, Hikmet Turhan Dağlıoğlu, *Çocuk*, 17 Haziran 1938, Cilt:2, Sayı: 91, s. 8.

gururla taşıdıklarından bahsedilmiş,²⁸⁶ neslin asil kandan geldiği yer yer vurgulanarak, damarlarda taşınan kanın hakkının verilmesi istenmiştir. Küçük okuyucu Baskınbora Tümkor bunu;

*“Bana derler Baskınbora,
Türk kanından gelmiş erim...
Tarihlere sora sora:
Soyum, sopum Türktür derim...*

*Atatürkün soyundanım,
Her Türk gibi Asyadanım,
Dört bir yanı tuttu sanım..
Ceddim gibi temiz kanım..*

*Devrim genci hiç geriye
Dönüp bakmaz asla düne.
Türkün yolu ileriye,
Muhtaç olmaz elegüne.*

*Türk yurdunu çok severim,
Bak acuna neler derim:
‘Türk oğluyum, Türk yurduna:
Kul olurum seve seve..*

*Bağlıyım ben her Türk gibi
Atamızın devrimine..
Küçük kalbim, dolu sevgi:
Milli Şefim İnönüye...’’²⁸⁷*

²⁸⁶ Bu durumu Küçük Yazılar köşesinde Maçka Merkez İlkokulu 5. sınıf öğrencisi Celalettin Alıgan “Türk” başlıklı şiirinde işlemiştir. Bkz. “Türk”, Celalettin Alıgan, *Çocuk*, 15 Nisan 1940, Cilt:4, Sayı: 185, s. 10-11.

²⁸⁷ “Koşuğum”, Baskınbora Tümkor, *Çocuk*, 16 Haziran 1939, Cilt:3, Sayı: 143, s. 13.

diyerek ifade etmiş ve tarihe mâl olmuş ve Asya'dan gelen soyunun Mustafa Kemal Atatürk ve İsmet İnönü sonrasında da devam edeceğini ima etmiş, onların izinden gidileceğini vurgulamıştır.

Dergi bütün bun milliyetçi söylemlerin yanında milliyetçiliği vurgulamak için onun en önemli imgesi Türk bayrağını derginin kapak resimlerinde kullanmış hatta hakkında yazılan şiirler vasıtasıyla varlığını hissettirmiştir. Küçük okuyucu Feriha Tangar;

*“Sevgili arkadaşlar: Bayrak her ulusun şerefi, şanı, namusudur. Yurdumun temeltasıdır. Kanla yuğrulmuş Anadolu toprağı üzerinde dalgalanan Türk bayrağı her Türkün saydığı, sevdiği bir inan kaynağıdır.”*²⁸⁸

diyerek bayrağın bir ulus için ne anlama geldiğini açıklamıştır.

Feriha gibi aynı duygulara sahip Hizan İlkokul Başöğretmeni Tahsin Delibaş, acunun yaşıyla yaşıt ve bağımsızlık simgesi olan Türk bayrağı uğruna ölümün farz olduğunu zira milletin varlığının ve namusunun ona bağlı olduğunu şiirinde işlemiş, bu günün çocuklarının nasıl bayrağı şanlı aldıysa yarına da öyle bırakacağını, uğruna gerekirse bayrağa rengini veren kanlarını akıtacaklarını ve onu göklerde dalgalandıracaklarını söylemiştir.²⁸⁹ “Kurtulmuş Bir Bayrak” adıyla paylaşılan bir hatıra yazısında, bayrağı kurtarmak için mücadele veren bir Türk çocuğunun hikâyesi anlatılmıştır. Batı Anadolu’da bir kasabada babaanne, oğlu ve torunu birlikte yaşamaktadır. Gelin ölmüştür. Baba öğretmendir. Yunanlılar İzmir’e çıktıkları zaman öğretmen cepheden çağrılmıştır. Küçük oğlu ise dedesinin silahlarını alarak kendisinin de gitmek istediğini babasına söyleyince babası sıra kendilerinde olduğunu dile getirmiş ve yurdun bugün için kendilerini yarın için de onları büyüttüğünü söyleyip oğluna küçük bir bayrak vermiş ve çocuk da bayrağı itinayla babaannesine verip sandığa koymasını istemiştir. İlerleyen zamanlarda kasaba işgal edilmiş evler yakıp yıkılmıştır. Küçük ailenin evine giren düşmanlar bayrağın saklı olduğu sandığı almak istemişler fakat küçük çocuk buna izin vermemiştir. Düşmanlar sandığın içinde Türk bayrağı olduğunu görünce dalga geçmişler ama çocuk bayrağı onların elinden almış öpüp tekrar yerine koymuştur. Babaanne sandığı yangından kurtarmak için büyük savaş vermesine rağmen kısa sürede kendisi ve sandık alevler içine gömülmüştür. Alevler dindiğinde çocuk dumandan ne

²⁸⁸ “Bayrağıma Sevgi”, Feriha Tangar, *Çocuk*, 18 İlkânun 1939, Cilt:4, Sayı: 168, s. 18.

²⁸⁹ “Bayrak”, Tahsin Delibaş, *Çocuk*, 24 Sonkanun 1944, Cilt: 8, Sayı: 360, s. 9.

babaannesinin ne de bayrağın izine rastlamıştır. Uzunca bir arama sonucunda çocuk yanıklar arasında sandığı bulmuş ve sevinçle bayrağı yanık yıkıntının içine dikmiştir. Küçük çocuk babasının geri gelmesini beklerken günlerce kasabanın bir köşesinde bir yıkıntı ev, bir hançer yarası taşıyan babaanne ve üzerlerinde bayrak sallanıp durmuştur.²⁹⁰

Dergide küçük okuyuculara bayrak dışında vatan temalı şiirler de verilmiş, tıpkı bayrak gibi vatan içinde ölümün olağan bir durum olduğu ima edilmiştir. Örneğin Devrim İlkokulu 3. sınıf öğrencisi Yüce Sevinç;

*“ Vatan için çalışmaktır dileğim,
Vatan için feda olsun yüreğim.*

...

*İstiklal için şerefim şanımdır,
Yarın için fişkırın nabzımda kandır.*

❖

*Milleti yükseltmek inandır
Yurdu ilerletmek şereftir şandır.”²⁹¹*

diyerek bu durumu vurgulamıştır.

Vatan konusuna verilen değeri eski Türk tarihine kadar götüren dergi, ünlü Türk hükümdarı Mete'nin vatan mevzubahis olunca neler yapabileceğini gösteren durumlardan bahsetmiştir. Necdet Rüştü tarafından kaleme alınan “*Yurdun Toprakları*” adlı manzumede Mete için at, kılıç ve canından çok sevdiği kızının ne kadar önemli olduğu ve bunlar için gerekirse hakanın canını hiçe sayacağı ifade edilmiştir. Bir gün Hunların komşusu olan Çin'den bir elçi gelmiş ve ondan önce atını sonra da kılıcını istemiştir. Mete bunlar için savaş açılmasını doğru bulmamış ve istenilenleri onlara vermiştir. Çinliler bu seferde ondan kızını istemiş, yurdu kana boyanmaktansa kızını Çinlilere vermeyi tercih eden hakanı, beş yüz arşın toprak isteyen elçinin sözleri çıldırtmıştır. “... *At, kılıç ve kız benim.. kimse karışamaz buna, Ben onları vermiştim ulusumun uğruna!.. Fakat yurt toprakları ancak halkın malıdır, Veremem... Çin*

²⁹⁰ “Gün Görmüş Bir Çınarın Anlattıklarından: Kurtulmuş Bayrak”, (Çınar), *Çocuk*, 28 Ekim 1946, Cilt:10, Sayı: 2, s. 10-11.

²⁹¹ “Cumhuriyet”, Yüce Sevinç, *Çocuk*, 15 Haziran 1940, Cilt:4, Sayı: 193, s. 12.

başbuğu savaşıla almalıdır!” diyen hakan Çinlilere karşı savaş vermiş ve vatanın topraklarının onların eline geçmesini engellemiştir.²⁹² Aynı konunun geçtiği “*Vatan*” adlı başka bir manzumede verimli bölge olan Aysu’nun istenmesine karşı;

“...*Ulus malıdır Aysu,*
Pek kutsaldır doğrusu.
Vatan herşeyden üstün,
Parçalanmaz bir bütün...
Vatan bize bir ana,
Verilmez yabana!..
Yurt için dökülür kan,
*Hazırlansın bay kaan!..”*²⁹³

denilerek savaş hazırlıklarının başlandığı açıklanmıştır.

Dergide çocuklara vatanın değeri hakkında bu tarz çalışmaların yanında vatanseverlik duygusunu aşlamak ya da ortaya çıkarmak adına bazı yazılar da bulunmaktadır. Örneğin Mükerrerem Kamil Su Berlin’e yaptığı gezisini anlattığı satırlarda kendisinde vatan sevgisinin iyice şahlandığını ve hatta kendi dilinde konuşan insanlara yakın olmanın kıymetini anladığını söylemiş ve kendilerinde yurt sevgisini ölçmek isteyenlere gurbete çıkmalarını önermiştir.²⁹⁴ Vatan sevgisini ve özlemine dile getiren “*Vatan Sürgünü*” adlı eseri tercüme eden Hadiye Bek-Tan, bu küçük romanın aslının Amerika’da yazıldığını ve daha anlaşılır olması için aslından uzaklaşmadan eklemeler ve çıkarmalar yaptığını belirterek, vatan sevgisini işlediği için herkese hitap ettiğini ve büyük küçük demeden herkesin okuyabileceğini söylemiştir. Amerika ordusunda parlak ve başarılı bir subay olan Filip Nolan zamanında sahtekâr düzenbaz ülkesine düşman Arunbor adında bir adamla tanışmıştır. Adam kendini vatanperver gibi göstermektedir. Aslında isteği devleti yıkararak devlet başkanı olmaktır. Bu adam Nolan’ı bir şekilde kandırması ve bir isyana kalkışmışlardır. Kısa sürede yakalanan ikili mahkemeye çıkartılmıştır. Nolan, Arunbor’u vatanperver bildiği için onu savunup devleti suçlamış hatta devlet askerlerine de laf etmiştir. Bunun üzerine ceza olarak bir daha Amerika

²⁹² “Yurdun Toprakları”, Necdet Rüştü, *Çocuk*, 1 İlk Teşrin 1937, Cilt: 2, Sayı: 54, s. 4.

²⁹³ “Vatan”, *Çocuk*, 15 Temmuz 1938, Cilt: 2, Sayı: 95, s. 8.

²⁹⁴ “Berlin Türk Sefarethanesinde 23 Nisan Bayramı”, Mükerrerem Kamil Su, *Çocuk*, 2 Haziran 1939, Cilt:3, Sayı: 141, s. 2.

ismini işitmeyeceği bir yere gönderilmesine karar verilmiştir. Nolan, Orleana'ya gönderilmiş ve Nautitüs harp gemisine konulmuştur. 1807'den 1863 yılına kadar da Amerika ile hiçbir irtibata geçmeden ölmüştür. 35 yıl vatan haini olarak yaşamıştır. Kendisine karaya çıkış izni olmadığı gibi kitap ve gazetede Amerika'ya ait haberleri de okuması yasaklanmış ve hatta onları okumasın diye ilgili kısımlar bilhassa kesilmiştir. Gemideki sürgününde İngiliz ve Amerikan savaşında gün geçtikçe İngilizlerin Amerikanları öldürmesine şahit olan Nolan, kendisinden başka birkaç kişinin kalmasından sonra vatani kurtarmak için harekete geçmiştir. Eski topçu subayı olduğundan kalan subay ve askerlere topla ilgili kısa bilgiler vermiş ve onun sayesinde İngiliz gemisi batırılmış, Amerikalılar başarı kazanmıştır. Bu durumu gören gemi başkomutanı başarısından dolayı onu affettiğini söylese de hükümet tarafından hiçbir zaman affedilmemiştir. Bundan sonra birkaç muharebede bulunup aynı başarıyı göstermiştir. Bir seferde esirlere yardım etmek istemiştir. İhtiyar Nolan yanındaki subaylara vatansız yurtsuz kalmanın ne demek olduğunu çok iyi bildiğini üzülererek söyleyerek her birini vatanlarına göndermiştir. Vatan konusunda bu denli hassas olan ve son bir kez vatanını göremeden ölen Nolan vasiyeti üzerine denize gömülmüş ve adına Amerika'da bir dikili taş yapılmıştır.²⁹⁵

Yurt sevgisi eksikliğini gidermek için dergide “*Güzel Yurdumuzu Tanıyalım*” ve “*Yurdumuzu Tanıyalım*” köşelerinde yurttan fotoğraflar paylaşılmış ve çeşitli iller hakkında hem yazarlar hem de küçük okuyucular tarafından tanıtıcı yazılar yazılarak yurdun güzellikleri gözler önüne serilmiştir. H. Refet Tanışık “*Tatil*” başlıklı yazısında tatilin boş geçirilmemesini öğütlemiş ve yeni görülen yelere gidildiğinde okulda öğrenilen bilgiler ışığında oraların değerlendirilmesini istemiş ve konu ile alakalı olarak yazı ve resim gönderilmesini talep etmiştir.²⁹⁶

Çocukların vatanseverlik koşullarından biri olan yurttaşlık anlayışı ile alakalı olarak “*Çocuğun Yurt Bilgisi Notları*” ile “*Çocuğun Yurt Bilgisi Levhaları*” köşesinde cumhurbaşkanının görevleri, nasıl seçildiği, hükümetin ne iş yaptığı, kanunun ne olduğu

²⁹⁵ “Vatan Sürgünü”, Çev. Hadiye Bek-Tan, *Çocuk*, 7 Ekim 1938, Cilt: 3, Sayı: 107, s. 4-5; “Vatan Sürgünü”, Çev. Hadiye Bek-Tan, *Çocuk*, 14 İlkteşrin 1938, Cilt: 3, Sayı: 108, s. 4-5; “Vatan Sürgünü”, Çev. Hadiye Bek-Tan, *Çocuk*, 21 Ekim 1938, Cilt:3, Sayı: 109, s. 4-5; “Vatan Sürgünü”, Çev. Hadiye Bek-Tan, *Çocuk*, 4 Kasım 1938, Cilt: 3, Sayı: 111, s. 4-5; “Vatan Sürgünü”, Çev. Hadiye Bek-Tan, *Çocuk*, 11 İkinciteşrin 1938, Cilt:3, Sayı: 112, s. 4.

²⁹⁶ “Tatil”, H. Refet Tanışık, *Çocuk*, 15 Haziran 1940, Cilt: 4, Sayı: 193, s. 3.

ve kimler tarafından oluşturulduğu, nasıl yürürlüğe girdiği, ordunun ne olduğu ve ne işe yaradığı, adliye vekili ve işleri, miras hakkı, aile hakkı, borçlar hukuku, ceza hukuku gibi konularda bilgiler ve konuyla ilgili levhalar paylaşılmıştır.²⁹⁷

Sonuç olarak dergideki bu yazılanları değerlendirdiğimizde, derginin milliyetçi ve vatansever bireyler yaratmadaki tutumu yine geçmişe yani II. Meşrutiyet dönemine dayanmaktadır. Cesur, kahraman ve savaşçı bir Türk genci yaratmak isteyen devrin devlet adamları bunu milli duyguları geliştirmeden yapamayacaklarını anlamışlar ve bu alana kanalize olmuşlardır. *Çocuk*'da militarist yapının devam etmesi ve güçlenmesi için milliyetçilik ve vatanseverlik gibi duyguları ateşleyecek unsurları kullanmış ve Türk tarih tezine dayanarak Türk ırkının üstün ırk olduğunu, Türk olmaktan gurur duyulması gerektiğini, bütün güzel şeylerin Türkler sayesinde var olduğunu ve dünyaya yayıldığı düşüncesini çocuklara empoze etmeye çalışmış, bu üstün ırkın ilelebet devam etmesi için çocukların üzerlerine düşün vazifeleri yerine getirmelerini istemiştir. Ayrıca dergi milliyetçi duyguları geliştirmek için onun en önemli bileşenlerinden olan bayrak, vatan, vatanseverlik temalarını kullanmış ve yurttaşlık anlayışını geliştirmek için konuyla alakalı bilgi verici tarzı yazılar vererek Cumhuriyet devrinde olması istenilen “milliyetçi ve vatansever” çocuk tasavvuruna katkı yapmıştır.

3.4. Sağlıklı ve Gürbüz Türk Çocuğu

Cumhuriyet devrinde sağlıklı bir nüfus oluşturmak gündemde olan konulardan biridir. Zira Ulus-devlet inşasında yeni rejimi sürdürebilecek olan bireylerin varlığı devletin garantörleridir. Yani sağlıklı bir nüfus, hem devletin bekası hem de kalkınması için önemli bir araçtır. Bunun için yaygın yoksulluğun, bakımsızlığın, sağlık hizmetlerinin yetersizliğinin, çocuk düşürme vakalarının, anne ve bebek ölümlerine neden olan salgın hastalıklarının bir an evvel önüne geçilmesi gerekmektedir. Yeni devlet erkânı Osmanlıdan devrildikleri bu sorunu çözmek için hemen hemen her sahada ihtiyaç duyduğu insan sayısını arttırmak amacıyla bazı çalışmalarda bulunmuştur.²⁹⁸ Böylelikle

²⁹⁷ “Çocuğun Yurt Bilgisi Levhaları- Reiscumhur”, *Çocuk*, 6 Senteşrin 1939, Cilt:4, Sayı: 162, s.2; “Çocuğun Yurt Bilgisi Levhaları- Hükümet Ne İş Yapar”, *Çocuk*, 13 Senteşrin 1939, Cilt:4, Sayı: 163, s.2; “Çocuğun Yurt Bilgisi Levhaları- Kanun Nedir?”, *Çocuk*, 20 Senteşrin 1939, Cilt:4, Sayı: 164, s. 2; “Çocuğun Yurt Bilgisi Levhaları- Ordu Nedir?”, *Çocuk*, 27 Senteşrin 1939, Cilt:4, Sayı: 165, s. 2; “Çocuğun Yurt Bilgisi Notları- Adliye Vekilliği ve İşleri”, Vasfi Raşit Sevig, *Çocuk*, 4 Nisan 1942, Cilt:6, Sayı: 272, s. 272.

²⁹⁸ Öztan, *a.g.e.*, s. 129.

sağlıklı ve gülbüz çocukların yetiştirilmesi kısa sürede millî bir mesele haline dönüşmüştür.²⁹⁹ Özellikle iki savaş arası dönemde mesele, ulusal sınırların ve rejimin korunması, savunulması, ekonomik üretkenlik ve kalkınma çabaları çerçevesinde daha elzem bir hale gelmiş ve nüfusun her anlamda nitelikli, sağlıklı, üretken ve güçlü olması istenmiştir.³⁰⁰ Birçok rejimde görüldüğü gibi Cumhuriyet rejimi de bedensel yaşamsal alanlarına doğrudan dâhil olarak zihinsel ve fiziksel açıdan sağlıklı bireyler yetiştirmeyi sağlayarak vatandaşları itaatkâr ve üretken kılmayı amaçlamıştır.³⁰¹ Ele aldığımız *Çocuk*'ta da istenilen bu amaçları gerçekleştirme adına çalışmalarda bulunulmuştur. Derginin bir sayısının kapağında küçük bir çocuk resmi ile;

*“Gülbüz çocuklar, yarın vatanı korumak için de gülbüz gençler olacaklardır. Gülbüz çocuk olmağa çalışınız”*³⁰²

Cümlesi bulunmaktadır. Ayrıca sayfaların alt kısımlarında;

*“Gülbüz çocuklar, kuvvetli nesil ve milletin saadetli atisini gösterir.”*³⁰³

*“Çocuğun neşesi sıhhatidir. Hastalıklı çocukların çokluğu, milleti inkıraza sürükler.”*³⁰⁴

denilerek milletin geleceği ve mutluluğu üzerinde sağlıklı ve gülbüz çocukların etkili olacağını vurgusu yapılmıştır. Dergide zaman zaman gülbüz çocuk resimleri ile gülbüz çocuk müsabakaları³⁰⁵ hakkında bilgi verilmiş ve halkı bu konuda özendirmeye çalışmıştır.

²⁹⁹ A.g.e., s. 133.

³⁰⁰ Öztekin, a.g.m., s. 1249.

³⁰¹ Mutlu Türkmen, *Beden Terbiyesi- Erken Dönem Türk Spor Politikalarının Sosyo-Politik Temelleri*, Spor Yayınevi ve Kitapevi, Ankara, 2018, s. 116.

³⁰² *Çocuk*, 15 İkinci Teşrin, Cilt: 1, Sayı: 12, kapak.

³⁰³ *Çocuk*, 13 Mayıs 1938, Cilt: 2, Sayı: 86, s. 11.

³⁰⁴ Aynı sayı, s. 7.

³⁰⁵ Bu müsabakalar zaman zaman *Gülbüz Türk Çocuğu* dergisinde de yapılmıştır. Yaş gruplarına göre yapılan bu yarışmalar ülke çapında düzenlenmekte ve kazanlara ödüller verilip fotoğrafları dergi sayfasında yayımlanmaktadır. Bkz. “Bursa Çocuk Müsabakaları”, *Gülbüz Türk Çocuğu*, Sayı: 9, Nisan 1927, s. 17-18.

Gürbüz Çocuk Müsabakasında Kazananlar

Her yıl olduğu gibi, bu yıl da 28 Nisan 936 salı günü öğleden sonra Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Merkezi salonunda kalabalık bir halk önünde Gürbüz Çocuk seçimi yapılmıştır. Bu yıl seçim çok rağbet görmüştür.

Seçime sıfır yaştan 12 yaşına kadar olan çocuklar arasında yapılmış ve bu seçime 48 çocuk iştirâk etmiştir.

Birincilik ve ikincilik kazananlara kıymetli hediyeler verilmiştir.

Seçimde kazananların isimlerini aşağıya yazıyoruz:

Birinci grupu teşkil eden sıfır yaştan bir yaşına kadar olan çocuklarda, 11 aylık Doğan gün birinciliği, 11 aylık İpek ikinciliği;

Yine birinci grubun ikinci kısmında, bir buçuk yaşında Yılmaz birinciliği, iki yaşında Osman ve Yurdagül ikinciliği;

İkinci gruptan yaşları ikiden yukarı altıya kadar;

İhsan birinciliği, Sabahat ikinciliği, Erdoğan ikinciliği;

Üçüncü gruptan yaşları altıdan dokuza kadar, Birsen birinciliği,

Dördüncü gruptan: Yaşları 9 dan 12 ye kadar, Münevver birinciliği kazanmıştır.

Resim 8. TÇEK'in Düzenlediği Gürbüz Çocuk Müsabakasını Kazananlar³⁰⁶

³⁰⁶ "Gürbüz Çocuk Müsabakasını Kazananlar", *Çocuk*, Haziran 1936, Cilt: 1, Sayı: 6, s. 10.

Konu kapsamına sadece çocuklar değil aynı zamanda onları yetiştiren ebeveynler de alınmıştır:

“Sağlam ana babaların yavruları sağlam olur.”³⁰⁷

Sağlıklı olan yetişkinlerin evlatlarının da sağlıklı olacağı fikri daha sonra ırk ıslahına evrilmiştir. 1930’lu yıllarda Avrupa’da tahsil görmüş entelektüeller ve bilim adamlarının etkileri ile ülkeye taşınan bu düşüncenin amacı, çeşitli sebeplerle dejenere olan ırkı yeniden saf haline dönüştürmektir. Özellikle konu ile ilgili Almanya’da çıkan Sterilizasyon kanunu bilimsel ve siyasi çevrelerde geniş yankı uyandırmıştır.³⁰⁸ Bu bağlamda çocuk sahibi olmada sağlıklı ebeveynler teşvik edilmiş, sağlam çocukların aynı ırka mensup sağlıklı çiftlerden doğacağı düşüncesi ön plana çıkarılmıştır.³⁰⁹

Dönemde yayımlanan birçok dergi ve gazetelerde ve yayınlanan kitap ve edebi eserlerde görüldüğü³¹⁰ gibi *Çocuk*’ta da sağlık konusunda bilgi verici yazılar bulunmaktadır. Tifo, verem, sıtma, boğmaca, kızamık, kabakulak vs. hastalıklar hakkında açıklamalara yer verilmiştir. Tarcan “sağlığı korumak ve iyileştirmek bilgisine hıfzıssıhha” dendiğini ve hıfzıssıhhanın en büyük rol oynadığı alanın da bulaşıcı hastalıklar olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca hıfzıssıhhaya riayet etmeyen ve vücutlarına bakmayan memleketlerin veremden kasıp kavrulduğu eklemiştir. Her sene dünyanın dört bir yerinde binlerce insanın daha küçük yaşta canına kıyan bu hastalık için neler yapılması gerektiğini sıralamıştır. Ayriyeten, “Medenî hayatta ilerlemek, yükselmek için birinci şart sıhhatin muhafazasını bilmektir.” diyerek yükselmek ve ilerlemenin önündeki en büyük engel olarak sağlığı göstermiştir.³¹¹ Hastalık meselesine dikkat çekmek için İlhan S. Tanar ‘*Vücudumuzun Organları Konuşuyor*’ başlığı altında

³⁰⁷ *Çocuk*, 13 Mayıs 1938, Cilt: 2, Sayı: 86, s. 6. *Çocuk* dergisinde bu konuya ayrıntılı olarak girilmemiştir.

³⁰⁸ Yiğit Akın, *Gürbüz ve Yavuz Evlatlar- Erken Cumhuriyet’te Beden Terbiyesi ve Spor*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018, s. 114.

³⁰⁹ Öztan, a.g.e., s. 129-130.

³¹⁰ A.g.e., s. 134. Kuruma ait olan ve *Çocuk* dergisinden önce yayım hayatında bulunan *Gürbüz Türk Çocuğu* dergisinde de sağlık konusunda dikkatli olunmasına dair sözler sarf edilmiştir. Örneğin 4. sayısında; “*Çocuğun düşmanı milletin düşmanıdır. Çocukların başlıca düşmanları şunlardır: Bulaşıcı hastalıklar, verem, kızamık, kuşpalazı, tifo, arjifrenği. Bu gibi hastalıklara karşı dikkatli olunuz.*” denmiştir. Sağlıklı ve sağlam çocukların yetiştirilmesinin elzem olduğunu göstermek için 9. Sayıda; “*Sağlam çocuk yetiştiren bir millet hiç şüphe yok, kurar sağlam bir devlet*” denmiştir. Bkz. *Gürbüz Türk Çocuğu*, Aralık 1926, Sayı: 4, s. 32; *Gürbüz Türk Çocuğu*, Nisan 1927, Sayı: 9, s. 7.

³¹¹ “Sağlık Öğütleri- En Büyük Servet, En büyük Saadet Sıhhattir Sıhhatimizi Koruyalım!,” Selim Sırrı Tarcan, *Çocuk*, Eylül 1936, Cilt: 1, Sayı: 9, s. 6-8.

çocukların annelerden, babalardan ve öğretmenlerden sıklıkla duydukları nasihatleri bu kez de saç, göz, kulak, kol, bacak, mide, ciğerler, beyin, soluk borusu gibi uzuvları kişileştirilerek hikâyeci bir dille anlatmıştır.³¹²

Dergide hastalık konusuyla beraber genç vücutların hastalıklara yakalanmamaları ve sağlıklı bireyler olabilmeleri için neler yapılması gerektiği de açıklanmıştır. Özellikle kemik gelişimi çağında olan çocuklar için sütün öneminden bahseden Hekim Baba lakaplı yazar, çocuklarda süt içme alışkanlığı kazanmalarının önemli olduğunu vurgulayarak İngiltere’de yapılan bir araştırmada süt içen ve içmeyen çocuklar arasındaki farkın oldukça büyük olduğunu anlatmıştır. Hastalıklara yakalanmayan ve fiziki açıdan güçlü, dirençli kısaca gürbüz çocuklar olunması için süt içilmesi gerektiğini dile getirmiştir.³¹³ Hekim baba bir başka yazısında günde bir öğün et yenmesini önermiştir. Yazar, sığır etinin hazmı zor ve mideye ağır geldiği için kuzu, koyun, tavuk, hindi ve ülkemizde çokça çıkarılan balık etinin yenmesini uygun görmüştür. Et dışında önemli besin maddesi olarak yumurta, sebze ve meyveyi görmüş ve bunları yiyen çocukların gürbüz olabileceklerinden bahsetmiştir.³¹⁴

Sağlıklı beslenme konusunda dergi okul çağındaki çocukların sabah, öğle ve akşam yemeklerinde neleri yemeleri gerektiğini “*Gıdalarımız Neler Olmalıdır?*” başlıklı yazıda sıralamıştır. Besin değeri yüksek et, süt ve süt ürünlerine, meyve ve sebzeğe ağırlık verilmiştir.³¹⁵ Başka bir başlıkta ise Çocuk Hastalıkları Mütahassısı Dr. Fahriye Hanım bol beslenmenin üzerinde durmuştur. Doktor, aşırı derecede gıda alımının sonucunda hazım sıkıntısı çekileceğini dile getirmiş ve çocuk ölümlerinin en önemli sebepleri arasında gördüğü ishalin bu nedenlerle ortaya çıktığı vurgulayarak çocuklara yaşlarına ve özelliklerine göre yiyeceklerin verilmesi gerektiğini söylemiştir. Aşırı derecede yedirip içirdiği çocuğu için bir annenin ‘al yanaklı ve tonton’ olmasından ötürü övünç duymaması hatta aksine bu durumun ilerde oburluğa neden olacağını düşünerek gerekli önlemleri alması konusunda uyarmıştır. Doktor ishal, kabız vs.

³¹² “Vücudumuzun Organları Konuşuyor”, İlhan S. Tanar, *Çocuk*, 26 Şubat 1937, Cilt: 1, Sayı: 23, s. 5.

³¹³ “Sağlık Öğütlerim- Sağlam Yaşama Yolu”, Hekim Baba, *Çocuk*, 19 Mart 1937, Cilt:1, Sayı: 26, s. 5.

³¹⁴ “Sağlık Öğütlerim- Sağlam Yaşamamın Yolu..”, Hekim Baba, *Çocuk*, 23 Temmuz 1937, Cilt: 1, Sayı: 44, s. 12.

³¹⁵ “Gıdalarımız Neler Olmalıdır?”, *Çocuk*, *Çocuk*, 26 Şubat 1940, Cilt: 4, Sayı: 178, s. 3.

hastalıklar hakkında bilgilendirici kısımlarla da anneleri bilinçlendirmeye devam etmiştir.³¹⁶

Dergi sağlıklı beslenme konusuna ilaveten çiğ tüketilen sebze ve meyvelerin temiz yıkanması gerektiği meselesi üzerinde durmuştur. Hekim Baba, sebze ve meyvelerin iyi dezenfekte olmadan tüketildiği takdirde tifo ve dizanteri gibi bir çok tehlikeli hastalıklara yol açacağını söyleyerek bu konuda hem küçükleri hem de ebeveynleri uyarmıştır.³¹⁷

Besinlerin yanında çocukların kişisel temizliklerine dikkat etmeleri de üzerinde durulan konulardan biridir. Özellikle diş temizliğine önem veren dergi yazarları konu hakkında çeşitli uyarılarda bulunmuştur. Tarcan konuyla alakalı yazısında dişlerin hazım için önemli olduklarını dile getirmiş diş temizliği için nelerin yapılması gerektiğini anlatmıştır. Diş temizliği konusunda 2-3 yaşından itibaren ebeveynlerin eğitime başlamasının gerektiğini söyleyen yazar, diş çürüklerinin ilerde mide ve bağırsak hastalıklarına yol açabileceğinden bahsetmiştir. Dişçiye gitmek için illa dişlerin ağrmasına gerek olmadığından ve belirli periyodlarla bir dişçiye görünmenin doğru olacağından söz etmiştir.³¹⁸ Diş ile ilgili bir başka yazıyı Seniha Nihat Meriçelli çevirmiştir. Yazıda insan ve diğer yaratıkların dişleri hakkında bilgiler verilmiş, insan ağzında kaç çeşit diş olduğu ve ne vakit çıktıklarından bahsedilmiştir. Özellikle sağlam diş, çürük diş, ilerlemiş çürük diş ve dayanılmaz ağrılar veren diş görselleriyle konunun daha iyi kavranması istenmiş olup çürüğü engellenmek ve sağlıklı dişlere sahip olmak için dişlerin ve ağızın temiz tutulması mesajı verilmiştir. Bu konuda nasıl dişlerin fırçalanacağı uzunca anlatılmıştır. Ayrıca yazıda dudaklar kapıya benzetilmiş ve evin kapısının ne kadar düzenli ve dayanıklı olursa o kadar güven içinde yaşanılacağı ifade edilerek dudakların hayati öneme haiz olduğu ifade edilmiştir.³¹⁹

³¹⁶ “Bol Beslenme”, Çocuk Hastalıkları Mütchassısı Dr. Fahriye, *Çocuk*, İkincikânun 1936, Cilt: 1, Sayı: 1, s. 14-15.

³¹⁷ “Sağlık Öğütlerim- Sağlam Yaşamının Yolu..”, Hekim Baba, *Çocuk*, 23 Temmuz 1937, Cilt: 1, Sayı: 44, s. 12.

³¹⁸ “Diş Ağrılarının Önüne Nasıl Geçilir?” Selim Sırrı Tarcan, *Çocuk*, Temmuz 1936, Cilt:1, Sayı: 7, s. 5-6.

³¹⁹ “Ağız ve Dişler”, Çev. Seniha Nihat Meriçelli, *Çocuk*, 25 Haziran 1937, Cilt: 1, Sayı: 40, s. 6-7; “Ağız ve Dişler”, Çev. Seniha Nihat Meriçelli, *Çocuk*, 2 Temmuz 1937, Cilt. 1, Sayı: 41, s. 13. Cahit Uçuk tarafından yazılan ve TÇEK tarafından yayımlanan Türk İkizleri adlı kitapta da diş konusu işlenmiştir. Durak ve Parlak adlarındaki ikizler birbirlerine diş fırçalama konusunda hatırlatmalarda bulunmaktadır. Kahvaltıdan sonra dışarı çıkmaya hazırlanan iki kardeşten Durak kız kardeşinin yanına gelerek; “ Al

Beden temizliği de dergi kapsamına giren konulardandır. Dergide temiz olmak, temiz giyinmek ve temiz yerlerde yaşamak gibi konulardan bahsedilmiştir. Konuyla ilgili Rebia Şakir'in "Annemin Derdi" başlığıyla hikâyeci bir dille kaleme aldığı yazısı vardır. Küçük Ayla her sabah annesinin kendisini yıkadığından, temizlediğinden ve temizlik hakkında öğütler verdiğinden söz etmiştir. Anne; " *Kızım, temizlik kadar dünyada güzel şey yoktur. Güneş bile temiz evlere, temiz insanlara gelir. Kuşlar bile temiz bahçelere, temiz evlerin pencerelere konar, ancak oralarda şarkı söyler. Okul ancak temiz çocukları kabul eder!*" diyerek daha okula gitmeyen kızını temiz olmaya alıştırmaya çalışmıştır. Annesinin en büyük derdinin temizlik olduğunu söyleyen küçük kız neden böyle davrandığını annesine sorduğunda annesi, Âdem ve Havva ile ilgili bir hikâyeye anlatmıştır. Hikâyeye göre dünyada her şey yolunda gitmesine rağmen bu ilk insanların çocukları olmamaktadır. Havva kuşları, geyikleri, tavşanları, serçeleri, kazları, kurbağaları ve leylekleri gözlemledikten sonra sadece içmek için tükettikleri suyu temizlenmek için kullanmaları gerektiğini öğrenmiştir. Her ikisinin de suya girmesinden kısa bir süre sonra çocukları olmuş ancak onu doğduktan sonra hiç yıkamadıkları için ölmüştür. Çocuklarının hijyenik yetersizlik nedeniyle öldüğünü fark ettiklerinden sonra ilk insanlar ilerde doğacak çocuklarını susuz bırakmayacaklarına söz vermişlerdir. Âdem ve Havva'nın ilerde bir yavruları daha olmuş ve onu su ile her gün yıkamışlardır. Çocuk kısa sürede serpilmiş ve gürbüzleşmiştir. Bu hikâyeye yardımı ile anne kızının gürbüz ve sağlıklı bir birey olması için her gün yıkadığını açıklamıştır.³²⁰

Temizlik üzerine sadece yazı değil şiirler de yazılmıştır;

" Ben çok temiz bir çocuğum.

Temizliktir hemen huyum.

Pis olursam rahat etmem

Pisken okula da gitmem.

Her gün yüzümü yıkarım;

Saçlarımı hep tararım.

Tırnaklarım pırıl pırıl,

fırçanı dişini oğ!.. Ben aklına getirmesem sen unutacaksın hep!.." dedikten sonra Parlak biraz da utanarak; " *Eksik olma ecem.. Sen olmasan öğretmenimizin 'her gün dişini oğ' diye verdiği öğüdü yerine getiremeyecektim.*" demiştir. Bkz. Cahit Uçuk, *Türk İnkizleri*, Bilge Kültür Sanat Yayın, İstanbul, 2018, s. 141-142.

³²⁰ "Annemin Derdi" Rebia Şakir, *Çocuk*, 30 İnkinciteşrin 1940, Cilt: 5, Sayı: 209, s. 4,11.

*Temizliklerim harıl harıl.
Kundurularım boyalı,
Önlüğüm beyaz yakalı.
Öğretmen çok sever beni,
Kim sevmez temiz gezeni?
Mis gibi kokar her yanım,
Temizlikten kaynar kanım.
Pis çocukları sevmem,
Onlarla oyun gitmem.
Temiz ol da oynyalım.
Temizliği yaşatalım.”³²¹*

Şemsi Mutver okul çağındaki çocuklara hitaben yazdığı şiirinde özellikle salgın hastalıkların yayılma alanlarından biri olan okula öğrencilerin temiz gelmelerini vurgulanmıştır.

Dergi yaşanan yerlerin temiz olmasına, havadar olmasına özen gösterilmesini istemiştir. Hatta oda havalandırılmasını konu alan yazılar yazılmıştır. Evlerde bit, pire gibi haşerelerin türememesi için beden temizliği kadar ev temizliğinin de önemli olduğu çeşitli yazılarda dile getirilmiştir. Ancak dergi çocukların sağlıklı olması için evlerin havalandırılmasını yeterli görmemektedir. Her fırsatta havanın güzel olduğu günlerde bol bol temiz hava ve güneşten faydalanmaları gerektiği söylenmektedir. Bunun yanında muntazam uyku ve çeşitli hareketlerle vücudun sıhhatli olacağı vurgusu da yapılmaktadır.

*“Yürü, koş, atla, güreş! Pinekleme!”³²²
Güzelliğin iki şartı: Neşe ve hareket”³²³*

denilerek hareketli olunması istenmektedir. Koşunun insan sağlığı için önemini Akın Tokmaçoğlu ise küçük bir şiirle dile getirmiştir;

“ İyi oyundur koşu

³²¹ “Temizlik”, Şemsi Mutver, *Çocuk*, 24 Haziran 1938, Cilt: 2, Sayı: 92, s. 15.

³²² *Çocuk*, 14 Mayıs 1937, Cilt:1, Sayı: 34, s. 19.

³²³ Aynı sayı, s. 20.

Sporların en hoşu
İster bin, ister yüz koş
Hepsi birbirinden hoş
Adaleler sert olur,
Ciğerler sağlam kalır.
İyi oyundur koşu
*Sporların en hoşu..*³²⁴

Dergideki yazarlardan Büyükbaba olarak zikredilen yazar, sadece koşu ve yürüyüşlerin spor için yeterli olmayacağı görüşündedir. Genç ve dinamik bir hayat için dağlara tırmanmak, kayak yapmak, yüzmek, kürek çekmek, yelkenli kullanmak, binicilik, eskrim, boks, futbol, golf, tenis gibi birçok spor dalı ile ilgilenmenin gerekli olduğunu söylemiştir. Özellikle topluluk halinde oynanan oyunların kişinin sadece bedensel gelişimi için değil, aynı zamanda kişisel gelişimi içinde önemli olduğunu ifade etmiştir. Topluluk oyunlarının insanca ve toplumca yaşamının yüksek zevkini tattırması ve yolu yordamı öğretmesi bakımından oldukça önemli olduğunu açıklamıştır.³²⁵ Bu bağlamda dergide başta jimnastik olmak üzere atletizmden, voleyboldan, futboldan, basketboldan, tenisten, deniz sporlarından, yaz sporlarından, kış sporlarından, hatta güreşten bahsedilmiştir. Spor yazılarında kız-erkek³²⁶ ayrımı yapılmamış ve küçük okuyucuları teşvik edici örnekler³²⁷ verilmiştir.

Dergi ilk sayısında “Jimnastik nedir ve niçin yapılır?” sorusunu sormuştur. Soruyu cevaplayan isimsiz jimnastik öğretmeni, jimnastiğin sadece kol, bacak ya da gövde hareketlerinden ibaret olmadığını ve hareketlerin gelişigüzel değil belli metotlarla yapılan bir spor aktivitesi olduğunu dile getirmiştir. Zira ona göre rastgele yapılan

³²⁴ “Koşu”, Akın Tokmaçioğlu, *Çocuk*, 3 Kasım 1947, Cilt: 11, Sayı: 3, s. 10.

³²⁵ “Bizbize Konuşalım-Spor Yapınız..” Büyükbaba, *Çocuk*, 21 Mayıs 1937, Cilt: 1, Sayı: 35, s. 3.

³²⁶ “Kış Sporlarının En Eğlencelisi Karlı Dağlarda Yapılan Gezintiler ve Kaymalardır” başlığı altında kayak yapan kadın resminin yanında “Kayak sporunu yalnız erkekler değil genç bayanlar da büyük bir cesaret ve maharetle başarmaktadırlar” yazısı verilmiştir. Bkz. “Kış Sporlarının En Eğlencelisi Karlı Dağlarda Yapılan Gezintiler ve Kaymalardır”, *Çocuk*, 27 Ocak 1939, Cilt: 3, Sayı: 123, s. 10.

³²⁷ “Erciyeş Dağının Küçük Şampiyonu: Ülker” başlığı altında dokuz yaşında bir Türk çocuğunun cesurluğu, atılcanlığı ve çevikliği anlatılmıştır. Her yıl ağustos ve eylül aylarında Talas ve Kayseri’den birkaç grup tarafından çıkılan Erciyeş dağına o sene 36 kişilik bir grubun çıktığı bilgisi verilmiştir. Ayrıca grubun içinde dokuz yaşında ilkokul öğrencisi Ülker adında küçük bir çocuğun olduğu ve 12 kişinin pes etmesine rağmen onun direnerek 14 saat yol kat ederek başarı kazandığı söylenmiştir. Yazı, küçük okuyucuları tıpkı Ülker gibi dağa tırmanmaya çağırmıştır. Bkz. “Erciyeş Dağının Küçük Şampiyonu: Ülker”, *Çocuk*, 2 Temmuz 1937, Cilt: 1, Sayı: 4, s. 6.

hareketler insana fayda sağlamaz ve yine ona göre Jimnastik insanı yavaşa alıştırmaktadır ve bu yaşayış herkese lazımdır. Eğer yavaşlık olmazsa bir okulun, fabrikanın hatta ordunun işleri yolunda gitmez. Jimnastik ciğer dostudur, onun sayesinde ciğerler kuvvetlenir. Öğretmen jimnastikle eğitilen ulusların daha uzun ömürlü ve sağlıklı olduğundan söz etmiş ve ayrıca çocuklara bir öğütte bulunmuştur: “*Türk Cumhuriyetin öz evlâdı! Sağlam olmağa ve çok yaşamağa bak, bunun için bedenini cimnastikle eğit. Her sabah nasıl yüzünü yıkıyor, dişlerini ovuyorsan cimnastiği de yapmayı unutma!*” diyerek jimnastiği insan hayatı için elzem görmüştür.³²⁸ Jimnastiği önemseyen dergi, Öğretmen İlyas Sinal tarafından yaklaşık 29 hafta sürecek olan “*Haftanın Cimnastiği*” köşesini açmıştır. Burada öğretmen her hafta farklı hareket görselleri yardımıyla küçük okuyucuların neler yapması gerektiğini açıklamaktadır. Aynı öğretmen çeşitli sayılarda hareket gerektiren grup oyunları hakkında bilgi vermiş ve çocukların boş vakitlerinde vücutlarını zinde tutmalarını istemiştir.

Koşu ile beraber atletizm konusuna da yer verilen dergide Nüzhet Abbas’ın, Vildan Aşır’in ve ‘dayı’ olarak zikredilen bir kalemin yazısı bulunmaktadır. Abbas, dünya sporlarının ve oyunlarının en ilerisinde olan atletizmin, Yunanlılar ve Romalılardan geldiğini söylemiştir.³²⁹ Aşır’de eski Yunanlıların spor ve beden terbiyesine çok önem verdiklerini ve hatta atletizmin kolları olan koşu, cirit, disk gibi müsabakaların o dönemde yapıldığını anlatmıştır.³³⁰ Fakat ‘dayı’ diye nitelendirilen yazar bu düşüncelere katılmamıştır. Zira ona göre ata binmek³³¹ ve güreş yapmanın yanında eski Türklerin cirit atmak, ok atmak ve koşu yapmak gibi spor dallarında iyi olduklarından bahsetmiştir. Bu iki farklı görüşün altında o dönemde güdülen Türk tarih tezinin etkisi vardır. Tezin etkisini yazarın devam eden yazısında daha da net görmekteyiz. Ona göre

³²⁸ “Sağlık Öğütleri- Cimnastik Nedir ve Niçin Yapılır?”, Cimnastik Öğretmeni, *Çocuk*, İkincikânun 1936, Cilt: 1, Sayı: 1, s. 7.

³²⁹ “Yazları Hafif Atletizm Yapabiliriz!”, Nüzhet Abbas, *Çocuk*, 14 Temmuz 1839, Cilt: 3, Sayı: 147, s. 6.

³³⁰ “Küçük Sporunun Not Defteri”, Vildan Aşır, *Çocuk*, 5 Temmuz 1941, Cilt: 5, Sayı: 240, s. 12.

³³¹ Nüzhet Abbas Ata binmenin Türklerin ecdadından kalma bir spor dalı olduğu konusunda ‘Dayı’ ile aynı fikirdedir. Zira “*Ata Eşeğe Binmek*” başlıklı yazısında ata binmenin Türklerden kalma bir spor olduğundan, Türk süvarilerinin tarih boyunca millete şan ve ün kazandırdıklarından bahsetmiştir. Ülkenin neresine gidilirse gidilsin at yarışları için yerlerin ayrıldığını ve hatta düğünlerde derneklerde at yarışlarının yapıldığını anlatmıştır. Ata binmenin savaşta düşmana korku salan unsurlardan biri olduğunu dile getiren yazar, İsmet İnönü’nün bu konuya ehemmiyet vererek at yarışlarını teşvik edici çalışmalarda bulunduğu açıklamıştır. Bkz. “*Ata Eşeğe Binmek*”, Nüzhet Abbas, *Çocuk*, 4 Ağustos 1939, Cilt: 3, Sayı: 150, s.7,13.

eski Türkler kuvvetli ve gürbüzdüler. Hatta O, “Türk gibi kuvvetli” sözünün bundan dolayı söylendiğini ileri sürmektedir. Orta Asya’dan Tuna boylarını yerleşen ve burayı ulusuna ana yurt haline getiren Türk akıncıların Cermen ve Got sülalelerini güçleri ile kaçırdıklarını söylemiştir. Fakat Türklerin zaman içinde spor işinde gerilediklerini, gençlerin İstanbul sokaklarında spor adı altında faydasız oyunlar oynadıklarını, kahvehane köşelerinde süründüklerini anlatmıştır. Bu yüzden zamanla gürbüz vücutların yerine çelimsiz, kuvvetsiz vücutların memleketi kapladığını dile getirerek üzülmüştür. Meşrutiyet devrinde spor adına yapılan ilk hamlenin futbol olduğunu söyleyen yazar, futbolun zamanında sıhhi kaidelere göre yapılmadığından ve kemikleri henüz gelişmemiş olan çocukların oynamasından dolayı istifade edilemediğini de eklemiştir. Cumhuriyet devriyle birlikte spor ile ilgili yeni çalışmaların gündeme geldiğini ve hatta pratiğe döküldüğünü belirten yazar, çocukların eski Türkler gibi güçlü ve gürbüz olacağını ve hatta onların “Türk gibi kuvvetli” sözünü yeniden dünyaya duyuracaklarını düşünmektedir.³³² Yaklaşık bir yıl sonra derginin başka bir sayısında bu görüşe paralel bir şekilde Münevver Adalet bir başarı müjdesi vermiştir. “*Avrupa Güreş Şampiyonasında Yaşar’la Mustafa İkinciliği Nasıl Kazandılar?*” başlığı altında yazar, İsveç’te yapılan Avrupa güreş şampiyonasında milli güreş takımımızın en tehlikeli rakiplerle karşılaşmalarına rağmen muvaffakiyetler kazandığı ve hatta geçen seneki derecelerimizden daha iyi sonuçlar alındığını bildirmiştir. Bu yıl mühim dereceler almada ve “Türk gibi kuvvetli” sözünü yaşatmada etkili olan şeyin Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğünün çocukları daha müsabakaya 3 ay varken milli takım güreşçilerinin kampına almasına ve ciddi, süreklilik arz eden çalışmalarına bağlamıştır.³³³

Dergide çocuklara TÇEK’nin çocuk bahçelerinin yanında çocuk kamplarında ve izci kamplarında çeşitli sportif faaliyetlere imkân tanındığından bahsedilmiştir. Bu etkinlikler sayesinde çocuklar gerekli ekipmana sahip olunan spor dallarıyla uğraşabilmekte ve böylece vücutlarını zinde tutabilmektedirler. Ancak burada izci kampları için bir parantez açmamız gerekmektedir. Zira kamp sayesinde kız ve erkek çocuklar hem gelişim seviyelerine uygun idman yapmakta hem de militarist düşünceye

³³² “Bizbize Konuşalım- Spor ve Sporculuk, Dayı, *Çocuk*, 18 Mart 1938, Cilt: 2, Sayı: 78, s. 2,14.

³³³ “Avrupa Güreş Şampiyonasında Yaşar’la Mustafa İkinciliği Nasıl Kazandı?”, Münevver Adalet, *Çocuk*, 19 Mayıs 1939, Cilt: 3, Sayı: 139, s. 3.

paralel olarak bir asker gibi yetişmektedirler. Bu durum dergide spor üzerine önemli yazıların sahibi olan Nüzhet Abbas tarafından “*İzcilik*” başlığı altında özetlenmiştir. Yazar, uzun tatil günlerinde izcilik gezilerine çıkılmasının küçük yaşta çocuklar için çeviklik, atiklik ve gözü açıklık öğreteceğini dile getirmiştir. Ayrıca izciliğin ana kuralının kendi işini kendi yapmak olduğu ifade etmiş ve çocukların bu sayede ana kuzusu olmaktan çıkacaklarını belirtmiştir. Kendi yemeklerini yapan, yarı yolda çözülmeyecek düğümler bağlayan, disiplinli bir şekilde hareket eden, bayrak konusunda bilinçli olan, elbiselerini temiz tutan, millî marşa ve bayrağa karşı daha duyarlı olan izcinin ilerde iyi bir Türk genci olarak hayata atılacağını ve memlekete her alanda yardımcı olacağını savunmuştur.³³⁴

Son olarak bütün bu imkânlardan faydalanamayan ya da şartlar gereği spora zaman ayıramayan bağda, bahçede ya da tarlada çalışmak zorunda olan çocuklar için Nüzhet Abbas, onların yaptıkları bu aktivitenin de bir spor olarak adlandırılabilceğini dile getirmiş ve Türklerin en iyi bildikleri şeyin tarlada çalışmak, ekin biçmek olduğunu söyleyerek toprakla uğraşan güruhun Türkiye'nin geleceği adına önemli olduğunu vurgulamıştır.³³⁵

Konuyla ilgili bir değerlendirme yapacak olursak, dergi devletin devamı için sağlıklı bir nüfus oluşturma çabası içerisindedir. Zira yeni kurulan ve savaşlarda binlerce insanını kaybeden bir devlet için nüfusun miktarı haliyle önemlidir. Bu bağlamda sağlıklı bireylerin doğması ve yetişmesi için dönemde görülen salgın hastalıklarla nasıl mücadele edileceği konusu üzerinde durulmuştur. Ayrıca Osmanlı son döneminden beri üzerinde durulan ve askeri başarılar kazanılmasında elzem görülen beden terbiyesi konusuna da değinilmiş, çeşitli spor dalları hakkında bilgiler verilmiştir. Çocukları spor yapmaya teşvik etmek için eski Türklerin ne kadar sportmen bir yapıda oldukları belirtilmiştir. Dergi bu bölümde hem gürbüz ve sağlıklı, hem askeri açıdan kuvvetli hem de ülkeyi uluslararası arenada iyi temsil edebilecek bireylerin yetiştirilmesini istemektedir. Fakat bunu yaparken daha çok şehirli ve imkânları olan çocuklara seslenmiş, köylerde yaşayan, tarlalarda çalışmak zorunda kalan çocuklar için konuyla ilgili neler yapmaları gerektiğine dair açıklamaları zayıf kalmıştır.

³³⁴ “Spor Köşesi- İzcilik” Nüzhet Abbas, *Çocuk*, 5 Mayıs 1939, Cilt:3, Sayı: 137, s. 14-14.

³³⁵ “Orak Biçmek Tarlada Çalışmak”, Nüzhet Abbas, *Çocuk*, 28 Temmuz 1939, Cilt: 3, Sayı: 149, s. 6.

3.5. Karakterli Türk Çocuğu

Modern çocuk paradigması Osmanlı topraklarında ortaya çıkmasından itibaren ideal çocuğa atfedilen temel özelliklerin başında sosyo-politik kaygıların etkisi ile dürüstlük, tertiplilik ve çalışkanlık gibi erdemler gelmiştir. 1908 sonrasında çocuklardan dinî-kültürel referansların yanı sıra, vatan ve millet için doğru, dürüst, intizamlı ve çalışkan olmaları beklenmiştir. Cumhuriyet devrinde Türk ulusunun ve yurdun bekası ile refahı için daima doğru sözlü olmak ve sürekli çalışmak istenilen özelliklerin başındadır. Dönemin ders kitaplarından tutun da popüler neşriyate kadar konu doğrudan ya da dolaylı olarak işlenmiştir.³³⁶ *Çocuk* dergisinde de bu konu üzerinde durulmuş ve gerek doğrudan yazılan yazılarla gerek dolaylı olarak anlatılan küçük hikâyelerle konuya temas edilmiştir.

Milletvekili aynı zamanda öğretmen olan Selim Sırrı Tarcan “*Çocuklara Öğütlerim*” ve Terbiyeci Tarcan mahlası ile “*Yaşam Terbiyesi*” başlıkları altında çeşitli konularda çocuklara kıssadan hisseler vermiştir. Tarcan sadece çocuklar için değil, aynı zamanda anneler için de bir köşe oluşturmuş “*Annelere Öğütlerim*” başlığı altında kısa süreli de olsa yazılar yazmıştır. İlerleyen sayılarda Büyükbaba lakaplı yazar “*Bizbize Konuşalım*” köşesinde, Muazzez Tahsin Berkand ise M.B. kısaltması ile “*Çocuklarıma Öğütlerim!*” kısmında konuyla alakalı öğütlerde bulunmuştur.

Genel olarak dergiye baktığımızda üzerinde en çok durulan konu doğru sözlü, dürüst olmak ve yalandan kaçınmaktır. Konuyla ilgili Tarcan, doğruluk-samimiyet ve açık yürekliliğin birbirine geçen bir halka gibi girift ve çocukta aranan en kıymetli vasıflar olduğunu açıklamış, çocukların daha iyi anlamaları için cemiyet hayatında bu vasıfların nasıl işe yarayacağını örneklemiştir. Yazara göre, toplu olarak yaşayan medeni insanlar arasında geçim şarttır. Bu da birbirine inanan ve güvenen insanlar arasında sağlanır. Bunun için herkesin doğruyu sevmesi ve doğrulukla iş görmesi lazımdır. Toplu olarak yaşayan insanlar büyük taş köprüye benzerler. Bu köprünün dayanıklı olması için kemeri vücuda getiren taşların sağlam ve yerli yerinde olması gerektiğini açıklayan yazar, taşların her birini insan olarak nitelendirmiş ve insanlar ne kadar doğru, dürüst olurlarsa taşların da o derece sağlam olacağını ve üstünden geçenleri taşıyacağını dile

³³⁶ Öztan, *a.g.e.*, s. 104-105.

getirmiştir. Atalarımızın bütün dünyada bilinen adlarının; özü, sözü bir insan olduğunu söyleyen yazar, kendine ‘Türküm’ diyen her çocuğun bu sıfatları bünyesinde toplaması gerektiğini savunmuştur. İnsanlığın birinci vazifesi olarak; ne olursa olsun doğruluktan şaşmayan, söze kıymet veren ve onu doğru söyleyen, karşıdakini suiistimal etmeyen bireylerin olması gerektiğini dile getiren yazar, çocukların küçük yaşlardan itibaren daima doğru söylediklerini, hatta “*çocuktan al haberi*” sözünün buradan geldiğini ifade etmiştir.³³⁷ Yine aynı yazar doğru sözlü olmayı örneklemek için olmuş bir hikâyeye olarak zikrettiği “*Doğruların Yardımcısı Allah’tır*” başlığı altında Taksim’de şık bir binada oturan zengin bir iş adamın başından geçen bir olayı anlatmıştır. Bu zat, her salı evinde dostlarına çay ziyafeti vermektedir. Yine bir çay gününde sohbet çocuk terbiyesinden açılmış ve anne-babaların ahlak ve huyları üzerine yaptığı iyi ve kötü tesirler hakkında tartışılmıştır. Ev sahibi bu sırada başından geçen bir olaydan bahsetmiştir. Karlı bir akşam kızları ile sinemaya gidecek olan beyin arabasına oldukça kötü kıyafetli, 12 yaşlarında bir çocuk yaklaşmış kibrit satmak istemiştir. Fakat adam bozuk parası olmadığı için önce almak istememiş ancak daha sonra çocuk annesinin hasta olduğunu söyleyince bir lira vermiştir. Çocuk parayı bozdurmak için gitmiş fakat geri gelmemiştir. Üzerinden 4 gün geçtikten sonra bir çocuk evine gelip 95 kuruş para üstünü geri getirmiş, ilk çocuğun parayı bozdurmadığı için gelemediğini anlatmıştır. Üstelik o sırada kendisine araba çarptığını ve kırık bacağı ile günlerce evde yattığını dile getirmiştir. Adam çocuğun evine giderek dul kalan annesini tebrik edip bu kadar sefaletin, sıkıntının içinde borcunu düşünen bir çocuk yetiştirdiği için kendisiyle gurur duyması gerektiğini söylemiştir. Adam daha sonra çocuğu bir Alman hastanesine yatırmış, kadını ve iki çocuğunu himayesi altına almıştır. Şimdilerde bu iki çocuğun İstanbul Sanat mektebinde okuduğunu söyleyen yazar, o günlerin gözünde tekrar canlandığını ifade etmiştir.³³⁸ Konuyla ilgili bir başka hikâyeye de Sezaî Attilâ’dan gelmektedir. Yazar “*Bayram Hediyesi*” başlıklı hikâyede, fabrikada çalışan ustabaşı Ahmet’in doğru sözlü olması sonucunda elde ettiği başarı anlatılmıştır. Hikâyeye göre ustabaşı iki çocuklu bir ailenin reisidir. Aldığı maaş da onları kıt kanaat geçindirmektedir. Ahmet ve çalıştığı fabrikadaki başmühendis dışında lastiklerin sağlam olması için karıştırdıkları maddeyi bilen yoktur. Bir gün evine giderken başka bir lastik

³³⁷ “Doğru ve Doğruluk”, Selim Sırrı Tarcan, *Çocuk*, Ağustos 1936, Cilt:1, Sayı: 8, s. 3-4.

³³⁸ “Doğruların Yardımcısı Allah’tır”, Selim Sırrı Tarcan, *Çocuk*, 1 Birinci Kanun 1936, Cilt: 1, Sayı: 13, s. 6,13.

fabrikasının direktörü Cemil ile karşılaşmıştır. Cemil ona iş teklifinde bulunmuş ve hatta maaşını da üç katına çıkarma sözü vermiştir. Ahmet teklifi nazikçe reddetmiş ve Cemil Bey'e "*Ben namusumu para ile satacak bir adam değilim. Yavrularım var, onlara, namussuz bir adamın çocukları! Dedirtmem. Hayatım onlara ve millete aittir!..*" diyerek cevap vermiştir. Ertesi gün fabrika direktörü onu yanına çağırmış ve onu işten kovmuştur. Ahmet evini geçindirmek için gece gündüz ne iş bulduysa çalışmış ve çocuklarına cumhuriyet bayramında verdiği sözü tutmak için çabalamış nihayetinde onların istedikleri hediyeleri almıştır. Bu arada Cemil Bey, Ahmet'i her gün aramış ve yalvarmıştır. Ancak Ahmet iş teklifini kabul etmemiştir. Borçlar gırtlığa kadar gelmiş ve ev sahibi evden çıkarmak istemiştir. Tam bayram günü fabrika direktörü evlerine gelmiş ve Cemil'in kendi adamları olduğunu ve onu denemek için böyle bir plan yaptıklarını açıklamıştır. O günden sonra Ahmet direktör muavinliği görevine getirilmiş ve dürüst olduğu için mükâfatlandırılmıştır.³³⁹ Görüldüğü üzere her iki hikâyede de doğru ve dürüst insanların er geç mükâfatlandırılacağı mesajı verilmek istenmiştir. Aynı mesajı veren bir başka örnek, tarih yapıtlarından gelmektedir. "*Napolyonun Cevabı*" adlı yazıda Cahit Uçuk, Napolyon'un 350 mahkûmun bulunduğu bir cezaevini gezdiğini ve mahkûmlar ile görüşmeler yaptığını anlatmıştır. Görüşmeler esnasında bir tanesi dışında bütün mahkûmların iftiraya kurban gittiğini ve suçsuz olduklarını ifade etmiştir. İstisnai mahkûm ise, çiftçilik yaptığını ve bir zorbanın her yıl ona zulüm etmesi üzerine dayanamayıp onu parça parça ederek öldürdüğünü itiraf etmiştir. Bunun üzerine Napolyon tek doğruyu o mahkûm söylediği için hapisane müdüründen onu çıkarmasını teklif etmiştir.³⁴⁰ Yazar burada hakikati yalanla gizlemenin en kötü huy olduğunu ve daima doğru sözlü olunması gerektiğini vurgulamıştır. Yalan konusu üzerinde duran Muazzez Tahsin Berkand, yalancılığın insana ve topluma zarar verdiğini dile getirdikten sonra ileride hastalık derecesine gelmeden bu alışkanlıktan vazgeçilmesini tembihlemiştir. Küçük okuyuculardan ufak bir yalanın büyük felaketlere mâl olabileceğini düşünmelerini ve ona göre hareket etmelerini istemiştir. Yalan söylemenin sonunun hırsızlık, adam öldürme gibi kötü davranışlara evrileceğini ve hatta kişinin sonunun hapisane ya da darağacı bile olabileceğini açıkladıktan sonra yazar, Türk çocuğuna yakışan meziyetin her zaman dürüstlük, doğru sözlülük ve açık kalplilik

³³⁹ "Bayram Hediyesi", Sezaî Attilâ, *Çocuk*, İkinci Teşrin 1936, Cilt: 1, Sayı: 12, s. 8-9, 12.

³⁴⁰ "Napolyonun Cevabı", Cahit Uçuk, *Çocuk*, 12 Birincikanun 1942, Cilt:7, Sayı: 307, s. 3.

olduğunu söyleyerek yalandan kaçınmalarını öğütlemiştir.³⁴¹ Dergide “*Yalancının mumu yatsiya kadar yanar*” atasözü aralıklarla hatırlatılmakta, yalanların sonunda gün yüzüne çıkacağı vurgulanmaktadır. Konu ile alakalı olarak derginin önemli yazarları yanında küçük okuyuculardan da uyarılar gelmiştir. Örneğin; Okuyucularımızın Yazıları köşesinde ortaokul öğrencilerinden Perihan Eke, “*Yalancının Mumu Yatsiya Kadar Yanar*” başlığı altında yaşanmış bir olayı küçük okuyuculara ibret olsun diye aktarmıştır. Küçük çocuk yalancılığa Antalya’da Arap evlatlıkları Sevgi tarafından alıştırıldığını söylemiştir. İki de durmadan yalan söylediği için kimsenin sözlerine inanmadığını anlatan küçük çocuk, artık adlarının küçük yalancılara çıktığını dile getirmiştir. Gel zaman git zaman bilinmeyen bir sebepten ötürü Sevgi hastalanmış ve bu yüzden odaları ayrılmıştır. Kız bir gece Sevgi’nin yanına gittiğinde onun kıpırdamadan yattığını görmüş ve hemen annesine haber vermek için koşmuştur. Fakat annesi o çok yalan söylediği için ona inanmamış, sabah olduğunda durum anlaşılmış ve Sevgi’yi kaybetmişlerdir. Bu satırlardan sonra küçük çocuk “...*kardeşler! Size de öğüdüm olsun sakın yalan söylemeyin, ben, yalancı soyadımı üzerimden atıncaya kadar, birçok tehlikeler geçirdim...*” diyerek yalandan sakınmalarını istemiştir.³⁴²

Yalan konusu masallara da konu olmuştur. Öyle ki Büyükbabanın Masalları köşesinde büyükbaba 4 hafta sürecek olan “*Aksakalın Şeftalileri*” adlı masalı anlatmış ve yalancı bir çobanın başına gelenler küçük okuyucuların ibret alması için örnek vermiştir. Periler hükümdarı aksakal, yaşlandığı için devlet işlerini oğluna bırakıp uzak bir dağın eteğindeki billur sarayına çekilmiş ve orada kendini bahçesine adamıştır. Bahçesinde rengârenk çiçekler meyveler bulunmaktadır. Ancak bir gün en güzel on şeftalisinin yerinde olmadığını görünce çok hiddetlenmiş ve onları kimin çaldığını bulmak için aramaya koyulmuş, saraydaki herkesi sorgudan geçirmek üzere toplamıştır. Şüphelilerin etrafına fildişi kabızlı bastonu ile daire çizen aksakal, daireden çıkmalarını emretmiştir. Herkes çıkmasına rağmen 13 yaşındaki keloğlan çıkamamış ve bunun üzerine aksakal gerçekleri açıklamasını söylemiştir. Fakat keloğlan kendinin almadığını ısrarla dile getirmiş olmasına rağmen aksakal oğlanın ağzının yalancılıkta direnmesinden dolayı gözüne, ayağına ve eline doğruları sormuştur. Organlar doğruyu söyleyince aksakal

³⁴¹“Çocuklara Öğütlerim-Yalancılık”, Muazzez Tahsin Berkand, *Çocuk*, 2 Eylül 1938, Cilt:2, Sayı: 102, s. 9.

³⁴²“Yalancının Mumu Yatsiya Kadar Yanar”, Perihan Eke, *Çocuk*, 5 Mart 1937, Cilt:1, Sayı: 24, s. 15.

fildişi bastonu ile keloğlanın etrafına bir daire daha çizmiş ve herkesin oradan uzaklaşmasını istemiştir. O günden sonra bir daha keloğlanı gören olmamıştır.³⁴³ Her ne kadar hikâyede organlar dile gelse de gerçekte ağız dışında bazı organların gerek doğrudan gerek dolaylı olarak kendini ele verebileceği vurgusunu içinde barındırmaktadır.

Yalanın doğurgan bir özelliği olduğu ve yalanın bir başka yalanı doğurduğu gerçeğini Tevfik Abdurrahman Tanyolaç “*Yalan Doğurur*” başlıklı bir hikâyede göstermiştir. Ayşe adındaki küçük bir kız annesine yalan söylemiş ve o yalanı kapatmak için başka yalana sarılmıştır. Durum işin içinden çıkılmaz bir hale varınca annesi; “... *sözün namus olduğunu bilirsin. Yalan, doğurur. Bir tek yalan, o kadar doğurur ki, doğruyu söylemek istesen de, ilk yalanın doğurduğu yavrular arasında kalırsın. İstemeye istemeye yalancı olursun...*”³⁴⁴ diyerek kızına nasihatte bulunmuştur.

Dergide ideal çocuk tipine göre beklenen karakteristik özellikler bu anlatılanlarla sınırlı değildir. İstenilen vasıflar arasında iyi kalpli, saygılı, sevgili, sabırlı olmak da vardır. Ayrıca başkalarını da düşünen, kıskanç olmayan, dozunda şaka yapan, insanları kırmayan, hırçınlık yapmayan, öfkeli olmayan bireylerin yetişmesi de istenilmektedir ve geleceğin mimarı olacak çocukların bütün bu özelliklere sahip olması beklenilmektedir. Bu bağlamda devam edecek olursak konulara pedagojik açıdan yaklaşan Tarcan, iyi kalpli bir insanın hayata kıymamak, fenalık yapmamak, zararlı olmamak ve hıyanet etmemek gibi davranışlarla sınırlandırılmasının doğru olmadığını savunmuştur. Sadece insanlara değil, doğadaki bütün canlılara karşı iyi olmanın ve onlar için elden gelen her şeyin yapmanın iyi kalpli insan açıklamasının içini tam olarak dolduracağını dile getirmiştir. Empati becerisinin geliştirilmesi sayesinde kendini karşısındaki kişinin yerine koyan bireyin, sonuçları varsayacağını ve ona göre davranacağını anlatmıştır. Bazı insanların kendi hayatlarını tehlikeye atarak başkalarını kurtarmasını bir fedakârlık, insanlık ve hatta kahramanlık örneği olarak nitelemiştir. Bu kahramanlığın doktorları, hastabakıcıları ve insanlık için faydalı olan meslekleri icra eden kişileri de

³⁴³ “Büyükbabanın Masalları: Aksakalın Şeftalileri”, (Büyükbaba), *Çocuk*, 25 Haziran 1937, Cilt:1, Sayı: 40, s. 16; “Büyükbabanın Masalları: Aksakalın Şeftalileri”, (Büyükbaba), *Çocuk*, 2 Temmuz 1937, Cilt:2, Sayı: 41, s. 16; “Büyükbabanın Masalları-Aksakalın Şeftalileri”, (Büyükbaba), *Çocuk*, 9 Temmuz 1937, Cilt: 1, Sayı: 42, s. 16; “Büyükbabanın Masalları-Aksakalın Şeftalileri”, (Büyükbaba), *Çocuk*, 16 Temmuz 1937, Cilt:1, Sayı: 43, s. 16.

³⁴⁴ “Yalan Doğurur”, Tevfik Abdurrahman Tanyolaç, *Çocuk*, 22 Ocak 1937, Cilt:1, Sayı: 18, s. 15.

kapsadığını dile getiren yazar, çocukların kötü insanlar yerine iyileri örnek almalarını istemiştir. Ne ekilirse onun biçileceğini, iyilik beklemek için iyilik yapılması gerektiğini söyleyen yazar, muhtaç olanların imdadına koşulmasını, aciz görünen insanlara yardım edilmesini, iyilik yapılırken maddi ve manevi bir mükâfat beklenilmemesini söylemiş, insanlık vazifelerinden birinin iyilik olduğunu tekrar tekrar hatırlatmıştır.³⁴⁵ Konu dergide hikâyelerde de işlenmiştir. Yapılan iyiliğin karşılıksız kalmayacağını ve iyilik yapılmasından çekinilmemesi gerektiğini gösteren “*Karınca ile Güvercin*” adlı hikâyeyi Bekir Altan nakletmiştir. Karınca bir gün nehirdeki suya bakayım derken nehre düşmüş ve oradan geçen güvercin bir odun parçası ile onu kurtarmıştır. Bir zaman sonra bir adam ormanda kuş avlamaya çıkmış ve bu güvercine sessizce yaklaşmış tam vuracakken karınca güvercini uyarılmış ve onu ölümden kurtarmıştır. Bu bağlamda karınca da güvercine iyilik yapmış ve güvercinin yaptığı iyiliğe karşılık vermiştir.³⁴⁶

Tarcan’ın saygılı olma konusunda da dergide yazısı bulunmaktadır. Soyut bir kavram olan saygı kelimesini ilginç bir benzetmeyle anlatan yazar, yaptığı bu benzetmeyle konunun hitap ettiği yaş grubunu göz önünde tuttuğunu göstermektedir. Saygıyı bir saatin zembereğine benzetmiş ve nasıl zemberek bozulduğunda saat çalışmıyorsa saygı olmadan da insan olunamayacağını açıklamıştır. Ona göre saygı, her şeyin kıymetini göz önünde tutup öyle muamele etmektir. Yazar, konuya büyükleri de dâhil etmiş ve nasıl küçükler büyüğe saygı duyuyorsa aynı şekilde büyüklerin de küçüklere saygılı olmasını istemiştir. Bu bağlamda yazı sadece çocuklar değil aynı zamanda yetişkin insanlara hitap eden tarzdadır. Yazar konunun daha iyi anlaşılması ve nelerin saygı çerçevesinde algılanacağını çeşitli örneklerle izah etmeye çalışmıştır. Tarcan kör bir adamı elinden tutup karşıya geçirmenin, küçüklerin büyüklere karşı gelmemesinin ve onların sözlerini kesmemenin, büyüklere toplu taşıma araçlarında yer vermenin bir saygı göstergesi olduğunu; aynı şekilde büyüklerin de çocuklara iyi muamelede bulunmalarının, onların yanında küfür etmemelerinin, yalan söylememelerinin, küçüklerin yanında zararlı alışkanlıklar tüketmemelerinin bir saygı göstergesi olduğunu belirtmiştir. Zembereğin bozulmaması için evde, sokakta, okulda kısacası her yerde

³⁴⁵“Yaşama Terbiyesi- İnsanlığın Vazifesi”, Selim Sırrı Tarcan, *Çocuk*, Temmuz 1939, Cilt:1, Sayı: 7, s.3-4.

³⁴⁶“Karınca ile Güvercin”, Bekir Altan, *Çocuk*, 24 Aralık 1937, Cilt:2, Sayı: 66, s. 3.

saygılı olunmasını istemiş ve bu özelliğin de küçük yaşlarda edinilmesinin elzem olduğunu açıklamıştır.³⁴⁷

Sevgi ve saygının girift bir yapıda olduğunu ima eden Büyükbaba lakaplı yazar, ikisinin de insanların yaradılışına dayandığını söylemektedir. Atatürk, Fevzi Çakmak, İsmet İnönü gibi herkesin kalbinde yaşayan büyüklere karşı içimizde sevgi olduğu kadar saygının da bulunması gerektiğini ifade eden yazar; anaya, babaya, öğretmenlere saygılı olduğu kadar bayrağa, askere, izciye, erginlik marşına da saygılı olunmasını eklemiştir. Ayrıca Türk çocuğunun asker üniformasını ister nefer, ister mareşal kim giyerse giysin saygı göstermesinin bir borç olduğunu zikretmiştir. Polise, jandarmaya, bekçiye ezcümle sosyal düzeni koruyan kimselere saygılı olunmasını ve olmayanların da uyarılmasını istemiştir. Diğer taraftan yazar, toplumda huzurlu yaşanılması için nasıl kendi hakkımızı başkalarına çiğnetmiyorsak başkalarının hakkını da çiğnememeliyiz mesajını vermiştir. Bazı konularda örneğin, alışverişte ya da bilet almak için beklenen sıralarda başkalarının hakkını gözetip sıranın bozulmamasını hatta araya girenlerin uyarılmasını isteyen yazar, toplumda yaşamak için karşılıklı sevgi ve saygı dengesinin kurulmasına önem vermiş ve “ *...ne mutlu sizlere ki, sevgi ve saygıya öteden beri kalbinde yer, kafasında değer veren asil bir ulusun çocuklarısınız!*” diyerek zaten bu iki duygunun hali hazırda çocuklarda var olduğunu ya da kazanılmış olması gerektiğini ima ederek ebeveynlere gönderme yapmıştır.³⁴⁸

Toplumsal düzenin korunması açısından yetişen çocukların hodbin yani bencil olmamaları da istenilen özellikler arasındadır. Berkand, bencil sadece kendini düşünen insanların toplum içinde sevilip sayılmayacağını söyleyerek bu tür davranışlara sahip olan insanların en kısa zamanda kendilerine çekidüzen vermelerini istemiştir. Özellikle küçük yaşlarda bu davranışların alışkanlık haline gelmeden önüne geçilmesini öğütlemiştir.³⁴⁹ Dergide konu masallarla pekiştirilmiştir. Kızıma Masallarım köşesinde İlhan S. Tanar “*Bencil Devin Bahçesi*” masalında sadece kendini düşünen insanların hiçbir zaman mutlu olamayacağını ifade etmiştir. Yazarın mesajı, birlikte yaşadığımız toplumda yaptığımız hareketlerin başkalarına zarar vermemesine özen gösterme,

³⁴⁷ “Yaşam Terbiyesi-Saygı”, Selim Sırrı Tarcan, *Çocuk*, Haziran 1936, Cilt:1, Sayı: 6, s. 6-7.

³⁴⁸ “Bizbize Konuşalım-Sevgi ve Saygı”, (Büyükbaba), *Çocuk*, 18 Haziran 1937, Cilt:1, Sayı: 39, s. 3.

³⁴⁹ “Çocuklara Öğütlerim-Hodbinlik”, Muazzez Tahsin Berkand, *Çocuk*, 26 Ağustos 1938, Cilt:2, Sayı: 101, s. 9.

insanları sevme ve onların rahatlarını da kendi rahatımız kadar düşünüp ona göre hareket edilmesidir. Bu bağlamda 7 yıl kadar evine gelmeyen bir devin bahçesinin çocuklar sayesinde yeşil ve yemişli olduğunu fakat devin evine dönmesinden sonra her şeyin değiştiğini anlatan yazar, devin bahçeye çit çekmesi ile bahçede hayatın durduğunu, adeta kuru bir toprak gibi kaldığını söylemiştir. Aslında bahçe, çocuklar sayesinde hayat bulmaktadır. Bunu fark eden dev, çocukların bahçeye girmesini serbest bırakmış ve bahçe eski güzelliğine kavuşmuştur.³⁵⁰

Dergide bencilliğin yanında kibir ve kıskançlığın da iyi bir huy olmadığı vurgulanmaktadır. Çocuklara Öğütlerim köşesinde Berkand, bazı çocukların, fakir ya da çirkin olduğu için karşıdakini hor görmesinden şikâyetçidir. Bir insan talihsizlik yüzünden fakir kalacağı gibi her zenginin de alın teri ile o seviyeye ulaşamayacağını anlatmıştır. Başkalarının kazandığı parayla birine kibirlenmenin doğru olmadığından bahseden yazar, aynı zamanda kibirli olanların illa zengin olmadığını, herhangi bir nedenden ötürü kendini olduğundan farklı göstererek insanlar arasında kendini üstün gösterme ihtiyacı hissettiğini açıklamıştır. Fakir olduğu için babasını görüp tanımayanlardan, sırf gösteriş olsun diye haftalığını boş yere harcayan çocuklardan bahsetmiştir. Küçükken masum bir hareket olarak görülen kıskançlığın büyüdüktan sonra insanın bütün varlığını kavrayan bir ateş olduğunu ve insanı yaktığını dile getiren yazar, sürekli başkaları ile maddi ve manevi yönden karşılaştırma yapmanın insana zarar verdiğini söylemiştir. O, karşıdaki insanın maddi varlığını kıskanmak yerine onu nasıl elde ettiğini düşünerek kendilerini çalışmaya, çabalamaya vermenin daha doğru olduğunu düşünmektedir. Yazar, hem kendine hem de başkalarına dokunan bu huydan vazgeçilmesi için çalışılması ve iradeli olunmasını öğütlemiştir.³⁵¹ Konuyla ilgili dergide resimli hikâye de bulunmaktadır. “*Kıskançlığın Sonu*” adlı hikâyede Ayhan’ın çemberlerinden birini arkadaşını vermemesi sonucu başına gelenler anlatılmış, kıskançlığın iyi bir huy olmadığı ve paylaşımcı olunması gerektiği vurgulanmıştır.³⁵²

Dergide başkaları ile alay etmek, onları kötülemek yerine önce kendi hareket ve davranışlarına bakılmasının doğru olduğu ifade edilmektedir. Konu ile alakasının

³⁵⁰ “Kızıma Masallarım-Bencil Devlin Bahçesi”, İlhan S. Tanar, *Çocuk*, 11 Haziran 1937, Cilt:1, Sayı: 38, s. 12-13.

³⁵¹ “Çocuklara Öğütlerim-Kibir ve Kıskançlık”, Muazzez Tahsin Berkand, *Çocuk*, 2 İlkânun 1938, Cilt:3, Sayı: 115, s. 6.

³⁵² “Resimli Hikâye-Kıskançlığın Sonu”, *Çocuk*, 4 Haziran 1937, Cilt:1, Sayı: 37, s. 6.

olduğunu düşündüğümüz Büyükbabanın “Güngörmez’in Dört Armağanı” başlıklı masasında, bir köşkte Güngörmez adında bir bilgin oturmaktadır. Sürekli kitap okumakta ve hiç dışarı çıkmamaktadır. Kişinin ataları da aynı onun gibi yaşamıştır. Bir gün muhitin zengin ailelerinden olan yaşlı bir kadın, torunlarını onunla tanıştırmak için köşke getirmiştir. Hoş sohbet edildikten sonra Güngörmez onları ayrı ayrı yanına çağırıştır. Uğur’a kestane, Yıldız’a dört lokum, Güner’e yıldızlı dört çikolata ve Şenkıza dört şeker vermiş, hepsine ayrı ayrı bu verdiklerini şekerlemelerinin yendikçe kusurlardan birinin ortadan kalkacağını söylemiş ve bu anlattıklarının kimseye anlatmamalarını istemiştir. Uzun bir süre sonra Güngörmez iadeyi ziyaret yapıp yaşlı kadına gitmiş ve çocukların her birine yediklerinin işe yarayıp yaramadığı sormuştur. Şenkız dışındakiler şekerlemeleri kendi üzerlerinde değil kardeşlerinin kusurlarını kapatmak için kullanmış ve bu yüzden işe yaramamıştır. Şenkız ise annesinin gözünde kusursuz bir kız olmak ve ona kendine bir kat daha sevdirmek niyetiyle şekerlemeleri yemiştir. Sonuçta Şenkızın istedikleri olmuştur. Yazar diğerlerinin hatasını önce kendi kusurlarını görmeyip başkalarının kusurları ile uğraşmalarında bulmuştur.³⁵³

Ağız terbiyesi, düzeyli şakalar da derginin bir başka konusudur. Orhan Doğaner, bir insan terbiyeli olsa bile ağız terbiyesinden noksan olabileceğinden bahsetmiştir. Ağız terbiyesinin asıl terbiye mefhumunu tamamlayan unsur olduğunu dile getiren yazar, aile ve sosyal ortamlarda samimi görünmek için ‘ulan’ gibi tabirlerin kullanıldığı ve hatta bazen üstü başı gayet düzgün mevki sahiplerinin de bu sözleri saf ettiklerinden yakınmıştır. Bu bağlamda ağız terbiyesinin her yaş ve her mevkide lüzumlu olması gerektiğinin altını çizmiştir. İlk terbiyenin aileden sonra okuldan alındığından ve bu yüzden bu konuda büyüklerin hassas olması gerektiğinden bahsetmiştir. Okul devresindeki çocukların iyiyi, güzeli, kötüyü ayırt edebilecek kapasitede ve yaşta olduklarını dile getiren yazar, kötü sözler söylenildiği zaman kendilerini frenlemenin ya da söyleyenleri uyarmanın gerekli olduğunu zira ağız terbiyesinin bir borç olduğunu belirtmektedir. Her çocuk önce ailesini sonra da öğretmenlerini temsil edecekleri için bu konuya dikkat edilmesini ve kötü söz söyleyen arkadaşlara özenilmemesini, aksine bu

³⁵³ “Büyükbabanın Masalları: Güngörmez’in Dört Armağanı”, (Büyükbaba), *Çocuk*, 23 Temmuz 1937, Cilt: 1, Sayı: 44, s. 16; “Büyükbabanın Masalları: Güngörmez’in Dört Armağanı”, (Büyükbaba), *Çocuk*, 30 Temmuz 1937, Cilt:1, Sayı: 45, s. 16; “Büyükbabanın Masalları: Güngörmez’in Dört Armağanı”, (Büyükbaba), *Çocuk*, 6 Ağustos 1937, Cilt:1, Sayı: 46, s. 16; “Büyükbabanın Masalları: Güngörmez’in Dört Armağanı”, (Büyükbaba), *Çocuk*, 13 Ağustos 1937, Cilt:1, Sayı: 47, s. 16; “Büyükbabanın Masalları: Güngörmez’in Dört Armağanı”, (Büyükbaba), *Çocuk*, 20 Ağustos 1937, Cilt:1, Sayı: 48, s. 16.

arkadaşları kötü huylarından vazgeçirmek için çaba harcanmasını öğütlemiştir.³⁵⁴ Konuyla ilgili olarak dergi de Maarif vekili Hasan Ali Yücel'in bir yazısı paylaşılarak kaba, ağır sözlerin sarf edilmemesi gerektiği bir kez daha vurgulanmıştır:

“Yıkanmış bir vücut üstüne kirli çamaşır giymek ne kadar iğrendirici ise ruh temizliğine sahip olanların hareketlerinde ve bilhassa konuşmalarında dikkatsiz, kaba ve terbiyesiz olması da o kadar rahatsız edicidir... Samimilik, hiçbir zaman laubalilik değildir. Ciddi ve kibar olmayı meneden hiçbir müspet vasıf yoktur, sevimli, yiğit, doğru sözlü olmak için kaba olmaya muhtaç değiliz. Ahlak, içlerinizden dışarıya terbiye ve nezaket şeklinde kendini gösterir. Dışarıdan içeriye baktığımız vakitte de bu güzel tecellilere doğruluk ve açık yürekliliğin kaynak olduğu görülür. Onun için kendi kendinize karşı samimi ve doğru olmanız ne kadar lazımsa, etrafınızdaki insanlara karşı da samimi ve dikkatli olmanız o kadar zaruridir...”³⁵⁵

Kötü sözlerin yanında ağır şakaların yapılmamasına dair Berkand, empati yapılarak kendisine yapılması istenmeyen hareketlerin başkalarına da yapılmaması ve onları zor duruma sokulmaması konusunda uyarmıştır. Çocukların büyüdüğü vakit başkasının hakkına ve rahatına hürmet eden terbiyeli kimseler olmalarını eklemiştir.³⁵⁶ Şakacılığın iyi olduğu gibi bazen fena da olabileceği, zarif ve ince şakaların herkesin hoşuna giderken, kaba ve ağır şakaların insanlara rahatsızlık verebileceğini ve bunun da arkadaşlık ilişkilerini zedeleyebileceğini dile getirmiştir. Hatta kaba şakaların sadece arkadaşlarına değil bazen büyüklere, akrabalara, aile dostlarına yapıldığını ve bu haliyle ebeveynleri müşkül duruma sokulduğunu söyleyen yazar, ayrıca düşüncesizce yapılan şakaların acı sonuçlar da doğurabileceğini belirtmiştir.³⁵⁷ Dergide el şakası konusunda da uyarı niteliğinde hukukçu bir yazarın yazısı vardır. Yazar, el şakasının karşıdaki insana zarar verecek boyutlara ulaşabileceğini ve bu bağlamda yapanın hem vicdan azabı çekeceğini hem de kanuni kaidelere uymak zorunda kalacağını açıklamış, hatta anne, baba ve sevdiklerinden ayrılıp ceza çekmek zorunda bile kalılabileceği

³⁵⁴ “Küçüklere: Ağız Terbiyesi”, Orhan Doğaner, *Çocuk*, 17 Şubat 1939, Cilt: 3, Sayı: 126, s. 16-17.

³⁵⁵ “Sayın Maarif Vekilimizden Türk Öğrencilerine”, Hasan Ali Yücel, *Çocuk*, 4 Birinciteşrin 1943, Cilt: 7, Sayı: 344, s. 3.

³⁵⁶ “Çocuklara Öğütlerim-Laubalilik”, Muazzez Tahsin Berkand, *Çocuk*, 16 Eylül 1938, Cilt:2, Sayı: 104, s. 15.

³⁵⁷ “Çocuklara Öğütlerim-Ağır Şakalar Yapmayınız!”, Muazzez Tahsin Berkand, *Çocuk*, 24 Şubat 1939, Cilt:3, Sayı: 127, s. 3.

söyleyerek küçük okuyucuları yapacakları şakalar üzerinde düşünmeye davet etmiştir.³⁵⁸

Şakalar dışında ağızdan çıkan sözlerin de düşünülüp sarf edilmesini öğütleyen bir yazı da “*Ne Fena Şey...*” başlıklı altında Büyükbaba lakaplı yazar tarafından kaleme alınmıştır. Yazar, bir çocuğun kardeşinin bir hareketine gücenip ona ‘eşek’ demesinin aslında herkesin gözünde onu küçük düşürme amacı olduğunu ve yapanın bundan zevk duyduğunu belirtmiştir. Küçük düşürücü sözden sonra yapanın yine kardeşine ‘kardeşim’ diye hitap ettiği zaman ‘insanlık şerefinden düşmüş olan bir mahlûka’ kardeşim demenin ne kadar doğru olduğunu sorgulatmıştır. Bu şekilde söz söylemenin insana hiçbir şey kazandırmayacağını ifade eden yazar, insanları kaybetmemek için kötü sözlerin sarf edilmemesini istemiştir. Sadece kardeşe değil, aynı zamanda okulda, sokakta konuşulan arkadaşlara da bu sözlerin söylenmemesi gerektiğini eklemiştir. Bazı çocukların bu sözleri büyüklerden öğrendiklerini söyleyebilme ihtimalini de göz önünde tutarak yazar, onların büyüklerine itaat göstermeye borçlu olduklarını fakat onların her yaptığını taklit etmenin de doğru olmayacağını açıklamıştır. Onların büyüklerinin yetiştiği devirde olmadıklarının altını çizerek Cumhuriyet devrinde büyüdüklerini, bu yüzden fena ve çirkin sözlerin sarf edilmesinin doğru olmadığını, büyüklerden bu sözlerini duyduklarında onları ayıplamalarını ve içlerinden ‘fena söz söylemek kötü bir şey’ diyerek ağızlarından böyle sözlerin çıkmasını engellemelerini dilemiştir.³⁵⁹

Şaka konusunun yanında Berkand, dergiye hırçın, öfkeli ve huysuz olunmamasına dair ders veren örnekler sunmuştur. Yazarın “*Hırçın Kız*” başlıklı yazısının amacı, hırçınlığın kötü bir şey olduğunun empati kurarak anlaşılmasına yöneliktir. Hikâyeye göre, anne ve babasının tek çocuğu olan Naile, evde sadece hizmetçilere değil aynı zamanda anne ve babasına da hırçınlık, şımarıklık ve her söylenilenin tam tersini yapmaya başlamıştır. Yaz tatilinde annesi ile beraber anneannesi ve teyzesinin yanına giden Naile, kuzenleri ve onların arkadaşları ile de anlaşamamıştır. Onun isteği herkesin onunla meşgul olması, bütün ilgilerin kendi üzerinde toplanmasıdır. Arkadaşları ile anlaşamadığını ve mutsuz olduğunu gören anneannesi, onu yanına çağırması ve neden böyle olduğunu sormuştur. Naile annesine arkadaşlarının kendisi ile alay ettiğini

³⁵⁸ Hukukçu Ağabeyin Öğütleri- El Şakası Yapmayınız!”, O. D., Çocuk, 26 Mayıs 1939, Cilt: 3, Sayı: 140, s. 2-3.

³⁵⁹ “Bizbize Konuşalım- Ne Fena Şey...”(Büyükbaba), Çocuk, 26 Kasım 1937, Cilt:2, Sayı:62, s. 2.

söylemiştir. Anneannesi onun arkadaşları ile olan diyalogunu gizlice kaydetmiştir. Kaydı ona dinlettiğinde durumun tam tersi olduğunu fark eden küçük kız; hakaret etme, kibir ve emir cümleleri kendisinin kullandığını işittikten sonra çok utanmış ve o günden sonra daha dikkatli olmaya başlamıştır. Tatilin sonunda evlerine döndüklerinde annesi kızının kendisine çeki düzün verdiğini, değişmeye başladığını ve uysal bir kıza dönüştüğünü görmüştür.³⁶⁰ Huysuzluk konusunu yine bir hikâye üzerinden anlatmayı tercih eden Berkand, Selma isminde hiçbir şeyi beğenmeyen huysuz bir kızı incelemiştir. Ne istediğini neden hoşlandığını bilmeyen Selma, ‘ben bunu istemem’ demeyi adet haline getirmiş ve bu yüzden elinden gelse arkadaşlarına yaptığı gibi ailesine de ‘sen git, senden hoşlanmadım’ gibi sözler sarf edecektir. İlerleyen zamanda annesi ile bir anlaşma yapan Selma, bir ay boyunca sadece annesine istediklerini yaptıracak fakat bir ay sonra bu sefer Selma da annesinin bütün isteklerini yapacak ve güler yüzlü bir çocuk olacaktır. Selma’nın ilk ay her istediği olmuş ve ikinci ayda ise annesinin isteklerini yapmıştır. Selma’nın ilk on beş gün bu durum zoruna gitse de, sonradan alışmaya başlamış ve yavaş yavaş düzelmiştir. Artık huysuzluk etmeyen küçük kız, sadece evinde değil okulda arkadaşlarına, öğretmenine ve bütün akrabalarına iyi davranmaya başlamıştır.³⁶¹ Hikâye aracılığıyla yazar, çocuklarda istenmeyen huyların değiştirilmesi için sadece çocukların değil aynı zamanda ebeveynlerin de çabalamasını beklemektedir. Çocukların öfke patlamalarının nelere mâl olacağını göstermek için önce Berkand, ‘*öfkeyle kalkan zararlar oturur*’ sözünü hatırlatmış ve bir işin yoluna girmesi ya da yolunda gitmesinin her zaman mümkün olmayacağını, böyle durumlarda suçu başkalarında aramak ya da başkalarını sorumlu tutarak onlara bağırarak, çağırarak ve zarar vermenin doğru bir davranış olmadığını örnekler vererek açıklamıştır. Hareketlerin sonucunda karşıdaki insana ya da herhangi bir nesneye, maddeye zarar vermesinin üzüntüsünün yıllarca geçmeyeceğini söyleyen yazar, öfke halinde sessizce birden ona kadar sayılmasını önermiştir. Kişinin öfkenin şiddetinin

³⁶⁰ “Çocuklara Öğütlerim-Hırçın Kız”, Muazzez Tahsin Berkand, *Çocuk*, 24 Mart 1939, Cilt: 3, Sayı: 131, s. 3.

³⁶¹ “Çocuklara Öğütlerim- Huysuzluk”, Muazzez Tahsin Berkan, *Çocuk*, 7 Nisan 1939, Cilt:3, Sayı: 133, s. 3.

azalması ile daha sağlıklı düşüneceğini anlatarak küçük okuyuculara öfke kontrollerini sağlamalarını ve her durumda sakinliklerini korumalarını öğütlemiştir.³⁶²

Geleceğin mimarı olacak olan çocukların sabırlı olması da derginin beklentilerinden biridir. Konuyla alakalı 1790 yılında ölen Amerikan fizikçi ve ahlakçı Franklin'in "işlerinizin iyi sonuçlar vermesi için sebatlı olmamız gerekir" sözü hatırlatarak başarının sabırdan geçtiği vurgulanmıştır.³⁶³ Sabır dışında dergide çocukların neşeli, güler yüzlü ve tatlı dilli olmaları gerektiği konularına yer yer hikâye ve yazılarda değinilmiştir. Ayrıca içki, sigara gibi zararlı alışkanlıkların tüketilmemesine, düşünmeden hüküm verilmemesine, gösterişten uzak durulmasına, taklitçilikten kaçınılmasına ve insanlara adaletle yaklaşılmasına dair bazı söylemlerde bulunulmuştur. Bütün bunların yanında korkusuz bireylerin yetiştirilmesi dergide genişçe yer tutan konulardan biridir. Konuyla ilgili Berkand, küçük çocuklar arasında cesur olanlar olduğu gibi korkak olanların da olduğunu, özellikle bazı cesur kız çocuklarının korkak ağabeyleri ile dalga geçtiğini ve bu durumun ağabeyleri açısından affedilmez bir sorun olduğunu açıklamış, yarın asker olacak erkek çocuklara ya da memuriyetleri sebebiyle dağ, bayır aşacak çocuklara cesur olmaları gerektiğini anlatmıştır. Ayrıca yazar, bazı çocukların okula gidecek yaşlarda olmasına rağmen tek başlarına yatmaktan korktuklarını, başka odalara gidemediklerini, gece uyandıklarında yanlarındaki insanları uyandırdıklarını, şimşek ve gök gürültüsünden korktuklarını açıklamış ve korkaklıktan kurtulmak için korkacak bir şeyin olmadığını ve korkunun ayıp ve insana yakışmayacak bir durum olduğunu tekrarlamalarını isteyip, ona göre hareket etmelerini söylemiştir. Bir defa cesaret edip korkularının üzerine gidenlerin yavaş yavaş alışacaklarını ve korkmayacaklarını anlatmıştır. Korkak insanların büyüdüklerinde de korkak, evhamlı ve kuruntulu olacaklarını, korkuları yüzünden telaş ve heyecan içinde kalacaklarını, kendilerini küçük ve aciz hissettireceklerini dile getiren yazar, kendilerine korkak denmesine meydan verilmemesi için korkunun üzerine gidip onu yenmelerini öğütlemiştir.³⁶⁴ Korkuyla alakalı olarak dergide mistik, doğaüstü şeylere, hurafelere de inanılmaması yönünde yazılar yazılmıştır. Ancak zaman zaman dergide bazı masal,

³⁶² "Çocuklara Öğütlerim-Öfke", Muazzez Tahsin Berkand, *Çocuk*, 14 İlkteşrin 1938, Cilt:3, Sayı: 108, s. 16.

³⁶³ "Balta", Çev. T.H., *Çocuk*, 3 Eylül 1937, Cilt: 1, Sayı: 50, s. 16.

³⁶⁴ "Çocuklarıma Öğütlerim-Korkak Olmayınız", Muazzez Tahsin Berkand, *Çocuk*, 3 Şubat 1939, Cilt: 3, Sayı: 124, s. 3.

hikâye ya da öykülerde perilerden, cinlerden, büyücülerden, umacılarından ve mistik hayvanlardan bahsedilmektedir. Dergideki bu çelişkiyi çözmek için yazıldığını düşündüğümüz bir yazıda, eskiden çocuklara anlatılan bu tür şeylerin şimdilerde yalnızca meraktan, vakit geçirmek amacıyla dinlendiği söylenmiş ve onların hayatta yeri olmadıklarının bilindiği açıklanmıştır.³⁶⁵

Dergide üzerinde durulan bir diğer konu çalışkan bireylerin yetiştirilmesidir. Bu bağlamda hem çalışkanlık hem disiplin, hem planlı ve programlı olma hem de zamanı etkili kullanma gibi konulardan bahsedilmiştir. Tarcan, tembellik ve çalışkanlık arasındaki ayrımı göstermek için bir örnek vermiştir. Sabah evden çıkıldığında her bir taraftan koşturan insanların görüldüğünü ve hepsinin vücuttaki kan gibi hareket halinde olduğunu söyleyen yazar, bir de sokakta aylak aylak dolaşan bir adamdan bahsetmiştir. Bu adamın yapacak bir işi olmadığı için miskin miskin dolaşmaktadır. Bir toplum veya devlet zenginse bu durum çalışkanlıktan geçmektedir. Evlerimizi, yollarımızı aklımıza gelecek her şeyi yapan birileri vardır. Eğer bunlar işlerini yapmasaydı düzen bozulurdu ve kaos ortamı doğardı. Aynı şeyi aile için de söylemiştir. Çocuklar için de üzerlerine düşen görevleri yerine getirmeleri yönünde ikazda bulunmuş ve 6 yaşına gelmiş bir çocuğun kendi başına giyinmemesini, yememesini ve odasını toplamamasını kınamıştır. Çünkü o, çalışkanlığın çocukluk yaşlarda öğretilmesinden yanadır. Ona göre çalışkan ailelerin evleri muntazam ve temiz olur, tembel bir ailenin evi ise karmakarışık, tertipsiz ve kirlidir. Tembelliği karakış uykusuna benzeten yazar, insan boş oturmaya alışınca çalışmanın kendisine güç geleceğini anlatmış ve onun için daima çalışmayı, boş durmamayı öğütlemiştir.³⁶⁶ Çalışkanlığın ömür boyu sürdürülmesi gereken bir alışkanlık olması gerektiği sayılarda yinelenmiştir. Konuyla alakalı olarak İnönü'nün; *“Çok çalışkan adam istiyoruz. Geçirdiğimiz mesai hayatında, bir gün size belki ağırlık veren hayattan kurtulacağız hayalini zihninizden çıkarmayınız! Mektepten çıktuktan, saçınız ağardıktan, hatta Başvekil olduktan sonra; mektepte talebeymiş gibi çalışmalı, uğraşmalısınız.”*³⁶⁷ sözleri paylaşılmıştır.

³⁶⁵ “Ninenin Anlattığı Masallar”, *Çocuk*, İkinci Kânun 1941, Cilt: 6, Sayı: 217, s. 6.

³⁶⁶ “Çocuklara Öğütlerim-Tembeller ve Çalışkanlar”, Selim Sırrı Tarcan, *Çocuk*, 5 Mart 1937, Cilt: 1, Sayı: 24, s. 7.

³⁶⁷ *Çocuk*, 6 Senteşrin 1939, Cilt: 4, Sayı: 162, s. 3

Tembellik konusuna TÇEK namına İstanbul radyosunda verilen bir konferansta bilimsel açıdan bakılmıştır. Konferans daha çok ebeveynleri bilinçlendirme yöneliktir. Zira yazıda çocukların tembel ve dikkatsiz olmalarının altında yatan sebep aranmaktadır. Bu bağlamda yazıda ailelerin çocukların doğumdan sonra işlerinin bitmediği, aksine o günden sonra başladığı ifade edilmektedir. Uzun bir süre evde kalan çocuk için mektebin dönüm noktası olduğu söylenmektedir. Çocuk, o zamana kadar bir ev çocuğu iken, o saatten sonra bir cemiyet çocuğu olur. Bu açıdan çocuğa sarf edilecek dikkatin daha fazla olması gerektiği vurgulanmıştır. Zira çocuğun vücudundaki bir kusur ya da bir hastalık gözden kaçırıldığında çocuk tembel, dikkatsiz, yaramaz, huzursuz olabilir. Ancak ailelerin neden böyle olduğuna dair yeteri kadar araştırma yapmamaları yazıda eleştirilmiştir. Tembel olduğu için hekime götürülen çocukların birçoğunda yorgunluk hali görülmekte olduğu belirtilmiş ancak buna aşikâr bir sebep bulunamadığı eklenmiştir. Fakat daha ayrıntılı bir incelemeden geçirildiğinde bazı çocuklarda bu soruna guatr, böbreküstü bezlerinin sebep olabileceği tahmin edilmiştir. Bu gibi sıkıntıların çocukta ruhi bir gerginliğe neden olacağı ifade edilerek bu tarz rahatsızlığa sahip olan çocukların tedavisinden sonra tembelliğin yerini çalışkanlığın alacağı söylenmiş, ailelere önceden teşhisin önemli olduğu ve sorunların derinleşmeden giderilmesi gerektiği uyarısı yapılmıştır.³⁶⁸

Dergide çalışkan olmayı etkileyecek alışkanlıkların yanı sıra düzenli ve disiplinli olmaya yönelik yazılar da kaleme alınmıştır. “Bizbize Konuşalım” köşesinde dayı lakaplı yazar yarınki ödevleri yerine getirmek için bugünden disiplinli olunmasının alışkanlık haline getirilmesini istemiştir. Kelimenin kökünün Batıdan geldiği, fakat disipline edilme konusunda ezelden beri Türk milletinin kabiliyetli olduğuna vurgu yapan yazar, sadece askerî alanda değil, okulda, sporda, büroda, fabrikada kısacası her yerde disiplinli olunması gerektiğinin altını çizmiştir. Yazar sağlıklı olmak için de disiplinli olunması gerektiği uyarısında bulunmuş vaktinde yemek yenmesi, uyunması ve eğlenilmesi üzerinde durmuştur.³⁶⁹ Bir başka yazıda ise, çocukların ilerde büyük adamların yerlerini alacakları ve bu görevlerde ezilmemeleri için erken yaşlardan başlayarak oralara layık bir şekilde yetiştirilmeleri gerektiği savunulmuştur. Bunun için

³⁶⁸ “Çocuk Esirgeme Kurumu Namına İstanbul Radyosunda 28.4.938 Verilen Konferanslar”, *Çocuk*, Temmuz 1936, Cilt:1, Sayı: 7, s. 18-20.

³⁶⁹ “Bizbize Konuşalım- Disiplin”, Dayı, *Çocuk*, 3 Haziran 1938, Cilt:2, Sayı: 89, s. 2.

de daha en baştan yapılacak şeyin disiplinli olmak olduğunu ifade eden yazar, disiplin kelimesinin manasının çarpıtıldığını düşünmüş ve disiplinin körü körüne itaat olmadığını, hürriyeti sınırlandırmanın aksine onu idman ettiğini öne sürmüştür. Disiplinin aynı zamanda hürriyet olduğunun altını bir kez daha çizen yazar, disiplin olmadığı zaman hürriyetin de var olmayacağını açıklamış ve disiplini sosyetenin devamı için zaruri görmüştür. Ayrıca disiplinin intizamlı birlikte düşünülmesi gerektiğini ve aksi durumda anarşinin baş göstereceğini ve bu durumun da sosyeteye zarar vereceğini belirtmiştir. Böyle bir halde memlekette birliğin kaybolacağını ve ülkenin zayıflayıp, parçalanacağını ileri sürmüştür. Disiplinin toplumun en küçük yapı taşından başlanarak toplumsal ilişkilere doğru evrildiğini, yani ailede herkesin belli bir disiplin içinde hak ve ödevlerini bilmesi halinde toplum içindeki görevlerine yabancılaşmadan kabul edeceklerini açıklamıştır. Okulda ise disiplini müdürün sağlayacağını düşünmektedir. Türklük camiasının gerek tarihte gerekse hâlihazırda disiplinli bir camia olduğunu söyleyen yazar, disiplinli olma konusunda çocuklardan gelişme göstermelerini istemiştir.³⁷⁰

Disiplinin yanında başarılı ve çalışkan olmak için planlı ve programlı olunmasına, zamanın etkin ve verimli kullanılmasına dikkat edilmesi gerektiği de dergide üzerinde durulan konulardandır. Konuyla ilgili Berkand, her işin zamanında yapılmasının öneminden bahsetmiş ve uyku, yemek, ders, oyun saatlerinde ilgili aktivitenin yapılmasının gerektiğini dile getirmiştir. Ayrıca günü gününe çalışmanın da önemli olduğunun altını çizmiş ve bu çalışma alışkanlığının, son gün çalışmadan daha kalıcı olduğunu söylemiştir. Son olarak yazar derslerin hafife alınmaması gerektiğini ve onlara gereken zamanın ayrılmasının önemli olduğunu açıklamıştır.³⁷¹

Planlı programlı olma mevzusu sadece yazılarda değil aynı zamanda şiirlerde de işlenmiştir. Örneğin Bekir Altan;

*“... Yapacağın işi bil,
Gür bir planla çalış,
Planlı çalışmaya
Bu genç yaşında alış..*

³⁷⁰ “Disiplin”, Orhan Doğaner, *Çocuk*, 13 Ocak 1939, Cilt:3, Sayı: 121, s. 8-9.

³⁷¹ “Çocuklarıma Öğütlerim”, Muazzez Tahsin Berkand, *Çocuk*, 27 Mayıs 1938, Cilt: 2, Sayı: 88, s. 3.

*Bugün olan işini
Hiç yarına bırakma.
Birini bitirmeden
Bir yenisine bakma..*³⁷²

diyerek erken yaşlarda bu alışkanlığın kazanılmasını istemiştir.

Başlıkla alakalı olarak üzerinde duracağımız son husus, adab-ı muaşeret kurallarına ilişkin yazılan yazılara dairdir. Uygar ve çağdaş bir topluma dönüşülmeye çalışıldığına atıfta bulunan Tarcan, okullarda bellediğimiz ilimlerin dışında da bilinmesi gereken şeylerin olduğunu söylemiş ve bunların anne, baba, öğretmenler, tanıdık ve tanımadık insanların hareket ve davranışlarından öğrenildiğini belirtmiştir. Bunlara örnek olarak; oturup kalkma, yemek yeme, giyinme gibi hareketleri göstermiş ve hepsinin ayrı bir terbiyesi olduğunu, bu terbiyeleri öğrenmeyen insanların kaba, saygısız olacağını anlatmıştır. Daha sonra bu kurallardan birine örnek olarak nasıl selamlaşılır? hususuna değinip şapka ve kasket çıkarmanın selamlaşmada önemli olduğunu açıklamıştır.³⁷³ Aynı yazar başka bir yazısında sofrada adabından bahsetmiş; sofraya nasıl oturulacağı, sofrada nasıl yemek yeneceği ve nasıl davranılacağı gibi konularda çocukların uyması gereken kuralları sıralamıştır.³⁷⁴

Görüldüğü gibi dergi karakteristik özellikler açısından geçmişten bu yana devam eden beklentiler üzerinde durmuştur. İstenilen davranışlar hakkında yazarlar daha çok dergideki önemli çalışmalarıyla tanınan yazarlar olup aynı zamanda konuya hakim olan kimselerdir. Yazarlar, hitap ettikleri kitlenin yaş özelliklerini dikkate alarak ağır olmayan açıklamalarda bulunmuşlar, gerektiğinde çeşitli hikâyeler aracılığıyla konuyu daha açık hale getirmişlerdir. Konular her ne kadar çocuklara hitaben yazılsa da beklenti sadece onlarla sınırlı kalmamıştır. Yetişkinlerin ve ebeveynlerin de dikkat etmesi gereken hususlar zaman zaman yazılar arasına serpiştirilmiştir. Derginin kaygısı yalnızca ahlaklı ve karakterli çocukların yetiştirilmesi olmamış; çalışkan, her konuda

³⁷² “Yeni Yıl”, Bekir Altan, *Çocuk*, 1 Ocak 1939, Cilt: 3, Sayı: 119, s. 10.

³⁷³ “Yaşam Terbiyesi- Nasıl Selâm Vermeli”, Terbiyeci Tarcan (Selim Sırrı Tarcan), *Çocuk*, İkincikânun 1936, Cilt:1, Sayı: 1, s. 6.

³⁷⁴ “Yaşama Terbiyesi- Yiyip İçmek”, Terbiyeci Tarcan (Selim Sırrı Tarcan), *Çocuk*, Mayıs 1936, Cilt: 1, Sayı: 5, s. 10-11.

disiplinli ve tertipli, aynı zamanda uygar ve çağdaş bir topluma layık bireylerin yetiştirilmesi olmuştur.

3.6. Yardımsever Türk Çocuğu

Jön Türklerden cumhuriyet elitine miras kalan düşünce geleneği içerisinde halkçılık azımsanmayacak bir pozisyona sahiptir. Cumhuriyet idaresinin hem yetişkinlere hem de çocuklara aşlamak istedikleri içerisinde; “cumhuriyetçi idealler” için yardımlaşmanın hayati bir öneme sahip olduğu düşüncesi vardır. Terbiyenin “tesanütçü” olması gerekliliği ile yardımlaşmanın cumhuriyetçi boyutu ortaklaşa yorumlanmıştır. Bahsi geçen cumhuriyetçi ilkelere uygun yardımlaşma modelleri net olmamakla birlikte gönüllülük esasından çok vazife ve borç kavramları ile açıklanan bir durumdur ve kamusallaştırılmış merhamet hissini de içinde barındırmaktadır. Bu bağlamda yurttaşlar, ülkelerinin bekası ve refahı için birbirleriyle her alanda şartsız olarak yardımlaşmalıdırlar. Millet söz konusu olduğunda vefa sadece bir vicdan meselesi olarak değil aynı zamanda kamusal sorumluluk olarak görülmektedir.³⁷⁵ Güven Gürkan Öztan tarafından dile getirilen bu algı dönemin *Çocuk* dergisinde de görülmektedir. Devlet içinde bulunduğu ekonomik durum nedeniyle sosyal yardım konularında yetersiz kalmıştır. Dergi bu durumdan dolayı küçük okuyucuları sinesinden doğduğu TÇEK’e ve ülkenin önemli bir yardım kuruluşu olan Kızılay’a yönlendirmiştir. Öztan tarafından da ifade edildiği gibi dergi de bu kurumlara yapılacak yardımları vatan borcu olarak nitelemiş ve bu sayede yardımların artırılmasını amaçlamıştır. Bu düşünceye hizmet etmesi açısından Selim Sırrı Tarcan’ın “*Kış Baba Neler Söyleyor?*” başlıklı yazısı önemlidir. Özellikle dergide yardımlaşmanın daha fazla vurgulandığı kış aylarında rahat rahat anne ve babalarının yanında sıcak odada oturan çocuklara; yakacak odunu kömürü olmayan, elektriği olmayan, yiyecek yemekleri olmayan öksüz, fakir, aç, yoksul, çıplak çocukları hatırlatmış ve onlara yardım eli uzatmalarını istemiştir. Kendileri gibi onları da bir Türk anasının doğurduğunu ve vatanın öz evlatları olduğunu vurgulayarak eşitlik anlayışını pekiştiren yazar, bu bağlamda kardeşlere yardım edilmesini öğütlemiştir. Yazar konuyla ilgili yapılacak yardımlar için Kızılay ve TÇEK’e başvurulması gerektiği bilgisini verdikten sonra çocukların gündelik ve haftalıklarından ayırdıklarıyla bir çift yün çorap, fanila, don ve gömlek gibi giyecekleri paketler halinde üzerlerine ‘kimsesiz

³⁷⁵ Öztan, *a.g.e.*, s. 116-117.

çocuklar için' yazarak TÇEK'e gönderebileceklerini açıklamıştır. İnsanların birinci vazifesinin elinden geldiği kadar başkalarına yardım olduğunu vurgulayan yazar, bu yardımın doğrudan doğruya vatana yapıldığını da belirtmeden geçememiştir.³⁷⁶ Yardımı bir yurt vazifesi olarak gören Adnan Giz'de yazdığı “Çocuk Bayramı” adlı şiirinde;

“... Bütün fakir özsüzlere
Şefkat ile açar kucak!
Bu kurumu ilerletmek
Bağlı bizim sevgimize,
Bu ocağa yardım etmek
Bu gün için borçtur bize!
Sevinçle –dedim- anneme:
-Onun olsun bütün varım
Koşuyorum vazifeme,
Sizde koşun yurttaşlarım!”³⁷⁷

diyerek bu durumu vurgulamış ve her yurttaşın TÇEK'e yardım etme görevini yerine getirmesini istemiştir.

TÇEK'e ve yardıma muhtaç insanlara yardım etmeyi vatan borcu sayan hikâye Gönül Çetinkaya'dan gelmiştir. “Sevgi Başarır: Anakucağında...” başlıklı hikâyede tertipli, düzenli, saygılı ve çalışkan bir kız olan Sevgi evde hasta yatarken radyoda anakucağındaki kardeşleri dinlemiş ve hatta babası ile birlikte şarkılara eşlik etmiştir. Ailece yaptıkları sabah kahvaltısında evvelsi gün yaptıklarını hatırlayan Sevgi, babasının anakucağına gitme sözünü unutmamıştır. Oraya gitmeden önce Sevgi kardeşlere şeker ikram etmek için babasından şeker almasını rica etmiştir. Annesi ise Sevgi'nin küçülen kıyafetlerini hazırlayıp paketler haline getirmiş ve şekerlerin yanına koymuştur. Baba ve kızı anakucağına gittiklerinde onları direktör karşılamış ve çocuklar arasına götürerek eğlenmelerini sağlamıştır. Sevgi tekrar gelmek üzere oradan ayrılmış ve ertesi gün hayat bilgisi dersinde TÇEK'den bahsetmiştir. Öğretmen, Sevgi gibi diğer çocukların da oraya gitmelerini, kardeşlere yardım etmelerini vatan borcu addetmiş ve duvarda asılı duran TÇEK kumbarasına atılan paralarla onların ihtiyaçlarının

³⁷⁶ “Kıış Baba Neler Söylüyor?”, Selim Sırrı Tarcan, *Çocuk*, Cilt: 2, Sayı: 63, s. 12-13.

³⁷⁷ “Çocuk Bayramı”, Adnan Giz, *Çocuk*, 20 Mayıs 1938, Cilt: 2, Sayı: 87, s. 11.

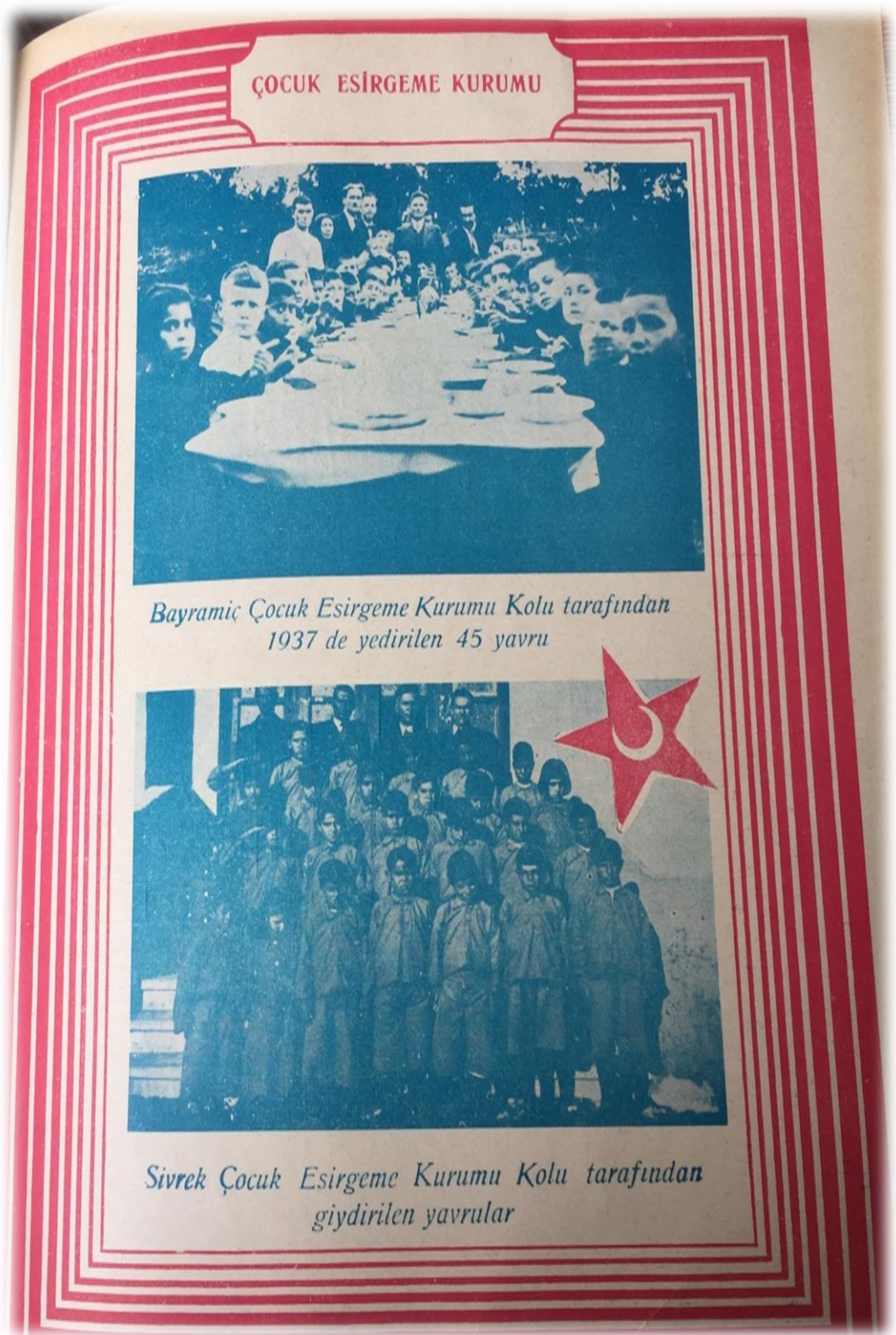
karşılandığını açıklamıştır. Öğretmenin bu sözlerini ve Sevgi'nin Pazar günkü gezisini dinleyen çocuklar, kumbaraya daha fazla para koymaya başlamışlar ve her biri giymedikleri kıyafetleri onlara hediye edeceklerini söylemişlerdir.³⁷⁸

Yardımları millet vazifesi, ödev ya da bir borç olarak gösteren dergi, ayrıca yapılan yardımların gizli olmasından yanadır. Yardımların “sağ elin verdiğini sol elin bilmez” mantığıyla yapılması ve yardım eden tarafın bunu böbürlenerek anlatılmaması istenmektedir. Bu konuya alakalı olduğunu düşündüğümüz Kazım Nami Duru'nun yazdığı “*İyi Ertem*” başlıklı hikâyede Ertem sınıf arkadaşının babasının kefil olması ve borcunu ödeyememesi sebebiyle üzgün olduğunu görmüş ve babasından yardım istemiştir. Babası kimsenin haberi olmadan istenilen meblağı vererek çocuğun babasını hapisten çıkarmıştır.³⁷⁹ Bu bağlamda yazar, zor durumda olan insanlara rencide etmeden yardım yapılmasını önermiştir.

Dergide yardım çağrılarının yanında bahsi geçen kurumları tanıtıcı yazılar da bulunmaktadır. Genel olarak baktığımızda ağırlıklı olarak TÇEK hakkında aydınlatıcı bilgiler verildiğini görmekteyiz. Kurumun o günlere kadar hangi zorluluklara göğüs gerdiği, öncelikli olarak kimlere yardım ettiği, ne gibi yardımlarda bulunduğu, ne kadar insana ulaştığı gibi konularda bilgiler sunulmuştur. Konuyla alakalı olarak özellikle 23 Nisan haftasında yapılan etkinliklerin fotoğrafları sergilenerek küçük okuyucuların dikkati çekilmeye çalışılmıştır.

³⁷⁸ “Sevgi Başarır: Anakucağında...”, Gönül Çetinkaya, *Çocuk*, 17 Şubat 1939, Cilt: 4, Sayı: 126, s. 4-5.

³⁷⁹ “İyi Ertem”, Kazım Nami Duru, *Çocuk*, 12 Kasım 1937, Cilt: 2, Sayı: 60, s. 3.

Resim 9. TÇEK Tarafından Giydirilen Çocuklar³⁸⁰

³⁸⁰ “Çocuk Esirgeme Kurumu”, *Çocuk*, 22 Nisan 1938, Cilt:2, Sayı: 83-84, s. 35.

Dergi sadece resimlerle değil ayrıca sonunu TÇEK'e bağlayan hikâyelerle de çocukların ilgisini çekmeyi amaçlamış ve bu doğrultuda pek çok hikâye, yazarlar tarafından kaleme alınmıştır. Rami Uluer tarafından yazılan bir “*Bayram Hikâyesi*” başlıklı küçük hikâye Anafartalar caddesinde yırtık ayakkabı ve eskimiş elbisesiyle yağmur altında dolaşan bir kızı konu edinmiştir. Kızın bu sefil hali polislerin dikkatinden kaçmamış ve polisler kızı alarak karakola götürmüşlerdir. Bir fabrikada çalıştığı öğrenilen kızın babası yıllar önce ölmüş, annesi ise kız kardeşine bayramlık elbise bulabilmek için soğuk altında kalarak zatürreden geçen senelerde vefat etmiştir. Küçük kız annesinin kız kardeşine elbise almasını vasiyet etmesinden dolayı bu yağmurlu günde dışarda dolaştığını fakat biriktirdiği parasının yetmemesinden dolayı mağazaların önünde durarak insanların dikkatini çekmeye çalıştığını söylemiş ve dilenci ya da hırsız olmadığını da eklemiştir. Bu sırada sözü yardım konusuna getiren yazar, bayramlarda kimsesiz fakir yoksul çocukları sevindirmek için TÇEK'e yardım yapılmasını istemiştir.³⁸¹

Nihal Yalaza Taluy tarafından nakledilen “*Sihirli İlaç*” başlıklı hikâyede ise konu edilen Ayşe'nin ayağı alçıya alınmıştır. Bu yüzden Ayşe hem sıkılmakta hem de ağrısı yüzünden huzursuzlanmaktadır. Annesi Nezihe Hanım ne yaptıysa kızının keyfini yerine getirememiştir. Ankara'da yüksekokul imtihanlarını vererek İstanbul'a yeğenini görmeye gelen Perihan, bu durumu çözmek için ona faydalı bir meşgale bulmuştur. Ona TÇEK'in yardımseverler derneğinden ve yardım eden insanlardan bahsetmiş ve Ayşe'nin boş vaktini fakir çocuklara öteberi örerek geçirmesini sağlamıştır. Perihan, Ayşe sayesinde İstanbul'dan Ankara'ya elleri dolu gitmiştir. Perihan sıkıntılara karşı ilacın, başkalarına yardım etmek ve onların mutluluklarına yardımcı olduğunu söylemiş ve Ayşe'nin yalnızca kendisini değil başkalarını düşünmeye başladığını ve bu sayede hızla iyileştiğini açıklamıştır.³⁸²

Dergide bazı hikâyelerin TÇEK'in hizmet alanlarına hitap eden konulardan oluştuğunu da görmekteyiz. İlgili birimi tanıtıcı yazı olarak da niteleyeceğimiz bu hikâyelere örnek olarak Altın Halka köşesinde “*Ali'nin Defteri*” başlığındaki yazıyı gösterebiliriz. Küçük Ali altı yaşında iken köylerinde deprem olmuş ve annesi ile babasını kaybetmiştir. Öksüz kalan Ali ve küçük kardeşi ayrı ayrı yerlere gönderilmiştir. El evinde ağır işler gören Ali'nin efendisi onu başka birine satmış ve satın alan kişi onun hasta olduğunu

³⁸¹ “Bir Bayram Hikâyesi”, Rami Uluer, *Çocuk*, 30 Eylül 1938, Cilt: 3, Sayı: 106, s. 12.

³⁸² “Sihirli İlaç”, Nakleden: Nihal Yalaza Taluy, *Çocuk*, 24 Aralık 1945, Cilt: 9, Sayı: 21, s. 7,10.

görünce hastaneye götürmüştür. Ali'nin sıcak bir yuvada daha iyi büyümesi için TÇEK'in ana kucağına göndermiştir. Yazıda sadece Ali'nin değil onun gibi olan bahtsız çocukların da yuvası olan ana kucağının TÇEK'in hizmetleri kapsamında açıldığı ilan edilmiştir.³⁸³

Yardım gören çocukların neler düşündükleri ve geleceklerine ne gibi katkı sağladıklarına dair çıkarımı ise TÇEK'i vatan ve atadan sonraki yere taşıyan ve yücelten muhabir Bekir Altan'ın Yavrularla Birkaç Saat köşesinde “*Balıkesir Sünnet Düşününde*” başlığı altında yazılan yardım amaçlı sünnet töreninden sağlayabiliriz. Muhabir, TÇEK tarafından Altı Eylül okulunun salonunda yapılan 50 çocuğun sünnet töreni hakkında fotoğrafla birlikte çocukların konuşmalarına yer verilmiştir. Çocuklar insanlardan para almadan onların elbise, ayakkabı gibi ihtiyaçlarını karşılayan kurumu unutmayacaklarını söylemişlerdir. Bu bağlamda yeni yetişen çocukların kendilerine yapılan iyiliğin farkında olduklarını söyleyen yazar, onların bu sözlerinin yarınki medeni, güzel vatan için sonsuz bir ufuk açtığını dile getirmiş ve yapılan fedakârlıkların, iyiliklerin kadrini kıymetini bilip borçlarını ödemek için şimdiden hazırlanan bu gürbüz, namuslu, ödev sever, yurt seven gençlikle Atatürk cumhuriyetinin ne kadar sevinse de az olduğunu vurgulamıştır.³⁸⁴ Olmuş bir hikâyeye olarak belirten öğretmen Mükerrerem Kamil Su da yazdığı “*Hepimizin Çocukları*” başlıklı yazıda üç yaşına girecek olan küçük kız çocuğu Engin'in doğum günü partisinden geriye doğru bir dönüş yapmış ve hikâyeye Engin'in annesinin hayatı ile başlamıştır. Babası harpten dönmemiş, annesi ise veremden ölmüş küçük kız çocuğu kimsesiz kalmış ve bir müddet köylü bakmıştır. Daha sonra Ankara'da TÇEK'un açıldığı duyduktan sonra köylüler kızını oraya göndermişlerdir. Kız kuruma geldiğinde saçları yağdan, kirden keçeleşmiş, vücudunda çibanlar çıkmış, karnı şişmiş kısacası ölecek diye beklenen haldeymiş. Kurum onu kısa sürede düzeltip eski sağlığına kavuşturmuş ve güzel terbiye ile donatmıştır. Bu sıralarda Engin'in büyükbabası da istiklal savaşında cephede çarpışarak ölmüş ve geride bıraktığı kimsesiz oğlu TÇEK'e gönderilmiştir. Oğlanın derslerinin iyi olmasından dolayı liseden sonra tıbbiyeye gönderilmiş ve doktor çıkmıştır. İlerleyen zamanlarda Engin'in babası kurumdan Engin'in annesini istemiş ve kurumca münasip görülüp evlendirilmişlerdir. Mutlu bir yuvaları olan aile ilerde kurumdan iki çocuğun

³⁸³ “Ali'nin Defteri”, *Çocuk*, 7 Nisan 1947, Cilt:11, Sayı: 25, s. 3.

³⁸⁴ “Balıkesir Sünnet Düşününde”, Bekir Altan, *Çocuk*, 30 Eylül 1938, Cilt:3, Sayı: 106, s. 10-11.

yatılı okul masraflarını üstlenmiş ve kuruma vefa borçlarını hem maddi hem manevi olarak ödemeye çalışmışlardır.³⁸⁵

Bütün bunların dışında yardımlaşmaya vurgu yapan başka hikâyelere de derginin sayfalarında sıklıkla rastlanmaktadır. Fakir ve kimsesiz çocuklara yardım edilmesi konusunda örnek olması amacıyla Mükerrerem Kâmil Su, “*Gülmeyen Prenses*” adlı hikâyeyi kaleme almıştır. Hikâyeye göre eski çağlarda son derece güler yüzlü olan kralın bir kızı vardır. Günün birinde ne olduysa prensesin yüzü gülmez olmuştur. Bunun üzerine kral çare bulmak için her yana haberler salmış, en ünlü hekimleri saraya davet etse de sonuç alamamıştır. Onu güldürmek için hokkabazlar, cambazlar günlerce saraya gelse bile kız hiçbirinden etkilenmemiştir. O sıralarda savaştan dönmeyen kocasının acısını içinde taşıyan kadın, kendi acısının daha büyük olduğunu prensese göstermek için kızı ile beraber saraya gitmiştir. Küçük kız türlü şirinlikler yapsa da prensesin yüzünü güldürememiş ve tam umutlar kesilmişken küçük kız belki de hayatında ilk defa odada ayna görmüş ve kendi görüntüsü ile konuşmaya başlamıştır. Kendiyle konuşan kıza şahit olan prenses, su çağılısını andıran bir kahkaha patlatmış o günden sonra fakir ve kimsesiz çocuklara yardım etmeyi kendine bir vazife edinmiştir.³⁸⁶

İtalyancadan Rami Uluer tarafından çevrilen “*Sevincin Kalbi*” adlı öyküde de paylaşma duygusu ön plana çıkarılmıştır. Sevinç, okuldan döndükten sonra vitrinde beğendiği sarı bebeği annesinin almasını istemiştir. Sevinç bu güzel bebeği severken mağazanın önünde fakir oldukları her hallerinden belli olan bir anne ile kız görmüştür. Belki akşama yiyecek ekmeği bile olmayan bu annenin kızının: “anne bana da al!” diyerek ağlamasına karşılık elinden bir şey gelmediğini gören küçük Sevinç, başka oyuncaklarının olduğunu düşünerek elindeki bebeği küçük kıza vermiş ve onun mutlu olmasına tanık olmuştur.³⁸⁷ Bu tarzda öykülerin dergide yer alması çocukta yardımlaşma duygusunu pekiştirmek ve ayrıca var olanla yetinmeyi öğretmeye yöneliktir.

Az ile yetinmeyi ve yardım etmeyi aşılaman “*Soğuk Kalp*” adlı bir diğer hikâyeyi Emine Ortaç, M. Hauff’tan çevirmiştir. Annesi ile birlikte Almanya’nın Karaorman

³⁸⁵ “Hepimizin Çocukları-Olmuş Hikâye, Mükerrerem Kamil Su, *Çocuk*, 23 Nisan 1941, Cilt:5, Sayı: 229, s. 16-17.

³⁸⁶ “Gülmeyen Prenses”, Mükerrerem Kamil Su, *Çocuk*, 26 Şubat 1937, Cilt: 1, Sayı: 23, s. 7.

³⁸⁷ “Sevincin Kalbi”, Rami Uluer, *Çocuk*, 9 Nisan 1937, Cilt: 1, Sayı: 29, s. 7

denilen yerinde yaşayan ve geçimini baba mesleği olan kömürcülükle sağlayan Peter Munk, diğer insanlar gibi saygı görmek ve zengin olmak istemektedir. Bunu fark eden Çam perisi ona istediği parayı vermiş ve cam fabrikası açmasına yardımcı olmuştur. Ama Mulk perinin uyarısına rağmen kazandığını kahvelerde harcayarak kısa sürede eski parasız haline geri dönmüştür. Bunun üzerine Mulk, orman kralı Mihel'in yanına giderek kalbini satmış ve soğuk mermer parçası bir kalple yaşamaya başlamıştır. Bu mermerden kalp, insanı hiçbir duyguyu yaşatmayan ruhsuz, bencil, acımasız ve umursamaz bir hale sokmaktadır. Mulk kalbi karşılığında aldığı parayla tekrar iş kurup zengin olmuştur. Fakat bu sırada hiç kimseye yardım etmediği için çoğu insanın ahını almıştır. Bir gün Mulk, yuva kurmak için fakir bir ailenin kızı ile evlenmiştir. Eşinin fakirlere yardım ettiğini gören Mulk onu günün birinde öldürmüş üstelik mermerden kalbi olduğu için de vicdan azabı bile duymamıştır. Ancak ilerleyen zamanlarda hiçbir şeyden mutlu olmaz bu halini sevemez olmuştur. Sonunda kalbini verdiği için pişman olmuş ve Çam perisinin yardımı ile eski fakir ama güzel hayatına kavuşmuş, karısı çocuğu ve annesi ile mutlu bir hayat sürmüştür.³⁸⁸ Hikâyede az ile yetinmeyi, gözü yüksekte olanlar için zenginliğin iyi bir şey olmadığı, insanlara yardım etmeyi, bencil insanların sonunda hiç mutlu olamayacağı ve hayattan zevk alamayacakları gibi güzel mesajlar verilmektedir.

M.B tarafından yazılan “*Kibrit Çöpü*” adındaki küçük hikâyeye ise, fakir ve muhtaç kimselere karşı nasıl bir tavır alınması gerektiğini dair bir örnek niteliğindedir. Hikâyede Güzin (11) ve Nihal (9) adında iki arkadaş vardır. Nihal annesinin dikiş torbasındaki artık yünlerden fakir çocuklara kaşkol örmekte Güzin ise fakirlerden bıktığını ve onların da babalarının tıpkı babası gibi çalışıp para kazanmaları gerektiğini söylemektedir. Köpeğin yemediği pis eti bahçeye attıktan biraz sonra fakir bir kızın onu alıp yemeye başladığını gören Güzin, pis olduğu yemeğe devam etmesinde bir sakınca görmemişken Nihal kıza temiz yemekler vererek karını doyurmuştur. Daha sonra kızın annesinin olmadığını, eskicilik yapan babasının ise şuan hastanede yattığını öğrenen ikili üzülmüşlerdir. Zayıf olduğu için babası tarafından kibritçi kız olarak isimlendirilen kızın asıl isminin Ayşe olduğu öğrenen kızlar, ona ellerinden gelen yardımı yapmaya

³⁸⁸ “Soğuk Kalp”, M. Hauff, Çev. Emine Ortaç, *Çocuk*, 7 Ekim 1938, Cilt: 3, Sayı: 107, s. 6-7; Cilt: 3, Sayı: 109, s. 6-7; Cilt: 3, Sayı: 111, s. 6-7; Cilt:3, Sayı: 112, s. 5.

başlamışlardır. Bu olaydan sonra Güzin eski tavrını değiştirmiş ve Nihal gibi fakir ve muhtaç kimselere yardım edeceğine söz vermiştir.³⁸⁹

Derginin ilerleyen sayılarında sadece muhtaç olan kimselere değil aynı zamanda vatani görevini yerine getiren, sınırlarımızı koruyan erlere de yardım edilmesi gerektiği mesajı bulunmaktadır. Tavşan Kardeşin Duydukları köşesinde “*Kahraman Askerlerimize Hediye Gönderelim*” başlıklı yazıda adavşanı lakabıyla yazar, bir milletin kudretinin onun ordu gücü ile ölçüldüğü ve Türk ordusunun dünyanın en üstün en kuvvetli ordusuna sahip olduğunu ve bunu da Çanakkale harbinde gösterdiğini dile getirmiştir. İnönü’nün ülkeye hücum etmeye kalkanları yere vuracağını söyleyen yazar, bunun için hudutlarda asker beklettiğini anlatmış ve bu yurt bekçisi askerler için yardım elinin uzatılmasını istemiştir. Özellikle kışın çetin geçtiği zamanlarda Türk yavrularından onlara giyecek şeyler hazırlayıp göndermelerini rica etmiştir. Bu konuda annelerin özellikle kız çocuklarının da yardımcı olacağını umut etmiştir. Kız çocuklarının yanında erkek evlatların da biriktirdikleri harçlıklarla çarşıdan onlar için giyecek satın alabileceklerini söylemiştir.³⁹⁰ Yine askerlere yardım amacı güden bir başka yazı da Cevdet Demiray’dan gelmiştir. “*Mehmetçik İçin*” başlıklı yazı, okulda öğretmenlerinin anlattığı Mehmetçik konusuna hislenen çocukların onlara yardım etmek için kafa yoruşlarını içermektedir. Çocuklar sonuç olarak kumbaralarında biriktirdikleri ve anne ile babalarından alacakları paraları bir araya getirip çarşıdan erler için giyecek alma ve bunları Kızılay’a teslim etme kararı almışlardır. Ayşe ise maddi durumu iyi olmadığı için para yardımında bulunamamış ve bundan dolayı üzülmüştür. Onu gören arkadaşları duruma çözüm bulmuşlar ve çarşıdan aldıkları yünleri çorap, kazak gibi kışlık giyecekler örmesi için Ayşe’ye vermişlerdir. Bu güzel hareket sınıftaki diğer kızların da hoşuna gidince hep birlikte el ele vererek yardım planını genişletmişlerdir.³⁹¹

Konuyla ilgili güzel bir hikâye de Nihal Yalaza Taluy tarafından Türkçeleştirilip dergide yayımlanmıştır. “*Eldiven*” adlı hikâyede birkaç yıl önce babası ölmüş olan Durali haylaz ve yaramaz bir çocuktur. Bir gün arkadaşları onun top oynamak yerine iki şişle bir şeyler yapmaya çalıştığını görmüş, şaşırılmışlar ve hatta onunla dalga geçip ‘kız,

³⁸⁹ “Kibrit Çöpü”, M.B, *Çocuk*, 19 Ağustos 1938, Cilt: 2, Sayı: 100, s. 10-11.

³⁹⁰ “Kahraman Askerlerimize Hediye Gönderelim”, (Ada Tavşanı), *Çocuk*, 23 İkinciteşrin 1940, Cilt: 4, Sayı: 208, s. 2.

³⁹¹ “Mehmetçik İçin”, Cevdet Demiray, *Çocuk*, 8 Şubat 1941, Cilt: 5, Sayı: 219, s. 4-5,9.

kocakarı' gibi lakaplar takmışlardır. İşin aslı ise oldukça masumanedir. Öğretmenleri sınırlarda bekleyen askerler için kışlık eşya istemiştir. Fakat Durali'nin annesi çalıştığı için bir eldiven ya da çorap örebilecek vakti bulamamıştır. Bunun üzerine Durali komşularının yardımı ile örgü örmeyi öğrenmiş ve yaptıklarını erlere yollamıştır. Hatta daha sonra vatani görevini yerine getiren erler ona teşekkür mektubu göndermişlerdir. Mektupta bir erin, ördüğü sol eldivenin odunla beraber kaza ile ocakta yandığını iletmesi üzere Durali ona tekrar eldiven örmek için kolları sıvamış ve bu sefer onu gören arkadaşları ona yardım ederek kısa sürede askerlere eldiven örüp yollamışlardır.³⁹²

Dergi muhtaç insanlara ve vatani görevini icra eden erlere yardım çağrısı dışında 1939 yılında Erzincan'da meydana gelen deprem sonrası felaketzedelere de yardım yapılması amacıyla çalışmalarda bulunmuştur. Bilindiği üzere 26/27 Aralık 1939 gecesi, Doğu Anadolu yaylasındaki Erzincan ve çevresini sarsan 7,9 şiddetinde deprem meydana gelmiş ve 116.720 yapı yerle bir olduğu gibi 32.962 kişi de yaşamını yitirmiştir. Kış şartlarından ötürü devlet yardım göndermede zorlansa da yapılması gerekeni yapmaya çalışmıştır. Ayrıca Romanya, Yunanistan, İngiltere, Fransa, Sovyetler Birliği, Afganistan, Avustralya, Çin, Suriye, Yugoslavya, Mısır, Filistin, Almanya, Belçika, İran, Hollanda, Bulgaristan ve İsviçre gibi ülkeler de felaketzedelere yardım eli uzatmışlardır. TBMM Başkanı Abdülhâlik Renda başkanlığında oluşturulan bir yardım kurulu aracılığıyla 3.666.885 lira ve 3.838 koli tıbbi malzeme, 97.522 koli gıda maddesi, 887.228 parça giysi ve 13.073 parça mutfak malzemesi toplanmıştır. Ayrıca 15 Ocak 1940 tarihinde depremle alakalı olarak "Erzincan'da ve Erzincan yer sarsıntısından müteessir olan mıntıkada zarar görenlere yapılacak yardım hakkında" başlıklı bir kanun teklif edilmiş ve meclis tarafından kabul görmüştür. Kızılay felaketzedelere yardım işini devletle beraber üstlenmiştir. Deprem sonrası kimsesiz kalan çocuklar konusunda ise daha önce depremlerde yapıldığı gibi çocukların evlatlık verilmeleri istenmemiş, sorun Kızılay başta olmak üzere yardım kuruluşlarına havale edilmiştir.³⁹³ TÇEK de ilgili sorun üzerine düşünerek çalışmalarını yerine getirmeye gayret etmekte birlikte depremi dergide işleyerek konu ile alakalı küçük okuyuculardan

³⁹² "Eldiven", Çev. Nihal Yalaza Taluy, *Çocuk*, 26 Kasım 1945, Cilt: 9, Sayı: 17, s. 11,15.

³⁹³ İlhan Tekeli-Selim İlkin, *Savaşın İçinden Geleceğine Yönelen –İkinci Dünya Savaşı Türkiyesi*, Cilt:3, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, s. 109-112; İlhan Haçın, "1939 Erzincan Büyük Depremi", <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/675865>, Mart 2014, Erişim Tarihi: 22.12. 2019, s. 50.

yardım talebinde bulunmuştur. 1939 yılında Erzincan ve çevresinde hissedilen büyük depremle ilgili olarak “*Erzincan ve Yöresi Felâketzedeleri*” başlıklı yazıda dergi yöneticileri Erzincan, Sivas, Amasya, Tokat, Malatya, Samsun, Trabzon, Ordu, Giresun ve Erzurum gibi illerde hissedilen depremden bahsetmişler ve kazalara, köylere büyük zararı dokunan depremde Millî Şef İsmet İnönü’nün ve millî meclis azaları ile icra vekilleri heyetinin bu konu üzerinde yoğunlaştıklarını ve yıkılan şehirlerin yerine yenilerini kurulacaklarını aktarmışlardır. Ölenlere rahmet dileyen yöneticiler, özellikle öksüz, dul kalan insanlara devletin şefkatli elinin dokunacağını ve bütün ulus için seferberlik ilan edilip onların ihtiyaçlarının karşılanacağını söylemişler ve küçük okuyuculardan bu konuda yardımcı olmalarını istemişlerdir.³⁹⁴ H. Refet Tanışık Dünya Kapınızın Önündedir köşesinde “*İyilik Kurumları*” üzerinde durmuştur. Tahminen bahsi geçen tarihlerde bu yazıyı kaleme almasında Erzincan depremi etkili olmuştur. Yazıda iyiliğin medeniyet ölçüsü olduğunu, iyilik kurumları ne kadar iyi iş görürse o milletin medeniyet seviyesinin o kadar artacağını söyleyen yazar; “...*Milletin daha iyi yaşaması için çıkarılan kanunlar, yurddaşların haklarını korumak için kurulan mahkemeler, sıhhatlerini korumak için yapılan hastaneler, bilgilerinin arttırmak için açılan okullar, istiklal ve şereflerini korumak için teşkil edilen okullar. Hülasa devletin her işi ve her hareketi daima milletin istifadesi ve iyiliği içindir...*” demiştir. Ayrıca Türkiye’de iyilik kurumlarının dünyada emsalleri arasında daha becerikli ve daha büyük işler yaptığını açıkladıktan sonra kısa kısa Kızılay ve TÇEK’ten bahsetmiştir. Büyük ulusun küçük yurttaşlarından bu kurumlara yardım eli uzatmalarını istemiştir.³⁹⁵ “*Bayram Dönüşü*” başlıklı yazıda kurban bayramında sıcak evlerinde rahat rahat oturan küçük okuyuculara zelzele felaketinden dolayı bayramı kötü geçiren anası, babası veyahut yuvası olmayan küçük kardeşlere yardım edip etmedikleri sorgulatılmış ve vicdan muhasebesi yaptırılmıştır. Dergi yöneticileri bayramda gülmeyenleri güldürmek için eğlenceye dalıp onları unutmak yerine üzerlerine düşen görevi yerine getirmek için küçük okuyuculardan bayram harçlıklarından kitap, defter, kalem almalarını istemişlerdir.³⁹⁶ Bu anlatılanların dışında konunun ciddiyetinin farkına varılması için afetzedelerle alakalı çeşitli resimler paylaşılmış, acıklı sahneler ve hikâyeler verilmiştir. Örneğin 175. sayının son sayfasında torununu besleyen bir büyükanne, zelzeleden evleri

³⁹⁴ “Erzincan ve Yöresi Felâketzedeleri”, Çocuk, *Çocuk*, 8 Sonkânun 1940, Cilt: 4, Sayı: 171, s. 3.

³⁹⁵ “İyilik Kurumları”, H. Refet Tanışık, *Çocuk*, 5 Şubat 1940, Cilt:4, Sayı: 175, s. 2.

³⁹⁶ “Bayram Dönüşü”, Çocuk, *Çocuk*, 20 Sonkânun 1940, Cilt:4, Sayı: 174, s. 3.

harabeye dönen insanlar ve buna benzer fotoğraflar paylaşılmış ve “ *Tabiat ana; sevgili vatanımızın geniş bir kısmını uğrattığı bu görülmedik faciadan utanmış ta; aldığı canları, yaraladığı insanları .. yıktığı binaları kalanlara göstermemek ister gibi, bunların üzerlerini kalın bir kar tabakası ile örtmüş!..*” denilmiş ve Tevfik Fikret’ten;

*“Sizin de kalbiniz elbet acır değil mi?.. Verin,
Verin şu dullara, yoksul kalan şu eytama,
Verin eninine gayet şu bir yığın beşerin!”³⁹⁷”*

satırları alıntı yapılmıştır. Dergide resimler dışında zelzele ve felaketzedelerle alakalı birçok yazı ve şiir bulunmaktadır. Kadri Necip, “*Onlarla Hastanede Dertleştim*” başlıklı yazısında depremden sonra Ankara Numune hastanesine sevk edilen hastalarla arasında geçen diyalogları aktarmıştır. Yazar bir hastalığı için gittiği hastanede kendi isteği ile Erzincan depreminden kurtulanların yanında kalmak istemiştir. Depremzedelerin arasında yazar, annesi ve babasını kaybeden küçük bir çocuğa bir askerin “ *Yavrum, bundan sonra senin annen, baban, vatan ve millettir...*” demesini aktarmış ve devletin öksüz çocuklara anne ve baba olduğunu bir kez daha hatırlatarak onların yalnız hissetmemelerini öğütlemiştir. Ayrıca Ankara halkının onları yalnız bırakmadığını vurgulayan yazar, felaket günlerinde Türk halkının el ele oluşundan dolayı gururlandığını ifade etmiş ve bu durumun ilelebet sürmesini temenni edici konuşmalarda bulunmuştur.³⁹⁸ Aynı dilekleri dile getirmesi açısından Maçka Merkez İlkokulu 5. sınıf öğrencisi Temel Özten’in yazdığı “*Yer Sarsıntısı*” adlı şiir de önemlidir:

*“Çocuklar, bu günlerde doğdu acıklı haller,
Zelzele sebebinden yıkıldı bir çok evler.
Bir çok evler yıkıldı, öldü bir çok adamlar,
Öksüz kimsesiz kaldı yine bir çok çocuklar.*

*Kimisi yaralandı, kimisi öksüz kaldı,
Bu büyük felaket hepimizi ağlattı.
Vatan kardeşlerine acısın yüreğimiz,*

³⁹⁷ “Zelzele Bölgesinde Göze Çarpan Acıklı Sahneler”, *Çocuk*, 5 Şubat 1940, Cilt:4, Sayı: 175, s. 16.

³⁹⁸ “Onlarla Hastanede Dertleşelim”, Kadri Necip, *Çocuk*, 8 Sonkânun 1940, Cilt:4, Sayı: 171, s. 6-7.

Yardıma koşmak için birleşelim hepimiz.

*Ne hal içindedirler düşününüz çocuklar!
Bir kaşık çorbacığa bile muhtaçdır onlar.
Bu yurt kardeşlerine acıyınız çocuklar,
Annesine ağlıyor bazı küçük yavrular.*

*Bu küçük yavrulara yanıyoruz hepimiz,
Bunlara yardım etmek biricik ödevimiz.
Biz hepimiz çocuklar birkaç kuruş verelim,
Ağlayan yurddaşların yaşını dindirelim..*

*Birbirini sevenler her yerde üstün olur.
Bugün onlara olan yarın bizlere olur.”³⁹⁹*

Türk çocuklarının böyle durumlarda ne kadar fedakâr olduğunu göstermek ve okuyuculara örnek olmak amacıyla çeşitli hikâyeler de anlatılmıştır. Örneğin; öğretmen Macide Hanım yazdığı “*Oya’nın Arkadaşı Ömer*” başlıklı hikâyede Oya’nın çok sevdiği sınıf arkadaşı Ömer, babası ölmüş ve annesi çamaşır yıkayarak geçimini sağlayan zeki aynı zamanda çalışkan bir çocuktur. Ömer ara sıra annesinin verdiği bir kuruşları çantasındaki küçük kutusuna atmakta ve 10 tane olunca götürüp on kuruş yaptırmaktadır. Bir gün küçük Ömer’in ucu bitmiş ve uç parası olmadığı için alamamıştır. Aslında Ömer’in yanında elli kuruşu vardır fakat parayı bozdurmak istememektedir. Arkadaşları aracılığıyla öğretmen bu durumu fark edince parasını harcamasına izin vermemiş ve ucu temin etmiştir. Ömer’in bu tutumu Erzincan depremi konusu açılınca değişmiş, küçük Ömer kumbarasını dışarı çıkarmış ve öğretmenine tüm parasını verince sınıftakiler bu küçük kalpli çocuğun yaptığı iyiliğe ağlamıştır.⁴⁰⁰

Dergi Erzincan depreminde Kızılay’ın etkinliğinden ötürü olduğunu tahmin ettiğimiz Kızılay’ı övücü birçok şiiri depremden sonraki sayılarda yayımlamıştır. Örneğin; Küçük

³⁹⁹“Yer Sarsıntısı”, Temel Özten, *Çocuk*, 15 Nisan 1940, Cilt:4, Sayı: 185, s. 10.

⁴⁰⁰“Oyun Arkadaşı Ömer”, (Öğretmen Macide), *Çocuk*,8 Sonkânun 1940, Cilt:4, Sayı: 171, s. 8-9.

Yazıcılar köşesinde “Kızılay” başlıklı şiiri İzmir’den Melda Akatürk göndermiş ve Kızılay’ın ülke için ne kadar değerli olduğundan ve işlevselliğinden bahsetmiştir:

*“Bir felaket duyunca,
Güler yüzler solunca;
Yetişir yardımına,
Bakar yaralarına.*

*Büyük bir harp uğrunda,
Can veren askerlerin;
Yardıma o koşar,
Yaralarını o sarar.*

*Kızılay bir milletin,
En büyük varlığıdır
Kızılay bir milletin
Güvenme kaynağıdır.”⁴⁰¹*

Kızılay konusuna sadece küçük okuyucular değil aynı zamanda dergide önemli yazarlardan da destek gelmiştir;

*“Saygı sana, ey Kızılay!
Yaptığın iş değil kolay.
Vatan İçin, millet için
Çalışırsın, didinirsin.*

*Harp yerinde vurulan er,
Senden büyük yardım bekler.
Kızılaylı beyaz bayrak,
Yaralıya açar kucak.*

*Arayarak her bir yeri,
Kaldırırın düşenleri,*

⁴⁰¹ “Kızılay”, Melda Akatürk, Çocuk, 1 Nisan 1940, Cilt:4, Sayı: 183, s. 14.

*İyilik ve can sunarın,
Sevgi dolu bir pınarsın.*

*Memleketi basınca sel,
Uzatırsın oraya el.
Yersiz, yurtsuz kalan insan
Senden yardım görür heran.*

*Yer sarsması, kıtlık, yangın,
Günlerinde bir hızırsın.
Yetişirsin bize hemen,
Kara günün dostusun sen..⁴⁰²*

diyen Zeki Tunaboşlu vatan ve millet için her daim yardımda bulunan Kızılay kurumunu övmüştür.

Dergiye genel olarak baktığımızda yardımlaşma konusu kapsamına sadece insanlar alınmamış hayvanlar da dâhil edilmiştir. Dergi sayılarının büyük çoğunluğunda hayvan sevgisi aşılandığı gibi onlara yardım konusu da gündemde tutulmuştur. Çocuk ve Hayvanlar köşesinde “*Sıcaktan Sıkıntı Çeken Hayvanlar*” başlığı altında sıcak günlerden bunalan hayvanlar için sokaklara yiyecek ve su kaplarının bırakılması istenmiştir.⁴⁰³ Hayvanlara zarar vermeme konusunda birçok uyarıda bulunan dergi, konuyu hikâyelerle de işlemiştir. Mükerrerrem Kamil Su tarafından yazılan “*Doktor Gülден*” adlı hikâyede küçük yaşta annesini kaybeden Gülден, babası ve ninesiyile yaşamış ve büyüdüğünde doktor olarak köyüne dönmüştür. Hayvanlara ömrü boyunca iyi davrandığı için babası ona yirmi yataklı bir sağlık evi açmış ve yardım ettiği hayvanları orada muhafaza etmeye başlamıştır. Yazar, hikâyenin sonunda hayvanlara zarar vermediği için Gülден’i küçük çocuklara örnek göstermeyi amaçlamıştır.⁴⁰⁴

Sonuç olarak dergideki bu yazılanları değerlendirdiğimizde, Jön Türklerden cumhuriyet elitine miras kalan ve halkçılık ilkesi ile ivme kazanan yardımlaşma konusu tıpkı derginin bağlı olduğu kurumun üyeleri gibi dergi yazarlarının da ilgi odağı olmuştur.

⁴⁰² “Kızılay”, Zeki Tunaboşlu, *Çocuk*, 30 İkinciteşrin 1940, Cilt:4, Sayı: 209, s. 3.

⁴⁰³ “Çocuk ve Hayvanlar”, *Çocuk*, 20 Ağustos 1937, Cilt:1, Sayı: 48, s. 2.

⁴⁰⁴ “Doktor Gülден”, Mükerrerrem Kamil Su, *Çocuk*, 8 Temmuz 1938, Cilt:2, Sayı: 94, s. 12-13.

Zira kurumun amacı yardımlaşmadır. Bu bağlamda çıkardığı derginin bu amaca hizmet etmesi doğal bir sonuçtur. Özellikle II. Dünya savaşının hemen öncesi ve savaş sırasında kurumun maddi açıdan sıkıntı çektiği günlerde kurum eskisi kadar yeterli olamamış ve bu yüzden dergide sıklıkla muhtaç çocuklara, arkadaşlara ya da kimselere yardım edilmesine dair yazılar yazılmış ve hikâyeler anlatılarak onların müşkül durumlarının gözlerde canlanması sağlanmıştır. Bunun yanı sıra soğuk kış günlerinde vatani görevini ifa eden askerlere, doğal afete uğrayan vatandaşlara hatta hayvanlara bile yardım edilmesine dair çeşitli çalışmalara da yer verilerek yardım konusuna çocukların geniş açıdan bakmaları sağlanmıştır.

3.7. Tutumlu ve Yerli Malı Kullanan Türk Çocuğu

1929 yılında yaşanan büyük ekonomik buhran, modern dünyanın o güne kadar yaşadığı en büyük krizlerden biridir. Bu bağlamda sadece kapsam açısından değil başlattığı süreçler yönünden de yeni sosyo-politik sorunlar, davranış modelleri ve değişimler doğurmuştur. Bu süreci diğer devletlerde olduğu gibi Türkiye de atlatmak için çareler üretmiştir. 1929 sonrasında “millî iktisat” kavramı etrafında yerli malı ve tasarruf söylemleri hem resmî hem de gündelik yaşamda en yaygın kullanılan sözcükler haline gelmiştir. Buhranın etkisi azaltılmak için ülkede Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti vücuda getirilmiş ve cemiyet kısa sürede 273 şubeye ulaşmıştır. Çok yönlü faaliyet gösteren cemiyet, sadece yetişkinlere yönelik değil aynı zamanda çocuklara doğru iktisadi alışkanlıklar kazandırmak maksadı ile çalışmalarda bulunmuştur. İlkokuldan itibaren çocuklara tasarrufun bir medeniyet göstergesi, millî ve içtimai bir vazife olduğu, paraların yalnızca lüzumlu ve faydalı şeyler için harcanması gerektiği öğretilmiştir. Mekteplerde tasarruf sandıkları kurulmuştur. Çocuklar özelinde iktisat ve tasarruf meselesinin simge objesi kumbaralardır. Kumbaralar orta sınıf çocukların önemli bir simgesi olmuştur.⁴⁰⁵ Öyle ki kumbara meselesi *Çocuk* dergisinin birçok sayısında hatırlatılmıştır ve kumbara edinilmesine dair söylemlerde bulunulmuştur;

*“Her Türk çocuğunda,
Olmalı bir kumbara.
Kara günleri aka,*

⁴⁰⁵ Öztan, *a.g.e.*, s. 95-97.

Çıkarandır kumbara.

*Hele al bir kumbara
Paraları yuvarla,
Bunu sakın az görme
Göl olur damla damla,*

*Kumbara, kumbara
Ne hoştur kumbara.
Doldurunca para
Boşaltırım bankaya.”⁴⁰⁶*

diyen Afyon Paşa İlkokulundan Nebahat Noyan, kumbaranın önemli olduğu vurgulamış ve “damlaya damlaya göl olur” atasözüne atıfta bulunmuştur. Tıpkı okuyucular gibi derginin önemli yazarları da bu konu üzerinde durmuştur. Örneğin Hikmet Turhan Dağlıoğlu “Kumbara” adlı şiirinde;

*“Benim de var bir kumbaram,
İçindedir bütün param.
Dolunca o, bir kaç ayda
Hesaplanır geçer kayda,
Paraları saya saya
Vermelidir bir bankaya.
Biriktiren çok karlıdır,
Düşünmiyen zararlıdır,
Servet benzer güzel kıza
Tasarruf ta bir yıldıza.
Harcamayın paranızı
Sonra sarar yaranızı
Siz de alın bir kumbara
Her gün atın beş on para
Zengin olmak işten değil.*

⁴⁰⁶ “Kumbara”, Nebahat Noyan, *Çocuk*, 19 Mayıs 1939, Cilt:4, Sayı:139, s. 17.

*İşten artar, dışten değil
Benim de var bir kumbaram
İçindedir bütün param.
Paraları saya saya
Yatırmalı bir bankaya.”⁴⁰⁷*

diyerek serveti güzel bir kıza benzetmiş ve bir kız nasıl yaşlandıkça güzelliğini kaybederse zaman geçtikçe eldeki paraların da tıpkı güzellik gibi yok olacağı ima etmiştir.

Dergide kumbarayla ilgili diğer şiirlerin pek çoğunun satırlarında da rastladığımız ve yukarıda verdiğimiz şiirlerde de vurgusu yapılan paraların bankaya yatırılması meselesi Öztan’ın da ifade ettiği gibi ebeveynlere örnek olma amacını gütmektedir. Zira o dönemde yetişkinler için henüz para biriktirme meselesi alışkanlık haline gelmemiştir. Bu çalışmalar çocuklar üzerinden ebeveynlere banka mesajı verme ihtiyacından ileri gelmektedir.⁴⁰⁸

O sıralarda çeşitli bankaların kumbaraları da bulunduğu hatta imkânı olan çocukların da birer tane bunlardan edindiği bilinmektedir. Örneğin Şen Yazılar köşesinde “*Hesabı Kuvvetli*” başlığında yazılan yazıda İş kumbarasının reklamı yapılmıştır:

“ Misafir, beş yaşındaki Necibe sordu:

-Yavrum hesap biliyor musun?

-Bilirim amcacığım.

-beş kere beş kaç eder?

-Yirmi beş..

Misafir gitgide suallerini güçleştirdi:

-Beş kere otuz?

-Yüz elli amcacığım.

-Beş kere üç yüz altmış beş?

-Bin sekiz yüz yirmi beş..

-Maşallah... Bu yaşta bu güç şeylerin içinden nasıl çıkıyorsun?

⁴⁰⁷ “Kumbara”, Hikmet Turhan Dağlıoğlu, *Çocuk*, 17 Şubat 1939, Cilt:4, Sayı: 126, s. 2.

⁴⁰⁸ Öztan, *a.g.e.*, s. 98-99.

-“iş kumbarası” sayesinde amcacığım. Kumbarama her gün beş kuruş atıyorum, oradan ayda 150; senede 1825 kuruş çıkıyor. Sizin sorduğunuz sualler de tam onlara uygun geldi. Kolayca cevap verdim.”⁴⁰⁹

denilerek matematikte başarılı olunması iş kumbarasına bağlanmıştır.

Bir başka sayıda Türkiye Garanti bankasının kitap tipi kumbarasının tanıtımı yapılmış, bankada bir tasarruf hesabı açılarak bu güzel kumbaralardan edinilebileceği bilgisi verilmiştir.⁴¹⁰

Ülkede kumbara alışkanlığının yanında özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın başladığı ve devam ettiği süreçte milletin geleceği için tutumlu olma ve ithal ürünlerden kaçınarak yerli malı kullanma alışkanlığı kazandırılmak istenmektedir.⁴¹¹ Bu tutum dergide de göze çarpmaktadır. Bilhassa bu tavır her yıl aralık ayında kutlanan yerli malı, tasarruf ya da ekonomi haftası diye tanımlanan günlerde yoğunlaşmıştır. Bahsi geçen aylarda radyoda nutukların verildiği, sokaklara renkli afişlerin asıldığı, caddelere bezden levhaların gerildiği, sergilerin açıldığı, filmlerin gösterildiği ve okullarda konuyla ilgili çeşitli müsamerelerin yapıldığı söylenmektedir.⁴¹² Tıpkı bu çalışmalar gibi dergi de kendi şartları ölçüsünde ilgi çekmek amacıyla konu ile alakalı resimler paylaşmakta hatta konunun önemli olmasından ötürü kapak resmi bile yapmaktadır:

⁴⁰⁹ “Hesabı Kuvvetli”, *Çocuk*, 18 Haziran 1937, Cilt:1, Sayı: 39, s. 15.

⁴¹⁰ “Kitap Tipi Kumbara”, *Çocuk*, 12 Nisan 1948, Cilt:11, Sayı: 26, s. 16.

⁴¹¹ Öztan, *a.g.e.*, 99.

⁴¹² “Ekonomi Haftasına Girerken”, (Adatavşanı), *Çocuk*, 14 Birincikanun 1940, Cilt: 5, Sayı: 211, s. 2.

Resim10. 166. Sayının Kapak Resmi⁴¹³

Haftanın önemine dair yazılara baktığımızda H. Refet Tanışık'ın "Bir Hafta Süren Şenlik ve Ekonomi Bayramı" başlığı altında yazısını görmekteyiz. Yazar, her yıl birinci

⁴¹³ Çocuk, 4 İllkânun 1939, Cilt: 4, Sayı: 166, (Kapak Resmi)

kanunun on ikisinde başlayan bayramın bize varlıklı yaşamının sırlarını öğrettiğini dile getirmiştir. Ekonomi haftasının kazançlarını tek tek sıralayan yazar, bunları açıklayarak çocukları aydınlatmaya çalışmıştır. Kazançlar arasında “*Ürünlerimiz ıslah ediliyor*” maddesi ile daha iyi yetişen ürünlere her hafta rağbetin arttığı ve köylülerin bu durum karşısında daha fazla toprağı ekerek kâr sağladığını izah etmiş olan yazar, “*Dış pazarlarda Türk malı*” maddesiyle de dünya panayırlarında, İzmir fuarında, İstanbul yerli malları sergisinde her yıl Türk mallarının sergilendiğini ve Türk tüccarların dürüst hareketleri sayesinde Türk mallarının her yerde aranan çok kıymetli meta haline geldiğini açıklamıştır. “*Her yurttaş yerli malı arıyor*” maddesini çarşıda satılan en sağlam, güzel, iyi ve ucuz malın Türk malı olduğu ve herkesin bunları kullandığını şeklinde açıkladıktan sonra Türk mallarının pahalı bile olsa Türk halkı tarafından tercih edildiğini de eklemeyen geçememiştir. “Küpten bankaya” diyerek bugün fazla parası olanların küpe koymak yerine paralarını millî bankalara yatırdığını ifade etmiştir. Para biriktiren insanlara cimrilik denilmeyeceği aksine hesaplı yaşayan ve yerinde harcamasını bilen insanlar olarak nitelendirilmesi gerektiğini açıklamıştır. Aynı yazar çocukların yurda faydalı birer bireyler olmaları için;

- Ev ve okul eşyalarını yırtmadan kullanılmalarını,
- Her işte hesaplı ve tutumlu olmalarını,
- Birer kumbara edinmelerini,
- Alışverişte daima yerli malı kullanmalarını,
- Ekonominin ne demek olduğunu bilmeyenlere ellerinden geldiği kadarıyla anlatmalarını istemiştir.⁴¹⁴

Bir başka ekonomi haftasında Tavşan Kardeşin Duydukları köşesinde adatavşanı lakaplı yazar, “*Ekonomi Haftasına Girerken*” başlıklı yazısında ekonominin tanımı “... *Ekonomi; tutumlu olmak demektir. Ekonomi; çok çalışmak, çok kazanmak ve hesaplı yaşamasını bilmek demektir. Fakat hiç de hasislik, cimrilik demek değildir.*” diyerek vermiş ve bir önceki yazıyla aynı fikirde olduğunu göstermiştir. Ayrıca yazar yazıda Osmanlı devrinde ekonominin hiç iyi olmadığı ve gümrüksüz, maliyemiz, ticaretimizin ve bunun gibi pek çok şeyin yabancıların elinde olduğu ve bu kapitülasyonların

⁴¹⁴ “ Bir Hafta Süren Şenlik ve Ekonomi Bayramı”, H. Refet Tanışık, *Çocuk*, 4 İkkânun 1939, Cilt:4, Sayı:166, s. 2.

memlekete öldürücü tesirler yaptığını açıklamıştır. Ankara’da kurulan yeni hükümetin siyasal erginlik gibi ekonominin de bağımsız olmasını istemiş olduğunu nitekim Lozan’dan sonra kapitülasyonların kaldırılarak millî bir ekonomi düzenlemeye imkân bulunduğunu ve daha sonra fabrikalar, millî bankalar kurarak köyün canlandırıldığını söylemiştir. Bu sayede ziraatta, ticarete, maliyede, gümrükte, kültürde teknik gibi her işte başarı kazanıldığını açıklamıştır. Bu başarıları genişletmek ve millete tanıtmak içinde de 1930 yılında Ulusal Ekonomi Kurumunun kurulduğunu hatırlatmıştır. Harp darlığını en az hisseden devlet olunmasına rağmen küçük kardeşlere bazı ödevlerin düştüğünü dile getiren yazar, hesaplı ve tutumlu olmak; alışverişte daima yerli malı kullanmak; defter, kalem, kitap, kıyafet gibi akla gelecek her şeyi uzun zaman kullanılacak şekilde sıkı sıkı kullanmak; kumbara edinmek ve her zamankinden daha çalışkan ve daha umurlu olmak gibi ödevleri peşi sıra sıralamıştır.⁴¹⁵

Dergide yerli malı haftasına dair yazılan yazıların yanında şiirler de bulunmaktadır. H. İ. Akam Erdim’in Manzumelerinden “*Tasarruf Haftası*” başlıklı şiirinde tasarrufun nasıl yapıldığı, tasarruflu milletlerin neler sahip olabileceği gibi konuların yanında millet ve devletlerin yükselişini tasarruflu olmaya ve yerli malı kullanmaya bağlamış ve hatta vatanını seven her Türkün ödevi olduğunu şu satırlarla açıklamıştır;

*“...Tasarruf nasıl olur?
Bunu düşünelim bir
Güzel araştıralım bunun manası nedir?
İdareli kullanmak elinde olanları
Sarfetmeyip arttırmak, saklamak kalanları
Şu halde bu tasarruf, bence şu demek olur;
Üç kazanıp bir yemek.. işin doğrusu budur.
Buna iktisat derler okul kitaplarında,
Tasarrufa çok lüzum var bugün de, yarın da.
Böyle hareket eden milletler zengin olur
Zenginlik; mutluluğun başlıca bir yoludur.
Devletin zenginliği zengin milletten doğar
Yokluğu, sıkıntıyı zenginlik derhal boğar.*

⁴¹⁵ “Ekonomi Haftasına Girerken”, (Ada tavşanı), *Çocuk*, 14 Birincikanun 1940, Cilt: 5, Sayı: 211, s. 2,7.

*Böyle bir memlekette yoksuzluk hiç yaşamaz
 Bu memleket halkında zaruret yer bulamaz.
 Şu halde tasarrufun yerleşmesi millette;
 Herkesin yarınını düşünmesi elbette
 Yalnız kendine değil milletine hizmettir.
 Bundan başka yurduna, devletine hizmettir.
 İş bununla kalmıyor, bir de yerli malı var,
 Yabancı malı almaz vatansever olanlar.
 Yurt içinde yapılan şeye yerli malı denir,
 Fena olsa; çok iyi, aba olsa; şal denir.
 Kendi yaptıklarını üstün tutmak gerektir,
 Fena, iyi.. Kendini hep avutmak gerektir.
 Böylelikle paramız gitmez yabancılara,
 Vatanımızda kahr yüzlerce milyon lira.
 Fabrikalara kuvvet, halka genişlik gelir,
 Millet de, memleket de böyle böyle yükselir..*

*Mühim bir kalkınmadır bu tasarruf işleri,
 Bunu bilmiyen millet daima kalır geri.
 Bunun için her sene böyle belli günlerde,
 Halka öğüt verirler her tarafta, her yerde.
 Anladın zannederim Tasarruf haftasını!
 Kulağında tut artık hayat pırlantasını.
 Türk çocuğu! Tasarruf büyük bir ödevindir,
 Bunu yap; milletini, devletini sevindir... ”⁴¹⁶*

Yerli malı kullanımını “ulusal bir ahlak” olarak niteleyen Ulus ilkokulu 5. sınıf öğrencisi Nazife Özyürek, yerli malı diye kullandığımız şeylerin fabrikalarda dokunan keten, kumaş vb. maddeler ile incir, üzün, portakal vs. gibi yiyecekler olduğunu dile getirerek önce yerli malının neye dendiğini açıklamıştır. Bunlar gibi ihtiyaç maddelerinin memleket içinden temin edilmesi gerektiğini söylemiş ve yerli malı

⁴¹⁶ “Erdem’in Manzumelerinden: Tasarruf Haftası”, H.İ. Akçam, *Çocuk*, II. İnci kanun 1941, Cilt:5, Sayı:214, s. 11.

kullanmayıp da yurt dışından ithal edilen malları kullananları ilgisiz olarak tanımlamıştır. Bu ilgisizliğin vatanının paralarının hariciye çıkmasına neden olduğunu ve paraların ülkelerce top, tüfek, mermi gibi birçok harp malzemesinin karışlanmasında kullanıldığını söyleyen küçük okuyucu, harp zamanında bizim paralarımızın kurşun olarak bize saplandığını üzümlere ifade etmiştir.⁴¹⁷

Yerli malı haftalarının dışında da yer yer dergide hem yazarlar hem de küçük okuyucular tarafından kaleme alınan il, ilçe tanıtım yazılarında söz konusu edilen yerlerde nelerin yetiştirildiğine dair bilgiler verilmiş ve okuyuculara ne kadar zengin bir coğrafyada yaşanıldığına dair farkındalık yaratılmak ve bu sayede yerli malı kullanımını arttırmak istenmiştir. Örneğin Bizbize Konuşalım köşesinde büyükbaba lakaplı yazar, rastladığı bir arkadaşıyla konuşmasında bahsi geçen üzüm konusunu dergiye taşımış ve “*Üzüm Sevgisi*” başlığı altında üzümün ülkede en çok nerelerde yetiştirildiği hakkında izahta bulunmuştur. Beyaz, sarı, kırmızı ve siyah gibi birçok çeşitleri ve çavuş, razaki, kuş, misket, yapıncak ve müşküle gibi en meşhur türlerinin olduğunu dile getiren yazar, çekirdekli ve çekirdeksiz yetiştirilen yerlerin nereler olduğunu ve kuru üzümün nasıl elde edildiğini anlatmıştır. Türk üzümlerinin Avrupa ve Amerika’da büyük rağbet gördüğünü ve bu yüzden milyonlarca liranın ülkemize girdiğini de söylemeden geçememiştir. Ayrıca bağcılığın öteden beri eski usullerle babadan oğula süregelen bir meslek olduğundan bahseden yazar, cumhuriyet hükümetinin bu konuyla ilgili bilgiyi artırmak ve ürünleri çoğaltmak için halka yollar gösterdiğini, yine bu amaca hizmet etmek ve halka üzüm sevgisini aşılacak için üzüm bayramlarının yapıldığını açıklamıştır. Son olarak bu konu ile ilgili: “*Üzüm sevgisi yalnız ağız ve midelerimizin zevki için değil, Türk bağcılığının.. ulusal ekonomimizin ilerlemesi için de önemli bir ihtiyaçtır yavrularım!..*” diyerek yazının ana fikrini son cümlesinde veren yazar, ulusal ekonomiye bağcılığın önemli bir destek olduğunu dillendirmiştir.⁴¹⁸ Yerli malı kullanımına dair bir başka yazıda, memleketimizin her şeyden evvel bir ziraat ülkesi, topraklarının hem verimli hem de geniş olduğu açıklanmış ve ayrıca Türkiye’nin istikbalinde birinci derecede ziraat bölgeleri sırasına girmesinin mümkünatından bahsedilmiştir. Bu meselenin hayati önem taşımasına rağmen başka memleketlerden maden ve eşya satın alınarak harice çok para harcandığı ifade edilmiş ve paranın değer

⁴¹⁷ “Yerli Malı Kullanmanın Faidesi”, Nazife Özyürek, *Çocuk*, 10 Şubat 1939, Cilt: 3, Sayı: 125, s. 17.

⁴¹⁸ “Üzüm Sevgisi”, (Büyükbaba), *Çocuk*, 15 Ekim 1937, Cilt:2, Sayı: 56, s. 3.

kaybetmemesi ve ülkenin fakir düşmemesi için satın alınan mal kadar mal satılmasının önemli olduğu eklenmiştir. Bu bağlamda ülkede bol bulunan hububat, pamuk, afyon, yapağı tiftik, zeytinyağı gibi maddelerin üretimine daha fazla önem verilerek zararın önüne geçilebileceği vurgulanmıştır. Bu nedenle halkın makinalı ziraata teşvik edilmesinin ve çiftçiye ödünç para verilmesinin gerekli olduğu savunulmuştur.⁴¹⁹ Ancak devletin yazıdaki konuyu hayata geçirmesi harp zamanında olunmasından ötürü uzun zaman almış, konuyla ilgili 5 yıl sonra bir girişimde bulunarak Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nu⁴²⁰ yürürlüğe koymuştur.

Yerli malı kullanımı özendirme amacıyla dergide çeşitli yazılar bulunmaktadır. Örneğin Münevver Saime Kuban tarafından yazılan “*Bir Giyim Müsabakası*” adlı hikâyede İlhan ve Beyhan teyze çocuklarıdır ve her ikisinin de yaşları 14'tür. Bir gün Beyhan gazetede bir giyim müsabakası yapılacağını okumuş ve her iki küçük kız mükâfatı olan bu yarışmaya katılmışlardır. Sonuç olarak yarışmayı yerli malı kullanan Beyhan'ın kazandığı vurgulanmıştır. Yazar sonuçların açıklanmasından sonra Londra, Paris, Viyana koku ve renklerine bürünen genç kızların omuzlarının düştüğünü söylemiş ve Beyhan'ın bu vasıta ile yurt görevini ifa ettiğini gururla bildirmiştir.⁴²¹

Dergide yerli malı ve tutumlu olmayı birlikte işleyen yazılar da bulunmaktadır. İzmir İnkılap Okulu 5. sınıf öğrencisi Hüsnü Barsbay'ın yazdığı “*İyi Kalpli Çocuk*” adlı hikâyede Cumhur, öksüz bir çocuk olmasına rağmen zeki çalışkan iyi kalpli biri; Tuncay ise sınıfın en zengin çocuğu olduğu söylenen ve babasından her gün 25 kuruş alan varlıklı bir ailenin oğludur. Tuncay fakir ve yamalı kıyafetler giyen Cumhur'la sürekli dalga geçmektedir. Yazıda vurgu öncelikle Tuncay'ın İngiliz kumaşından yapılmış kıyafetleri giymesi ile alakalı “... *Bak benim elbiselerime halis İngiliz kumaşından yapıldı; senin ise âdi kaba yerli çülâkiden, üstünde de bin bir tane yama var, benim ise ütülü!..*” sözlerine yapılmış ve Türk malı kıyafetler giyen, tasarruf etmeyi bilen bir Cumhur, Tuncay tarafından aşağılanmıştır. Cumhur, karşısında sürekli

⁴¹⁹ “Mart Bir Ziraat Ayıdır”, *Çocuk, Çocuk*, 18 Mart 1940, Cilt:4, Sayı:181, s. 3.

⁴²⁰ Zamanında birçok tartışmaya neden olan kanun, 11.6.1945 yılında kabul edilmiştir. Kanuna göre; arazisi olmayan veyahut yetmeyen çiftçilere ya da çiftçilik yapmak isteyenlere, aileleri ile birlikte geçimlerini sağlayabilecek ve iş kuvvetlerini deşindirebilecek ölçülerde arazi ile kendi arazisi bulunan ya da devlet tarafından verilen kişilere muhtaç oldukları onarma, çeşitli sermaye, canlı ya da cansız demirbaş vermek ile yükümlüdür. Bkz. Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu, *Resmi Gazete*, 15 Haziran 1945, Sayı: 6032, Kanun No: 4753, s. 8893.

⁴²¹ “Bir Giyim Müsabakası”, Münevver Saime Kuban, *Çocuk*, 25 Şubat 1946, Cilt: 9, Sayı: 30, s. 3-4.

çikolata, pasta yiyen çocuğa karşılık yurttan yetişen üzüm, incir ve portakal gibi meyveleri tüketmektedir. Bunun yanında Cumhuriyet, paralarını İş bankası kumbarasında biriktirmesi ile ülkenin ekonomik anlamda hayal ettiği ideal çocuk beklentisini karşılamıştır. Yazının ileriki kısımlarında Tuncay, Cumhuriyet gibi olmadığı için pişmanlık duyacaktır. Zira zaman Tuncay adına birbiri ardına felaketler doğurmuştur. Babası işten çıkmış, evleri yanmış ve eski halinden eser kalmamış Tuncay, tasarruflu ve yerli malı kullanan ideal çocuk tipine dönüştürülmüştür.⁴²²

Dergide arttırma ve tutumlu olma ile alakalı güncel başlıklar da bulunmaktadır. “*Harp İçinde Çocuk*” başlıklı yazıda Türkiye’nin savaşa girmeyen bir devlet konumunda olsa bile bazı ödevleri olduğu hatırlatılmış ve çocukların kalem, defter, kitap ile elbise, ayakkabı, çanta ve kasketlerini daha temiz ve sakınlı kullanmaları öğütlenmiştir.⁴²³ Hatta bu konuyla alakalı olarak Ankara Atatürk Kız okulunda öğretmenlik yapan Macide Köksal “*Oya’nın Çantası*” başlıklı küçük hikâye kaleme almıştır. Eşyaların iyi kullanılmasına ilişkin olarak öğretmen Suna üzerinden mesaj vermiştir. Çanta, ayakkabı, okuma kitabı, cetvel, kalemtraş, mürekkep hokkası, lastik defter gibi araçları Suna’nın hor ya da kirli kullanmasından bahseden yazar, eşyaları dertlerini anlatması için konuşturmuştur. Eşyaların konuşması dışında Suna’nın annesi de ona ait eşyaları iyi kullanmayı bilirse ekonomi yapmış olacağını söylemiştir. Okul çocuğunun ekonomisi olarak her işinde tutumlu olmalı, her şeyini iyi kullanması gerektiğini söyleyen annesinden sonra Suna odasına giderek yaptıklarının yanlış olduğunu kavramış ve para ekonomisini, eşya ekonomisini, yurdun yerli her şeyini kullanmasını ve korumasını seven bir Türk kızı olarak büyüyeceğine söz vermiştir.⁴²⁴

Bir başka güncel yazıda ise Avrupa ve Afrika insanların harple boğuştuğu, her gün yüzlerce binlerce insan öldüğü, geride kalanların da kıtlıkla mücadele etmek zorunda kaldığı açıklanmış ve hatta harbe girmeyen memleketlerde bile açlık tehlikesinin baş gösterdiği belirtilmiştir. Türkiye’de böyle bir sıkıntı henüz olmadığı söylenerek bunun yaşanmaması için paraların hesaplı harcanması ve tasarruf edilmesi konusunda uyarı yapılmıştır.⁴²⁵ Konuyla alakalı olarak çocukları ve hatta aileleri özendirici birçok hikâye

⁴²² “İyi Kalpli Çocuk”, Hüsnü Barsbay”, *Çocuk*, 2 Haziran 1939, Cilt: 3, Sayı: 141, s. 12-13.

⁴²³ “Harp İçinde Çocuk”, *Çocuk, Çocuk*, 13 Senteşrin 1939, Cilt: 4, Sayı: 163, s. 3.

⁴²⁴ “Oya’nın Çantası, Macide Köksal, *Çocuk*, 4 İlkânun 1939, Cilt: 4, Sayı: 166, s. 7, 16.

⁴²⁵ “Birçok Memlekette Açlık Var, Paramızı Hesaplı Harcayalım..”, *Çocuk*, 8 Şubat 1941, Cilt: 5, Sayı: 219, s. 3.

bulunmaktadır. O. Doğaner tarafından anlatılan “İyi Arkadaş”ta, Uğur altıncı yaşı gününde anne ile babasının o daha doğar doğmaz onun namına annesi tarafından kullanılan İş bankası kumbarasının hediye olarak verililişi anlatılmıştır. Ailelinin bu hareketinin partiye katılan arkadaşlara örnek olduğunu dile getiren yazar, Uğur okul çağına geldiği vakit hem kumbarayı hem de derslerini ihmal etmediğini ve tasarruflu olması nedeniyle öğretmenlerinin dikkatini çektiğini söylemiştir.⁴²⁶

Geleceği düşünerek birikim yapılmasına dair küçük bir hikâye de Bandırma İkinci Okul 5. sınıf öğrencilerinden Aytekin Ozan adlı öğrenciden gelmiştir. “Eskicinin Artırımı” başlığında verilmek istenen mesaj, ihtiyarlık zamanları düşünerek gençlik yıllarında para birikimi yapmaktır. Bu bağlamda Ege sahilinde, şirin bir köyde uzunca bir süre eskicilik yapan adam, karısı ile birlikte yaşamaktadır. Eskici kazandığı paralarının bir kısmını arttırmaya çalışırken karısı istediği elbiseyi almadığı için yakınmaktadır. Bir gün eskici artık gözlerinin yeterince görmediğini fark ederek işini bırakmak zorunda kalmıştır. Çocukları anne ve babalarını yanına almak istese de eskici karısına rağmen birikim yapmayı başardığını ve kendilerini geçindirebilecek kadar paralarının olduğunu söyleyerek yaşlılık zamanlarında kimseye yük olmadan kendi yaşamlarına devam etmişlerdir.⁴²⁷

Para kullanımı ve tasarruflu olma konusu dergide çocukların oyunlarına hatta mizah anlayışına bile yansımıştır. Tasarruf haftasında çocukların zar ile oynayabilecekleri bir oyun taslağı verildiği gibi “Türkan’ın Tasarrufu” başlığında mizah da yapılmıştır:

“ Anne- Türkan, her şeyin bu kadar pahalı olduğu bir zamanda sen ekmeğine yağdan başka bir de reçel de mi sürüyorsun? Türkan- Anneciğim tasarruf olsun diye! Her birini ayrı ekmeklere sürsem daha mı iyi?”⁴²⁸

Dergi genel anlamda tasarruflu olma, arttırma ile ilgili konularda tüm okuyuculara seslenmiş, özel de ise kız çocuklarına ayrı bir misyon yükleyerek evde artık kumaş, bez ya da iplerden çeşitli ihtiyaçları karşılamaları için nasihatlerde bulunmuş ve hatta

⁴²⁶ “İyi Arkadaş”, O. Doğaner, *Çocuk*, 13 Ocak 1939, Cilt: 3, Sayı: 121, s. 16-17.

⁴²⁷ “Eskicinin Arttırımı”, Aytekin Ozan, *Çocuk*, 11 Mart 1938, Cilt: 2, Sayı: 77, s. 15.

⁴²⁸ “Bir Eğlence Sepeti-Türkan’ın Tasarrufu”, (Bedia Abla), *Çocuk*, 11 ilkteşrin 1941, Cilt: 5, Sayı: 254, s. 14.

bunların nasıl değerlendirileceği ne gibi şeyler yapılacağı konusunda örnekler sunmuştur.

Sonuç olarak dergide bu yazılanları değerlendirdiğimizde, *Çocuk* dergisi 1929 ekonomik buhranından beri ülkenin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntıda çocuklara düşün görevleri hatırlatmak istemiştir. Bu bağlamda gerek yazılarla, gerek şiirlerle ya da hikâyelerle mesajlar iletmeye çalışılmıştır. Dergide dönemin en önemli simgesi haline gelen kumbara konusuna ağırlık verilmiş ve her çocuğun birer kumbaraya sahip olması istenmiştir. Ayrıca her yıl kutlanan tasarruf haftasının ne amaçla düzenlendiği açıklanmıştır. Özellikle İkinci Dünya savaşında ithalatın arttığı ihracatın azaldığı günlerde daha çok şehrli çocuklara hitaben yazıldığını düşündüğümüz yerli malını kullanmaya teşvik edici yazılar yazılmış ve ülkenin ne kadar zengin ve verimli olduğu hatırlatılarak ithal mallara gerek duyulmayacağı belirtilerek farkındalık yaratılmıştır. Yerli malı kullanımını bir vatani görev olarak göstermeye çalışan dergi, aynı zamanda çocukların tutumlu olmaları için neler yapmaları, nelere dikkat etmeleri gerektiği konusu üzerinde de durmuştur.

SONUÇ

Kuruluş hikâyesi Osmanlı'nın son yılları dayanan ve erken Cumhuriyet döneminde çocuk muhafazası açısından ülke içinde ve dışında belki de en gelişmiş ağa sahip olan TÇEK'in amacı diğer kurumlar gibi sadece kimsesiz ve yetim çocukları korumak olmamış aynı zamanda çocuk bakımı ve yetiştirilmesini modern bir yapıya dönüştürmek için çeşitli ülkelerde görülen teknikler uygulanmaya çalışılmıştır. Kurum, bütün bunları gerçekleştirmek ve sürekliliğini sağlamak için gerekli olan finansal desteği yaptığı bazı çalışmalarla sağlamıştır. Bunlar arasında basın-yayım faaliyetleri de bulunmaktadır. *Çocuk* bu amaca hizmet etmek amacıyla Fuat Umay tarafından çıkarılmıştır. Fuat Umay'ın ifadesiyle dergi o dönemde çıkarılan dergi ve gazeteler arasında en çok tirajı olanlardan biridir, hatta listenin başındadır. Derginin bu denli sevilip okunmasında muhtemel olarak çocuk konusunda duyarlı olan ailelerin katkısı büyüktür. Konuyu yakından takip eden kesim, kuruma maddi açıdan katkı sağlamak adına dergiyi edinmiş olabilir. Bunun yanı sıra kurumun dergiyi yurdun dört bir yanında satışını sağlayabilecek kitapevleri ile anlaşmalarının olması, okul dönemlerinde öğretmenlerin talebiyle isteyen çocuklara kolaylıkla temin edebilme imkânının sunulması, talep eden çocuklara abonelik fırsatının tanınması, çocukların kaçırdıkları sayıları isteyebilmeleri gibi nedenler etkili olmuştur. Ayrıca dergide çocuklarla etkileşim yaratacak çeşitli yarışmaların düzenlenmesi, hediyelerin verilmesi, merak uyandırıcı devamı olan romanların olması, her kesimdeki çocuğa hitap edebilecek yazıların varlığı ve çocukların da işlenen konularla ilgili gönderdikleri çalışmalara da yer verilmesi derginin çok talep görmesinde etkindir.

12 sene gibi uzun bir yayım hayatı olan dergide, dönemin önemli siyasetçilerinden, doktorlarından, öğretmenlerinden, yazarlarından, çocuk edebiyatçılarından isimlere yer verilmiş, kapılarını kadın-erkek, zengin-fakir, ünlü-ünsüz, büyük-küçük demeden herkese açmıştır. Bu bağlamda derginin amacı sadece yukarı da bahsettiğimiz amaçla sınırlı kalmamıştır. Cumhuriyet devrinde “ideal bir Türk çocuğu nasıl olması gerekir?” sorusunu amaç edinen dergi yöneticileri, konu üzerine yazılan çeşitli çalışmalara yer vermişlerdir. Dergiyi incelediğimizde bu amacı belli bir sıra ile çeşitli kategorilere ayırarak açıklamakta fayda gördük ve toplam 7 paça halinde alt başlıklara ayırarak irdledik. Bu açıdan ilk sırada yeni kurulan Türk devletine, yaratıcısına ve inkılaplarına

sahip çıkan bir çocuk yaratılması için yapılan çalışmalar üzerinde durduğumuzda derginin yeni rejimin egemen değerleri öğretmeye, yaygınlaştırmaya çalıştığını ve Atatürk, cumhuriyet, ilke ve inkılaplarına bağlılık gibi temalar işlediğini gördük. Dergide bu durum okuyuculara Osmanlı ile bağlarını tamamen koparmış ve yeni doğmuş bir milletin çocukları olduğu vurgusu yapılarak anlatılmış, yenilikler ve gelişmeler hakkında bilgi verilirken kıyas yapılarak Osmanlı devleti ve yer yer özellikle son dönem padişahlar yerilmiş, cumhuriyet devri ile ilgili olan hemen hemen her şey ise övülmüştür. Bu konuda dergi objektif bir tutum sergilememiş ve Osmanlı'da önemli başarılarla imza atan isimler ve yaşanan gelişmeler üzerinde durulmamıştır. Ayrıca dergi cumhuriyet döneminde önemli gelişmeler ve inkılaplardan bahsederken o dönemlere iz bırakacak olan önemli çalışmalardan biri olan köy enstitüleri hakkında bilgilendirici yazılara yer vermemiştir. Derginin bu tavrının altında siyasi arenada yaşanan çekişmelere dahil olarak derginin tepki çekmesine ve satış miktarını etkilemesine dair duyulan kaygı yatmış olması muhtemeldir. Zira çok önceden kurulmuş olan ve II. Dünya Savaşı ile birlikte ülkenin gündeminde tekrar yer almaya başlayan Türk kuşu hakkında bilgi veren bir dergide bu yeni gelişmenin görmezden gelinmesi olası değildir. Kısacası dergi bazı konularda sessiz kalmayı tercih etmiştir.

Dergi Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı cumhuriyetçi bir gençlik yaratmanın yanında geleneksel isteklerde de bulunmuştur. Derginin imtiyaz sahibinin ve bazı üyelerinin eskiden İttihat ve Terakki Cemiyeti ile bağlantısı olduğu gerçeğini göz önünde tuttuğumuz da bu durum şaşırtıcı değildir. Yeni yetişecek çocukların; asker ve savaşçı, milliyetçi ve vatanperver, gürbüz ve sağlıklı, ahlaklı ve karakterli, yardımsever olmaları II. Meşrutiyet devrinde de üzerinde durulan konulardandı. Dergi bu doğrultuda tıpkı geçmişte olduğu gibi çocukların omzuna ağır yükler yüklemiş ve “her Türk gencinin asker olarak doğduğu” cümlesine atıfta bulunarak çocukların küçük yaşlardan itibaren asker olarak yetiştirilmesine katkı sağlamak istemiştir. Cesur, kahraman, korkusuz, savaşçı gibi özellikler kazandırılmaya çalışılırken yine Osmanlı yok sayılmış ve bu tür özelliklerin eski Türklere ait olduğu anlatılarak çocukların atalarına benzemesi istenmiştir. Bu bağlamda dergide yazı yazan bazı yazarlar gerçek olduğundan şüphe uyandıracak örnekler vererek militarist gayeyi gerçeklik olgusunun önüne geçirmişlerdir. Dergide Meşrutiyet'in paramiliter yapılanmalarından biri olan izcilik üzerinde de durulmuş ve izcilik tıpkı geçmişteki gibi askerliğe hazırlık olarak

görülmüştür. Sadece izcilik değil aynı zamanda okullarda ara sıra askeri kışlalara benzetilmiştir. II. Dünya Savaşında yaşanan gelişmeler ile birlikte olası bir savaş olsa ne yapılabilir, hava saldırılarından nasıl korunulabilir? gibi konulardan da bahseden dergi, her ne kadar savaşa dahil olunmasa da o dönemde gündem de olan uçak konusuna sıklıkla girmiş ve çocukların ilerde pilot olmaları için cesaretlendirici yazılara sayfalarında yer vermiştir.

Dergi savaşçı, yiğit bir çocuğun aynı zamanda milliyetçi ve vatanperver olmasını istemiştir. Milli duyguları ateşlemek için Türk ırkının üstün, kutsal olduğuna değinen yazarlar, cumhuriyet çocuklarının Türk olmaktan ve doğmaktan gurur duymaları gerektiğini sıklıkla belirtmişlerdir. Dünyadaki gelişmelerin Türkler sayesinde var olduğu ve yayıldığı çocuklara empoze edilmeye çalışılmış ve bu ırkın dünya da var olması ve devam etmesi için çocukların üzerlerine düşen görevleri yerine getirilmesi söylenmiştir. Görüldüğü gibi dönemde hakim olan Türk tarih tezi ile paralel düşüncelere sahip olan yazarlar, örnekleri eski Türk devletlerinden vermişlerdir. Ayrıca milliyetçiliğin geliştirilmesinde bayrak, vatan, vatandaşlık, yurttaşlık gibi unsurlar da kullanılmıştır. Vatan için savaşmak ve can vermek yüceltilmiş, kadın-erkek ayrımı yapılmadan yeri geldiğinde bu kutsal görevin herkes tarafından yerine getirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Hem militarist yapının güçlenmesi hem de ülke sosyo-ekonomisine katkı sağlanması için yeni yetişen çocukların gürbüz ve sağlıklı olması da derginin beklentileri arasındadır. Savaşlarda binlerce nitelikli insanını kaybetmiş ve yeni kurulmuş bir devletin en önemli güçlerinden biri nüfustur. Bu bağlamda dergi, sayfalarında yeni yetişen ve ülkenin geleceği olan çocukların sağlıklı birer fert olmaları için o yıllarda görülen salgın hastalıklar hakkında bilgi vermeleri amacıyla doktorlara yer ayırmıştır. Tıpkı Osmanlının son döneminde olduğu gibi askeri başarıların kazanılmasında beden terbiyesini elzem olarak gören yazarlar, bedeni geliştirmek için yapılan çeşitli spor dalları hakkında bilgiler vermişlerdir. Ayrıca eski Türklerin ne kadar sportmen bir yapıda olduğu vurgulanarak çocukların ataları gibi güçlü, kuvvetli olmaları beklenmiştir. Yine dergideki bazı yazarlar, Türk tarih tezinin etkisinde kalarak Yunan ve Roma'ya ait olan atletizmin bazı kollarının Türkler tarafından dünyaya yayıldığına dair iddia bulunmuşlar ve iddialarını desteklemek için örnekler vermişlerdir. Derginin

bu konudaki bir diğere amacı, uluslararası camiada yapılan spor faaliyetlerinde Türkiye'nin de yer almasını sağlamaktır. Bu bağlamda çocuklara örnek olması amacıyla müsabakalara katılan ve başarı sağlayan sporcular tanıtılmış ve tıpkı onların yaptığı gibi yeni yetişen çocukların da "Türk gibi kuvvetli" sözünü dünyaya tekrar yaymaları istenmiştir. Yazarlar bu konu çerçevesinde yazılar yazıp neler yapılabileceğini anlatırken daha çok şehirli çocukları göz önünde tutmuşlar ve köyde yaşayan, imkânları olmayan, tarlada çalışmak zorunda kalan çocukları ihmal etmişlerdir.

Dergide gelenekçi beklentilerden bir diğeri ahlaklı ve karakterli vatandaşların yetiştirilmesi ile alakalıdır. Toplumunu oluşturan unsurlardan biri olan çocuğun küçük yaşlardan itibaren özverili yetiştirilmesini amaçlayan dergi, bu konuyla ilgili yazılar yazması için önemli yazarları dergisinde ağırlamıştır. Yazarlar, çocuklardan istedikleri doğru sözlü, dürüst, saygılı, sevgili, başkalarının hakkını gözeten, insanlara güzel yaklaşan ve hitap eden özellikleri kazandırmak için onların kavrayabilecekleri şekilde konuları ele almışlar ve çocuklara ağır gelebilecek hususları hikâye üzerinden anlatmayı tercih etmişlerdir. Her ne kadar anlatılanlar çocuklar için yazılmış olsa da, bazen doğrudan bazen de dolaylı olarak yetişkinlere de gönderme yapılmıştır. Derginin kaygısı yalnızca bunlar olmamış aynı zamanda yeni yetişen neslin çalışkan, her konuda bilgi sahibi olan, dikkatli, düzenli, planlı ve programlı, disiplinli, tertipli olması da olmuştur. Çocukların nasıl konuşulması gerektiği, nasıl yemek yenmesi gerektiğine dair adab-ı muâşeret kurallarına dair uyarıların dergide yer alması, onların uygar ve çağdaş bir topluma layık bireyler olarak yetişmesi amacına yöneliktir.

Dergide geleneksel beklentilerin sonuncusu yardımlaşmadır. Osmanlı son dönemlerinde ağırlığı daha da çok hissedilen ve yeni Türk devletinde halkçılık ilkesi ile ivme kazanan yardımlaşma konusu, yardımlaşma amacıyla kurulan ve çalışmalarını sürdüren kurumun dergisi *Çocuk*'ta da işlenmiş ve cumhuriyet çocuğunun bu konuda neler yapması gerektiği yer yer örnekler ve hikâyelerle anlatılmıştır. Özellikle kurumun maddi açıdan sıkıntılı çektiği ve yetersiz kaldığı II. Dünya savaşı yıllarında dergi, yardıma muhtaç olan kimselere yardım elinin uzatılmasını çocuklardan istemiştir. Ayrıca konu kapsamı geniş tutularak Türk erlerine, Erzincan depreminden kurtulan insanlara ve hatta hayvanlara bile yardım edilmesinin gerekli olduğu vurgusu yapılarak "yardım"

kavramına çocukların geniş açıdan bakmaları sağlanmış ve tıpkı TÇEK gibi yardım eli uzatan Kızılay hakkında da övgü dolu sözler sarf edilmiştir.

Dergide geleneksel beklentilerin yanında günün sosyal ve ekonomik koşulları göz önünde tutularak bazı alışkanlıkların da çocuklara kazandırılması gerektiği düşünülmüştür. Bu bağlamda yazarlar, gerek 1929 ekonomik buhranın etkilerine, gerek II. Dünya savaşının yarattığı ekonomik sıkıntılara, gerekse ülkenin devletçi ve kalkınmacı ekonomik politikalarına paralel olarak çocukların da üzerlerine düşen görevleri yerine getirmelerini istemişlerdir. Bu bağlamda çocuklara tutumlu olmayı aşıl原因an dergide, dönemin çocukları arasında popüler bir yeri olan kumbaralardan bahsedilmiş, tutumlu olmayı amaçlayan yazılar kaleme alınmıştır. İhracat-ithalat arasındaki dengenin sağlanması için dergi yazarları tutumlu olma ve yerli malı kullanma konusunda hassas olmuşlar ve özellikle şehirli çocuklar için yazıldığını tahmin ettiğimiz ülkenin ne kadar zengin bir memleket olduğunu gözler önüne seren yazılar yazarak, aslında ülke vatandaşlarının dışarıdan gelen mallara ihtiyaç duymadığını açıklamışlardır.

Dergi, cumhuriyet devrinde bir Türk çocuğunun hangi özelliklere sahip olması gerektiği hususunda kaleme aldığı bu yazıların yoğun olarak görüldüğü yıl aralığı aşağı yukarı 1936-1939 sonudur. Yani yaklaşık olarak ilk 150 sayısıdır. Bu sayıdan itibaren dergi yoğunluğunu kademeli olarak azaltmaya başlamış, özellikle derginin son iki yılındaki sayılarında daha az hissedilir olmuştur. Bunda konu ile yazı yazarların ya da yazacak olanların kurumun 1938 yılında *Ana* ve 1944 yılında *Türk Kadını* olmak üzere *Çocuk* ile eş zamanlı olarak yayım hayatına giren dergilerde yer alacak olması etkili olmuş olabilir. Ayrıca öğretmenlerin derslere yardımcı olması amacıyla dergi sayılarına çeşitli dersleri destekleyen bilgilerin verilmesini istemesi, ideal Türk çocuğuna ayrılan kapsamın daralmasına sebep olmuş olabilir. Bu bağlamda dergi bahsi geçen sayıdan itibaren konularını artan bir şekilde okul derslerine ayırmıştır.

Dergi sayılarında değişen bir başka konu anlatılan hikâyeler, romanlar, öyküler ile ilgilidir. Dergide yaklaşık 150. sayıya kadar çeşitli ülkelerin edebiyatından örnekler verilerek dünyada çocuk edebiyatına dair ne gibi gelişmelerin yaşandığını gösterilmek istenmiştir. Ancak bahsi geçen sayıdan itibaren nedenini tahmin edemediğimiz bir şekilde onların yerlerini eski Türk edebiyatındaki çalışmalar almış, hatta derginin son

iki yılında çıkan sayıların içeriğinin çoğunu bunlar oluşturmuştur. Bu bağlamda dergi çocukların hoşça vakit geçirebileceği bir araç haline dönüşmüştür. Belki de bu yüzden dergi yaz tatillerinde ara vererek, sayı çıkarmamış ve sadece okul dönemlerinde okuyucuları ile buluşmuştur.

KAYNAKÇA

Sürelî Yayınlar

Çocuk (1936-1948)

Gürbüz Türk Çocuğu (1926-1935)

Kitap ve Makaleler

“Çiftçiye Topraklandırma Kanunu”, *Resmî Gazete*, 15 Haziran 1954, Sayı: 6032, Kanun No: 4753.

ACAR, Hakan, *Türkiye’de Çocuk Esirgeme Kurumu (1921-1981)*, Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı, Ankara, 2011.

AKIN, Veysi, *Bir Devrin Adamı Doktor Fuad Umay (1885-1963)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2000.

AKIN, Yiğit, *Gürbüz ve Yavuz Evlatlar- Erken Cumhuriyet’te Beden Terbiyesi ve Spor*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018.

AKOL, K. Osman, *Kimsesiz Çocuklar*, Örnek Matbaası, Ankara, 1950.

BUDAK, Lütü-BUDAK, Çiğdem, “ Osmanlı İmparatorluğu’ndan Türkiye Cumhuriyeti’ne İlkokul Programları (1870-1936)”, *TSA*, Nisan 2014, Yıl: 18, Sayı: 1, s.51-68.

ÇAVUŞOĞLU, “Turgay, Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu ve Çocuk Bayramı”, Turgay Çavuşoğlu, *Sosyal Hizmetler Tarihinde ‘Kilometre Taşı’*, Hilal Matbaacılık, Ankara, 2014.

ÇAVUŞOĞLU, Turgay, “ Mithat Paşa ve Islahhaneler”, Hazırlayan Turgay Çavuşoğlu, *Sosyal Hizmetler Tarihinde ‘Kilometre Taşları’*, Hilal Matbaacılık, Ankara, 2014, s. 9-17.

ÇAVUŞOĞLU, Turgay, *Sosyal Hizmetlerin Yakın Tarihinden Sayfalar- Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Yaprakları 1917-1982*, SABEV Yayınları, Ankara, 2005.

Çocuk Esirgeme Kurumunun Küçük Bir Tarihçesi 1921-1939, Resimli Ay Matbaası, İstanbul, 1940.

Çocukların 40 Yıllık Koruyucusu Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu, Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Yayınları.

Dünkü Bugünkü Darülaceze, Tan Matbaası, İstanbul, 1945.

Genel Kongre 35 ve 36 ıncı Yıllar İş ve Hesap Raporları, Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Merkezi, Doğuş Ltd. Şirketi Matbaası, Ankara, 1958.

Genel Merkez Kurulunca Sayın Genel Kongre'ye Sunulan 1963 ve 1964 Yılları Kesin Hesabı ve 1965 Yılı 10 Aylık Hesabı İle 1966-1967 Yılları Bütçe Tasarısı, Bütçe Yönetmeliği ve Bütçe Gerekçeleri, Doğuş Matbaacılık ve Ticaret Limited Şirketi Matbaası, Ankara, 1965.

Genel Merkez Kurulunca Sayın Genel Kurul'a Sunulan 1961.1962.1963 Yılları Kesin Hesaplarıyla İki Yıllık Bütçe Tasarısı, Bütçe Yönetmeliği ve Denetçiler Raporu, Doğuş Matbaacılık ve Ticaret Limited Şirketi Matbaası, 1963.

GÜVEN, İsmail, "Osmanlı'dan Günümüze İzciliğin Gelişimi ve Türk Eğitim Tarihindeki Yeri", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2003, Cilt: 36, Sayı: 1-2, s. 65-73.

KALAYCI, Tuba, *Bir Öğretmen Yetiştirme Modeli Olarak Köy Enstitülerin Etkileri: Eskişehir Çifteler Örneği*, Selçuk Üniversitesi, SBE., YL. Tezi, Konya, 2008.

KAPCI, Hikmet Zeki, "Osmanlı Eğitim Sisteminde Disiplin: Darülhayr-i Ali Örneği", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 6, Sayı 28, Güz 2013, s. 165-180.

KARABEKİR, Kazım, *Çocuk Davamız*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2015.

KARABELA ŞERMET, Sevim, "Fakir Baykurt Yazımında Köy Enstitüleri ve Sendikal Yaşamın İzleri", *International Journal of Social Science*, Sayı: 62, 2017, Syf:195-204.

KARAGÖZ, Savaş, "Cumhuriyet Öncesi Dönem Gençlik ve Eğitim Üzerine Bazı Düşünceler", *Opus Uluslararası Toplum ve Araştırmaları Dergisi*, Mart 2018, Cilt: 8, s. 398-413.

KARATAY, Abdullah, *Erken Cumhuriyet Dönemi Korunmaya Muhtaç Çocuklar Politikası*, Kriter Yayınevi, İstanbul, 2018.

KARAYAKA, Ali, *İşgal Altında İstanbul*, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 2016.

KOÇ, Muzaffer, "Sosyal Güvenlik ve Beveridge Raporu", *İSMMMÖ Yayın Organı (Mali Çözüm)*, Sayı: 76, Haziran-Temmuz 2006, s. 90-102.

MÜEZZİNOĞLU, Ersin, " I. Dünya Savaşı Esnasında Yetim ve Öksüz Çocukların Himayesi ve Eğitimi: Darüleytamlar", *History Studies Internstionsl of History*, Volume 4/1, 2012, s. 399-416.

Olağanüstü Genel Kongre 1946-1947 İş ve Hesap Raporları, Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Merkezi Ankara, Sümer Matbaası, Ankara, 1947.

ÖZBEK, Nadir, “ II. Meşrutiyet İstanbul’unda Dilenciler ve Serseriler”, *Toplumsal Tarih*, Cilt 4, Sayı: 64, 1999, 34-43.

ÖZBEK, Nadir, “II. Abdülhamid ve Kimsesiz Çocuklar Darülhayr-ı Âlî”, *Tarih ve Toplum*, Şubat 1999, Sayı: 181, s. 75-84.

ÖZTAN, Güven Gürkan, *Türkiye’de Çocukluğun Politik İnşası*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013.

ÖZTEKİN, Hülya, “ Tek Parti Dönemi Çocuk Dergilerinde ‘İdeal Türk Çocuğu’nun İnşası: Yavrutürk ve Cumhuriyet Çocuğu Dergisi Üzerine Bir İnceleme”, *Erciyes İletişim Dergisi*, Temmuz 2019, Cilt:6, Sayı: 2, S. 1229-1254.

SARIKAYA, Makbule, “Dr. Fuad (Umay) Bey’in Amerika Ziyareti ve Ermeniler, *Yeni Türkiye*, Sayı 60, 2014, s. 1-15.

SARIKAYA, Makbule, *İşgal İstanbul’unda Kimsesiz Çocuklar ve Himaye-i Etfal Cemiyeti*, Araştırma Yayınları, Ankara, 2014.

SARIKAYA, Makbule, *Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti 1921-1935*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2011.

SARIKAYA, Makbule, “Türkiye’de Zirai Eğitime Bir Örnek: Kalender Ziraat Yurdu”, *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 87, 2012, s. 87-101.

SERTEL, Sabiha, *Roman Gibi*, Can Sanat Yayınları, İstanbul, 2019.

TEKELİ, İlhan- İLKİN, Selim, *Savaşın İçinden Geleceğine Yönelen- İkinci Dünya Savaşı Türkiyesi*, Cilt:3, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014.

TÜRMEEN, Mutlu, *Beden Terbiyesi- Erken Dönem Türk Spor Politikalarının Sosyo-Politik Temelleri*, Spor Yayınevi ve Kitapevi, Ankara, 2018.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Anayasası, Resimli Ay Basımevi, İstanbul, 1935.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Nizamnamesi- 1943 Senesi Fevkalâde Umumi Kongresinde kabul edilmiştir, Sümer Matbaası, Ankara, 1943.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Nizamnamesi 1956, Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu, Ankara, Başvekâlet Devlet Matbaası, 1957.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Tüzüğü Tadil Projesi, Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Merkezi, Ankara, 1950.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumunun İlk Yirmibeş Yılı, Çocuk Esirgeme Kurumu, Ankara, 1946.

TÜRKOĞLU, Pakize, *Tonguç ve Enstitüleri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*, İstanbul, 2017.

UÇUK, Cahit *Türk İkipleri*, Bilge Kültür Sanat Yayın, İstanbul, 2018.

UMAY, Dr. Mehmet Fuat Umay, *Cumhuriyet'in Kuruluş Yıllarında Bir Devrimci Doktorun Anıları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014.

UMAY, Fuat, *Seçmenlerimle Başbaşa*, Yeni Matbaa, Ankara, 1950.

YALÇIN, Osman, "Kuruluşundan Günümüze Türk Hava Kurumu", *Gazi Akademik Bakış*, Kış 2012, Cilt: 6, Sayı: 11, s. 267-291.

YAMAK ATEŞ, Sanem, *Asker Evlatlar Yetiştirmek- II. Meşrutiyet Dönemi 'nde Beden Terbiyesi, Askerî Talim ve Paramiliter Gençlik Örgütleri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.

YAZICI, Nesimi, "Osmanlılarda Yetimlerin Korunması Üzerine Bazı Değerlendirmeler", *AÜİFD*, XLVIII, Sayı 1, 2007, s.1-46.

YILDIRIM, Şeyda "2000'li Yıllarda Çocuk Koruma Sistemi İçinde Bakım Hizmetlerinin Genel Görünümü", *MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Mart 2017, Cilt: 15, Sayı: 1, s. 87-110.

Tezler

CAN, Neslihan, *Atatürk ve İnönü Dönemi Sosyal Yardım Politikalarının Karşılaştırmalı Bir Analizi (1923-1950)*, Marmara Üniversitesi, TAE., Doktora Tezi, İstanbul, 2014.

DENİZ, Burcu, *Dr. Fuad Umay ve Çocuk Esirgeme Kurumu Faaliyetleri*, Kırklareli Üniversitesi, SBE., YL. Tezi, 2019.

KALAYCI, Tuba, *Bir Öğretmen Yetiştirme Modeli Olarak Köy Enstitülerinin Etkileri: Eskişehir Çifteler Örneği*, Selçuk Üniversitesi, SBE., YL Tezi, Konya, 2008.

SALİM, Muammer, *Geçmişten Günümüze Türkiye'de Çocuk Koruma Politikaları ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu*, Süleyman Demirel Üniversitesi, SBE., YL. Tezi, Isparta, 2011.

ŞEKER, Kevser, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Çocukların Korunması ve Çocuk Esirgeme Kurumu (1917-1981)*, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, YL. Tezi, İstanbul, 2015.

İnternet Kaynakları

HAÇİN, İlhan, “1939 Erzincan Büyük Depremi”, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/675865>, Mart 2014, Erişim Tarihi: 22.12.2009.

KEÇECİ KURT, Songül, “ Bir Eğitim Öncüsü: Darüşşafaka”, *Dergi Park*, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/16560> Erişim Tarihi: 18.10.2019.

Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma Merkezince düzenlenen savaş çocukları: Öksüzler Yetimler konulu uluslararası toplantıya sunulmuş olan “Türk Okutma Kurumu (Cemiyet-i Tedrise-i İslamiye)’nun Bir Alt Birimi Olarak Darüşşafaka” başlıklı bildirim, *Dergi Park*, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/9938> Erişim Tarihi: 18.10.2019.

TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/> Erişim Tarihi: 9.03.2020.